Statens offentliga utredningar

1987:14

Justitiedepartementet

Juristkommissionens rapport

om händelserna efter mordet på statsminister Olof Palme

Del 1

SOU

Juristkommissionen med anledning av mordet på statsminister Olof Palme

Stockholm 1987

Statens offentliga utredningar

1987:14

Justitiedepartementet

Juristkommissionens rapport

om händelserna efter mordet på statsminister Olof Palme

Del 1

SOU

Juristkommissionen med anledning av mordet på statsminister Olof Palme

Stockholm 1987

120

Statens offentliga utredningar
1987:14
Justitiedepartementet

Juristkommissionens rapport

om händelserna efter mordet på statsminister Olof Palme

Del 1

- Polisarbetet under de första 12 timmarna
- De centrala samhällsfunktionerna
- Skyddet av offentliga personer – bekämpningen av terrorism

Juristkommissionen med anledning av mordet på statsminister Olof Palme

ISBN 91-38-09807-5
Produktion Allmänna Förlaget AB
gotab Stockholm 1987

JURISTKOMMISSIONEN
med anledning av mordet
på statsminister Olof Palme

Stockholm 1987-04-27

Till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Den 22 maj 1986 fick vi - numera chefsjustitieombudsmannen Per-Erik Nilsson (ordförande), hovrättspresidenten Carl-Ivar Skarstedt och ordföranden i arbetsdomstolen Olof Bergqvist - regeringens uppdrag att granska hur berörda myndigheter och andra samhällsorgan utfört sina uppgifter i den situation som uppstod efter mordet på statsminister Olof Palme. Med stöd av regeringens bemyndigande förordnades den 8 juli 1986 som sakkunnig departementsrådet Dag Victor och som experter byråchefen Nils-Olof Berggren, polisöverintendenten Kjell Arne Eliasson, statsåklagaren Gunnel Lindberg, avdelningsdirektören Stefan Ryding-Berg och avdelningsdirektören Tore Samuelsson. Länspolischefen Håkan Kyhle förordnades som expert den 26 november 1986.

Våra ursprungliga planer gick ut på att redovisa uppdraget i en rapport som vi räknade med att kunna publicera i början av april 1987. Granskningen och analysen av brottsutredningen har dock krävt och kräver mer tid och arbete än vi då kunde förutse. I det läget har vi bestämt oss för att vänta med redovisningen av den del av uppdraget som gäller granskningen av brottsutredningen efter det att länspolismästaren Hans Holmér tog över ledningen av spaningsarbetet, dvs vid middagstid den 1 mars 1986. I den första del av vår rapport som vi nu lägger fram behandlar vi *dels* polisarbetet under de första 12 timmarna, *dels* de centrala samhällsfunktionerna, *dels* skyddet av offentliga personer (inbegripet bekämpningen av terrorism). I rapportens andra del tar vi upp till granskning brottsutredningen fram till den tidpunkt då den nya ledningsorganisationen tillskapades, dvs till och med den 4 februari 1987. Vi utvecklar i det avsnitt som betecknas **Vårt uppdrag** något varför vi har delat upp granskningen av brottsutredningen på det sättet.

Per-Erik Nilsson *Carl-Ivar Skarstedt* *Olof Bergqvist*

Innehållsförteckning

Avsnitt 1

Vårt uppdrag

1 Vårt uppdrag

Kommentarer som "Det kan inte vara sant" och "Sånt händer inte här" speglar den svenska reaktionen när det blev känt att Olof Palme hade blivit skjuten. Men det *var* sant, det *hade* hänt här att landets statsminister brutalt mördats på öppen gata mitt i Stockholms city en sen kväll i februari när han tillsammans med sin hustru var på väg hem från bio.

Mordet ledde till en till uppläggning och omfattning unik polisutredning. Vid sidan av polismyndigheten i Stockholm engagerades enheter vid rikspolisstyrelsen i arbetet. Ett mycket stort antal polismän sattes in i spaningsarbetet. När den första chocken släppt och brottet förblev ouppklarat den massiva polisinsatsen till trots började frågorna hopa sig. Hur kunde det komma sig att landets statsminister inte hade livvakter eller annat skydd? Var det ett terrordåd och hur är det i så fall med våra möjligheter att skydda oss mot terrorism och terrorister? Hur fungerade beredskapen hos civila och militära myndigheter? Blev ansvariga personer och allmänheten informerade så snabbt som hade varit önskvärt? Hur bedrevs egentligen brottsutredningen? Varför verkade polis och åklagare inte kunna samarbeta med varandra? Är det något fel på lagstiftningen eller vad berodde det på att så mycken tid och kraft gick åt för interna bråk?

I slutet av maj 1986 fick vi i uppdrag att göra en granskning av "hur berörda myndigheter och andra samhällsorgan utfört sina uppgifter"[1]. Närmare bestämt var det vår uppgift att studera hur säkerhetsskyddet för statsråd och andra offentliga personer har fungerat i praktiken. Vi skulle också studera hur den nuvarande organisationen för att förebygga terrorism har fungerat. Vi skulle vidare undersöka hur de centrala samhällsorganens beredskap, säkerhetsskydd, samband och information fungerat den närmaste tiden efter mordet. Vi skulle slutligen granska brottsutredningen.

I denna första del av vår rapport redovisar vi de delar av uppdraget som gäller polisinsatserna under de första 12 timmarna. Vi lägger också fram resultatet av vår undersökning av hur de centrala samhällsorganen fungerade omedelbart efter mordet och tiden därefter. Denna del av rapporten innehåller också en redovisning av vår studie av säkerhetsskyddet och bekämpningen av terrorism. Den fortsatta brottsutredningen fram till och med den 4 februari 1987 tar vi upp och redovisar i vår rapports andra del.

Vi har i vår skrivelse till statsrådet och chefen för justitiedepartementet översiktligt angett varför denna uppdelning av rapporten har skett. Det kan tilläggas att om en uppdelning skall göras så finns det goda skäl att göra den på detta sätt. Det finns sålunda ett bestämt samband mellan polisarbetet och aktiviteterna hos andra samhällsorgan under den allra närmaste tiden efter mordet. Polisen tar emot och kan fördela den grundläggande basinformation som de andra organen behöver för sitt agerande. Dessutom är det så att polisarbetet under de första timmarna delvis kan sägas vara av ett annat slag

---

1. Utdrag från protokollet vid regeringsammanträdet finns som *bilaga 1*.

än det som därefter måste bedrivas när gärningsmannen är på fri fot. Under de första timmarna efter mordet var arbetet inriktat på omedelbara insatser och på sådana åtgärder som är elementära i varje mordutredning, låt vara att arbetet i detta fallet skedde under utomordentligt dramatiska och inte sällan förvirrande och förvirrade förhållanden. Ganska snart stod det dock klart att det var fråga om ett s.k. spaningsmord med de speciella krav som ett sådant ställer. Redan den 1 mars 1986 började den spaningsledning ta form som sedan skulle fungera i 11 månader.

Den omständigheten att vi i denna del av rapporten inte redovisar och analyserar den fortsatta spanings- och utredningsverksamheten betyder inte att allt återstår att göra i den delen. Vi har - vid sidan av en plan för arbetet- en betydande mängd material, låt vara att en del av detta ännu är ostrukturerat. Vi har emellertid ansett det vara lämpligt att redan här lämna en översiktlig beskrivning av den uppläggning som vi avser att ge den delen av rapporten och ange de områden som vi där kommer att behandla. Men innan vi gör det bör något sägas om innebörden av vårt uppdrag eller, uttryckt på ett annat sätt, hur vi har tolkat uppdraget.

Vår tolkning av uppdraget

Vi har inte ålagts någon kontroll- eller tillsynsfunktion. Att vi inte heller skall ägna oss åt någon operativ verksamhet som att söka finna mördaren eller mördarna är så självklart att det knappast behöver sägas. Vi skall i stället iaktta och sammanfatta skeenden. Enskilda händelser eller enskilda personers handlande intresserar i det perspektivet i första hand som illustrationer till eller faser i ett förlopp. Hur en händelse eller ett handlande i sig värderas blir i sammanhanget av underordnad betydelse. För att anknyta till redan existerande granskningsfunktioner: om någon granskning av det slag som JO och JK gör är det här *inte* fråga. Vi ger vår granskning en mer principiell och systemrelaterad inriktning för att det skall bli möjligt för samhället att dra lärdom av det skedda och stå bättre rustat att möta plötsliga och oförutsedda händelser av det extraordinära slag som det här rörde sig om. Att den inriktningen av arbetet inte utesluter och ibland tvingar fram värderingar av individuella insatser eller omdömen om detaljer är uppenbart.

Det skall också erinras om att det inte ingår i vårt uppdrag att lägga fram några utarbetade förslag till ändringar i lagstiftning eller till förändringar i andra hänseenden. Att göra det blir en uppgift för den parlamentariska kommission som nu har tillkallats. Dess huvuduppgift är, sägs det i direktiven (Dir. 1987:15), "att dra slutsatser av det material som den nu arbetande juristkommissionen inom kort kommer att presentera samt lägga fram de förslag som kan föranledas därav". *Vår* uppgift är alltså att samla fakta och göra iakttagelser och att definiera de områden där det kan finnas anledning att överväga förändringar eller andra åtgärder.

I sammanhanget vill vi tillägga följande. När vi började vår granskning hade det i debatten förekommit kritik mot såväl polisens som andra myndigheters arbete. Det rådde på åtskilliga punkter oklarhet om vad som faktiskt hade hänt och vilka åtgärder som egentligen hade vidtagits. Vi hade emellertid ingen anledning att utgå från att vi skulle finna några synnerligen djupgående och

allvarliga brister i myndigheternas sätt att hantera den uppkomna situationen eller i systemen för säkerhetsskydd, jour, beredskap m.m.

Vid den granskning, vars resultat vi redovisar i denna del av rapporten, har vi kunnat konstatera ett antal brister, fel och försummelser i systemen resp. i myndigheternas verksamhet. Åtskilliga av de anmärkningarna gäller emellertid förhållanden av jämförelsevis liten betydelse om man ser saken i stort. På några punkter, framför allt när det gäller verksamheten under mordnatten, är vi mer kritiska i vår bedömning. Att vi funnit så förhållandevis få saker att rikta några egentliga anmärkningar mot är inte uppseendeväckande och minskar i och för sig inte betydelsen av den genomgång som vi har gjort och den objektiva redogörelse för händelseförloppet och myndigheternas verksamhet som vi här lämnar. Att utarbeta en sådan redogörelse har varit en uppgift i sig. Till bilden hör också att åtskilliga av de brister och fel som vi har kunnat iaktta har blivit avhjälpta genom förändringar i organisationen och/eller rutinerna hos myndigheter eller andra institutioner eller på annat sätt blivit uppmärksammade och åtgärdade.

Vårt fortsatta arbete

Det är i sig ingen lätt uppgift att granska en pågående brottsutredning. Uppgiften blir inte lättare om det, som i detta fall, under utredningens gång uppstår irritation och konflikter inom den organisation som polis och åklagare tillsammans utgör. Dessa svårigheter och nödvändigheten att tidsmässigt anpassa vårt arbete med parlamentarikerkommissionens har tvingat oss att i tiden begränsa vår granskning av brottsutredningen. Vi har därför fört fram vår granskning t.o.m. den 4 februari 1987 eller när regeringen meddelade att man vid regeringssammanträdet den 5 februari formellt skulle besluta att uppdra dels "åt rikspolisstyrelsen att leda den polisverksamhet som erfordras för spaning och utredning med anledning av mordet på statsminister Olof Palme, dels åt riksåklagaren att leda förundersökningen rörande mordet på statsminister Olof Palme".

Utifrån den tolkning som vi har gjort av vårt uppdrag kommer vi i den andra och avslutande delen av rapporten att i första hand behandla *ledningen av utredningsarbetet, polisorganens ansvar och uppgifter, arbetsmetoderna i brottsutredningen* och *resursfördelningen*. I anslutning till behandlingen av ledningsorganisationen finns det anledning att analysera roll- och ansvarsfördelningen mellan åklagare och polis.

Hur vi har bedrivit arbetet

Våra iakttagelser bygger på kunskap som vi fått genom att ta del av tillgängligt skriftligt material och - kanske framför allt - genom att tala med ett stort antal personer som i den ena eller andra funktionen deltog i eller på annat sätt berördes av arbetet och händelserna under mordnatten. Vi har på det sättet fått uppgifter bl.a. från personal inom polisen, i regeringskansliet, hos riksdagen, inom försvarsmakten och från anställda vid massmedier. Vissa personer har hörts av kommissionen i dess helhet. I andra fall har kommissionen vid samtalen i olika sammansättningar företrätts av ordföranden, den sakkunnige och experterna eller av någon av dem. I *bilaga 2* finns en förteck-

ning över vilka personer som har hörts i de frågor som vi behandlar nu. Totalt rör det sig om 178 personer.

Vi har också, för att få ett så brett analysunderlag som möjligt, inhämtat synpunkter från företrädare för olika samhällsorgan som har en roll när det gäller samhällets beredskap mot extraordinära händelser och som därför kan uttala sig om hur samhället skall kunna skydda sig mot effekterna av sådana händelser.

Företrädare för kommissionen har hos polismyndigheten i Stockholm granskat material som rör polisarbetet i det inledande skedet.

De personer som har lämnat uppgifter om händelseförloppet har fått tillfälle att ta del av och korrigera de uppteckningar som har gjorts av utsagorna. I vissa fall har utsagorna spelats in på band. Det förtjänar också avslutningsvis att erinras om att alla de som lämnat uppgifter har gjort det frivilligt och utan att vi har kunnat ställa några formella krav på fullständighet eller sanningsenlighet. Vi har utgått från att uppgifterna har varit korrekta och följaktligen i princip också avstått från att ta ställning till vilken av två eller flera sinsemellan motstridiga uppgifter som förtjänar tilltro. Vi har bedömt materialet med stor försiktighet och de slutsatser vi drar bygger på ett underlag som enligt vår bedömning är tillförlitligt.

Dispositionen

I det närmast följande avsnittet lämnar vi en kronologisk redogörelse för vad som hände när det blev känt att någon skjutit mot och, som det senare visade sig, dödat Olof Palme. Redogörelsen, som inte innehåller något försök att värdera vad som gjordes eller inte gjordes, är inte fullständig i alla detaljer. Dess uppgift är att ge en samlad översiktlig bild av hur samhället reagerade i denna extraordinära situation. Efter den redogörelsen följer en sammanfattning av våra iakttagelser och slutsatser.

I skilda avdelningar behandlar vi därefter utförligt polisen och åklagarna under de första 12 timmarna, de centrala samhällsorganens verksamhet, skyddet av offentliga personer och bekämpningen av terrorism.

Avsnitt 2

Händelseförloppet - en kronologisk redogörelse

2 Händelseförloppet - en kronologisk redogörelse

Mordet

Den 28 februari 1986 omkring kl. 20.40 lämnar statsminister Olof Palme och hans hustru Lisbeth sin bostad vid Västerlånggatan i Stockholm för att bege sig till biografen Grand vid Sveavägen och se föreställningen kl. 21 av filmen "Bröderna Mozart". De har inte några livvakter. Olof Palme har tidigare under dagen skiljts från sina två livvakter och gett dem beskedet att han inte behövde deras tjänster mera den dagen. Makarna Palme åker tunnelbana från Gamla Stan till Rådmansgatan och promenerar därifrån till biografen. Utanför biografen möter de, som avtalat, sonen Mårten och hans flickvän. Efter föreställningen, som slutar strax efter kl. 23.00, skiljs makarna Palme från sitt sällskap. De promenerar hemåt längs Sveavägens västra trottoar i riktning mot Kungsgatan. De går över gatan och fortsätter promenaden på Sveavägens östra trottoar. I hörnet av Sveavägen och Tunnelgatan beskjuts makarna av en - hittills - okänd person. Båda träffas. Olof Palme skadas dödligt. Lisbeth Palme får en ytlig skada på ryggen.

Skotten faller kl. 23.21[1].

Vad som sedan händer - en kronologisk redogörelse för det fortsatta händelseförloppet

Den redovisning som följer här innehåller inga värderingar av de åtgärder som vidtogs när mordet på statsministern blev känt. Den är en kronologi där vad som skedde hos polisen och övriga myndigheter tidsmässigt vävs samman. Den bygger på en rad olika källor: den dokumentation som förekommer i de datorbaserade systemen hos länsalarmeringscentralen (LAC) och polisens sambandscentral (SBC), protokoll och motsvarande anteckningar över åtgärder hos olika myndigheter samt samtal som vi - eller våra medarbetare - har haft med ett stort antal personer. De flesta angivna tider har säkert kunnat bestämmas, åter andra är något mera osäkra. De angivna tidpunkterna för de olika händelserna och även den följd i vilken händelserna redovisas kan mot den bakgrunden i vissa fall diskuteras. Redogörelsen är emellertid, såvitt vi kan bedöma, korrekt men den gör - det skall betonas - inte anspråk på fullständighet.

I denna del av vår rapport behandlas - som tidigare har sagts - brottsutredningens första 12 timmar. Den fortsatta utredningen fram t.o.m. den 4 februari 1987 kommer vi att ta upp i rapportens andra del. Vi har emellertid ansett det lämpligt att här ange några viktiga inslag i det arbetet. Det är närmast överflödigt att påpeka att den delen av vår redogörelse är mycket brett och översiktligt upplagd.

---

1. Tidsbestämningen har gjorts med utgångspunkt bl.a. i den datorbaserade teknik för registrering av inkommande samtal som finns hos länsalarmeringscentralen (LAC) och i polisens sambandscentral (SBC). En närmare redogörelse för detta finns i avsnitt 4.1.

De första 12 timmarna

Kl. 23.21 - 24.00

* Ett vittne larmar 90 000 (LAC) på sin mobiltelefon *kl. 23.21*. Samtalet kopplas vidare till SBC.

* Ett annat vittne, en taxichaufför, ber taxiväxeln (Järfälla taxi) larma polisen. I SBC registreras *kl. 23.23* ett s.k. ingripandemeddelande om skottlossning i korsningen Tunnelgatan - Sveavägen. Ett s.k. områdesanrop om skottlossningen sänds ut i område 1[2]. Två piketgrupper[3] anmäler att de är lediga och sänds till platsen.

* Telefonisten hos Järfälla taxi ringer *kl. 23.24* till LAC och frågar om man där har fått larm om skottlossningen. LAC sänder en ambulans till platsen.

* TT får *kl. 23.24* en uppgift från LAC att det har förekommit skottlossning vid Sveavägen.

* En polispatrull under befäl av kommissarien Gösta Söderström befinner sig på Kungsgatan då den hejdas av en man som hört larmet i taxiradion. Patrullen åker till Tunnelgatan. De är de första polismännen på platsen. De finner en man som ligger i en blodpöl på trottoaren. De känner inte genast igen honom. Ett tiotal personer finns på platsen. Efter den första patrullens ankomst kommer en av piketgrupperna. Vittnen anger att gärningsmannen har försvunnit längs Tunnelgatan i riktning mot Luntmakargatan. Ett av vittnena har sprungit efter. Två patruller med två polismän i varje sänds ut för att söka efter gärningsmannen. SBC underrättas om att gärningsmannen flytt och sänder ut ett radiomeddelande[4] om det. Ytterligare en piketgrupp kommer till platsen strax efter. Polismännen tar upp vittnesuppgifter och försöker få fram ett signalement på gärningsmannen. Signalementsuppgifterna meddelas till SBC som vidarebefordrar dem per radio.

* Vittnessamtalet som har vidarekopplats av LAC når SBC *kl. 23.26*.

* I SBC avdelas två inspektörer för ärendet. Protokollföring påbörjas. Vakthavande kommissarien, Hans Koci, informeras.

* Söderström talar med en kvinna som han uppfattar som den skjutnes hustru. Söderström får klart för sig att han talar med Lisbeth Palme och

---

2. Område 1 motsvarar vaktdistrikten (VD) 1, 2 och 3, dvs Norrmalms, Östermalms och Södermalms vaktdistrikt (jfr bil. 4).

3. Med piketgrupp avses en grupp av polismän som är utbildade för att användas vid särskilda händelser - se bilaga 3, avsnitt 1.3.3.

4. Meddelandet går ut i område 1.

att den skjutne är Olof Palme.

* En ambulans passerar brottsplatsen. Den stannar och tar hand om Olof Palme samt kör honom och Lisbeth Palme till Sabbatsbergs sjukhus.

* Söderström meddelar *omkring kl. 23.30* SBC att det är statsministern som har skjutits.

* Radiotrafiken läggs över på en särskild kanal.

* Brottsplatsen spärras av med plastlinor. Söderström godkänner avspärrningen. En av piketgrupperna får ansvar för bevakningen av brottsplatsen.

* En journalist ringer *omkring kl. 23.30* upp pressekreteraren i statsrådsberedningen Kjell Lindström och berättar att Olof Palme har skjutits. Andra journalister ringer omedelbart därefter och meddelar samma sak.

* SBC sänder en polispatrull, under befäl av kommissarie Åke Rimborn, till Sabbatsberg *omkring kl. 23.35.*

* En av de kommissarier som tillsammans med Söderström finns på brottsplatsen (Lars Christiansson) lämnar denna och åker till Sabbatsberg.

* Ett tiotal polispatruller deltar i sökandet efter gärningsmannen i området närmast brottsplatsen.

* En hundpatrull beordras till brottsplatsen *kl. 23.36.* Eftersökning med hund bedöms som utsiktslös eftersom många personer har rört sig kring brottsplatsen.

* En tipsare ringer *kl. 23.40* till TT och berättar att den skjutne är Olof Palme. TT försöker genom kontakter med SBC och regeringskansliet att få uppgiften bekräftad.

* LAC meddelar per telefon till SBC att den skjutne är Olof Palme.

* En journalist, som har fått tips om att statsministern är skjuten, ringer *omkring kl. 23.40* till radioexpeditören i sambandscentralen på rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning. Radioexpeditören känner inte till händelsen.

* Lindström tar kontakt med en av Olof Palmes livvakter och frågar vad Palme skulle göra på kvällen. Livvakten känner inte till att något har hänt. Strax därefter ringer en annan av Olof Palmes medarbetare till livvakten i ungefär samma ärende. Denne tar då kontakt med sin livvaktskollega och ringer därefter till säkerhetsavdelningens sambandscentral.

* SBC underrättar *kl. 23.43* krimjouren om händelsen. Vakthavande inspektören där begär att tillgängliga vittnen skall föras till krimjouren för förhör.

* LAC ringer upp SBC *kl. 23.43.* Samtalet kopplas till Koci. LAC meddelar

att Olof Palme är mycket svårt skadad och att det är osäkert om han överlever.

* På SBC:s begäran larmar krimjouren *kl. 23.45* personal från tekniska roteln.

* Koci underrättar beredskapstjänstgörande polischef (polisintendenten Göran Hansén) *omkring kl. 23.45*. Hansén skall kontakta länspolismästaren Hans Holmér.

* Koci tar *omkring kl. 23.50* kontakt med polisöverintendenten Sune Sandström, som i sin tur kontaktar biträdande länspolismästaren Gösta Welander. Båda beslutar att träda i tjänst och får transport till polishuset.

* Hansén ringer Koci och meddelar att han inte har fått tag i Holmér.

* Krimjouren underrättar Hansén. Man beslutar att kalla in chefen för våldsroteln, kommissarie Nils Linder, och viss personal ur beredskapsstyrkan för tjänstgöring.

* Radioexpeditören i sambandscentralen på säkerhetsavdelningen får en ny förfrågan om något har hänt Olof Palme. Expeditören tar kontakt med SBC som meddelar vad som har hänt.

* TV 1 avslutar sina sändningar *kl. 23.57*.

* De första vittnena kommer till krimjouren strax före midnatt.

Kl. 00.00 - 01.00

* Statssekreteraren i statsrådsberedningen Ulf Dahlsten väcks ungefär vid midnatt av Lindström som säger sig ha fått uppgift om att Olof Palme har skjutits. Dahlsten ringer till rikspolisstyrelsen (säkerhetsavdelningen) för att få uppgiften bekräftad. Samtalet kopplas till jourcentralen i stället för till säkerhetsavdelningens sambandscentral. I jourcentralen vet man inget om händelsen men kontaktar SBC. Dahlsten får uppmaningen att lägga på eftersom Koci försöker nå honom[5]. Koci ringer upp Dahlsten och säger att Olof Palme har skjutits.

* Beredskapstjänstgörande intendent på rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning, polisintendenten Alf Karlsson, underrättas *kl. 00.05*. Karlsson går själv i tjänst och beordrar den beredskapstjänstgörande kommissarien i tjänst.

* *Kl. 00.06* konstaterar läkarna att Olof Palme är död. Uppgiften vidarebefordras omedelbart till Koci. Koci får också besked om att Lisbeth Palme

---

5. SBC:s telefonlista saknar uppgift om Dahlstens telefonnummer till bostaden. Koci ringer till ABAB i Rosenbad och får där numret.

vill att bl.a. Lindström skall komma till Sabbatsberg.

* Dahlsten motringer Koci och får då beskedet att Olof Palme är död. Koci ger besked om att Lisbeth Palme önskar att bl.a. Lindström skall komma till Sabbatsberg. Dahlsten ringer upp Lindström och Ingvar Carlsson. Ingvar Carlsson ber Dahlsten kalla samman en beslutför regering[6].

* Inspektören Åkesson i SBC kontaktar *kl. 00.08* vakthavande tjänsteman på utrikesdepartementet och ber henne att vidarebefordra uppgiften till regeringskansliet att Lisbeth Palme vill att bl.a. Lindström skall kontaktas. Vakthavande får kontakt med Lindström samt söker förgäves jourhavande i statsrådsberedningen (Lars-Olof Pettersson).

* Beredskapsåklagaren vid åklagarmyndigheten i Stockholm (Marianne Lundgren) nås av uppgiften om att statsministern skjutits och kontaktar krimjouren.

* Krimjouren får *omkring kl. 00.10* besked från SBC att Olof Palme är död. Två kriminalinspektörer skickas till Sabbatsberg.

* Krimjouren underrättar beredskapsåklagaren om att Olof Palme är död.

* Bevakning anordnas vid makarna Palmes bostad *kl. 00.15*.

* TT får *omkring kl. 00.15* från SBC bekräftat att Olof Palme skjutits och att han är död.

* Söderströms patrull lämnar brottsplatsen och åker till krimjouren för att upprätta brottsanmälan.

* Avdelningschefen Sven-Åke Hjälmroth, säkerhetsavdelningen, underrättas av Alf Karlsson *omkring kl. 00.15*. Hjälmroth söker flera befattningshavare inom regeringskansliet och rikspolischefen men telefonlinjerna är upptagna. Hjälmroth ringer byråchefen Sture Höglund; de talar om livvaktsfrågor. Hjälmroth kontaktar därefter byråchefen Per Göran Näss. Hjälmroth, Höglund och Näss går i tjänst.

* Dahlsten når från bostaden fem statsråd. Han åker därefter till regeringskansliet i Rosenbad.

* TT skickar *kl. 00.20* ut ett flashtelegram[7] med texten "Olof Palme död". Sju minuter senare sänder TT ett telegram där omständigheterna anges i korthet.

* Koci underrättar chefen för SBC om mordet *omkring kl. 00.20* och strax

---

6. Regeringen är beslutför när fem statsråd är närvarande.

7. Flashtelegram är ett telegram som innehåller en nyhet som anses vara av särskilt stor vikt.

därefter dennes ställföreträdare.

* Från krimjouren sänds tillgängliga signalementsuppgifter på gärningsmannen ut till taxi och SL[8] *kl. 00.20.*

* Några av Olof Palmes anhöriga kommer till Sabbatsberg.

* Rikspolisstyrelsens jourcentral underrättar jourhavande tjänsteman (polisintendenten Christer Sjöberg) om mordet *kl. 00.25.* Sjöberg underrättar rikspolischefen Holger Romander, som befinner sig i Värmland.

* *Omkring kl 00.30* talar TT in ett kort meddelande till telefonnyheterna (0710).

* Lindström kommer *omkring kl. 00.30* som den förste inom statsrådsberedningen till Rosenbad. Han underrättar ABAB om vad som hänt.

* Det första samtalet från en utländsk radiostation om mordet kommer till Sveriges Radios telefonväxel.

* TT:s inrikeschef Erik Nylén ringer *omkring kl. 00.30* till Sveriges Radios växel och informerar om mordet och ber växeln att underrätta ekoredaktionen. Någon sådan underrättelse sker inte.

* Welander och Sandström kommer till SBC. De informeras av Koci. Welander tar över ledningen.

* Personal på våldsroteln kallas in för tjänstgöring. När de kommer i tjänst tar de successivt över uppgifter från krimjouren och förhör vittnen, tar emot tips m.m.

* Dahlsten försöker få fram ett meddelande till kungen. Vakthavande på Drottningholm uppger att kungen befinner sig med familjen i Storlien och att han inte har telefonnumret dit.

* Vakthavande tjänsteman i utrikesdepartementet får kontakt med jourhavande i statsrådsberedningen *kl. 00.35.*

* Personal från krimjouren kommer till Sabbatsberg. De hämtar in uppgifter från läkare och ambulanspersonal och samlar in kläder och annat bevismaterial.

* ABAB förstärker bevakningen av Rosenbad.

* En journalist från tidningen Arbetet ringer *omkring kl. 00.40* till Sveriges Radio och meddelar vad som har hänt. Det samtalet når sändningsledaren som strax därefter får ännu ett samtal med samma uppgifter. Sändningsledaren beslutar sig för att tillämpa de sändningsföreskrifter som gäller om

---

8. Storstockholms lokaltrafik.

kungen dör.

* Sändningsledaren vid TV underrättas *kl. 00.42* av en journalist. TV 2 avslutar sina sändningar för kvällen *kl. 00.46*.

* Ingvar Carlsson kommer i taxi till Rosenbad *omkring kl. 00.45*. Ungefär samtidigt kommer Dahlsten. Ingvar Carlsson kontaktar ABAB angående bevakningen av Rosenbad. ABAB tar kontakt med polisen.

* De första reportrarna vid ekoredaktionen kommer till Sveriges Radio *omkring kl. 00.50*.

Kl. 01.00 - 02.00

* Många av statsråden kommer till Rosenbad. Flera av dem åker taxi.

* Personalen på tekniska roteln underrättar chefen för roteln, kommissarien Vincent Lange.

* Riksradion ger *kl. 01.10* sin första rapport om mordet.

* Personal från tekniska roteln kommer till brottsplatsen *kl. 01.10*.

* Kungens livvakter i Storlien får reda på mordet genom radioutsändningen.

* Hjälmroth har kontakt med statssekreteraren i justitiedepartementet Harald Fälth och underrättar honom om vad som hänt. Fälth samtalar med justitieministern.

* Vakthavande befäl på försvarsstaben får *kl. 01.15* telefonsamtal från försvarsattachén i Washington som vill ha bekräftelse på uppgifter i Washington om att Olof Palme mördats. Vakthavande befälet vet inget om detta.

* En tjänsteman på försvarsdepartementet, som i sin bostad hör den första radioutsändningen om mordet, underrättar *kl. 01.19* vakthavande befäl på försvarsdepartementet och ringer omedelbart därefter till försvarsstaben och berättar nyheten.

* Dahlsten, som har sökt talmannen Ingemund Bengtsson, får besked att denne är i Spanien. Dahlsten kontaktar 1:e vice talmannen Ingegerd Troedsson. Troedsson åtar sig att meddela riksdagsdirektören Sune Johansson och att tillsammans med honom förbereda talmannens beslut med anledning av statsministerns död.

* Kungens livvakter tar *omkring kl. 01.30* kontakt med ABAB för att förstärka kungens bevakning.

* Lange kommer till brottsplatsen. Lange beslutar efter en kort stund att undersökningen skall avbrytas. Teknikerna åker till SBC för att få ytterligare information.

* Överbefälhavaren Lennart Ljung underrättas *omkring kl. 01.30* i sin bostad av vakthavande befälet i försvarsstaben.

* Hjälmroth, Höglund, och Näss kommer till rikspolisstyrelsen ungefär samtidigt.

* Ingvar Carlsson, statsrådet Anita Gradin, statsrådet Kjell-Olof Feldt, Dahlsten och Lindström körs av polisen från Rosenbad till Sabbatsberg.

* Hjälmroth och Näss kommer *omkring kl. 01.50* till SBC för att få information.

* Tillförordnade chefen för kriminalavdelningen underrättas.

* Welander ger order om att rikslarm skall sändas ut. Han beger sig därefter till Sabbatsberg.

Kl. 02.00 - 03.00

* Ljung kommer *omkring kl. 02.00* till försvarsstaben. En genomgång av beredskapsläget görs.

* Begäran om rikslarm sänds från polismyndigheten i Stockholm till rikspolisstyrelsen *kl. 02.02*. Sändningen av rikslarmet påbörjas *kl. 02.05*.

* Personalen från tekniska roteln åker till Sabbatsberg för att bl.a. ta hand om bevismaterial.

* Lisbeth Palme och några anhöriga skjutsas av polisen till bostaden på Västerlånggatan.

* Ett tjugotal tjänstefria livvakter inom säkerhetsavdelningen beordras i tjänst. Även viss annan personal kallas in under natten.

* Chefen för spaningssektionen kommer till polishuset. Han kallar in personal för tjänstgöring.

* Ljung meddelar *kl. 02.45* säkerhetsavdelningens sambandscentral på vilket telefonnummer han kan sökas. Ungefär samtidigt meddelar justitieminister Sten Wickbom var han kan nås.

* Medlemmarna i regeringen och Welander skjutsas från Sabbatsberg till Rosenbad av polisen.

Kl. 03.00 - 04.00

* Troedsson och Johansson kommer till riksdagen *omkring kl. 03.00*.

* 1:e hovmarskalken Lennart Ahrén väcks av en journalist från TT som undrar om kungen har avbrutit sin skidsemester med anledning av mordet på Olof Palme.

* Regeringen sammanträder med början *kl. 03.07*. Tretton medlemmar av regeringen är närvarande när sammanträdet börjar. Vid en allmän beredning redogör Welander och Hjälmroth för polisarbetet. Försvarsministern Roine Carlsson anländer *omkring kl. 03.30*. Det militära säkerhetsläget berörs. Regeringen beslutar att överlämna en skrivelse till riksdagens talman i vilken regeringen anmäler att statsministern är död.

* Rikspolisstyrelsen sänder på Romanders order ut gränslarm *kl. 03.09*.

* Bevakningsproblem uppstår vid brottsplatsen. Bevakningen förstärks tillfälligt. Skyddsstaket skaffas fram och avspärrningen förstärks.

* Ahrén tar kontakt med kungens livvakter och ber dessa meddela adjutanten att han skall ringa Ahrén. Meddelandet vidarebefordras till adjutanten via ABAB-vakten.

* Kungens livvakter tar kontakt med säkerhetsavdelningen i Stockholm.

* Från överbefälhavaren går *omkring kl. 03.45* ut order till samtliga myndigheter inom försvarsmakten om flaggning. Ordern är samtidigt en information om det inträffade.

* Welander återvänder till polishuset. Hjälmroth återvänder till rikspolisstyrelsen. Welander sänder en sambandsman till Rosenbad.

Kl. 04.00 - 05.00

* Rapport går *kl. 04.00* ut med en extra nyhetssändning om mordet.

* Ahrén talar med adjutanten och även med kungen. Ahrén underrättar riksmarskalken.

* Hjälmroth återvänder till Rosenbad för att diskutera livvaktsfrågor.

Kl. 05.00 - 06.00

* En rättelse av rikslarmet sänds ut *kl. 05.06* på order av Welander.

* De livvakter som avdelats för skyddet av vissa statsråd kommer successivt till Rosenbad.

* Regeringen håller presskonferens i Rosenbad med början *kl. 05.15*.

* *Kl. 05.15* kommer Ljung till försvarsdepartementet för ett sammanträffande med försvarsministern och andra tjänstemän i departementet.

* Hjälmroth återvänder till rikspolisstyrelsen.

Kl. 06.00 - 12.00

* Kungen lämnar *omkring kl. 06.00* Storlien och åker till Östersund för att

därifrån flyga till Stockholm.

* En privatperson överlämnar *omkring kl. 06.30* en kula, som han enligt uppgift har hittat på den västra sidan av Sveavägen, till en polisman som bevakar brottsplatsen. Lange tillkallas och tar hand om kulan för teknisk undersökning.

* Landshövding Sandgren, som befinner sig i Paris, ringer *omkring kl. 07.40* till länsöverdirektören Olle Lindberg. Sandberg har underrättas om mordet av sin sekreterare. Lindberg har inte hört något från polisen. Han ringer till polishuset och talar med Welander.

* Tekniska rotelns personal kommer till brottsplatsen *omkring kl. 08.30* för att påbörja brottsplatsundersökningen.

* Beredskapsåklagaren, kammaråklagaren Birgit Hallberg, kontaktar våldsroteln och frågar om hon bör åka in till polishuset men får svaret att det inte behövs; någon gärningsman är ännu inte känd.

* Departementsrådet i justitiedepartementet Klas Bergenstrand åker *omkring kl. 09.00* enligt överenskommelse med Welander till polishuset för att få information.

* Från *omkring kl. 10.30* spärras ett större område av för brottsplatsundersökningen. Blodspåren undersöks och dokumenteras. En genomsökning sker efter kulor, hylsor och andra spår. Platsen för brottet och den förmodade flyktvägen fotograferas, skisser upprättas m.m. Området närmast brottsplatsen sopas för hand. En sopmaskin sopar Sveavägen. Det som har sopats ihop tas till vara i plastsäckar. Brottsplatsundersökningen avslutas *kl. 15.45*.

* Kungen anländer till Arlanda.

* Holmér kommer till polishuset *omkring kl. 10.50*. Han tar över ledningen av spaningsarbetet.

* Med början *kl. 11.00* hålls ett möte med säkerhetscheferna i departementen.

* Talmannen anländer från Spanien till Arlanda *omkring kl. 11.00*. Han möts av livvakter. Talmannen åker direkt till riksdagshuset där har överlägger med Troedsson och Johansson. Talmannen beslutar att entlediga samtliga statsråd och uppmanar dem samtidigt att uppehålla sina befattningar till dess en ny regering har tillträtt.

* *Kl. 12.00* håller polisen sin första presskonferens om mordet.

Några huvudpunkter i den fortsatta brottsutredningen

I mordutredningen engageras - förutom polismyndigheten i Stockholm - rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning och rikskriminalsektionen.

Under de första dagarna i mars 1986 formeras en s.k. ledningsgrupp vid polismyndigheten i Stockholm. Den leds av Holmér. I gruppen ingår representanter för rikspolisstyrelsen (rikskriminalsektionen och säkerhetsavdelningen) och två "observatörer" från justitiedepartementet. I övrigt består gruppen huvudsakligen av chefspersonal vid polismyndigheten i Stockholm.

Chefsåklagaren Karl Gerhard Svensson utses den 1 mars 1986 att svara för kommande åklagaruppgifter i utredningen.

Brottsplatsundersökning och rättsmedicinsk obduktion äger rum den 1 mars 1986. Dörrknackning i området omkring brottplatsen och den förmodade flyktvägen inleds samma dag. Dörrknackningsaktioner äger sedan rum vid flera tillfällen under mars 1986.

Inkommande tips börjar registreras på data.

Den 2 mars 1986 hittar en privatperson en kula intill tunnelbanenedgången vid Tunnelgatan. Kulan överlämnas till polis på platsen.

Med hjälp av en signalementsmaskin, som har lånats av Bundeskriminalamt i Wiesbaden, framställer polisen med vittnesuppgifter som underlag en s.k. pusselbild av gärningsmannen. Bilden lämnas till massmedia för publicering den 6 mars 1986. Publiceringen resulterar i en stor mängd tips till polisen om personer som liknar bilden.

Den 6 mars 1986 hämtas en man, som sedermera kom att kallas 33-åringen, till förhör. Svensson går in som förundersökningsledare, såvitt gäller den delen av utredningen. 33-åringen lämnar polishuset efter förhöret.

33-åringen hämtas till ett nytt förhör den 12 mars 1986. Efter förhöret anhålls han som misstänkt för medhjälp till mord. Vid husrannsakan i hans bostad tas bl.a. kläder i beslag.

Svensson ger den 17 mars 1986 in en framställning till tingsrätten om att 33-åringen skall häktas. När han förbereder häktningsförhandlingen finner Svensson att misstankarna mot 33-åringen har försvagats. Han återkallar därför häktningsframställningen den 19 mars 1986 och 33-åringen försätts på fri fot.

Den 25 mars 1986 publiceras ytterligare en pusselbild. Denna bild föreställer en man som misstänks ha skuggat Olof Palme.

Polismyndigheten i Stockholm utfäster en belöning på högst 500 000 kronor till den som kan lämna sådan upplysningar att mordet klaras upp.

Den 1 april 1986 sänder polisen ut ett rikslarm där det sägs att mordvapnet med stor säkerhet är en revolver av märket Smith & Wesson .357.

Meningsskiljaktigheter uppkommer mellan Svensson och Holmér om hur utredningen mot 33-åringen skall drivas vidare. Det leder bl.a. till att ett sammanträde hålls hos justitieministern den 28 april 1986 och till att riksåklagaren överprövar ett beslut av Svensson om konfrontationer.

Den 1 maj 1986 övertar åklagare ledningen av hela förundersökningen. Överåklagaren Claes Zeime blir undersökningsledare. Svensson handlägger dock alltjämt den del av utredningen som rör 33-åringen.

Den 16 maj 1986 lägger Svensson ned förundersökningen mot 33-åringen. I och med det blir Zeime ledare av hela förundersökningen.

I mitten av maj 1986 får polisen ett tips om att en man, S, i mitten av februari 1986 skulle ha levererat ett vapen till en annan man som var intagen i samma kriminalvårdsanstalt som S vid detta tillfälle. Tipset leder till att utredningen inriktas på en bestämd krets av personer med anknytning till den i Sverige terroristtämplade organisationen "Kurdiska arbetarpartiet" (PKK). Under återstoden av år 1986 koncentreras en stor del av polisens resurser på den organisationen och vissa av dess sympatisörer. Det är det som senare kommer att kallas huvudspåret.

Meningsskiljaktigheter uppstår mellan Holmér och Zeime om hur utredningen skall drivas. Den 11 december 1986 hålls ett sammanträde hos justitieministern. Avsikten med sammanträdet är att utröna förutsättningarna för fortsatt samarbete mellan polis och åklagare. En presskommuniké utfärdas i vilken det konstateras att det finns goda förutsättningar för samarbete.

För att pröva styrkan av bevisningen i huvudspåret hämtas, på beslut av åklagare, nio vittnen och fyra misstänkta till förhör på morgonen den 20 januari 1987. Samtidigt sker husrannsakan på flera platser. Efter förhören får samtliga lämna polishuset.

Vid samma tidpunkt grips tre personer som är anhållna i sin frånvaro misstänkta för medhjälp till mordet på Cetin Gungör i medborgarhuset i Stockholm den 2 november 1985. Efter förhör beslutar åklagaren att anhållandena skall bestå. Den 23 januari 1987 inger åklagaren häktningsframställning beträffande alla tre. Vid häktningsförhandling den 27 januari 1987 avslår tingsrätten häktningsyrkandena beträffande två av de anhållna. Åklagaren återkallar då häktningsframställningen mot den tredje av de misstänkta.

De meningsskiljaktigheter i fråga om hur utredningen skall bedrivas som tidigare funnits mellan Holmér och Zeime fördjupas. Regeringen griper in. I beslut som formellt fattas den 5 februari 1987 men som tillkännages vid en presskonferens vid 23-tiden den 4 februari 1987 uppdrar regeringen åt rikspolisstyrelsen att leda spaningsarbetet. Regeringen uppdrar samtidigt åt riksåklagaren att leda förundersökningen.

Avsnitt 3

Sammanfattning och slutsatser

3 Sammanfattning och slutsatser

3.1 De första 12 timmarna

Vi gör i detta avsnitt en granskning av verksamheten inom polismyndigheten i Stockholm under mordnatten. Syftet är inte att reda ut om den ena eller andra befattningshavaren har gjort rätt eller fel. Det viktiga är i stället att ta tillvara den kunskap och de erfarenheter som polisens verksamhet i detta fall har gett, för att förbättra beredskapen och skapa större säkerhet inför vad som kan hända i framtiden.

Vi anser oss ha funnit vissa fel och brister i polisverksamheten under timmarna efter mordet. Vissa åtgärder underläts eller fördröjdes. Det brast i samordningen av insatserna och den fasta ledningen av verksamheten.

De viktigaste av våra iakttagelser är enligt vår mening följande.

* Sökandet efter gärningsmannen genomfördes inte under den fasta ledning från polisens sambandscentral (SBC) som borde ha varit möjlig. Det präglades därför av brist på systematik och överblick.

* Man utnyttjade bara delvis den polispersonal som fanns tillgänglig.

* Informationen till tjänstgörande polispersonal var bristfällig. Det förblev under flera timmar okänt för många polismän i tjänstgöring på olika håll i Stockholm att statsministern hade blivit skjuten på öppen gata och att en beväpnad mördare befann sig på flykt från brottsplatsen.

* Det genomfördes varken någon allmän avspärrning eller några mer begränsade, systematiska åtgärder av typen spärrning av gator eller områden i närheten av brottsplatsen, organiserad kontroll av fordon vid utfarterna eller liknande.

* Någon underrättelse om mordet gick i inledningsskedet inte ut till andra polisdistrikt, vare sig de närmast angränsande distrikten eller andra distrikt inom länet eller i landet i övrigt.

* Det område kring brottsplatsen som avspärrades genast efter mordet var för litet för att kunna fredas och bevakningen av brottsplatsen under natten var tidvis uppenbart otillräcklig. Brottsplatsen var därför inte intakt när den egentliga brottsplatsundersökningen skulle göras på morgonen efter mordet.

* Samordningen och ledningen av verksamheten under mordnatten brast på viktiga punkter. Dokumentationen i SBC av de åtgärder som vidtogs var bristfällig och detta kan ha gjort det svårare att i efterhand kontrollera och rätta till. Vakthavande kommissarien i SBC hade en mängd uppgifter som åvilade honom och utövade därför inte den direkta ledning av polisinsatsen som hade behövts. Polismyndighetens tjänstgörande högsta ledning ingrep inte aktivt i verksamheten när den kom till SBC och det

gjordes synbarligen då inte heller någon egentlig kontroll av att gällande rutiner och regler följdes. Det rådde oklarhet om fördelningen av ansvaret för verksamheten när polismyndighetens ledning hade kommit till SBC.

* Regeringskansliet i Rosenbad sattes inte omedelbart under bevakning och det ordnades inte något konsekvent och rationellt skydd av regeringsledamöterna när de samlades under natten.

* Det saknades en effektiv organisation för att lämna information till massmedierna och trycket från dem kom därför att störa verksamheten i SBC.

Vår granskning har främst varit inriktad på verksamheten inom polismyndigheten i detta enskilda fall. Det har inte gett oss tillräckligt underlag för att dra slutsatsen att det mer allmänt brister i förmågan att organisera och hålla samman större polisinsatser eller i personalens utbildning och kunskaper. Å andra sidan har vi inte funnit något tillförlitligt stöd för att det just vid detta tillfälle skulle ha rått i något avseende speciella förhållanden inom polisens organisation och beredskap som kunde föranleda ett sämre resultat än annars.

I fråga om de åtgärder som kan behövas för framtiden gör vi sammanfattningsvis följande bedömning.

* Erfarenheterna från detta enskilda fall ger inte underlag för någon mer vittsyftande omläggning av polismyndighetens arbetssätt eller organisation eller någon omfattande förstärkning av personalresurser eller teknisk utrustning.

* Beredskapen inför händelser som ställer oväntade krav på polisen bör dock kunna förbättras genom utbildning och träning, förstärkning av personalen på särskilt viktiga funktioner, översyn av arbets- och kontrollrutiner och förbättring av viss teknisk utrustning. Åtskilliga sådana åtgärder har redan vidtagits eller påbörjats.

* Det måste tillses att det inte råder oklarhet eller risk för missförstånd i fråga om vem som i olika lägen bär ansvaret för samordningen och ledningen av verksamheten i SBC eller om fördelningen av uppgifter mellan olika befattningshavare.

* Vissa förbättringar av dokumentationen och av den tekniska utrustningen inom SBC bör göras.

* Man bör överväga vilka åtgärder som kan behövas för att säkerställa beredskapen inom landets övriga polismyndigheter inför oväntade och extraordinära händelser.

3.2 De centrala samhällsfunktionerna

Vår undersökning i detta avsnitt inriktas på händelser som berört samhällsorgan som har särskild betydelse för den omedelbara ledningen av landet, dvs *riksdagen, statschefen* (kungen) och *regeringen*. Viktiga funktioner för att

upprätthålla samhällets grundläggande ordning har också *försvarsmakten, polisen* och *länsstyrelserna.* Utanför den offentliga sektorn har *massmedierna* självklart viktiga funktioner för samhällsberedskapen. Det skall betonas att vi inte har gjort någon närmare granskning av den militära och civila försvarsberedskapen som sådan.

Enligt vår mening måste vissa grundläggande krav ställas på de centrala samhällsorganen, om det inträffar en händelse av den allvarliga natur som vår undersökning avser. Ett av de krav som måste ställas är att det finns rutiner som säkerställer ett *snabbt samband och förmåga att omedelbart träda i funktion.* Ett annat krav är att de centrala statsorganen och myndigheterna sköter *informationen* sinsemellan men också till andra myndigheter och samhällsorgan samt inte minst till massmedierna. Ett ytterligare krav är att *säkerhetsskyddet* fungerar.

De viktigaste av våra iakttagelser kan sammanfattas i följande punkter.

* *Regeringsarbetet* kom igång snabbt efter mordet.

* Inga särskilda åtgärder vidtogs från säkerhetsskyddssynpunkter när regeringen sammankallades. Rutinerna för att i kritiska lägen skärpa bevakningen och skyddet av regeringskansliet bör ses över.

* Vi anser det anmärkningsvärt att de flesta statsråden begav sig till Rosenbad i taxi helt utan polisskydd.

* *Regeringskansliets* förberedda jour- och beredskapssystem kom inte att i alla delar tillämpas på det sätt som varit avsett.

* Det var med hänsyn till det oklara säkerhetsläget en allvarlig brist att regeringskansliet inte omedelbart underrättade försvarsmakten. Det hade varit naturligt om information också hade lämnats till länsstyrelserna.

* Underrättelsen till *statschefen* om mordet blev fördröjd. Händelserna under mordnatten kan emellertid inte anses ha visat på några allvarligare brister sambandet mellan kungen och den övriga statsledningen.

* Några brister i *riksdagens* rutiner i fråga om möjligheterna att inom riksdagen nå nyckelpersoner när något allvarligt inträffat har inte konstaterats.

* Rikslarm om mordet sändes ut inom *polisen* först flera timmar efter händelsen. Om larmet gått ut tidigare hade polisens uppgifter i fråga om beredskap och information underlättats. Vi sätter i fråga om inte polisens larmrutiner vid händelser av denna allvarliga art borde utnyttjas för information inom polisväsendet också i de fall då informationen inte sker i direkt spaningssyfte.

* Mot bakgrunden av den internationella utvecklingen när det gäller terrordåd och andra våldsdåd bör för *försvarsmaktens* del frågan om terroristiska sabotagehot ägnas uppmärksamhet.

Vi konstaterar också att många av bristerna i information och beredskap numera är avhjälpta efter ett kritiskt översynsarbete.

Med anledning av genomförandet av förändringar inom statsrådsberedningen av rutinerna för beredskap och samband pekar vi på att det är väsentligt att dessa rutiner fortlöpande ses över och att utbildning, kontroll och övningar anordnas så att beredskapen inte går ner under lugnare perioder. De särskilda krav på beredskap inom regeringskansliet som kan ställas i fråga om information till massmedier bör beaktas i det fortsatta arbetet.

3.3 Skyddet av offentliga personer - bekämpningen av terrorism

I detta avsnitt studerar vi säkerhetsskyddet för statsråd och andra offentliga personer och hur den nuvarande organisationen för att förebygga terrorism har fungerat. Vi konstaterar att behovet av personskydd framför allt är relaterat till framväxten av olika terroristorganisationer i vår omvärld. Av skilda skäl är det svårt att ta reda på hur en ordning som syftar till att förebygga brott har fungerat i praktiken. Tonvikten i vår granskning ligger därför på organisation och lagstiftning. Vår studie görs utifrån effektivitetssynpunkter i medvetande om att det, inte minst när det gäller terroristbekämpningen, finns andra aspekter som kan behöva vägas in när lagstiftning och organisation utformas. Vi har emellertid inte ansett det vara vår uppgift att göra de avvägningarna.

Våra iakttagelser kan i korthet sammanfattas på detta sätt.

* Det finns knappast något reellt alternativ till den nuvarande *organisationen* där rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning (RPS/SÄK) har huvudansvaret för terrorismbekämpningen. Tanken att lägga det ansvaret på den öppna polisen avvisas bl.a. därför att en sådan ordning skulle försvåra möjligheterna att få tillgång till information från utländska källor. Vi förordar en förhållandevis stor öppenhet i umgänget mellan RPS/SÄK och övrig polis när det gäller kunskaper och information på terrorismområdet. Vi betonar samtidigt vikten av insyn i RPS/SÄK:s verksamhet.

* En effektiv kamp mot terrorism förutsätter kunskaper om terroristorganisationerna och deras bakgrund. Vi anser att det vore värdefullt för RPS/SÄK att mera systematiskt än hittills få tillgång till utrikesdepartementets politiska analyser rörande områden där terroristorganisationer har sitt ursprung.

* Det är från rena effektivitetssynpunkter en väsentlig brist i beredskapen och kampen mot terrorism att vi saknar en insatsstyrka som kan sättas in i extremt allvarliga situationer, t.ex. vid en ny ambassadockupation. Dagens piketgrupper har enligt vår mening inte den kapaciteten.

* *Lagstiftningen* har en dominerande roll i ansträngningarna att bekämpa terrorism. Det behövs en särskild på terrorismbekämpning inriktad lagstiftning. När det gäller *utlänningslagen* och dess tillämpning finner vi att regleringen har sina begränsningar. Vi erinrar bl.a. om att det i dag i Sverige finns tusentals flyktingar som kommit hit utan identitetshandlingar. Det är en komplikation, inte minst för en eventuell tillämpning av

terroristbestämmelserna, att så många utlänningar finns här utan att det är möjligt att med rimlig grad av säkerhet fastställa deras identitet. I *säkerhetskyddsförordningen* har personskyddsaspekten inte fått något specifikt uttryck. *Personalkontrollkungörelsen* bärs upp av strävandena att garantera den sekretess som omsorgen om den nationella säkerheten kräver. Någon legal möjlighet att kontrollera en persons pålitlighet från personskyddssynpunkt finns inte. Detta anser vi vara en svaghet.

* Polisen tvingar inte på någon *livvaktsskydd* eller annat personskydd som vederbörande motsätter sig. Det hör till de absoluta undantagen att någon offentlig person inte accepterar polisens bedömning i dessa frågor. Man bör inte överväga någon ändring i den nu tillämpade ordningen att den som utsätts för hot själv måste lämnas möjlighet att påverka hur långt skyddet skall sträcka sig.

* Livvaktsansvaret för vissa officiella personer (bl.a. kungen, talmannen och statsministern) ligger i dag hos RPS/SÄK medan de regionala polismyndigheterna har ansvaret för utländska ambassadörer. Dagens ordning är inte rationell. Ansvaret bör ligga på en myndighet och då hos den myndighet som har den samlade kunskapen om terrorismen, dvs rikspolisstyrelsen. Det finns också skäl att klarlägga ansvarsfördelningen i de fall styrelsen ombesörjer livvaktsverksamhet.

De närmare överväganden som behövs med anledning av våra iakttagelser har vi - utifrån de aspekter vi har haft att anlägga - inte ansett vara en uppgift för oss.

Avsnitt 4

Polisen och åklagarna under de första 12 timmarna

4 Polisen och åklagarna under de första 12 timmarna

4.1 FAKTA

Personalsituationen vid polismyndigheten i Stockholm[1]

Vid tidpunkten för mordet tjänstgjorde vid ordningsavdelningen 210 polismän i yttre tjänst. Av dessa var 178 avdelade för utrycknings- och övervakningstjänst inom vaktdistrikt 1-6[2] (varav 103 inom vaktdistrikt 1-3 och 75 inom vaktdistrikt 4-6) och 32 för övervakning i tunnelbanan. Vidare fanns 8 trafikpoliser i tjänst. I sambandscentralen (SBC)[3] tjänstgjorde en kommissarie, elva inspektörer och en administrativ befattningshavare. Vidare fanns där en inspektör som genomgick s.k. kommissarieintroduktion. På spaningssektionen[4] tjänstgjorde 31 polismän. I krimjouren[5] tjänstgjorde 17 polismän.

Länspolismästaren *Hans Holmér* hade semester den 28 februari och den 3 mars 1986. Holmér var på resa till Dalarna för att åka Vasaloppet söndagen den 2 mars. Biträdande länspolismästaren *Gösta Welander* hade partiell tjänstebefrielse från den 14 januari till den 21 mars 1986 för en kurs på försvarshögskolan. Polisöverintendenten *Hans Wranghult*, som är chef för kriminalavdelningen, var vikarie för Welander. Wranghult hade emellertid semester t.o.m. den 28 februari 1986 och befann sig i Transtrandsfjällen. Som vikarie för Holmér den 28 februari 1986 tjänstgjorde polisöverintendenten *Sune Sandström*, som är chef för ordningsavdelningen. Wranghult var förordnad som vikarie den 3 mars 1986. Polisintendenten *Göran Hansén* hade beredskapen som polischef[6] det aktuella dygnet.

Under kvällen den 28 februari 1986 tillämpades s.k. citykommendering[7] för personal i vaktdistrikt 1 och 2[8]. Chef för citykommenderingen var kommissa-

---

1. Bil. 3 innehåller en närmare redogörelse för polisväsendets organisation med särskild inriktning på de delar som är av intresse i det här sammanhanget. Den som inte känner till organisationen inom polisväsendet i stort och vid polismyndigheten i Stockholm bör läsa bilagan för att få en bakgrund.

2. En karta som anger vaktdistriktens omfattning finns som bil. 4.

3. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.2.1.

4. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.2.4.

5. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.2.2.

6. Beträffande beredskapsfrågor, se bil. 3 avsnitt 1.3.3.

7. Citykommendering innebär att styrkorna i vaktdistrikt 1 och 2 till viss del slås samman och ställs under befäl av en kommissarie i ett av vaktdistrikten.

8. Norrmalms vaktdistrikt och Östermalms vaktdistrikt.

rien *Gösta Söderström*. Han var därigenom högsta yttre befäl i citykärnan i Stockholm. Kommissarien *Christian Dahlsgaard* var s.k. Y-ledare (dvs högsta yttre befäl) i vaktdistrikt 1, vars personal emellertid på grund av citykommenderingen till viss del stod under Söderströms befäl. Tf kommissarien *Lars Christiansson* tjänstgjorde som befäl för piketgrupperna[9] i vaktdistrikt 1 och 3[10]. Kommissarien *Hans Koci* tjänstgjorde som vakthavande kommissarie i SBC.

Polisens åtgärder

Det första larmet

Larm om skottlossningen på Tunnelgatan nådde polisen på två olika vägar. En taxichaufför som bevittnade händelsen kontaktade sin växel (Järfälla taxi) och bad den larma polisen. Växeltelefonisten ringde till polisen. Ett annat vittne larmade 90 000 (länsalarmeringscentralen, LAC) på sin mobiltelefon. Samtalet kopplades vidare till polisen.

Telefonsamtalet från växeltelefonisten vid Järfälla taxi ledde till att ett s.k. ingripandemeddelande registrerades i den datoriserade anläggningen i SBC kl. 23.23. Registreringstidpunkten anger när radiooperatören lagrade den text han skrivit in på sin terminal. Själva samtalet har därför påbörjats något tidigare.

Tidsbestämningen för mordet har gjorts med utgångspunkt i det mobiltelefonsamtal som kom från vittnet som ringde 90 000 (dvs LAC). LAC är datoriserad. Alla inkommande samtal bandas. På bandet finns en inspelning av fröken Ur inlagd. Bandet från den aktuella kvällen togs i beslag av polisen. Det finns en utskrift av samtalen och ett schema över hur samtalet kopplades med detaljerade tidsangivelser för varje moment. Enligt detta påbörjades vittnets samtal kl. 23.21. Det nådde LAC kl. 23.23. Vittnet slog numret två gånger eftersom han var osäker om han slagit rätt nummer första gången. Samtalet kopplades vidare till polisen. Där dröjde det drygt en minut innan samtalet togs emot. Klockan var då ca 23.26.

Sedan växeltelefonisten hos Järfälla taxi hade slutat sitt samtal med SBC ringde hon till LAC och frågade om de fått larm om skottlossningen. Det samtalet ägde enligt bandet rum kl. 23.24. Det framgår av samtalet att samma växeltelefonist redan hade talat med polisen. Med stöd av hennes uppgifter sände LAC en ambulans till platsen.

Koci var högsta befäl i SBC när larmet om skottlossning nådde polisen. Inspektören *Anders Thornestedt* var förste operatör, dvs arbetsledare bland radiooperatörerna. I SBC fanns vidare bl.a. inspektören *Roland Åkesson*. Åkesson tjänstgjorde tillfälligt i SBC för att få inblick i vakthavande kommissariens uppgifter.

Den radiooperatör som tog emot det första samtalet om skottlossningen sände

---

9. Den särskilda insatsstyrkan - jfr bil. 3 avsnitt 1.3.3.

10. Södermalms vaktdistrikt.

ut ett s.k. områdesanrop[11] i område 1, som omfattar vaktdistrikten 1, 2 och 3. Två piketgrupper anmälde att de var lediga för uppdrag och sändes till platsen. Söderström och en annan polisman befann sig i en polisbil på Kungsgatan då de hejdades av en taxichaufför som uppgav att han hört på taxiradion att det var skottlossning på Tunnelgatan. Söderström beslöt att omedelbart åka dit. Strax innan de kom fram till trafikljusen i korsningen Kungsgatan - Sveavägen hörde Söderström det första områdesanropet som sändes ut från SBC om skottlossningen.

Kort därefter fick SBC via en bärbar radio, som disponerades av en av piketgrupperna, meddelande om att gärningsmannen sprungit från platsen. Thornestedt tog emot meddelandet. Han sände ut ett områdesanrop om att gärningsmannen hade flytt. Från den tidpunkten skötte Thornestedt som radiooperatör de flesta frågor som rörde skottlossningen. Inspektören *Birgitta Brolund* biträdde honom.

Mängden inkommande samtal - bl.a. från massmedierna - ökade därefter snabbt i SBC.

Brottsplatsen

Söderström och hans kollega var den första polispatrull som kom till brottsplatsen. Där fanns då ett tiotal personer. En man låg på trottoaren i en blodpöl. Några av de närvarande höll på med upplivningsförsök.

Omedelbart efter Söderströms ankomst anlände en piketgrupp med sex polismän. Vittnen uppgav att gärningsmannen hade försvunnit längs Tunnelgatan i riktning mot Malmskillnadsgatan. Ett vittne hade sprungit efter. Befälhavaren i piketgruppen, inspektören *Kjell Östling*, sände ut två patruller med två man i varje för att söka efter gärningsmannen. Polismännen sprang i den angivna riktningen. Något signalement på gärningsmannen fanns inte.

Söderström ägnade sig tillsammans med sin kollega bl.a. åt att ta upp vittnesuppgifter. De försökte få fram ett signalement på gärningsmannen. Vittnenas uppgifter var vaga och delvis motstridiga. Uppgifter om signalementet meddelades till SBC som vidarebefordrade dem i form av ett områdesanrop. Söderström talade två gånger med en kvinna som han uppfattade som den skjutnes hustru. Vid det andra samtalet fick Söderström klart för sig att kvinnan var Lisbeth Palme.

En ambulans från Sollentuna passerade av en slump brottsplatsen. Den vinkades in av någon av de kringstående. Ambulanspersonalen tog hand om Olof Palme. Omkring kl. 23.30 lämnade ambulansen Sveavägen och for till Sabbatsbergs sjukhus. Lisbeth Palme följde med. LAC larmade akutmottagningen på sjukhuset

---

11. I radiosystem 80, som är det radiosystem som används vid polismyndigheten i Stockholm som huvudsystem, finns möjlighet att rikta ett radioanrop till alla som har tillgång till systemet eller att begränsa det till t.ex. vissa patruller, kategorier av personal eller den personal som tjänstgör i ett visst område. Det sistnämnda kallas områdesanrop.

om att en skottskadad man var på väg in. Den av LAC tillkallade ambulansen kom till brottsplatsen kort efteråt.

Ytterligare en piketgrupp med *Christer Persson* som befälhavare kom till platsen. Den piketgruppen hjälpte inledningsvis till med att ta upp uppgifter från vittnena på platsen.

Söderström kontaktade SBC och meddelade att det var statsministern som var skjuten. Klockan var då ca 23.30.

Så snart ambulansen kört uppdrog Söderström åt piketgruppen under ledning av Persson att spärra av platsen. Avspärrningen, som gjordes med plastlinor, gick på Sveavägen från hörnet av färgbutiken Decorima, runt ett träd på gångbanan samt runt en pelare vid nedgången till tunnelbanan. Tunnelgatan spärrades av från Decorima och snett över gatan men den avspärrningen utökades omgående med en ny som spärrade av Tunnelgatan från dess mynning mot Luntmakargatan. Avspärrningen godkändes av Söderström. Persson fick tillsammans med sin personal i uppdrag att bevaka brottsplatsen[12].

Polismännen som sprungit i samma riktning som det uppgavs att gärningsmannen hade tagit fann inte någon misstänkt. Personer som befann sig i området stoppades och tillfrågades om de gjort några iakttagelser. Under den första kvarten efter larmet anlände ett tiotal polispatruller till området omkring brottsplatsen och deltog i sökandet.

Kommissarierna Dahlsgaard och Christiansson kom till brottsplatsen. De frågade Söderström om han behövde hjälp. Söderström sade att han klarade sig. Man kom överens om att Christiansson skulle åka till Sabbatsberg för att försöka få vittnesuppgifter från Lisbeth Palme.

Ett par civilklädda polismän passerade brottsplatsen strax efter mordet. De erbjöd sina tjänster men togs inte i anspråk.

En av radiooperatörerna i SBC beordrade en hundpatrull till platsen. Hundföraren bedömde att det inte var meningsfullt att låta hunden försöka spåra eftersom många personer hade rört sig runt brottsplatsen.

De vittnen som bedömdes ha några uppgifter av värde att lämna skjutsades till krimjouren.

Omkring kl. 00.15 lämnade Söderström brottsplatsen för att åka till krimjouren och upprätta en brottsanmälan. Söderström tog med ett par vittnen i sin bil.

De två polismän på tekniska roteln, inspektörerna *Torsten Kviberg* och *Börje Moberg*, som hade beredskap under natten[13] kom till brottsplatsen kl. 01.10 och

---

12. Avspärrningen utökades i samband med att brottsplatsundersökningen inleddes lördagen den 1 mars 1986.

13. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.2.5 och 1.3.3.

gjorde en preliminär undersökning. Chefen för tekniska roteln, kommissarien *Vincent Lange*, kom också till platsen. På hans order avbröts undersökningen kl. 01.50.

Omkring kl. 01.30 fick den piketgrupp som bevakade brottsplatsen order av Christiansson att bege sig till vaktdistrikt 1 för att lasta särskild utrustning. Resten av natten befann gruppen sig på stationen i väntan på ytterligare order. På brottsplatsen övertogs bevakningen av en radiobilpatrull som bestod av två polismän. De fick efter en stund problem att upprätthålla bevakningen. Det kom mycket folk till platsen. En person tog sig in på det avspärrade området och lade ned en bukett blommor. En annan person slet vid två tillfällen av avspärrningslinan. Denne omhändertogs av en av polismännen. För att kunna klara situationen begärde patrullen omkring kl. 03.15 förstärkning. Patrullen avlöstes av en piketgrupp med fem eller sex polismän.

Befälhavaren i denna piketgrupp, inspektören *Sven Matzols*, ansåg att det var svårt att fullgöra bevakningsuppgiften och begärde därför att SBC skulle sända dit skyddsstaket. Staketet kom efter någon halvtimme. Det sattes upp på Sveavägen och Luntmakargatan. Det placerades strax utanför den befintliga avspärrningen.

Under resten av natten och morgonen varierade bevakningsstyrkan i storlek. Under långa perioder bestod den av bara två polismän. Till och från kom det mycket folk till platsen. Många ville lägga ned blommor och det låg redan blommor innanför avspärrningen. När personal från tekniska roteln på lördagsmorgonen skulle påbörja brottsplatsundersökningen fanns det en mängd blommor inne på det avspärrade området.

Omkring kl. 06.30 på lördagen kom en man fram till en av de polismän som bevakade brottsplatsen och uppgav att han hade hittat en kula på västra sidan av Sveavägen, dvs den sida av gatan som inte var avspärrad. Mannen lämnade över kulan. Lange kallades till platsen och tog hand om kulan.

Sambandscentralen (SBC)

Efter de första minuterna svarade Thornestedt med biträde av Brolund för den radiotrafik som rörde skottlossningen. De frigjordes från den övriga verksamheten för att uteslutande syssla med detta.

Protokollföring[14] påbörjades. Brolund skötte den uppgiften. Det särskilda protokollet med en åtgärdskatalog anpassad för bl.a. grövre våldsbrott[15] användes inte.

Enligt föreskrifter som har utfärdats i SBC och som gäller för radiotrafiken på

---

14. Protokollföring sker rutinmässigt vid större händelser - jfr bil. 3 avsnitt 1.3.2.1.

15. Blanketten finns med som bil. 5.

system 80 skall av bl.a. skyddsskäl alltid ett s.k. larmanrop[16] sändas ut när skottlossning har ägt rum. I åtgärdskatalogen/checklistan för bl.a. grövre våldsbrott finns som en förstahandsåtgärd upptaget ett larm/allanrop. Bägge formerna av anrop går ut till samtliga vaktdistrikt. I motsats till ett larmanrop bryter inte ett allanrop annan pågående radiotrafik men når samtliga patruller i hela polisdistriktet som inte just då är upptagna av annat radioanrop. I de fall det har förekommit ett larm- eller allanrop skall detta upprepas när det finns ny information att lämna. Enligt befattningshavare i SBC sändes ett allanrop om skottlossningen ut. Den uppgiften har inte gått att få bekräftad. Det finns inte heller någon dokumentation bland ingripandemeddelandena om ett allmänt larm. Den slutsats som måste dras blir att information om skottlossningen skedde bara genom områdesanrop i det område som omfattar vaktdistrikt 1-3 medan vaktdistrikt 4-6 inte nåddes av någon information.

Radiotrafiken lades över på en särskild kanal, förmodligen efter Söderströms besked om att det var statsministern som var skjuten. Detta är ett rutinförfarande vid bl.a. grövre våldsbrott. Förfarandet innebar att enbart den personal som arbetade med ärendet kunde följa radiotrafiken fortlöpande. För den övriga polisverksamheten utnyttjades andra radiokanaler.

Någon allmän information till all tjänstgörande polispersonal om vad som hade hänt och vilka åtgärder som vidtagits lämnades inte vare sig innan radiotrafiken lagts över på en särskild kanal eller därefter. De som inte direkt deltog i arbetet fick ingen information om hur händelserna utvecklades.

Något larm eller annat meddelande om vad som hänt sändes inte heller ut på tunnelbaneradion eller på radiosystem 70[17], som används av vissa enheter vid myndigheten och som även når bl.a. hela Stockholms län.

Koci fick vetskap om skottlossningen genom att en av radiooperatörerna meddelade honom. Koci uppfattade att Thornestedt arbetade med ärendet och att Brolund börjat föra protokoll. Han följde sedan radiooperatörernas verksamhet genom att lyssna på radiosamtalen. Han tog inte själv aktiv del i arbetet och gav inte några direktiv. Relativt snabbt blev Koci upptagen av inkommande telefonsamtal och av att lämna information till olika befattningshavare.

Omkring kl. 23.35 sände SBC en radiobilpatrull med kommissarien *Åke Rimborn* och polisassistenten *Thomas Torstensson* till Sabbatsbergs sjukhus.

Kl. 23.40 bekräftade LAC i telefon Söderströms tidigare uppgift om att den skjutne var Olof Palme. Uppgiften vidarebefordrades till Koci. Kl. 23.43 ringde man på nytt från LAC. Koci tog själv emot samtalet. LAC meddelade att Olof Palme var mycket svårt skadad och att det var osäkert om han skulle överleva. Ambulansmännen hade meddelat att Olof Palme var helt livlös.

Thornestedt och Brolund fick besked av inspektören *Bjarne Söderquist* (en av

---

16. Ett larmanrop bryter all pågående radiotrafik.

17. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.2.1.

de övriga radiooperatörerna), som samrått med Koci, om att de skulle flytta över till det s.k. ledningsrummet[18]. För att radiooperatörerna skulle kunna arbeta i ledningsrummet fordrades bl.a. att en bildskärm bars dit och kopplades in. Två andra radiooperatörer flyttade utrustningen men lyckades inte koppla in den, varför Thornestedt och Brolund tills vidare fick arbeta från ett rum bredvid ledningsrummet. Den kommissarie som hade ansvaret för tekniska frågor i SBC kallades i tjänst. Han anlände strax före kl. 00.30 och kopplade in apparaturen.

Vid tidpunkten för det första larmet, dvs kl. 23.23, var omkring 25 polispatruller av totalt ca 70 (av vilka cirka hälften fanns inom vaktdistrikt 1-3) engagerade i pågående uppgifter. Under tiden fram till midnatt registrerades i dataanläggningen att 14 patruller började arbeta med larmet om skottlossning (tre kommissariepatruller, tre piketgrupper, en patrull från kriminalavdelningen och sju andra patruller). Bara ett par av dessa patruller fick avbryta annat uppdrag. Fram till midnatt registrerades i SBC 14 ingripandemeddelanden som rörde annat än skottlossningen eller sådant som hade anknytning till den. Ingripandena avsåg "vanliga" uppdrag som lägenhetsbråk, stölder, trafikbrott m.m. 15 patruller fick under denna tidsperiod i uppdrag att fullgöra andra uppgifter än sådana som hade samband med skottlossningen.

Koci underrättade beredskapstjänstgörande polischefen Hansén omkring kl. 23.45. De kom överens om att Hansén skulle kontakta Holmér. I Stockholms län finns två beredskapsområden, Stockholms polisdistrikt och länet i övrigt, med en beredskapstjänstgörande polischef i varje område. Vid viktigare händelser skall enligt de föreskrifter som har meddelats beredskapstjänstgörande polischef kontakta i första hand länspolismästaren och i andra hand biträdande länspolismästaren. Vid polismyndigheten i Stockholm tillämpas dessutom en informell "bakjour" som består av länspolismästaren, biträdande länspolismästaren och cheferna för kriminal- och ordningsavdelningarna. Någon av dessa finns som regel tillgänglig. Avsikten med bakjouren är att polisledningen skall kunna träda in i större ärenden och själv ta över den direkta ledningen.

Hansén ringde kort efteråt till Koci och meddelade att han inte hade lyckats få tag i Holmér. De kom då överens om att Koci skulle underrätta Sandström.

Omkring kl. 23.50 meddelade Koci Sandström vad som hänt. Koci beordrade strax efteråt (omkring midnatt) en polispatrull att åka till Sandströms bostad för att skjutsa honom till polishuset. Sandström kontaktade i sin tur Welander. Welander beslöt att omedelbart träda i tjänst. Radiobilen hämtade båda.

I SBC finns en förteckning över befattningshavare i regeringskansliet som bör underrättas vid vissa extraordinära händelser. Förteckningen, som upprättas av justitiedepartementet, innehåller namn på vissa tjänstemän i regeringskansliet och deras telefonnummer till arbetet och bostaden. Namnlistan börjar med statssekreteraren i statsrådsberedningen. Vid tidpunkten för mordet innehades den tjänsten av statssekreteraren *Ulf Dahlsten*. Koci sökte omkring midnatt Dahlsten på telefon för att informera honom. Koci hade varit tvungen att ringa

---

18. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.2.1.

ABAB[19] för att få fram telefonnumret till Dahlstens bostad. Något sådant telefonnummer fanns nämligen inte på listan. Koci kom emellertid inte fram till Dahlsten på grund av pågående samtal. Dahlsten som redan fått en uppgift om händelsen försökte ungefär samtidigt genom telefonkontakt med rikspolisstyrelsen få bekräftelse på den uppgift som han fått att Olof Palme skjutits. Dahlstens samtal till rikspolisstyrelsen kopplades till jourcentralen[20] där. Tjänstemannen där kontaktade SBC och fick besked att Koci sökte Dahlsten, vilket denne underrättades om[21]. Koci fick därefter kontakt med Dahlsten och informerade honom. Dahlsten bad om telefonnumret till Koci för att motringa.

Strax därefter, omkring kl. 00.06, fick Koci besked från sjukhuset att läkare hade konstaterat att Olof Palme var död.

När Dahlsten något senare motringde till Koci underrättades han om att Olof Palme var död. Dahlsten sade att han skulle underrätta regeringen. Koci tog inga ytterligare kontakter med personal i regeringskansliet eller med andra utanför polisorganisationen.

Lisbeth Palme hade sagt till polismännen på Sabbatsberg att hon ville att några namngivna personer i regeringskansliet skulle underrättas om vad som hade hänt. Detta vidarebefordrades till SBC. Koci gav Åkesson i uppgift att ombesörja detta. Åkesson ringde till utrikesdepartementets jour och informerade om vad som hade hänt[22].

Koci underrättade chefen för SBC, kommissarien *Sören Lundgren*, omkring kl. 00.20. Lundgren var sjukskriven och gick ej i tjänst. Koci underrättade därför omkring kl. 00.30 hans ställföreträdare, kommissarien *Verner Berggren*. Berggren beslöt att gå i tjänst. Även annan personal i SBC kontaktades och beordrades att gå i tjänst.

Welander och Sandström anlände till SBC omkring kl. 00.30. Thornestedt och Brolund arbetade då i ledningsrummet.

Koci informerade Welander och Sandström om vad som hänt och om vilka åtgärder som vidtagits. Welander och Sandström godtog åtgärderna och ändrade inte på något i det pågående arbetet. Koci ägnade sig därefter huvudsakligen åt den löpande verksamheten i SBC, dvs i första hand åt den övriga polisverksamhet som pågick inom distriktet under natten.

---

19. ABAB:s huvudbevakningscentral i regeringskansliets lokaler i Rosenbad är bemannad dygnet runt.

20. Jfr bil. 3 avsnitt 1.2.5.

21. Tjänstemannen kontaktade därefter jourhavande tjänsteman på rikspolisstyrelsen som i sin tur underrättade rikspolischefen Holger Romander.

22. Enligt de anteckningar som har förts i utrikesdepartementet ägde samtalet rum kl. 00.08.

Kommissarien *Hans Hyllander*, som är chef för vaktdistrikt 1, kom till SBC omkring kl. 00.30. Han hade underrättats av vakthavande befälet i vaktdistriktet eftersom brottet skett inom vaktdistrikt 1. Hyllander planerade för vaktdistriktets insatser bl.a. när det gällde bevakningen av brottsplatsen under lördagen. På vaktdistriktet fanns under natten också ställföreträdande chefen och den kommissarie som svarar för samordningen av den yttre tjänsten. Även de hade kallats i tjänst av vakthavande befälet i vaktdistriktet. De besökte båda brottsplatsen under natten.

Hansén ringde upp polisledningen och erbjöd sig att komma till SBC. Welander beslöt att Hansén skulle stanna i bostaden eftersom han hade beredskap och borde vara tillgänglig för andra ärenden.

Welander ville att Holmér om möjligt skulle underrättas. Åkesson fick i uppdrag att ombesörja detta. Han kontaktade bl.a. alla polisdistrikt på vägen till Mora. Han fick emellertid inte kontakt med Holmér.

Thornestedt ville bli avlöst som radiooperatör i ledningsrummet. Söderquist tog över hans arbete. Brolund fortsatte som protokollförare.

Welander och Sandström beslöt att tf chefen för kriminalavdelningen, polisintendenten *Gunnar Severin*, skulle kallas in. Krimjouren kontaktade honom någon gång omkring kl. 01.00 på polisledningens uppdrag. Polisledningen begärde också att få en sambandsman mellan krimjouren och ledningsrummet.

Söderström gick till ledningsrummet när brottsanmälan hade upprättats på krimjouren. Han lämnade över en kopia av anmälan och informerade om åtgärderna på brottsplatsen. I brottsanmälan fanns vissa signalementsuppgifter som härrörde från vittnen på brottsplatsen. Dessa signalementsuppgifter angav att det var fråga om bara en gärningsman.

Söderström fick order av Hyllander att finnas i beredskap i vaktdistrikt 2. Till sitt förfogande fick Söderström en piketgrupp och en radiobilpatrull. Denna personal skulle finnas i beredskap i vaktdistrikt 1. I vart fall piketgruppen utnyttjades inte för ytterligare uppdrag under natten.

Welander kontaktade rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning (RPS/SÄK) och bad att personalen där skulle sända en sambandsman till ledningsrummet.

Den personal som tjänstgjorde i ledningsrummet, även polisledningen, ägnade sig i stor utsträckning åt att svara på telefonförfrågningar, bl.a. från massmedierna.

Avdelningschefen *Sven-Åke Hjälmroth* och byråchefen *Per Göran Näss* vid RPS/SÄK infann sig omkring kl. 01.50 i ledningsrummet. De ville ha information om polisarbetet i Stockholms polisdistrikt med anledning av mordet.

Strax före kl. 02.00 gav Welander order om att rikslarm skulle sändas ut. Begäran till rikspolisstyrelsen om rikslarm sändes kl. 02.02. Den innehöll uppgift om att statsministern hade beskjutits och ett signalement på två gärningsmän. Texten i rikslarmet baserades på uppgifter från ett av huvudvitt-

nena. Andra tillgängliga vittnesuppgifter, vilka angav ett delvis annorlunda signalement och att det var fråga om en gärningsman, kom däremot inte till användning. Texten utformades och sändes utan att någon i polisledningen tog del av den. Tjänstemannen vid rikspolisstyrelsens jourcentral lade till att det var fråga om mord i Stockholms polisdistrikt och sände därefter rikslarmet med början kl. 02.05.[23]

Welander lämnade ledningsrummet omkring kl. 02.00 för att bege sig till Sabbatsberg. Han ville tala med Lisbeth Palme för att försöka få fram bättre vittnesuppgifter och kunna informera regeringen. Vid den tidpunkten befann sig bl.a. vice statsministern *Ingvar Carlsson* och statsråden *Kjell-Olof Feldt* och *Anita Gradin* på Sabbatsberg. Welander följde med regeringsmedlemmarna när de senare återvände till Rosenbad. Där informerade Welander tillsammans med Hjälmroth regeringen om polisens insatser. Welander återkom till ledningsrummet troligen strax före kl. 04.00. På justitieministerns begäran sände Welander senare under natten över en sambandsman till Rosenbad.

Welander uppmärksammade efter återkomsten till SBC att texten i rikslarmet var missvisande. En av uppgifterna i rikslarmet ändrades på hans order men larmet i övrigt kvarstod oförändrat trots att det fanns vittnesuppgifter som tydde på att fler av uppgifterna var felaktiga. Ändringen i rikslarmet sändes ut med början kl. 05.06.

Den första kontakten mellan polismyndigheten och länsstyrelsen i Stockholms län ägde rum på lördagsmorgonen strax före kl. 08.00 när länsöverdirektören Olle Lindberg kontaktade Welander.

Holmér, som hade övernattat på ett hotell i Borlänge, fick kännedom om mordet på lördagsmorgonen genom att portieren nämnde det för honom. Holmér ringde genast till Stockholm för att få information. Han avbröt sin ledighet och återvände till Stockholm.

Wranghult fick kännedom om mordet på lördagsmorgonen genom en radioutsändning. Wranghult for till närmaste polisstation och ringde därifrån till Stockholm. Han talade med Welander och fick information om läget. Wranghult beslöt också att omedelbart återvända till Stockholm.

Under natten förekom kontakt mellan departementsrådet i justitiedepartementet *Klas Bergenstrand* och statssekreteraren där *Harald Fälth*. De kom överens om att Bergenstrand skulle bege sig till Rosenbad på morgonen för att informera sig om läget i polisarbetet. Sedan Bergenstrand kommit till Rosenbad ringde han till polismyndigheten i Stockholm och talade med Welander, som lovade att ge information. Welander föreslog att Bergenstrand skulle komma till polishuset. Han kom dit omkring kl 09.00 och begav sig till ledningsrummet. Welander redovisade läget. Bergenstrand vidarebefordrade informationen till departementsledningen. Han fanns kvar i ledningsrummet när Holmér anlände.

---

23. Tjänstemannen vid jourcentralen sände på eget initiativ ut rikslarmet till övriga nordiska länder.

Holmér kom till ledningsrummet strax före kl. 11.00 på lördagen. Han tog då över ledningen av spaningsarbetet. Han informerade sig om läget och förberedde den presskonferens som skulle äga rum kl. 12.00. Wranghult anlände ungefär samtidigt som presskonferensen började.

Ordningsavdelningens verksamhet i övrigt

Sökandet efter gärningsmannen

Sökandet efter gärningsmannen i området omkring brottsplatsen påbörjades snabbt. Utöver de två piketgrupper som fanns på brottsplatsen och Söderström och hans kollega anlände tiotalet patruller till brottsplatsen eller dess omedelbara närhet inom en kvart från första radioanropet om skottlossningen. Flera av dem fanns på plats efter bara några minuter. Polismännen sökte framför allt från brottsplatsen i riktning mot Birger Jarlsgatan, bl.a. på Malmskillnadsgatan, David Bagares gata, Johannes kyrkogård, Johannesgatan, Snickarbacken och Smala gränd. Förbipasserade personer hejdades och tillfrågades om de hade gjort några iakttagelser.

Ett stort antal polismän letade således efter gärningsmannen i det mest aktuella området. Såvitt tillgängliga uppgifter visar skedde dock sökandet inte efter någon särskild systematik. De enskilda patrullerna tog i mycket stor utsträckning egna initiativ. De avgjorde själva vilka områden de skulle söka igenom och hur det skulle ske. Patrullerna anmälde till SBC vilka områden de hade genomsökt eller tänkte genomsöka. Sökandet utvidgades successivt. Bl.a. genomsöktes Humlegården och en patrull sökte också i området väster om Sveavägen. Sökandet efter gärningsmannen gick så småningom över till en mer allmän kontroll av restauranger och andra offentliga lokaler som var öppna. Dessa kontroller påbörjades och utfördes också av patrullerna på egna initiativ. Bl.a. undersöktes restauranger på Tegnérgatan, Birger Jarlsgatan, Sveavägen och Norrlandsgatan. Några patruller sökte spontant efter mordvapnet i området omkring brottsplatsen och utefter den förmodade flyktvägen. Efter hand utvidgades sökandet efter gärningsmannen även till andra delar av city, t.ex. till Skeppsholmen, Blasieholmen, Slussen och området däromkring. Sökandet avklingade så småningom men pågick flera timmar efter händelsen.

Verksamheten på Sabbatsberg

Ambulansen kom till Sabbatsbergs sjukhus strax efter kl. 23.30. Läkare hade då förvarnats om att en svårt skadad person var på väg in. Sjukhuspersonal under ledning av doktor *Claes Wallin* satte igång med behandling. Strax efter midnatt konstaterade läkare formellt att Olof Palme var död.

Rimborn, som av en tillfällighet befann sig i SBC när larmet kom, fick i uppdrag att åka till sjukhuset. Rimborn och Torstensson kom till sjukhuset strax efter ambulansen. Rimborn talade med sjukhuspersonalen och med Lisbeth Palme och ringde därefter till Koci och bekräftade att det var Olof Palme som var skjuten. Torstensson svarade för bevakningen av det rum där Olof Palme låg.

Christiansson kom till sjukhuset i ett mycket tidigt skede. Även han talade med Lisbeth Palme. En sjuksköterska som var närvarande vid samtalet påpekade att det var hål i Lisbeth Palmes päls. Man fann då att även Lisbeth Palme hade träffats av ett skott men bara fått en ytlig skada.

Rimborn och Torstensson begärde att SBC skulle sända fler poliser till sjukhuset. När förstärkningen kom informerades patrullerna om läget. Rimborn beslutade om fast bevakning och rondering kring sjukhuset. Sjukhuset bevakades därefter hela natten.

Några anhöriga till makarna Palme skjutsades till sjukhuset av polis. De första anlände omkring kl. 00.15.

Personal från krimjouren kom till sjukhuset omkring kl. 00.30. De talade med läkare och ambulanspersonal och tog hand om kläder och annat bevismaterial. Detta överlämnades till teknikerna när de senare under natten kom till sjukhuset. Personalen från krimjouren höll inte något förhör med Lisbeth Palme. Det berodde på att hon vid den tidpunkten inte ville utsättas för ytterligare förhör.

Omkring kl. 01.30 körde polisen medlemmar ur regeringen (Ingvar Carlsson, Feldt och Gradin) samt Dahlsten och pressekreteraren *Kjell Lindström* till sjukhuset.

Welander anlände till Sabbatsberg omkring kl. 02.00. Han sammanträffade där med Ingvar Carlsson och talade även med Lisbeth Palme.

Omkring kl. 02.30 kördes Lisbeth Palme och andra anhöriga till Västerlånggatan samt regeringsmedlemmarna, Dahlsten och Welander till Rosenbad.

Den döda kroppen förvarades på sjukhuset under natten. Rummet låstes och man behöll polisbevakningen. På lördag morgon överfördes kroppen till rättsläkarstationen.

Övrigt

Under natten anordnades bevakning vid makarna Palmes bostad på Västerlånggatan och vid Rosenbad.

Bevakning av bostaden påbörjades omkring kl. 00.15. Bevakningen förstärktes bl.a. i samband med att anhöriga skjutsades dit. Då spärrades delar av Västerlånggatan av.

Troligen omkring kl. 00.45 kom en patrull med två polismän till Rosenbad. Något direkt bevakningsuppdrag synes dessa polismän inte ha fått. De hjälpte bl.a. till med transporter från regeringskansliet till Sabbatsberg och med allmän ordningshållning vid Rosenbad. Omkring kl. 02.35 avlöstes patrullen av en patrull med sex polismän. Även denna patrull synes i första hand ha uppfattat sin uppgift som allmän ordningshållning på platsen.

Under natten uppkom även frågan om personskydd för bl.a. statsråden.

Kriminalavdelningen

Krimjouren[24]

SBC underrättade krimjouren kl. 23.43. Vakthavande inspektören *Harry Hedlund* fick uppgift om att Olof Palme hade blivit nedskjuten på Tunnelgatan. Hedlund fick veta att det fanns flera vittnen. Han begärde då att dessa omedelbart skulle föras till krimjouren för förhör. Krimjouren larmade på SBC:s begäran personal från tekniska roteln för brottsplatsundersökning.

Hedlund meddelade omgående sin närmaste chef kommissarien *Sievert Lindahl*, som tjänstgjorde som vakthavande kommissarie i krimjouren. Lindahl underrättade omkring kl. 23.50 beredskapstjänstgörande polischefen Hansén, som då redan hade underrättats av SBC. Vid samtalet beslöts att dåvarande chefen för våldsroteln, kommissarien *Nils Linder*, skulle kallas in för tjänstgöring. Linder kontaktades omkring kl. 23.50.

Personal avdelades för tipsmottagning och för förhör. Samtliga i krimjouren informerades om vad som hade hänt.

Lindahl kallade för tjänstgöring in sådan personal ur krimjourens beredskapsstyrka[25] som hade erfarenhet av att utreda våldsbrott. Han förberedde också förhör med vittnen genom att se till att det fanns lokaler och förhörsledare tillgängliga. Strax före kl. 24.00 kom de första vittnena till krimjouren för förhör.

SBC meddelade omkring kl. 00.10 att Olof Palme var död. Ledningen i krimjouren beslöt att sända två inspektörer till Sabbatsbergs sjukhus för att säkra bevisning samt om möjligt höra Lisbeth Palme.

Hedlund kontaktade SBC angående rikslarm. På initiativ av en spaningspatrull beslöt man i krimjouren att larma ut signalementet på gärningsmannen till taxi och SL[26]. Det skedde kl. 00.20. Signalementet baserade sig på uppgifter från de vittnen som hördes i krimjouren.

Våldsroteln[27]

När Linder anlände till polishuset besökte han krimjouren där han informerades och fick kopior av tillgängliga handlingar. Han kallade under natten in en del av rotelns personal. Några polismän avdelades att svara för tipsmottagning. Antalet tips var så stort att Linder inte hann med att gå igenom dem. De lades på hög allteftersom de kom in. Rotelns personal försökte hålla förhör med så

---

24. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.2.2.

25. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.3.

26. Storstockholms lokaltrafik.

27. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.2.3.

många vittnen som möjligt. Till att börja med arbetade man med hjälp av förstärkning från krimjouren men tog så småningom alltmer över de arbetsuppgifter som rörde mordet på Olof Palme. På lördagsförmiddagen tog flera polismän som inte hade kallats kontakt med Linder, andra gick spontant i tjänst. All den personal som var i tjänst arbetade med mordutredningen. Planeringen för en registrering av de handlingar som rörde mordet inleddes också på lördagen. Antalet tips var emellertid mycket stort redan då.

Spaningssektionen[28]

Polisintendenten *Lennart Petersson* som är chef för spaningssektionen gick i tjänst sedan han ringts upp av en god vän under natten och fått veta vad som hänt. Petersson beordrade flera av kommissarierna på sektionen att gå i tjänst. De samlades på polishuset omkring kl. 02.30. Därefter kallade de in övrig tillgänglig personal på sektionen.

Den inkallade personalen fanns på plats omkring kl. 03.30. Efter information satte man ihop patruller som började bearbeta tipsen. En grupp bestående av en kommissarie och åtta polismän letade under ett par timmar efter vapnet och andra föremål utefter den förmodade flyktvägen. Sektionen vidtog också vanliga rutinåtgärder, dvs att kontrollera kända tillhåll, klubbar m.m. Några av polismännen fick dock inga arbetsuppgifter under natten utan fick i stället småningom besked om att de skulle åka hem och återkomma för tjänstgöring under lördagsförmiddagen. Petersson befann sig i ledningsrummet större delen av tiden och ledde spaningssektionens verksamhet därifrån.

Tekniska roteln[29]

Den tekniker som hade beredskap för brottsplatsundersökningar[30] inom Stockholms polisdistrikt larmades av krimjouren kl. 23.45. Han kontaktade i sin tur den tekniker som hade riksberedskapen. Strax före kl. 01.00 var de båda på plats i polishuset. Rotelchefen Lange kontaktades och gick i tjänst.

De två teknikerna kom till brottsplatsen kl. 01.10. När de kom dit var platsen avspärrad med plastlinor. En piketgrupp svarade för bevakningen. Teknikerna gjorde en preliminär undersökning. De sökte i första hand efter kulor och hylsor. De letade framför allt inom det avspärrade området men sökte också efter vapen utefter den angivna flyktvägen, bl.a. i trapporna upp till Malmskillnadsgatan. Omkring kl. 01.30 kom Lange till brottsplatsen. Han beslöt kl. 01.55 att man skulle avbryta undersökningen. På Langes initiativ for alla tre till SBC för att få information. Senare åkte de till Sabbatsberg där de bl.a. besiktigade den döda kroppen i närvaro av läkare. De tog också hand om det bevismaterial som hade samlats in av personal från krimjouren. De återvände till polishuset strax efter kl. 03.00. Lange beslöt att teknikerna skulle gå hem

---

28. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.2.4.

29. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.2.5.

30. Jfr bil. 3 avsnitt 1.3.3.

och att man åter skulle samlas kl. 07.30. Lange stannade själv kvar på roteln. Han ringde och underrättade övrig personal som skulle inställa sig på morgonen. Lange var även på brottsplatsen och hämtade en kula som hade hittats av en privatperson.

De tekniker som utförde brottsplatsundersökningen på morgonen och under dagen anlände till brottsplatsen omkring kl. 08.30. Dessförinnan hölls en genomgång på polishuset varvid arbetsuppgifterna fördelades. Sex tekniker under ledning av tf kommissarien *Olle Jonsson* arbetade med brottsplatsundersökningen.

Innan den egentliga brottsplatsundersökningen kom igång utökades avspärrningen. Från kl. 10.30 spärrades hela Sveavägen av från Apelbergsgatan till strax söder om Adolf Fredriks Kyrkogata.

Teknikerna sökte i första hand efter kulor och hylsor. Väggarna på fastigheterna undersöktes för att få fram spår av anslag från kulorna. Vidare undersöktes, mättes och fotograferades blodspåren. Brottsplatsen och delar av den förmodade flyktvägen fotograferades också. Hela området kring mordplatsen sopades för hand. Allt material som sopades upp togs om hand, totalt ca 25 plastsäckar. Man sökte också igenom ett område med metalldetektor. När handsopningen var avslutad beställdes en sopmaskin från gatukontoret. Maskinen sopade Sveavägen. Även det materialet, ca 1 m^3, togs till vara. Den förmodade flyktvägen undersöktes också. Brottsplatsundersökningen avslutades omkring kl. 15.45 på lördagen.

Några ur personalen på tekniska roteln var närvarande vid den rättsmedicinska obduktionen som utfördes under lördagen på statens rättsläkarstation.

Rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning (RPS/SÄK)[31]

Omkring kl. 23.40 ringde en journalist från tidningen Expressen till RPS/SÄK:s sambandscentral och frågade om skottdramat med statsministern på Tunnelgatan. Händelsen var då inte känd för RPS/SÄK. Efter ytterligare ett samtal ungefär kl. 23.50 med en likartad förfrågan tog radioexpeditören kontakt med SBC vid polismyndigheten i Stockholm. Radioexpeditören fick då information om vad som hade hänt. Detta skedde ungefär vid midnatt.

Radioexpeditören underrättade omkring kl. 00.05 beredskapshavande polisintendenten vid RPS/SÄK *Alf Karlsson*. Karlsson underrättade Hjälmroth. Hjälmroth försökte per telefon nå olika befattningshavare inom regeringskansliet och rikspolischefen men telefonlinjerna var upptagna. Hjälmroth tog kontakt med Näss och byråchefen *Sture Höglund* vilka båda beordrades i tjänst.

Hjälmroth, Näss och Höglund kom till rikspolisstyrelsen ungefär samtidigt vid 01.30-tiden. Byråchefen *Christer Ekberg*, som fått reda på händelsen av en bekant, inställde sig spontant för tjänstgöring vid samma tid.

---

31. Jfr bil. 3 avsnitt 1.2.1.

Hjälmroth och Näss gick omkring kl. 01.50 till SBC vid polismyndigheten i Stockholm för att informera sig om läget.

Under natten kallades personal in för tjänstgöring. Det var i första hand livvakter men även annan personal med kunskaper om bl.a. terrorism kallades in. Med hänsyn till de krav på insatser från RPS/SÄK:s sida som kunde förväntas vidtogs vissa personaldispositioner. Ett inre spaningsarbete påbörjades också.

Hjälmroth kallades till Rosenbad för att lämna information. Han anlände dit omkring kl. 03.30. Vid allmän beredning informerade Hjälmroth och Welander regeringen om läget. I samband härmed togs frågan om livvaktsskydd för statsråden upp. Efter informationen återvände Hjälmroth till rikspolisstyrelsen.

Senare for Hjälmroth ånyo till Rosenbad för att diskutera den närmare utformningen av de beslutade livvaktsinsatserna. Han återvände sedan till rikspolisstyrelsen.

De inkallade livvakterna beordrades att åka till Rosenbad för att där påbörja bevakningen av vissa statsråd i samband med att statsråden lämnade regeringskansliet.

Åklagarna[32]

Strax efter midnatt den 1 mars 1986 hade krimjouren kontakt med beredskapsåklagaren[33] vid åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt, kammaråklagaren *Marianne Lundgren*. Hon ringde själv till vakthavande inspektören i krimjouren Hedlund eftersom hon av en polisman som föredrog ärenden för henne hade fått höra att Olof Palme var skjuten. Hedlund bekräftade detta men hade inte mycket information att ge. En kort stund efter första samtalet ringde Hedlund till Lundgren och meddelade att Olof Palme var död. Hon fick besked om att någon gärningsman inte hade gripits, att spaningsarbete pågick och att det för tillfället inte fanns behov av åklagarmedverkan.

På lördag morgon kl. 06.00 skedde en sedvanlig föredragning om frihetsberövanden för Lundgren. Hon fick då allmän information om mordet. Omedelbart efter föredragningen försökte hon få telefonkontakt med någon i polisledningen. Hon fick tag på Linder och de talades vid. Lundgren tog bl.a. upp frågan om hon borde åka in till polishuset för att finnas tillgänglig. Linder ansåg inte att det fanns något behov av det med hänsyn till spaningsläget.

Från kl. 09.00 på lördagen tjänstgjorde kammaråklagaren *Birgit Hallberg* som beredskapsåklagare. Hallberg kontaktade redan före kl. 09.00 krimjouren eftersom hon fått kännedom om mordet genom massmedierna. Hon hänvisades till våldsroteln där hon fick tala med inspektören *Solweig Härling*. Hallberg

---

32. I bil. 6 finns en kort redogörelse för åklagarorganisationen med särskild inriktning på organisationen vid åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt.

33. Jfr bil. 6 avsnitt 1.3.

fick beskedet att det fanns mycket lite material rörande mordet och att det inte var någon mening med att hon kom till polishuset.

Hallberg ansåg att ärendet inte borde handläggas av beredskapsåklagaren. Hon kände inte till överåklagaren *Claes Zeimes* hemtelefonnummer[34]. Hon ringde därför till krimjouren, som emellertid inte heller hade numret. Hallberg bad då i stället att få chefsåklagaren *Karl Gerhard Svenssons* telefonnummer eftersom denne dels fungerar som ersättare för Zeime vid ledigheter, dels handlägger de flesta mål där rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning medverkar. Hallberg ringde under lördagsförmiddagen till Svensson och diskuterade ärendet med honom. Hallberg fick uppfattningen att Svensson i och med samtalet tog över handläggningen. Svensson å sin sida utgick från att ärendet alltjämt ankom på beredskapsåklagaren.

Svensson kontaktades senare på lördagen per telefon av byråchefen i riksåklagarens kansli *Uno Hagelberg*. Hagelberg hade dessförinnan samrått med riksåklagaren *Magnus Sjöberg*. Hagelberg frågade om Svensson var villig att åta sig uppgiften att bevaka polisens spanings- och utredningsarbete efter mordet på Olof Palme. Avsikten var att han skulle hålla sig informerad för att senare kunna inträda som förundersökningsledare. Svensson förklarade sig villig att åta sig uppgiften. Hagelberg bad också att han skulle kontakta Zeime för att kontrollera att inte denne hade något att invända mot att Svensson fick uppgiften. Zeime hade inget att erinra. Sjöberg kontaktade själv Zeime något senare.

Svensson ringde till våldsroteln och talade med kommissarierna *Arne Irvell* och Linder. Svensson förklarade att han hade fått i uppdrag att svara för åklagaruppgiften. Svensson erbjöd sig att åka till polishuset men fick svaret att det inte behövdes. Svensson höll under lördagen och söndagen kontakt med polisen per telefon. Han besöktes också i bostaden av polis.

Holmér fick någon gång under lördagen eller söndagen veta att Svensson hade utsetts till åklagare. Någon kontakt dem emellan förekom inte då. Däremot kontaktade Holmér Zeime per telefon och gav honom en kort information om läget.

4.2 Iakttagelser och analys

När ett mord eller ett annat grovt våldsbrott förövas på öppen gata och gärningsmannen flyr från platsen ställs polisen inför en uppgift som i sina grunddrag är densamma oavsett vem det är som har utsatts för brottet. Offret måste självfallet tas om hand och få den vård som kan ges. Polisen måste omedelbart ta upp jakten på gärningsmannen och försöka gripa honom. Om detta inte lyckas måste polisen utan att förlora tid organisera ett effektivt eftersökande vid vilket tillgängliga resurser av personal och tekniska hjälpmedel utnyttjas på ett samordnat och ändamålsenligt sätt. Brottsplatsen måste spärras av och sättas under bevakning så att man genom teknisk undersökning skall kunna säkra spår och ta tillvara bevisning. Förberedelser måste göras för

---

34. Zeime finns i telefonkatalogen, dock inte i Stockholmsdelen.

kommande spaning och utredning, t.ex. genom att vittnen identifieras och får tillfälle att lämna sina uppgifter. Information måste alltefter förhållandena lämnas inom och utom polisorganisationen.

Polisen har en genomtänkt organisation och utarbetade planer och åtgärdsrutiner för att omedelbara insatser av detta slag skall kunna genomföras. Personalen är utbildad för de skilda uppgifter som de skall lösa. Vid polismyndigheten i Stockholm spelar normalt SBC en viktig roll vid samordningen och ledningen av verksamheten. Beroende på förhållandena i det enskilda fallet kan polisens verksamhet på brottsplatsen och dess ansträngningar att i omedelbart samband med brottet finna gärningsmannen böra ledas av polisbefäl som kommer till platsen, i kontakt och samarbete med SBC. I andra fall tar SBC med sin tillgång till personella och tekniska resurser och sina större möjligheter till överblick över situationen mer direkt ledningen av insatserna. Inom SBC bedrivs verksamheten i enlighet med en fastställd befälsordning och med tillämpning av regler och rutiner som syftar bl.a. till att insatserna skall bli tillräckligt omfattande och systematiska och till att förbiseenden skall kunna undvikas. I vissa fall ingriper högre polisbefäl eller polismyndighetens ledning för att samordna och leda verksamheten.

Det är emellertid lätt att inse att mordet på statsminister Olof Palme ställde polisen inför svårigheter och problem som på flera sätt gick utöver vad som tidigare hade förekommit. De mest omedelbara åtgärderna sedan polisen hade kommit till brottsplatsen borde rimligtvis bli desamma som om brottsoffret hade varit vilken annan människa som helst. Men så snart man hade fått klart för sig att den skjutne var statsministern, måste uppenbarligen en rad åtgärder vidtas som inte blir aktuella i andra fall. Det måste t.ex. bedömas om det var fråga om ett attentat bara mot Olof Palme eller om det fanns risk för angrepp som krävde skydd för andra personer eller motåtgärder av annat slag. Uppenbarligen kunde en sådan bedömning inte göras av den vakthavande kommissarie som hade ledningsansvaret i SBC eller av någon annan befattningshavare på motsvarande nivå inom Stockholmspolisen. Underrättelser måste följaktligen omedelbart föras fram till polisens högsta ledning och till andra ansvariga inom polisen. Vidare måste regeringen och andra ansvariga myndigheter underrättas. Även vid sidan av de åtgärder som måste vidtas för att tillgodose skyddsintresset måste en mobilisering av ansvariga inom och utom polisen åstadkommas med minsta möjliga dröjsmål. Från polisens egen synpunkt måste verksamheten dessutom läggas upp så att man kunde möta den oerhörda uppmärksamhet som måste bli resultatet så snart brottet blivit känt. Inte minst måste man räkna med att det inträffade skulle komma att påverka alla dem som själva hade att delta i polisens arbete och att följden skulle kunna bli stress och oreda. Med hänsyn bl.a. till detta måste ställas särskilt höga krav på en fast och kunnig ledning. Det är i en sådan situation dessutom väsentligt att man lugnt och effektivt följer fastställda verksamhetsrutiner, så att förvirring inte bryter ut och väsentliga åtgärder glöms bort eller utförs på ett oriktigt eller ofullständigt sätt.

I debatten efter mordet har från åtskilliga håll framförts både positiv och negativ kritik mot polisens insatser under de första timmarna. Många synpunkter har anlagts, mer allmänt och i detaljer, både utifrån och från polisens egna led. Argument och motargument har förts fram både i fråga om enskilda

åtgärder och mer generellt om verksamheten i stort. Som det lätt kan bli i en situation som denna har motsättningar vuxit fram, kritiker har fällt ibland ganska svepande omdömen och manat fram en bild av förvirring och ineffektivitet, försvarare av polisens insatser har funnit kritiken åtminstone i väsentliga delar ensidig och osakkunnig och sett den som uttryck för bristande förståelse för svårigheterna och för de olika, delvis komplicerade hänsyn som måste tas. Debatten har på senare tid naturligt nog i särskilt hög grad tagit sikte på det senare spanings- och utredningsarbetet men verksamheten under de första tolv timmarna har också fått sin del av uppmärksamheten.

Som ett led i vårt uppdrag att granska brottsutredningen har vi gått igenom ett omfattande material om polisens verksamhet under natten och morgonen efter mordet. Materialet har framför allt bestått i skriftlig dokumentation från polisens ledningsrum och SBC i övrigt (protokoll, utskrift av ingripandemeddelanden, erfarenhetsberättelser från personalen m.m.) och i muntliga utsagor vid samtal som vi haft, eller som på vårt uppdrag våra medarbetare har haft, med ett stort antal personer som i olika befattningar har deltagit i eller haft beröring med polisarbetet. Totalt har vi hört drygt 70 personer rörande de frågor som behandlas i denna avdelning av rapporten. Vi har ställt samman detta material med uppgifter om polisens organisation och dess personella och tekniska resurser, liksom med gällande lagbestämmelser och andra föreskrifter för verksamheten.

En granskning i efterhand av polisens arbete under mordnatten och därav följande påpekanden om brister och misstag i arbetet bör inte ha till sitt främsta ändamål att reda ut om den ene eller andre befattningshavaren har gjort rätt eller fel eller om han eller hon förtjänar erkännande eller klander för sin insats. Det är inte heller för det ändamålet som vi har fått i uppdrag att granska brottsutredningen. Däremot är det i sig självt av värde med en objektiv granskning på grundval av ett material som är så allsidigt och fullständigt som det med hänsyn till tid och resurser rimligen kan göras, när det är fråga om en för hela nationen viktig sak som denna och när det i debatten har förts fram så mycket kritik och synpunkter av varierande art och hållbarhet.

Härtill kommer givetvis, och det är det viktigaste, att det gäller att ta tillvara den kunskap och de erfarenheter som polisens verkamhet i detta fall har gett, för att förbättra beredskapen och skapa större säkerhet inför vad som kan hända i framtiden. Vi vill i anslutning härtill förutskicka att vissa åtgärder i samma syfte redan har vidtagits inom polisen och att de rekommendationer som vi kan lämna blir av ett ganska allmänt innehåll. Vi återkommer till detta i det följande.

Man kan enligt vår mening inte komma förbi att det gjordes förbiseenden och begicks misstag i polisarbetet under de första timmarna efter mordet på Olof Palme. Självfallet kan man i det läge som nu råder, när brottet ännu inte har blivit uppklarat, inte påstå att resultatet av polisens insatser skulle ha blivit ett annat och brottet blivit uppklarat om den ena eller andra åtgärden som förbisågs eller fördröjdes hade blivit vidtagen på ett riktigt sätt eller om verksamheten i stort hade genomförts efter andra linjer. Lika givet är att man i varje diskussion om polisens arbete måste hålla i minnet hur svår uppgiften

faktiskt var, särskilt om brottet var noggrant förberett och planerat. Likväl måste man från mer allmänna utgångspunkter konstatera att polisens arbete under första natten lämnade mycket övrigt att önska. Enligt vår mening är det viktigaste att vissa åtgärder underläts eller fördröjdes, fastän de måste bedömas som betydelsefulla och höra till vad som i vidsträckt mening måste vara rutin, och framför allt att det brast i samordningen av insatserna och den fasta ledningen av verksamheten.

Vi skall i det följande ge en bild av vad vi mer i detalj menar med detta omdöme. Vi vill emellertid markera att man på en del punkter som vi har tagit fasta på otvivelaktigt kan ha olika uppfattningar om vilket som var det mest ändamålsenliga förfaringssättet. Vår avsikt är inte heller att på sådana punkter inveckla oss i en teknisk diskussion om argumenten för och emot. Det får räcka med att vi pekar på frågeställningen och på de viktigaste av de synpunkter som kan anläggas. På andra punkter är det såvitt vi kan se mer oomtvistligt hur bedömningen måste göras och vilken slutsats som får dras.

Vi vill som utgångspunkt hänvisa till de uppgifter om personalsituation och organisation hos polismyndigheten i Stockholm som vi har lämnat i det föregående. Ser man till tillgången på personal i olika funktioner och med behövliga kvalifikationer, måste man enligt vår mening säga att beredskapen och resurserna även för en större insats var goda.

Det har efter mordet satts i fråga om den tidpunkt för skotten mot makarna Palme (kl. 23.21) som polisen har fastställt är den riktiga eller om det i själva verket förflöt längre tid mellan skotten och den tidpunkt då polisen efter larmet först kom till platsen. En ingående utredning har gjorts på den punkten. Vi har inte funnit något som tyder på att tidsangivelserna inte skulle vara korrekta. Det finns därmed inte skäl för att anta annat än att de första polismännen kom till platsen inom bara ett par, tre minuter. Såvitt vi kan finna har också de allra första åtgärderna, bl.a. att sända ut polismän efter gärningsmannen, att ta upp vittnesuppgifter och att förbereda avspärrning av brottsplatsen vidtagits på ett invändningsfritt sätt. En ambulans förde mycket snart makarna Palme till Sabbatsberg.

I nästa skede var polisens främsta uppgifter att få igång en bredare upplagd serie åtgärder för att söka *finna och gripa gärningsmannen*, att spärra av, bevaka och preliminärt undersöka *brottsplatsen*, att ta hand om vittnen och i övrigt *förbereda den kommande utredningen* och att inom och utom polisorganisationen lämna *information* om vad som hade inträffat och om de åtgärder som vidtogs. I det föregående har vi översiktligt redogjort för händelseförloppet och för de viktigaste av de överväganden som gjordes och de åtgärder som vidtogs. Vi skall nu sammanfatta på vilka punkter som man enligt vår mening måste säga sig att verksamheten inte fungerade och vad bristerna kan ha berott på.

Sökandet efter gärningsmannen

SBC har i Stockholm normalt en central roll när det gäller att organisera en större aktion för att söka efter en gärningsman som har begått ett våldsbrott och som beger sig på flykt från brottsplatsen. Enligt de föreskrifter som gällde

i februari 1986 skulle vid vissa slag av grövre våldsbrott polisinsatsen inom SBC närmast under vakthavande kommissarien ledas av en vakthavande inspektör[35] med biträde av en polisinspektör och ytterligare minst en polisinspektör som skulle föra protokoll. Vid omfattande och långvariga insatser skulle enligt föreskrifterna ledningen utövas från ledningsrummet. Föreskrifterna innehöll också närmare anvisningar om åtgärderna vid vissa grövre brott. Vi återger här följande.

> För spaning efter gärningsmän, flyktfordon, vittnen etc avdelas ett lämpligt område, inre ring, kring brottsplatsen. Detta område indelas i ett mindre antal sökområden som motsvaras av taxikartans rutsystem. Patruller från ordningsavdelningen, trafikavdelningen och kriminalavdelningen tilldelas sökområden med hänvisning till taxikartans sidnummer och rutbeteckning. Fotokopia tas av aktuell karta och efterhand som patruller beordras antecknas anropsnummer och tid för beordran i respektive ruta. När patrullen fullgjort sitt uppdrag antecknas sluttid i rutan för aktuellt sökområde.

Tanken med det mönster för åtgärderna som dessa anvisningar innehåller är uppenbarligen att polisens sökande skall genomföras metodiskt och systematiskt, med bibehållen överblick under hela insatsen och med patrullerna under direkt och gemensam ledning från SBC. Rimligen måste uppläggning och genomförande kunna skifta alltefter omständigheterna i det enskilda fallet och med hänsyn till vad man vet om flyktsätt och flyktväg, om storleken av de områden som skall genomsökas, om bebyggelsen, om tänkbara alternativ för gärningsmannen m.m. Oavsett detta torde en överblick över insatsen och systematik i sökandet vara av grundläggande betydelse för att det inte mer eller mindre skall bero av slumpen om ansträngningarna att finna gärningsmannen skall nå resultat.

Det material som vi har samlat ger vid handen att sökandet efter den som sköt Olof Palme kom igång inom några få minuter efter brottet och att ett ganska stort antal patruller kom att delta redan i ett tidigt skede. Protokollföringen inom SBC var emellertid bristfällig och protokollets uppgifter i synnerhet från det inledande skedet är fåtaliga, kortfattade och delvis fragmentariska. Det är därmed inte möjligt att efteråt mera i detalj fastställa t.ex. vilka områden i citykärnan som verkligen blev genomsökta och vilka som inte blev det, vilka som sökte var eller hur noggrant man arbetade. Vad som står klart är i alla händelser att sökandet inte genomfördes med någon sådan systematik som anvisningarna syftar till eller under någon direkt och konkret ledning från SBC. Ett antal patruller beordrades visserligen av SBC till brottsplatsen och området däromkring. Andra sökte sig dit på eget initiativ. I brist på direktiv från SBC med bestämda undersökningsuppgifter fick patrullerna emellertid i stor utsträckning handla efter eget bedömande och inriktningen av sökandet blev i hög grad beroende av det enskilda initiativet.

Det finns inte någon anledning att sätta i fråga annat än att de insatser som gjordes av de olika i sökandet deltagande polispatrullerna var goda. Uppgiften

---

35. Den benämningen förekommer inte längre. Motsvarande uppgifter fullgörs av förste operatören, dvs arbetsledaren bland radiooperatörerna.

var också svår. Gärningsmannen hade fått ett försprång trots att de första polismännen snabbt kom till platsen, några klara uppgifter om flyktvägen fanns inte och något säkert signalement fanns inte heller. Någon grund för att rikta anmärkningar mot de enskilda insatserna under sökandet har vi inte funnit. Däremot behöver det enligt vår mening inte råda något tvivel om att eftersökandet som helhet blev lidande på att det brast i överblick och fast ledning.

Såvitt vi har kunnat finna övervägdes inte inom SBC att överlåta ledningen av polisens sökande efter gärningsmannen på polisbefälet på platsen och att ställa personal till hans förfogande. Det vill också förefalla som om en sådan handlingslinje, som i och för sig är en möjlighet i vissa fall, inte var lämplig. Den som förde befälet på platsen hade andra uppgifter som krävde hans uppmärksamhet, han hade inte samma möjlighet till överblick som SBC och inte samma praktiska förutsättningar att kontrollera verksamheten när denna växte i omfattning. Enligt vad vi har kunnat finna förekom emellertid inte heller något egentligt samråd mellan SBC och befälet på brottsplatsen om uppläggningen av sökandet.

Vi anser oss vidare ha kunnat konstatera att de *resurser i polispersonal som SBC förfogade över inte utnyttjades* i den utsträckning som hade varit möjlig. Arbetsbelastningen i annan pågående verksamhet synes inte ha varit särskilt stor när brottet blev känt för SBC. I jämförelse med den samlade resurstillgången var det få patruller som togs i anspråk för att söka efter gärningsmannen. Under den första timmen beordrades, enligt vad som kan utläsas av dokumentationen, ungefär lika många patruller till andra uppdrag som får bedömas ha haft låg prioritet i jämförelse med detta brott. Även under de närmast följande timmarna sattes bara en begränsad del av resurserna in på uppgifter med anknytning till mordet på statsministern. Viss personal hölls i beredskap under natten utan att tilldelas några uppgifter och vissa uppgifter tilldelades annan personal än den som hade den lämpligaste utbildningen och utrustningen. Ett exempel på det sistnämnda är att man inte sände en piketgrupp som fanns i beredskap för att bevaka Rosenbad. Inom själva SBC arbetade i inledningsskedet av hela styrkan egentligen bara tre med mordet på statsministern.

Någon *allmän information till all tjänstgörande polispersonal* lämnades inte eller nådde i alla händelser inte fram under de första timmarna efter mordet. Som vi tidigare har nämnt skall enligt gällande föreskrifter inom SBC bl.a. av skyddsskäl alltid ett s.k. larmanrop, dvs ett anrop som bryter all annan radiotrafik, sändas ut när skottlossning har ägt rum. Läget blev nu i stället att det under flera timmar förblev okänt för många polismän i tjänstgöring på olika håll i staden att statsministern hade blivit skjuten på öppen gata och att en beväpnad mördare befann sig på flykt från brottsplatsen. Detta förhållande behöver man inte närmare värdera. Skyddsaspekten har redan nämnts. Det är givet att ett omedelbart larm måste nå ut till all polispersonal när en sådan händelse som denna har inträffat. De som inte själva direkt engageras i sökandet efter gärningsmannen eller i andra därtill knutna uppgifter måste i varje fall få kännedom om vad som hänt för att kunna skärpa sin uppmärksamhet och handla på ett riktigt sätt om något skulle inträffa som kan sättas i samband med mordet. Också från mer allmän synpunkt, och inte minst med tanke på allmänhetens förtroende för polisen, måste all tjänstgörande personal vara

underrättad innan händelsen blir mer allmänt känd genom information i massmedierna och på andra sätt. Det kan tilläggas att rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning fick information först när dess radioexpeditör ringde till SBC i anledning bl.a. av en förfrågan från pressen.

I polisens åtgärder under natten ingick inte någon *avspärrning* av någon större eller mindre del av centrala Stockholm. I debatten efter mordet har detta kritiserats. Det har talats om att Stockholm är en stad på öar och att det är jämförelsevis lätt och borde i alla händelser ha varit rimligt och naturligt att man så snabbt som möjligt vidtog avspärrningsåtgärder, för att om möjligt hindra gärningsmannen och eventuella medbrottslingar att komma undan.

Mot detta har invänts bl.a. att möjligheterna att uppnå något var små när det inte fanns något tillnärmelsevis klart signalement eller andra någorlunda säkra uppgifter att gå efter, att en avspärrning måste beröra ett stort område och kräva tid och stora resurser och att i alla händelser möjligheten att gärningsmannen hade lämnat Stockholms centrala delar redan en kort stund efter mordet var väl så stor som att han fanns kvar inom ett område som kunde spärras av.

Såvitt vi kan förstå har dessa motargument i och för sig goda skäl för sig. I vad mån de skall betraktas som avgörande är väl en fråga som står öppen för olika åsikter. I alla händelser måste å andra sidan konstateras, att SBC inte heller tog initiativ till mer begränsade åtgärder, såsom spärrning av vissa gator eller områden, t.ex. genom att söka slå en ring kring de närmaste kvarteren i området mellan brottsplatsen och Birger Jarlsgatan. Såvitt vi har kunnat finna anordnades ej heller kontroll av fordon vid utfarterna eller någon systematisk utplacering av polispatruller på strategiska punkter eller liknande. Det är oklart om avgående kommunikationsmedel kontrollerades. Arlanda vaktdistrikt fick under de första timmarna inte någon underrättelse om vad som hade hänt. Ett antal polispatruller utförde i inledningsskedet självmant vissa kontroll- och avpärrningsåtgärder men någon uppföljning eller central styrning förekom inte. Att något allmänt larm inte nådde ut till all personal bör rimligen ha bidragit till att de spontana åtgärderna blev begränsade. Självfallet är det i hög grad osäkert om åtgärder av det nu beskrivna slaget skulle ha lett till något resultat. När det nu fanns goda resurser att tillgå är detta dock inte något starkt argument, liksom inte heller att man saknade ett säkert signalement på den eller dem man sökte.

Någon underrättelse om mordet gick i inledningskedet inte heller ut till *andra polisdistrikt*, vare sig de närmast angränsande distrikten eller andra distrikt inom länet eller inom landet i övrigt. Detta skedde inte trots att ett meddelande lätt hade kunnat sändas till övriga distrikt i länet på radio. Rikslarm började sändas ut först efter kl. 02.00 på natten. Larmets text var missvisande. En rättelse gjordes senare men då beaktades inte vittnesutsagor som tydde på att det fanns ytterligare fel i uppgifterna i larmet.

Att de närmaste polisdistrikten inte blev varskodda synes böra föranleda i princip samma synpunkter som att all personal inom Stockholmsdistriktet inte fick någon underrättelse. Man kunde rimligen inte utgå från att polisinsatserna bara skulle komma att behöva beröra Stockholms polisdistrikt. Brottsplatsen

ligger ju på bara några minuters avstånd med bil från andra distrikt och det kunde dessutom ha visat sig värdefullt att kunna utnyttja deras personal som en extra resurs. De allmänna synpunkterna på vikten av snabb information till all tjänstgörande personal gör sig gällande även här.

Brottsplatsen

På en brottsplats kan det finnas spår som är betydelsefulla inte bara för strävandena att under förundersökningen klara ut vem gärningsmannen är utan även för bevisningen vid en kommande domstolsprövning. I många fall kan den tekniska bevisningen vara av avgörande betydelse. Brottsplatsundersökningar kräver stor noggrannhet och undersökningar utomhus genomförs som regel i dagsljus. Bevisvärdet av spår som påträffas förringas givetvis om brottsplatsen inte har kunnat hållas fri från påverkan.

En brottsplats kan med stöd av 27 kap. 15 § rättegångsbalken (RB) spärras av i avvaktan bl.a. på teknisk undersökning. Avspärrningen kan ges formen av förbud mot tillträde till ett visst område, förbud mot att flytta ett visst föremål eller vara en annan liknande åtgärd. Beslut om avspärrning fattas av undersökningsledaren eller åklagaren. Vid fara i dröjsmål kan beslut fattas av en polisman. Detta är i praktiken det vanligaste. Överträdelse av ett förbud enligt 27 kap. 15 § RB är straffbar enligt 17 kap. 13 § brottsbalken (BrB). Det är därför viktigt att förbudet tillkännages på ett tydligt sätt. Normalt sker det genom anslag på brottsplatsen.

Utöver de nu angivna lagrummen saknas närmare bestämmelser om avspärrning av brottsplatser. Frågan har behandlats i bl.a. läromedel för polisutbildningen och annan facklitteratur. Rent allmänt anges att det vid grövre våldsbrott är angeläget att snarast möjligt få till stånd en effektiv avspärrning och att brottsplatsen måste bevakas noga. Avspärrningen bör omfatta ett så stort område att man kan säkra inte bara spår på den centrala platsen utan även spår i omgivningen. Det är bättre att från början spärra av ett för stort än ett för litet område.

Avspärrningen av brottsplatsen på Sveavägen omfattade ett tämligen litet område, i stort sett bara området omkring själva mordplatsen och ett avsnitt av gärningsmannens flyktväg. Att det avspärrade området var litet medförde att det blev svårt att freda. Det kan dessutom sättas i fråga om det var tillräckligt stort från brottsplatsundersökarnas synpunkt.
Den personal som svarade för bevakningen var periodvis fåtalig och periodvis ganska väl tilltagen. SBC anordnade avlösning vid flera tillfällen. Under natten uppstod svårigheter att upprätthålla bevakningen. Trots bevakningsåtgärderna förekom det intrång. En av patrullerna förstärkte avspärrningen med skyddsstaket för att underlätta bevakningen. Den åtgärden var uppenbarligen inte tillräcklig för att förhindra att föremål kastades in. När personal från tekniska roteln på lördagen anlände för att utföra brottsplatsundersökningen fann de därför att brottsplatsen inte var intakt. Det fanns föremål som hade tillförts under natten och morgonen och som låg direkt intill mordplatsen. Vidare hade minst två obehöriga personer varit inne på platsen efter att avspärrning skett.

Två faktorer tycks ha samverkat till att brottsplatsen inte förblev intakt,

nämligen det *avspärrade områdets ringa storlek* och den *tidvis uppenbart otillräckliga bevakningen*. Man får dessutom intrycket att inte all den bevakande personalen riktigt insåg betydelsen av att brottsplatsen hölls intakt.

Redan under natten gjorde personal från tekniska roteln en preliminär besiktning av brottsplatsen. Även chefen för tekniska roteln var där. Ingen av dem tycks ha tänkt på att det avspärrade området var för litet. Deras bedömning synes ha skett enbart med utgångspunkt i hur stort område som det kunde anses rimligt att undersöka för att finna spår efter gärningsmannen. Däremot tycks man inte ha uppmärksammat att det kunde krävas ett större område för att skydda brottsplatsen från intrång.

När det uppkom problem med att hålla obehöriga borta från brottsplatsen aktualiserades frågan om det avspärrade områdets storlek på ett mer påtagligt sätt. En förstärkning av avspärrningen gjordes också. Det finns självfallet inget hinder mot att personal som bevakar en brottsplats ökar ut avspärrningen, om det behövs för att klara bevakningsuppgiften. Från ledningens sida verkar man inte ha uppmärksammat bevakningsproblemen, trots att en polispatrull begärde förstärkning för att kunna omhänderta en man som trängt innanför avspärrningen och trots att nästa patrull begärde att få ett skyddsstaket. De polismän som under natten uppehöll sig vid eller besökte brottsplatsen tycks inte heller ha reagerat inför förhållandena på platsen.

Oavsett vilken faktisk betydelse resultatet av brottsplatsundersökningen slutligen kan få för utredningen av brottet och som bevisning i en rättegång är det en mycket allvarlig sak om till följd av missgrepp vid avspärrning och bevakning en brottsplats inte hålls intakt inför undersökningen. Spår kan förstöras och bevisvärdet av spår som påträffas kan minska eller förloras helt. Den skada som uppkommer kan inte repareras.

Förberedelserna för senare spaning och brottsutredning

Vi har inledningsvis nämnt att de första åtgärderna på brottsplatsen, bland dem identifiering och första förhör med ett antal vittnen, inte synes böra föranleda några närmare synpunkter eller invändningar. På begäran från kriminalavdelningens jour (krimjouren) fördes vittnen dit för förhör. Personal från tekniska roteln larmades och gjorde en första undersökning på brottsplatsen. I huvudsak synes kriminalavdelningens första åtgärder under natten ha genomförts i enlighet med rutinerna vid grova våldsbrott. Vad man företog sig under natten och morgonen hänger å andra sidan nära samman med arbetet i den senare spaningen. Det ter sig bl.a. därför inte meningsfullt att fördjupa sig i detaljerna här. Vi återkommer till ämnet i andra delen av vår rapport.

I anslutning till vad vi nyss hade att säga om den bristfälliga informationen inom polisen under första natten vill vi dock särskilt peka på att tjänstgörande chefen för kriminalavdelningen blev underrättad först omkring kl. 01.00 och då på initiativ av polisledningen.

Vi har också funnit det bäst för sammanhanget och överblicken att vänta med att gå närmare in på åklagarnas verksamhet till dess vi kommer in på ett par mer vittsyftande frågor med anknytning därtill i nästa rapportdel. Under de

allra första timmarna hade åklagarna i praktiken inte någon omedelbar roll att fylla i arbetet och några beslut av åklagare behövdes inte. Mer principiellt gäller dock bl.a. vid grövre våldsbrott att åklagaren skall underrättas och få tillfälle att för egen del besöka och göra iakttagelser på brottsplatsen. Tjänstgörande beredskapsåklagaren tog i detta fall själv kontakt med polisen sedan hon vid föredragning av andra ärenden hade fått kännedom om mordet. Under lördagsförmiddagen utsågs på riksåklagarens initiativ en särskild åklagare att svara för de åklagaruppgifter som kunde uppkomma.

Samordningen och ledningen

Enligt vår mening går det inte att komma ifrån, om man ser till helheten av den verksamhet vid polismyndigheten i Stockholm som vi nu har redogjort för, att *samordningen och ledningen av verksamheten under mordnatten brast på viktiga punkter*. Ansträngningarna att finna och gripa gärningsmannen saknade systematik och fast ledning, alla tillgängliga resurser blev inte utnyttjade, information om mordet och om den verksamhet som bedrevs nådde inte ut till personalen, rikslarm sändes ut först med början efter kl. 02.00, i och för sig närliggande åtgärder för avspärrning och för kontroll av fordon m.m. blev inte vidtagna.

Det är naturligtvis inte lätt att få något tillförlitligt och fullständigt grepp om orsakerna till att polisens arbete i viktiga avseenden inte fungerade som det borde ha gjort. Självfallet var det för de flesta svårt att behålla sitt lugn och förmågan att arbeta rationellt när det blev känt att det var statsministern som hade blivit skjuten och dödad. Vid våra samtal med polispersonal har från flera håll omvittnats att detta besked förde med sig ett slags förlamningseffekt. Inget kan vara mer mänskligt. Å andra sidan är det just inför helt oväntade, omskakande och extraordinära situationer som polisens utbildning, träning och organisation måste hålla och dess förmåga att verka bevaras.

Vår granskning har främst varit inriktad på verksamheten i detta enskilda fall. Det har inte gett oss tillräckligt underlag för att dra slutsatsen att det mer allmänt brister i förmågan att organisera och hålla samman större polisinsatser eller i personalens utbildning och kunskaper. Å andra sidan har vi inte heller funnit något tillförlitligt stöd för att det just vid detta tillfälle skulle ha rått i något avseende speciella förhållanden inom polisens organisation och beredskap som kunde föranleda ett sämre resultat än annars.

Vi har tidigare omnämnt att dokumentationen från SBC om händelseförloppet är bristfällig och att detta har medfört svårigheter att i efterhand med full säkerhet fastställa vad som skedde. Det protokoll som fördes är knapphändigt och ofullständigt, särskilt i vad gäller det första skedet av händelserna. Tidsangivelserna är inte exakta och stämmer inte heller på alla punkter med annan dokumentation, främst ingripandemeddelandena i det datoriserade systemet. I enlighet med rådande praxis tar protokollet vidare sikte bara på radiotrafiken. Beslut och åtgärder av vakthavande kommissarien vid sidan därav och senare av polismyndighetens ledning har inte annat än undantagsvis återgetts i protokollet.

Brister i protokollföringen medför nackdelar för verksamheten på mer än ett

sätt. Vid protokolleringen användes i detta fall inte den protokollsblankett med tillhörande åtgärdskatalog som borde ha använts. Därigenom gick man miste om det stöd för minnet som åtgärdslistan utgör. Sannolikt hade man kunnat undvika glömska och förbiseenden om man från början hade hållit sig till listan. Meningen är nämligen att radiooperatör och protokollförare skall arbeta som ett lag och ha stöd i listans anvisningar. Protokollet är vidare avsett att vara en redovisning av vidtagna åtgärder och ett underlag för information och beslut när annan personal träder till eller om ledningen tas över av högre befäl. Med *bristfällig dokumentation* av utfört arbete och vidtagna åtgärder riskerar verksamheten att ganska snabbt förlora i stadga och effektivitet. Det ligger nära till hands att i bristerna på denna punkt se ett av skälen till att det fortsatta arbetet inom SBC utvecklade sig så som skedde. I alla händelser borde en god dokumentation ha gjort det lättare att kontrollera och rätta till i efterhand, om ledningen hade gjort en närmare kontroll. Närmare bestämt hur stor betydelse den bristfälliga protokollföringen faktiskt har haft i detta avseende är dock omöjligt att säga.

Vi vill här tillägga en ytterligare aspekt på dokumentationsfrågan. Apparatur för inspelning av tele- och radiotrafiken fanns installerad i SBC vid tidpunkten för mordet men hade ännu inte blivit inkopplad. Skälet synes ha varit dels att man från fackligt håll hade invändningar grundade bl.a. på integritetssynpunkter, dels att återstående åtgärder för att ta apparaturen i bruk medförde en rätt betydande kostnad. Om en inspelning hade skett skulle man emellertid inför en senare granskning ha haft en betydligt bättre dokumentation än nu.

När det gäller den *tekniska utrustningen* i SBC kan konstateras att polismyndigheten i Stockholm förfogar över den modernaste typen av ledningscentral som förekommer inom det svenska polisväsendet. Det förhållandet att man inte hade en komplett utrustning för radiooperatörerna fast placerad i ledningsrummet innebar emellertid att det krävdes en omflyttning och omkoppling av apparatur för att kunna flytta över verksamheten dit. Detta störde rimligen arbetet. Dessutom visade det sig att den personal som tjänstgjorde var otillräckligt tränad för uppgiften. Man misslyckades med inkopplingen av apparaturen i ledningsrummet.

Intill dess biträdande länspolismästaren Welander och chefen för ordningspolisen Sandström kom till SBC och Welander övertog ledningen hade vakthavande kommissarien i SBC att utöva den högsta operativa ledningen av den yttre polisverksamheten. Vissa uppgifter som ankom på kriminalavdelningen leddes dock självständigt av vakthavande kommissarien på krimjouren.

Vakthavande kommissarien i SBC förutsätts *själv ingripa och ta ledningen av verksamheten* när det inträffar särskilt allvarliga händelser eller annars svårbemästrade situationer. I detta fall fungerade detta inte väl. Något direkt ingripande med direktiv eller på annat sätt i radiooperatörernas verksamhet gjordes inte och det upptäcktes av allt att döma inte heller att någon systematisk ledning av eftersökandet inte kom i gång och att åtgärdskatalogen inte följdes. Härtill synes dock ha bidragit att det mycket snart inträffade störningar i verksamheten, främst genom en stor mängd telefonsamtal. Kommissarien tvingades själv ta emot många av samtalen, i vissa fall därför att den som ringde uttryckligen krävde att få tala med honom. Vidare ålåg det honom att

utan dröjsmål underrätta sina chefer, att informera regeringskansliet m.m. Några goda möjligheter till koncentration på uppgiften att leda polisinsatsen och att övervaka och stödja radiooperatörerna i deras arbete gavs tydligtvis inte. Det måste betraktas som en brist i organisationen inom SBC att det inte fanns någon ytterligare befattningshavare på befälsnivå som kunde rycka in för att avlasta vakthavande kommissarien och göra det möjligt för honom att inrikta sig på att leda polisinsatsen.

Denna brist har sedermera på försök föranlett den nyordningen inom SBC att det vid sidan av vakthavanden alltid skall finnas en kommissarie i beredskap. Om det inträffar en händelse som kräver att det särskilda ledningsrummet bemannas, skall vakthavande kommissarien i beredskap träda in och ta över den övriga verksamheten inom SBC. En sådan ordning är så mycket väsentligare som de tekniska och praktiska förutsättningarna för att direkt leda radiooperatörernas arbete i realiteten inte finns förrän operatörer och kommissarie har tagit ledningsrummet i bruk.

Som har framgått av vår tidigare redogörelse för händelseförloppet underrättades Sandström och genom honom Welander omkring kl. 23.50. De kom till SBC omkring kl. 00.30 och fick då en avrapportering av vakthavande kommissarien. Något *aktivt ingripande i den pågående verksamheten* gjordes inte när Welander och Sandström fick underrättelsen eller efter deras ankomst till SBC och synbarligen företogs inte heller någon egentlig kontroll av att gällande regler och rutiner följdes. Welander har förklarat att han efter den orientering han fick ansåg sig kunna godta de åtgärder som hade vidtagits och den verksamhet som pågick. Han förutsatte att verksamheten inom SBC skulle fortsätta under ledning av vakthavande kommissarien och såg för egen del som sin uppgift att mer allmänt följa verksamheten och att finnas till hands för att ta ställning till uppkommande frågor i den mån de anmäldes för honom.

Med tanke på det läge som rådde och den fortsatta utvecklingen måste det enligt vår mening åtminstone i efterhand sägas att ett mer aktivt och otvetydigt övertagande av ledningen borde ha skett. Det kan visserligen sägas att en dryg timme hade hunnit förflyta och att det därmed redan var för sent att vidta vissa åtgärder som annars borde ha vidtagits. Ytterligare tid skulle å andra sidan komma att gå utan att man fick något riktigt samlat grepp om läget. En så viktig åtgärd som att sända ut rikslarm beslutades först omkring kl. 02.00. Dessutom uppstod uppenbarligen oklarhet i fråga om fördelningen av uppgifter och ledningsansvar i det att vakthavande kommissarien, tvärtemot vad Welander förutsatte, uppfattade situationen så att han när de högsta cheferna hade kommit skulle återgå till den löpande verksamheten och ägna sig åt vad som i övrigt hände inom distriktet under natten.

Det behöver inte närmare utvecklas att en sådan *oklarhet i fråga om ledningsansvaret* inte får finnas. I den mån det inte på förhand är fullständigt klart hur ledningen skall utövas när en högre chef kommer till SBC måste det klargöras i det enskilda fallet. Risken att man annars på ett kanske avgörande sätt förlorar i effektivitet och planmässighet är uppenbar.

Beträffande verksamheten inom SBC och ledningsrummet efter det att polismyndighetens ledning hade kommit dit har vi ytterligare några synpunkter att

anlägga. Som vi tidigare har varit inne på synes det inte vara realistiskt att begära att vakthavanden i SBC på eget ansvar skulle bedöma om det *fanns risk för ytterligare attentat* mot regeringsmedlemmar eller andra personer eller om över huvud särskilda åtgärder borde vidtas av polisen, med anledning av att det var statsministern som hade blivit skjuten, i syfte att förekomma ytterligare brott eller mer allmänt i försvars- eller skyddssyfte. Ansvaret för den bedömningen måste rimligen ligga på polisledningen och i vissa avseenden säkerhetspolisen. Det var därmed även av det skälet viktigt att någon i polisledningen genast underrättades när mordet på statsministern blev känt. Det måste sättas i fråga om polisledningen inte kunde ha underrättats tidigare. Med reservation härför får enligt vår uppfattning dock det system för beredskap som tillämpades för polismyndighetens ledning anses ha varit tillfredsställande. Även om det är polisledningens sak att bedöma om särskilda skydds- och motåtgärder skall vidtas utesluter detta inte att SBC på eget initiativ och utan dröjsmål varskor personer och myndigheter som enligt vad som omedelbart kan inses berörs av den händelse som har inträffat. För den uppgiften bör personalen i SBC kunna ha stöd av åtgärdslistor och rutiner som utarbetas i förväg.

Det har sagts oss att polisledningen hade sådana informationer om bedömningar som hade gjorts inom ramen för den militära beredskapen att den utan särskilda kontakter med försvarsledningen kunde utesluta att attentatet mot statsministern var ett led i ett militärt angrepp eller eljest borde föranleda att försvarsmakten underrättades och vidtog åtgärder. Vi har inte funnit anledning att gå närmare in på vilka sådana informationer som var tillgängliga för polisledningen eller i vad mån dess slutsats var välgrundad. Det ter sig inte heller särskilt fruktbart att i efterhand söka avgöra vilka riskbedömningar som i övrigt borde ha gjorts eller vilka skilda slag av säkerhets- eller skyddsåtgärder som kunde ha varit motiverade. På den punkten finns det otvivelaktigt utrymme för skilda uppfattningar. Enligt vår mening är det dock svårt att försvara att regeringskansliet i Rosenbad inte genast sattes under polisbevakning och att man inte på ett mer konsekvent och rationellt sätt anordnade skydd för regeringens ledamöter när de samlades under natten. Dessa frågor behandlar vi närmare i ett annat avsnitt i denna rapport. I övrigt menar vi att man knappast kan sätta fingret på någon särskild, ovedersägligen motiverad åtgärd som underläts, vid sidan av de brister i det mer ordinarie polisarbetet som vi har pekat på i det föregående. Att det brast i fråga om information både inom och utom polisen har vi tidigare varit inne på. I det nu aktuella sammanhanget bör särskilt nämnas att länsstyrelsen i Stockholms län, dvs länets högsta polisorgan, inte underrättades under natten. Så borde ha skett även med tanke på länsstyrelsens allmänna funktioner bl.a. i fråga om samhällets beredskap.

Polisens ledningsorgan utsattes redan i ett tidigt skede för ett mycket snabbt växande tryck med *önskemål om information* från massmedierna. Detta drabbade först personalen i SBC och senare polisledningen och övrig personal i ledningsrummet. Följden blev otvivelaktigt störningar i verksamheten. Några möjligheter att på ett riktigt effektivt sätt organisera informationen till medierna gavs knappast under natten även om vissa försök gjordes. Saken fick lösas från fall till fall och både Welander och Sandström gav intervjuer i svenska och utländska medier. En bättre planering inför den i och för sig förutsebara anstormningen från medierna hade behövts.

Avslutande synpunkter

Vi har i den föregående redogörelsen sammanfattat vad vi finner vara de för framtiden viktigaste iakttagelserna och erfarenheterna från polisarbetet under de timmar som följde närmast efter mordet på statsminister Olof Palme. Materialet är omfattande och de flesta detaljerna har i överskådlighetens och sammanfattningens intresse inte tagits med i redogörelsen. Vi menar oss dock inte ha utelämnat något av större vikt för de slutsatser som vi anser att man kan dra av vad som hände.

Den mest allmänna av dessa slutsatser är enligt vår mening att erfarenheterna från detta enskilda fall inte ger underlag för någon mer vittsyftande omläggning av polismyndighetens arbetssätt och organisation eller någon omfattande förstärkning av personalresurser eller teknisk utrustning. Sådana förändringar måste ha en annan bakgrund[36]. Vad som däremot behöver förbättras är beredskapen inför brott och andra händelser som på olika sätt ställer oväntade och extraordinära krav på polisens insatser. Erfarenheterna från natten efter mordet på statsministern spelar i detta avseende i sig själva en viktig roll, genom den ökade medvetenhet om risker och svårigheter som de har fört med sig. Under det år som förflutit har också, som redan tidigare har antytts, åtskilligt översynsarbete utförts och förbättringar gjorts. Allmänt sett är det i och för sig viktiga men ändå begränsade åtgärder i form av utbildning och träning, förstärkning av personalen på vissa särskilt viktiga funktioner, översyn av arbets- och kontrollrutiner och förbättring av viss teknisk utrustning som bör komma i fråga.

Alldeles särskilt viktigt är enligt vår mening dock att det inte får råda någon oklarhet eller finnas några risker för missförstånd i fråga om vem som i olika lägen bär ansvaret för samordningen och ledningen av verksamheten eller om fördelningen av uppgifter mellan olika befattningshavare inom SBC, i synnerhet när det uppkommer kriser av det slag som vi här talar om. I det avseendet har förhållandena inte varit tillfredsställande under natten efter mordet på Olof Palme. Såvitt vi har kunnat finna har det inte funnits några uttryckliga instruktioner om ledningsansvaret när en högre chef underrättas om ett brott eller en annan händelse av större betydelse och av den anledningen kommer till SBC för att delta i arbetet. I alla händelser har den saken inte varit klar i detta fall. Det är möjligt att man kan ha skilda uppfattningar om vilken ordning som bör gälla och hur den tillkallade högre chefen bör utöva ledningen. På den punkten har vi inte anledning att ta ställning. Det viktiga är att någon oklarhet inte uppkommer.

Inom polismyndigheten i Stockholm har redan företagits en serie åtgärder med anledning av de erfarenheter av verksamheten i SBC som gjordes i detta fall. Vi har redan nämnt den nya ordningen med en kommissarie i beredskap som vid behov rycker in och tar över ledningen av den löpande verksamheten när vakthavande kommissarien måste kunna ägna sig helt åt en händelse av större

---

36. Som framgår av årets budgetproposition (prop. 1986/87:100, bil 4) planeras bl.a. nya ADB-baserade ledningscentralsystem vid polismyndigheterna i Stockholm, Göteborg och Malmö.

betydelse. Vi har också varit inne på att verksamheten måste anordnas så att de som är engagerade i arbetet inom SBC inte behöver ägna tid och uppmärksamhet åt att lämna information till press, radio och TV. Hur detta skall uppnås är en fråga som bäst bedöms av polismyndigheten själv.

Vissa förbättringar av den tekniska utrustningen har redan gjorts. För att ytterligare förbättra dokumentationen av vakthavande kommissariens arbete har man anskaffat en bandspelare för att han eller hon fortlöpande skall kunna tala in beslut som fattas och åtgärder som vidtas. En ytterligare sådan åtgärd är att man tar i bruk den utrustning som har anskaffats för inspelning av kommunikationerna i SBC. Dokumentationen bör göras fullständig så att den omfattar även arbete utan anknytning till radiotrafiken, även beslut av t.ex. beredskapstjänstgörande polischefen eller andra i polisledningen. Vidare bör man göra behövliga kompletteringar av den tekniska utrustningen i ledningsrummet så att man kan undvika sådana i sammanhanget oacceptabla komplikationer vid omflyttning av apparatur som nu inträffade.

I det översynsarbete som redan bedrivs med avseende på SBC ingår bearbetning och förenkling av gällande föreskrifter och anvisningar, åtgärdskataloger och andra liknande hjälpmedel.

Självfallet är ytterligare träning och utbildning av personalen ett viktigt led i de åtgärder som bör vidtas för att förbättra beredskapen. En tidigare planerad utbildning av personalen i SBC påbörjades under hösten 1986. Utbildningen har närmast formen av en samövning av personalen och tar sikte på att göra den bättre skickad att under svåra förhållanden fatta de rätta besluten i de frågor som kan uppkomma. Alla de olika funktionärer som berörs av verksamheten, även t.ex. beredskapstjänstgörande polischefer, deltar i övningarna. Enligt uppgift har utbildningen mottagits mycket positivt och gett goda resultat. Vi utgår från att man fortsätter och förbättrar den träning och utbildning som nu genomförs och att man vid rekrytering och utbildning beaktar de särskilda krav som kan komma att ställas på personalen i krissituationer.

Såvitt vi kan bedöma är de åtgärder som bör komma i fråga genomgående av den arten att de bäst planeras och genomförs av den ansvariga polisledningen själv. Det har inte gjorts gällande att åtgärderna skulle fordra ytterligare resurser utöver dem som polismyndigheten nu förfogar över. Några särskilda insatser eller åtgärder från statsmakternas sida synes därför inte vara påkallade.

Det kan dock slutligen vara på sin plats att tillägga att det i och för sig inte är något som säger att iakttagelserna i fråga om polismyndigheten i Stockholm är giltiga för andra delar av landet, om en händelse som ställer extraordinära krav på polisen inträffar där. Denna aspekt är enligt vår mening förtjänt av att övervägas ytterligare. Det torde i första hand ankomma på rikspolisstyrelsen att göra detta och att lägga fram de förslag till åtgärder som kan vara motiverade.

Avsnitt 5

De centrala samhällsfunktionerna

5 De centrala samhällsfunktionerna

5.1 Bakgrunden

Mordet på Olof Palme inträffade sent på fredagskvällen i slutet av stockholmsskolornas sportlovsvecka. Många var bortresta eller annars inte hemma i sina bostäder. Förutsättningarna för att samhällsorganen snabbt skulle få veta vad som hänt och komma i verksamhet var därför mindre goda. Inom de organ som har centrala funktioner i samhället fanns det dock i allmänhet någon form av jour- eller beredskapssystem, uppbyggt för att man skall kunna möta allvarligare händelser. Bakom vårt uppdrag ligger ett önskemål att få klarlagt hur dessa system fungerade. Om det genom mordhändelsen har framkommit att det förelegat brister i systemen är det angeläget för statsmakterna att få klarlagt var dessa brister finns och vilka åtgärder som kan vidtas för att undanröja dem.

I fråga om *regeringen* var den yttre situationen den att många statsråd befann sig i sina hem mer eller mindre långt från Stockholm. Statsministerns statssekreterare - med särskilda uppgifter i fråga om säkerhetsskyddet - stod i begrepp att resa utomlands. Innehavaren av tjänsten som rättschef i statsrådsberedningen - med ansvar för kanslihusets säkerhet - hade nyligen avlidit. En ny rättschef hade utsetts men ännu inte tillträtt. Tjänsten upprätthölls av en vikarie. Regeringslokalerna i Rosenbad och intilliggande kvarter låg tomma så när som på utrikesdepartementets jour och ABAB-personal i olika entréer och i huvudbevakningscentralen. Statsrådsberedningen och försvarsdepartementet hade också tjänstemän med uppdrag att upprätthålla jour eller beredskap. Denna verksamhet syftade till att statsråd och andra nyckelpersoner i regeringens kansli skulle kunna nås för att om nödvändigt träda i tjänst och fatta de beslut som en inträffad händelse kunde kräva. Dessa nyckelpersoner hade i många fall enligt utarbetade rutiner lämnat besked om var de befann sig och hur de kunde nås. En särskild lista med telefonnummer till personer i regeringskansliet skulle användas av polisen vid extraordinära händelser m.m. Listan fanns i sambandscentralen hos polismyndigheten i Stockholm. I listan saknades dock aktuellt telefonnummer hem till statssekreteraren i statsrådsberedningen som fyra månader tidigare tillträtt sin tjänst. De första uppgifterna om händelsen till någon ansvarig i regeringens kansli kom inte från polisen utan från en journalist.

Riksdagens byggnader i Stockholm stod tomma så när som på vaktpersonalen i larmcentralen och på andra ställen i byggnaderna. Den kommande veckan var sammanträdesfri i samband med att Nordiska Rådet skulle samlas i Köpenhamn. Talmannen *Ingemund Bengtsson* hade under fredagen rest till Spanien. Hans sekreterare, riksdagens säkerhetschef och rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning visste var han kunde nås.

Kung Carl XVI Gustaf befann sig i sin sportstuga i Storlien. Hans telefonnummer var inte känt hos vakthavanden på Drottningholms slott eller hos någon som hade jour eller beredskap i regeringskansliet. Telefonnumret fanns däremot hos riksmarskalken och förste hovmarskalken.

Hos *försvarsstaben* i Stockholm fanns bl.a. ett vakthavande befäl, som hade som en av sina uppgifter att vid allvarligare händelser bl.a. larma nyckelpersoner inom försvaret.

Vid landets *länsstyrelser* fanns olika larmsystem genom vilka vissa personer skulle kunna larmas vid allvarligare händelser. Något centralt larmsystem från regeringens kansli fanns inte.

Hos *Tidningarnas Telegrambyrå (TT)* på Kungsholmen i Stockholm pågick skifte mellan dag- och nattpersonalen när de första tipsen om händelsen nådde byrån omkring kl. 23.30. Hos *Sveriges Radio*, där ekoredaktionen var obemannad under natten, pågick i TV 2 en långfilm som slutade kl. 00.46. I radions program 3 pågick musikradio. Radions sändningsledare hade i programkontrollen en larmlampa, som skulle lysa när viktigare meddelanden (s.k. flashtelegram) nådde nyhetsredaktionernas teleprintrar. Lampan var dock ur funktion. Radions första nyhetssändning om mordet ägde rum kl. 01.10.

Tidningarna fick mycket snabbt tips eller kännedom om händelsen. Redan något tiotal minuter efter skotten hade nyhetsarbetet påbörjats. Mordet inträffade dock vid en tidpunkt då morgontidningarna normalt var under tryckning och kvällstidningarna inom kort skulle pressläggas. Många morgontidningar hade trots detta nyheten i sina senare upplagor.

5.2 Vår undersökning

Vi har fått i uppgift bl.a. att "undersöka de frågor som berört de centrala samhällsfunktionerna den närmaste tiden efter mordet och att därvid uppmärksamma bl.a. rutinerna för beredskap och säkerhetsskydd". Enligt vårt uppdrag bör vi i det sammanhanget också studera sambands- och informationsfrågorna.

Mot bakgrunden av vårt uppdrag i denna del har vi inledningsvis haft att bestämma vad som är "centrala samhällsfunktioner" i detta sammanhang. Vi konstaterar då först att uppdraget tar sikte på en undersökning av hur samhället reagerar vid våldshandlingar som riktas mot centrala funktioner i landet. Men vilka handlingar och vilka funktioner avses?

I uppdraget ligger att vi har att utgå från mordet på Olof Palme, men vår undersökning måste likväl ha en vidare syftning för att vara meningsfull. Vi måste anta att det inte blir ett statsministermord som nästa gång ställer samhället inför sådana extraordinära krav som i detta fall. Kritiska situationer kan uppstå vid andra händelser - t.ex. vålds-

handlingar och olyckor - med direkta verkningar för viktiga samhällsfunktioner. Det kan gälla gränskränkningar och andra militära incidenter. Det kan också vara fråga om sabotage eller andra attacker mot de allmänna kommunikationsmedlen eller mot offentliga byggnader och anläggningar av betydelse för industri eller försörjning.

Vad som hände efter mordet på Olof Palme ger emellertid inte något underlag för en allsidig bedömning av samhällets förmåga att på sikt hantera alla olika tänkbara angrepp av detta slag. Någon fullständig granskning och bedömning av beredskapen i sådana hänseenden har vi därför inte ansett ankomma på oss. Vi har följaktligen inte gjort någon närmare granskning av den militära och civila försvarsberedskapen som sådan.

Med denna begränsning har vår undersökning inriktats på händelser som har berört de samhällsorgan som har särskild betydelse för den omedelbara centrala ledningen av landet, dvs. *riksdagen*, *statschefen* (kungen) och *regeringen*. Viktiga funktioner när det gäller att upprätthålla samhällets grundläggande ordning har naturligtvis också *försvarsmakten* och *polisen*. *Länsstyrelserna* - statens regionala organ och dessutom viktiga totalförsvarsmyndigheter - har också sådana funktioner.

Från allmänna beredskapssynpunkter är också andra myndigheter av intresse, låt vara att deras direkta betydelse för händelserna under mordnatten får sägas ha varit mindre väsentlig. Vi tänker på exempelvis statens invandrarverk, tullverket, luftfartsverket och överstyrelsen för civil beredskap. En senare tillkommen myndighet med angelägna uppgifter i detta sammanhang är statens räddningsverk. Även de nu nämnda myndigheterna har vi ägnat uppmärksamhet på det sättet att vi har samtalat med företrädare för dem och samlat en del synpunkter av mer allmänt intresse för vårt ämne.

Slutligen har, utanför den offentliga sektorn, *massmedierna* självklart viktiga funktioner för samhällsberedskapen i sådana sammanhang som detta.

Vi har inom ramen för vårt arbete inte kunnat belysa alla de krav som organ med centrala samhällsfunktioner kan möta när de ställs inför plötsligt inträffade allvarliga händelser. Ingen situation är den andra lik och vad som kan inträffa nästa gång är självfallet omöjligt att veta. Det finns dock enligt vår mening vissa grundläggande krav som man måste ställa på de centrala samhällsorganen om det inträffar en händelse av den allvarliga natur som vi nyss har beskrivit. Resurserna för att möta det oväntade måste vara desamma, även om insatserna kan variera i art, omfång och intensitet.

Ett av de krav som måste ställas är att det hos regeringen, riksdagen och statschefen finns rutiner som säkerställer ett *snabbt samband och förmåga att omedelbart träda i funktion*. Detta gäller i hög grad också polisen, försvarsmakten och länsstyrelserna. Ett annat krav som måste

ställas är att de centrala statsorganen och myndigheterna sköter *informationen* sinsemellan men också till andra myndigheter och samhällsorgan samt inte minst till massmedierna. Ett ytterligare krav är att *säkerhetsskyddet* fungerar. Detta har särskild betydelse i ett läge då inte någon, i vart fall i ett inledande skede, säkert kan veta om ett mord eller en annan allvarlig våldshandling är ett enstaka kriminalfall eller om händelsen också är inledningen till ett ännu mer kritiskt förlopp, kanske ett angrepp mot landets styrelse i dess helhet.

Enligt regeringsformen är det regeringen som styr riket. Regeringen består av statsministern och övriga statsråd. Statsministern väljs av riksdagen och han utser de övriga statsråden. Om statsministern entledigas eller dör skall riksdagens talman entlediga övriga statsråd. Statsministern har följaktligen en central ställning. Ett angrepp på hans personliga förmåga att sköta sitt ämbete kan i ett slag ändra förutsättningarna för rikets ledning.

Om landets statsminister dör, finns det i och för sig bestämmelser i grundlagen som är avsedda att skapa garantier för att landet rent faktiskt inte skall stå utan en fungerande ledning. Man kan likväl inte komma ifrån att hela landet och dess ledning ställs inför en synnerligen sårbar situation om statsministern plötsligt och oväntat dör. Den omedelbara möjligheten för statsmakterna att hantera ett krisläge minskar. Mordet på Olof Palme var inte bara ett brott utan också ett allvarligt angrepp mot själva regeringsmakten. Det skulle rentav och i värsta fall kunna ha varit inledningen till ett större angrepp mot landets centrala styrelsefunktioner.

Vi kommer i det följande att redogöra för *joursystem* och *beredskapsplaner*. Vi kommer också att närmare redogöra för *hur man faktiskt handlade* inom några centrala samhällsorgan efter mordet. Vi behandlar också vissa frågor rörande *säkerhetsskydd*.[1] I ett särskilt avsnitt redogör vi för vissa frågor när det gäller *massmediernas* arbete i anslutning till mordet. Slutligen diskuterar vi om samhällsorganen motsvarade de krav som kunnat ställas på dem i fråga om *beredskap* och *information*.

Redan nu vill vi framhålla att många av bristerna i beredskap och information numera till stor del är avhjälpta. Under det år som gått har man i själva verket efter ett kritiskt översynsarbete vidtagit åtskilliga åtgärder för att med ledning av erfarenheterna från mordnattens händelser förbättra och utveckla joursystem och beredskapsrutiner.

I *bilagorna 7 och 8* har vi tagit in en redogörelse för vissa samhällsorgans *uppgifter, organisation* och *arbetsformer*.

---

1. Den del av säkerhetsskyddet i vid mening som utgörs av personskydd för vissa offentliga personer behandlas i det följande avsnittet 6.

5.3 Riksdagen, statschefen och regeringen

Jour, beredskap och säkerhet

Riksdagen

Riksdagens telefonväxel natt- och helgkopplas till larmcentralen i riksdagshuset, där det finns bevakningspersonal dygnet runt. I larmcentralen finns uppgifter om var och hur talmannen och vissa tjänstemän kan nås. Säkerhetschefen och biträdande säkerhetschefen kan nås via larmcentralen eller med personsökare.

Inför jul- och sommaruppehåll anmäls till larmcentralen närmaste uppehållsplats för talmännen, ledamöterna i utrikesnämnden och i krigsdelegationen samt för vissa tjänstemän med centrala uppgifter. F.n. planeras ett nytt system enligt vilket en lista med uppehållsort för personer ur nyss nämnda kategorier skall upprättas inför varje helg och inför i övrigt sammanträdesfria perioder.

Säkerhetsskyddet i riksdagen regleras i lagen (1983:953) om säkerhetsskydd i riksdagen. Lagen innehåller bestämmelser om sekretesskydd, tillträdesskydd och infiltrationsskydd samt om information och kontroll av detta. I anslutning till lagen har riksdagens förvaltningskontor utfärdat en instruktion för säkerhetschefen i riksdagen m.m. Till riksdagens säkerhetsskydd hänförs även beredskapsåtgärder mot brand och andra skador i riksdagens lokaler samt hjälpinsatser med anledning härav. Riksdagens förvaltningskontor får besluta om särskilda åtgärder för säkerhetsskydd vid öppnande av riksmöten eller andra speciella tillfällen. Om det uppkommer behov av skärpt bevakning för riksdagens lokaler kan en sådan för viss tid beslutas av chefen för förvaltningskontoret (förvaltningsdirektören) eller, vid behov av omedelbara åtgärder, av chefen för riksdagens säkerhetsenhet, säkerhetschefen.

Bevakningen av riksdagens entréer sköts av riksdagens egen personal. I larmcentralen och i anslutning till åhörarläktaren finns personal från ett vaktbolag. Som komplement till riksdagens yttre skydd har vidtagits olika bevakningstekniska åtgärder varigenom bl.a. tillträdesrätten till olika utrymmen kan begränsas.

Inom riksdagen förekommer dessutom ett flertal beredskapsåtgärder som till sina huvuddelar är inriktade på verksamheten i *riksdagens krigsdelegation*. En beredningsgrupp bestående av talmannen, ordföranden i försvarsutskottet, riksdagsdirektören och förvaltningsdirektören har behandlat frågor om riksdagens beredskapsplanering. I gruppen har övervägts olika åtgärder för planering av riksdagens verksamhet under beredskapstillstånd såsom personalstat, skyddsklassplacering av personal och informationsfrågor. Man har också planerat för den situation som uppkommer om krigsdelegationen övertar riksdagens verksamhet.

Riksdagen har ett driftvärn som har till huvuduppgift att försvara och bevaka riksdagens byggnader i händelse av ofred.

Statschefen

Säkerhetsskyddet för de kungliga slotten består i huvudsak av olika former av tillträdesskydd. Bestämmelser om begränsning av tillträdesrätten kring vissa kungliga slott har meddelats enligt 10 § länsstyrelseinstruktionen (1971:460).

Passerkontrollen vid Stockholms slott och Drottningholms slott utförs i huvudsak av slottsvakter och till viss del av personal ur högvakten. Högvakten består av värnpliktiga under befäl av fast anställda officerare.

Utöver detta säkerhetsskydd har vidtagits byggnadstekniska åtgärder och införts bevakningstekniska hjälpmedel av skilda slag vid de kungliga slotten.

Regeringen

Inom regeringskansliet finns viss planering för att man skall kunna höja *beredskapen* när en extraordinär händelse inträffar eller en extraordinär situation uppkommer. Med en extraordinär händelse har man vid planeringen avsett händelser såsom flygplanskapning, ambassadockupation, tagande av gisslan och attentat mot politiker eller beskickningspersonal. Med extraordinära situationer har man avsett situationer, i vilka det utrikespolitiska läget snabbt och allvarligt försämrats på ett sätt som kan föranleda en höjning av försvarsberedskapen.

Vid planeringen har bl.a. utnyttjats erfarenheter från händelser och situationer som har inträffat under de senare åren, bl.a. flygplanskapningen vid Bulltofta år 1972, bankrånet vid Norrmalmstorg år 1973 och ockupationen av den västtyska ambassaden år 1975 samt ubåtsgrundstötningen i Blekinge år 1981 och ubåtsincidenten i Hårsfjärden år 1982. Planeringen har inriktats på att skapa förutsättningar för att man inom regeringskansliet skall kunna följa ett händelseförlopp och för att man under lämpliga former skall upprätthålla beredskapen inom regeringen och hos berörda befattningshavare i regeringskansliet.

Jour- eller beredskapssystem finns dels inom statsrådsberedningen och dels i några av departementen. Under våren 1987 har vissa förändringar genomförts i systemet hos statsrådsberedningen. Arbetet med detta har skett i samråd mellan statsrådsberedningen och justitiedepartementet, utrikesdepartementet, försvarsdepartementet, arbetsmarknadsdepartementet, hovet, riksdagen, rikspolisstyrelsen, polismyndigheten i Stockholm samt försvarsstaben.

Statsrådsberedningen har i det nya, liksom i det gamla systemet, centrala uppgifter när det gäller bl.a. samordning och information inom regeringskansliet samt verkar som krisstab. Inom statsrådsberedningen fanns vid tiden för mordet vissa handlingar som var avsedda att underlätta arbetet vid förhöjd handlingsberedskap. Det fanns en instruktion för jourhavande och en promemoria rörande rutinerna för administrationen av jourtjänstgöringen. Syftet med joursystemet var att det vid varje helg skulle finnas någon inom statsrådsberedningen som ansvarade för att särskilda åtgärder vidtogs när en extraordinär händelse inträffat eller en extraordinär situation tycktes uppkomma. En tjänsteman i statsrådsberedningen var ansvarig för administrationen av jourverksamheten och hade bl.a. till uppgift att se till att aktuella telefonnummer till vissa centrala personer fanns tillgängliga. En jourhavande skulle kontinuerligt följa Sveriges Radios nyhetssändningar. Han skulle kunna nås på uppgivet telefonnummer direkt eller via personsökare och skulle vid larm bl.a. skyndsamt bege sig till statsrådsberedningen, kontakta kanslisäkerhetschefen och dennes ställföreträdare, underrätta justitieministern och statssekreteraren i justitiedepartementet samt kontakta pressekreteraren i statsrådsberedningen. Bland hans uppgifter ingick också att, om en inträffad händelse kunde beröra landets beredskap, underrätta försvarsstaben.

Inom *utrikesdepartementets* kommunikationssektion tjänstgör alltid under icke tjänstetid en "vakthavande tjänsteman". Denne har i sina lokaler direktlarm till polismyndighetens i Stockholm sambandscentral (SBC)[2] och har också möjlighet till direkt radiokontakt med huvudbevakningscentralen i regeringskvarteret Rosenbad. Vakthavande tjänstemannen vet alltid var utrikesministern finns. Joursystemet är inriktat på bevakning av kriser med utrikespolitisk anknytning, bl.a. sådana som berör svenska intressen utomlands. Expeditionschefen eller någon enhetschef vid utrikesdepartementets administrativa avdelning är under helgerna anträffbar på telefon direkt eller genom personsökare. Vid politiska avdelningen tjänstgör veckovis en "polvakt" (handläggare). På pressavdelningen tjänstgör en "pressvakt".

Ett särskilt beredskapssystem finns organiserat i *försvarsdepartementet*. Beredskapen i departementet administreras inom internationella enheten. Vakthavande befäl är en av enhetens handläggare, en officer. Denne skall när han har beredskap antingen vara omedelbart anträffbar per telefon eller inom femton minuter efter larm via personsökare kunna nå en telefon och vidta lämpliga åtgärder. Det vakthavande befälet skall alltid underrätta vakten i försvarsdepartementet om var han befinner sig. Han är under sin beredskapstjänstgöring också utrustad med mobiltelefon. Kravet är att han, om det behövs, skall kunna börja tjänstgöra

---

2. Jfr avsnitt 4.1.2.

i departementet inom tre timmar efter larm. Vakthavande befälets uppgifter är att se till att departementschefen och chefen för internationella enheten samt vissa andra befattningshavare blir orienterade om händelser av väsentlig betydelse. Under icke arbetstid skall han till särskilda kontaktmän snarast vidarebefordra underrättelser som bedöms ha väsentlig betydelse för totalförsvarets beredskap. Han skall vid behov sätta igång alarmering enligt en särskild plan. Vakten i departementet är alltid bemannad med ABAB-personal. När ett telefonsamtal kommer in till departementet under icke tjänstetid kopplas det till vakten, som i sin tur ringer upp vakthavande befäl. Telefonnummer till vakthavande befäl lämnas aldrig ut till någon som ringer upp. Vakten fungerar som sambandscentral. Underrättelser av betydelse för totalförsvaret slussar vakthavande befäl vidare inom departementet. Detta gäller även frågor angående svåra översvämningar och andra katastrofer som har samband med fredstida räddningstjänst. Internationella enheten har daglig kontakt med överbefälhavarens stab, försvarsstaben, i första hand dess informations- och säkerhetsavdelningar men också med de operativa delarna av staben.

Statsrådsberedningen har utfärdat föreskrifter om *säkerhetsskyddsarbetet* i regeringskansliet. Föreskrifterna innehåller bestämmelser om sekretesskydd, tillträdesskydd och infiltrationsskydd samt information om och kontroll av säkerhetsskyddet. De innehåller vidare bestämmelser om kanslisäkerhetschefens, säkerhetschefens och förvaltningskontorets åligganden.

Rättschefen i statsrådsberedningen är kanslisäkerhetschef och ansvarar för samordningen av säkerhetsskyddet. I varje departement finns en säkerhetschef (som regel expeditionschefen) samt en eller flera biträdande säkerhetschefer. Regeringskansliets förvaltningskontor biträder säkerhetscheferna vid administrationen av säkerhetsskyddet.

Bevakningen av regeringskansliet sker med hjälp av bevakningspersonal från ABAB. I regeringsbyggnaden Rosenbad finns en huvudbevakningscentral som är bemannad dygnet runt. Bevakningen av regeringskansliet är så uppbyggd att den i ett hotande läge snabbt kan skärpas. En rad olika åtgärder vidtas när bevakningen skall intensifieras. När så har skett råder "skärpt bevakning". I regeringskansliet finns ett s.k. krisrum med särskilda kommunikationsmöjligheter.

Situationen efter mordet

Riksdagen

Riksdagens talman Bengtsson var i Spanien, där han besökte anläggningar som tillhörde en stiftelse, i vilken han är ordförande. Under natten väcktes han av föreståndaren för anläggningen, som uppmärksammats på händelsen av en svensk som hört om den i radio. Bengtsson tog telefonkontakt med regeringskansliet i Rosenbad och fick av justitieministern

närmare besked om händelsen. Han underrättades också om att man från utrikesdepartementet varit i kontakt med spanska myndigheter i syfte att ordna en snabb hemtransport. Han skjutsades av spanska livvakter till Malaga, varifrån han i den spanske premiärministerns flygplan flögs till Arlanda dit han anlände omkring kl. 11.00.

Bengtssons sekreterare liksom kammarkansliets ledning kände till var han befann sig. Uppgift om detta hade också lämnats till rikspolisstyrelsen. Finansministern *Kjell-Olof Feldt* sökte Bengtsson i dennes bostad i Varberg och fick då besked av hans hustru om var han befann sig. Sedan statssekreteraren i statsrådsberedningen *Ulf Dahlsten*, som försökt att komma i kontakt med Bengtsson, nåtts av detta besked ringde han till förste vice talmannen *Ingegerd Troedsson* i hennes bostad i Grillby och underrättade henne om mordet. Troedsson underrättade i sin tur riksdagsdirektören *Sune Johansson*, och de begav sig båda till riksdagshuset, där de förberedde talmannens beslut att entlediga samtliga statsråd. De anlände till riksdagshuset omkring kl. 03.00.

Då talmannen kom till riksdagshuset strax efter kl. 12.00 hade även andre vice talmannen *Karl Erik Eriksson* och tredje vice talmannen *Anders Dahlgren* infunnit sig.

Statschefen

Kungafamiljen befann sig vid tiden för mordet i sin sportstuga i Storlien. I stugan bodde förutom kungafamiljen bl.a. kungens adjutant. Stugan bevakades nattetid av ABAB-vakt. Livvakterna fanns i beredskap och bodde på det intilliggande Storliens Högfjällshotell.

Omkring kl. 00.25 ringde Dahlsten till vakthavanden på Drottningholms slott. Han fick där besked att kungen befann sig i Storlien men att vakten inte hade hans telefonnummer tillgängligt. Dahlsten ringde senare återigen till Drottningholm och uppmanade vakthavanden att ta ansvaret för att kungen underrättades. Varken förste hovmarskalken *Lennart Ahrén* eller riksmarskalken *Sten Rudholm* blev informerad av någon i regeringskansliet.

En av livvakterna hade på hotellet fått reda på mordet genom den första nyhetssändningen i radio kl. 01.10. Livvakterna tog inte kontakt med rikspolisstyrelsen i Stockholm utan avvaktade direktiv därifrån. Kontakt togs dock med ABAB-vakten vid stugan med uppmaning att bevakningen skulle förstärkas.

Ahrén väcktes omkring kl. 03.15 av en journalist från TT som frågade om kungen var på väg ner till Stockholm. Ahrén fick då besked om vad som hänt. Han ringde till kungens stuga i Storlien men fick inte något svar eftersom telefonen i stugan var så placerad att varken kungafamiljen eller adjutanten hörde signalen. Från polisen fick Ahrén besked om vilka livvakter som tjänstgjorde i Storlien. Han ringde upp dem och bad dem ta kontakt med adjutanten och uppmana honom att ringa till Ahrén. Adju-

tanten väcktes och han underrättade kungen. Telefonkontakt togs sedan mellan kungen och Ahrén. Kungen återvände på förmiddagen till Stockholm med ordinarie flyg från Östersund.

Regeringen

Den tjänsteman i regeringskansliet som först fick uppgifter om händelsen var *Kjell Lindström* som vid tiden för mordet var pressekreterare i statsrådsberedningen. Lindström blev omkring kl. 23.30 uppringd av en journalist på Aftonbladet, som uppgav att han fått tips om att Olof Palme blivit beskjuten. Direkt efter det samtalet ringde man från TT och Svenska Dagbladet och hade samma uppgift. Lindström ringde till Olof Palmes bostad men fick inte något svar. Han kontaktade också Olof Palmes livvakt men denne hade inte hört någonting om händelsen.

Lindström ringde, förmodligen före midnatt, till Dahlsten. Denne förklarade att han skulle kontrollera saken. Dahlsten fick telefonkontakt med rikspolisstyrelsens jourcentral. I början av det samtalet uppgav man hos polisen att man inte kände till att Olof Palme skulle ha blivit skjuten. Dahlsten ombads emellertid att lägga på telefonluren eftersom vakthavande kommissarien i SBC, *Hans Koci*, sökte honom. Omedelbart därefter ringde Koci till Dahlsten och meddelade att Olof Palme blivit skjuten. Koci hade enligt polisens larmrutiner för extraordinära händelser tidigare förberett ett samtal till Dahlsten. Han hade emellertid fått vända sig till huvudbevakningscentralen i Rosenbad för att få Dahlstens telefonnummer hem. Dahlsten motringde och Koci bekräftade då att Olof Palme avlidit. Denna information fick Dahlsten omkring kl. 00.07.

Dahlsten ringde till Lindström, Ingvar Carlsson och Feldt. Det beslöts att man omedelbart skulle bege sig till Rosenbad och att en beslutför regering skulle sammankallas. Dahlsten ringde från bostaden till flera statsråd och försökte också att komma i kontakt med talmannen Bengtsson. Han fick besked att denne var i Spanien. Dahlsten försökte också, som förut har nämnts, att genom vakthavanden på Drottningholms slott komma i kontakt med kungen. Sedan Dahlsten kunnat inkalla så många statsråd att en beslutför regering kunde samlas begav han sig till Rosenbad. Därifrån kontaktade han bl.a. förste vice talmannen Troedsson.

Bevakningspersonalen i regeringskansliet underrättades om händelsen av Lindström, då han kom till Rosenbad omkring kl. 00.30. Bevakningen förstärktes. Receptionen i Rosenbad bemannades och inpasseringskontrollen skärptes. På uppdrag av Ingvar Carlsson, som anlände strax därefter, tog ABAB-personalen kontakt med polisen för att få biträde med bevakningen.

Koci hade också efter önskemål från Lisbeth Palme bett inspektören *Roland Åkesson* att försöka nå kontakt med bl.a. Lindström. Åkesson fick med hjälp av en vanlig telefonkatalog ett nummer till utrikesdepartementets vakthavande tjänsteman och fick kl. 00.08 kontakt med *Anna Buremalm* som tjänstgjorde som vakthavande. Åkesson bad att få hjälp

att komma i kontakt med Lindström eller *Hans Dahlgren*. Buremalm försökte kl. 00.10 först ringa till Lindström, vars telefon dock var upptagen. Hon ringde sedan kl. 00.12 till jourhavanden i statsrådsberedningen *Lars-Olof Pettersson*. Denne var inte hemma, men Buremalm lämnade ett meddelande med en uppmaning till honom att omedelbart kontakta utrikesdepartementet när han kom hem. Hon fick kl. 00.15 telefonkontakt med Lindström och underrättade honom om vad hon hade fått veta från polisen. Av de besked hon fick av Lindström utgick hon från att Lindström skulle meddela de berörda i statsrådsberedningen och regeringen. Hon kontaktade därefter kl. 00.20 pressvakten och kl. 00.30 polvakten.

Pettersson, som är politisk sakkunnig i statsrådsberedningen sedan den 1 december 1985, hade jour under helgen den 28 februari - 2 mars. Han hade tagit del av instruktionen för jourhavande men hade inte fått någon ytterligare information i anslutning till instruktionen. Han hade haft jour en gång tidigare men hade då inte blivit sökt eller haft anledning att vidta någon åtgärd. Efter arbetstidens slut den 28 februari besökte Pettersson en restaurang i Stockholm. Han bar då personsökare i kavajfickan. Huvudbevakningscentralen i Rosenbad var underrättad om att han inte skulle befinna sig i bostaden under kvällen. Han återvände till bostaden omkring kl. 00.35 och fick då besked att han omedelbart skulle kontakta vakthavande tjänsteman i utrikesdepartementet. Han ringde och fick besked om mordet. Därefter ringde han till huvudbevakningscentralen i Rosenbad. Han underrättades om att delar av regeringen höll på att samlas samt att Lindström var informerad. Pettersson sökte Dahlsten och Lindström men fick inte kontakt med någon av dem. Han fick efter ca 20 minuter genom bevakningscentralen besked att Lindström inte ansåg att Pettersson behövde bege sig till Rosenbad. Pettersson utgick då från men hade inte förvissat sig om att Lindström visste att Pettersson var jourhavande. Han antog att det var en fördel om antalet personer i Rosenbad var så litet som möjligt. Ingen i statsrådsberedningen kom att fullfölja jourhavandens särskilda uppgifter enligt instruktionen att bl.a. underrätta försvarsstaben.

Vakthavande befäl i försvarsdepartementet var majoren *Bertil Olsson*. Denne uppringdes kl. 01.19 av handläggaren vid internationella enheten majoren *Lennart Brittner*, som hört nyheten i Sveriges Radios första nyhetssändning kl. 01.10. Olsson ringde kl. 01.24 till försvarsministern *Roine Carlsson* och sedan till statssekreteraren *Per Borg* och chefen för internationella enheten generalmajoren *Bengt Wallroth*.

Ett flertal statsråd anlände efterhand till Rosenbad. De flesta kom i taxi utan poliseskort.

Regeringen samlades till allmän beredning kl. 03.07. Närvarande var till en början Ingvar Carlsson, ordförande, och statsråden Svante Lundkvist, Kjell-Olof Feldt, Thage G. Peterson, Lennart Bodström, Bengt Göransson, Anita Gradin, Birgitta Dahl, Bo Holmberg, Mats Hellström, Sten Wickbom, Bengt K.Å. Johansson och Bengt Lindqvist. Roine Carlsson

anlände under sammanträdet. Statsråden Hans Gustafsson, Anna-Greta Leijon, Lena Hjelm-Wallén och Sven Hulterström var kontaktade men hade inte bedömts kunna komma i tid till Stockholm för att delta i sammanträdet. Statsrådet Sten Andersson, som befann sig i Idre, var underrättad. Genom försvarsmaktens försorg skulle han hämtas till Stockholm, men han hade ännu inte anlänt då sammanträdet började. Statsrådet Gertrud Sigurdsen hade inte kunnat nås.

Ingvar Carlsson och Dahlsten redovisade under regeringssammanträdet vilka övriga kontakter som dittills hade tagits. Ingvar Carlsson förklarade att han under natten skulle ta kontakt med alla partiledare. Chefen för rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning *Sven-Åke Hjälmroth* och biträdande länspolismästaren *Gösta Welander* lämnade upplysningar om spaningsläget. Welander tog upp frågan om bevakning av regeringens ledamöter. Frågan om eventuella terroristmotiv bakom mordet diskuterades. Det överläts till polisen att bedöma av vilka regeringsledamöter och andra personer som skulle ha särskild bevakning. Det militära säkerhetsläget berördes också.

Regeringen beslutade därefter att riksdagens talman skulle underrättas om statsministerns död. I en skrivelse till talmannen, som omedelbart överlämnades till riksdagen, anmälde Ingvar Carlsson att Olof Palme var död. Kl. 05.15 hölls en presskonferens vid vilken en presskommuniké delades ut. I kommunikén redogjordes för de följder som Olof Palmes död hade för rikets ledning samt för formerna för valet av ny statsminister.

Kl. 11.00 hölls ett möte med departementens säkerhetschefer, vid vilket man beslutade om viss skärpt bevakning.

Sedan talmannen Bengtsson anlänt till riksdagshuset på förmiddagen den 1 mars entledigade han omedelbart samtliga statsråd. I beslutet erinrades om att statsråden skulle uppehålla sina befattningar till dess en ny regering hade tillträtt.

5.4 Försvarsmakten, polisen och länsstyrelserna

Jour och beredskap

Försvarsmakten

Försvarsmakten har beredskap för att redan i fred lösa vissa försvarsuppgifter, vilka främst syftar till att förhindra och ingripa vid kränkningar av svenskt territorium samt att skydda övergången från freds-till krigsorganisation. Denna beredskap benämns vanligtvis insatsberedskap (incidentberedskap resp. beredskap mot överraskande angrepp). Särskilt hög beredskap upprätthålls bl.a. vid vissa lednings-, markstrids-, fartygs- och flygförband. Regeringen har år 1967 givit föreskrifter för

krigsmaktens *mobilisering*. Med mobilisering avses att försvarsmakten intar krigsorganisation och därvid tar i anspråk även andra tillgångar än sådana som disponeras i fredstid eller som kan tas i anspråk genom avtal.

När det gäller försvarsmaktens möjligheter att få underrättelser bl.a. rörande omvärldens militära organisationer, deras verksamhet och beredskap och ev. upprustning (hotet) spelar signalspaningen, vid sidan av radarstationer, fartygs- och flygspaning samt den mer traditionella underrättelsetjänsten, en mycket stor roll. Signalspaningen inom totalförsvaret utförs huvudsakligen av försvarets radioanstalt (FRA). Överbefälhavaren (ÖB) anger inriktningen av denna verksamhet.

Under icke ordinarie arbetstid finns inom försvarsmakten ett utbyggt system med vakthavande befäl m.m. vid myndigheterna. Försvarsdepartementet har också ett vakthavande befäl (jfr avsnitt 5.3.) med uppgift bl.a. att under icke arbetstid orientera olika befattningshavare om underrättelser av väsentlig betydelse för totalförsvarets beredskap.

Inom myndigheten ÖB finns bl.a. ett vakthavande befäl på försvarsstaben, som finns på arbetsplatsen även under icke tjänstetid. Utöver detta upprätthålls inom försvarsstaben beredskap inom bl.a. operativa genomförandeavdelningen, underrättelseavdelningen, säkerhetsavdelningen och informationsavdelningen. Beredskapsorganisationen leds av en vakthavande operationsledningschef (som regel en sektionschef av överstes grad). Någon av myndighetens tre högsta chefer kan dessutom alltid nås genom ett särskilt beredskapssystem. Under vakthavande befälet lyder också jourhavande sambandspersonal från den ständigt bemannade sambandscentralen i försvarsstaben. Utöver denna beredskapspersonal finns också befäl i beredskap vid försvarsgrensstaberna.

ÖB och jourhavande befäl i försvarsstaben har personsökare. Kontinuerlig uppföljning sker av telefonnummer på larmlista.

Polisen

Polisens verksamhet upprätthålls dygnet runt över hela landet. Inom polisdistrikten tjänstgör under nattetid som regel ett vakthavande befäl och, beroende på distriktets personalnumerär, ett antal polismän som fullgör allmänna polisiära göromål. Rutiner finns för att snabbt kunna kalla in ytterligare personal i tjänst. Inom varje län är en eller flera beredskapstjänstgörande polischefer utom ordinarie arbetstid tillgängliga för att besluta i vissa ärenden eller vid behov leda verksamhet.

Inom polisväsendet finns väl utbyggda sambandsmedel som omfattar bl.a. radio-, telex- och datasystem. Samband med andra organ främst inom räddningstjänsten kan nås över länsalarmeringscentralen. I avsnittet om polisarbetet under de första 12 timmarna har vi redogjort för innebörden av olika larm. Här skall nämnas att det i landets samtliga polisdistrikt

finns terminaler som är mottagare av rikslarm. Sådana larm, som sänds från rikspolisstyrelsens jourcentral, når mottagarna inom några minuter. Terminaler som av någon anledning inte tar emot larmet rapporteras efter 70 minuter till larmsändaren. En larmsändning är avslutad först när den har nått samtliga mottagare.

Länsstyrelserna

I länsstyrelsernas uppgifter ingår bl.a. att inom länet planera för olika nödlägen såsom olyckor med farligt gods, bränsle och flyghaverier. Länsstyrelsen har i egenskap av regional totalförsvarsmyndighet att ta befattning med frågor som rör den civila försvarsberedskapen. Det finns en särskild förordning (1975:1004) med krigsinstruktion för länsstyrelserna som tillämpas om Sverige kommer i krig eller då regeringen förordnar därom. Det finns också en särskild instruktion (1970:363) för civilbefälhavare, som i krig är den högsta civila totalförsvarsmyndigheten inom ett civilområde. Ett civilområde motsvarar ett militärområde i omfattning (jfr förordningen (1981:978) om rikets indelning i militär-och civilområden m.m.).

Här skall endast närmare beröras beredskapen för regional räddningstjänst i Stockholms län. Planen för denna beredskap skall revideras årligen. Av den framgår bl.a. att det finns en räddningsledning och hur denna är organiserad samt hur den skall larmas. Det finns vidare åtgärdskalendrar och telefonnummer till olika experter som kan kallas in vid behov så att man snabbt skall kunna få igång räddningsaktioner. Det finns också en oljeskyddsplan vilken är uppbyggd på samma sätt som räddningstjänstplanen.

Situationen efter mordet

Försvarsmakten

Fredagen den 28 februari genomfördes enligt sedvanlig rutin hos ÖB en underrättelseorientering. Syftet med en sådan orientering är att få reda på underrättelse- och beredskapsläget inför kommande helg. Något ovanligt rapporterades inte vid orienteringen. Radarspaningen runt kusterna pågick kontinuerligt liksom även FRA:s verksamhet. Den samlade bedömningen som gjordes hos ÖB var att det inte fanns några tecken som tydde på att militära åtgärder mot Sverige var att vänta inom de närmaste dagarna.

När det gällde beredskapen fanns det i alla högre staber jourhavande befäl. Ur flygvapnet fanns några flygplan i omedelbar beredskap och vid marinen fanns beredskapsfartyg. Vid landets alla förband fanns beredskapstroppar med en timmes beredskap. I två av landets sex militärområden bedrevs stora militärövningar och där var militärområdesstaberna fältmässigt förlagda.

Försvarsstaben fick kl. 01.15 kännedom om mordet på Olof Palme. Detta skedde genom att en av försvarsattachéerna vid svenska ambassaden i Washington ringde till vakthavande befäl hos ÖB. Försvarsattachén hade i Washington fått uppgifter om händelsen. Först därefter kontaktades försvarsstaben av en befattningshavare från försvarsdepartementet som i bostaden hade avlyssnat radionyheterna. Vakthavande befälet orienterade ett antal befattningshavare i försvarsstaben och ringde omkring kl. 01.30 till ÖB *Lennart Ljung* i dennes bostad. Stabsberedskapen höjdes vid försvarsstaben. Ljung ledde personligen arbetet vid staben från kl. 02.00. Ljung lämnade till statssekreteraren Borg och till regeringen genom statsrådet Lundkvist besked om att han fanns i försvarsstaben. Samma besked lämnades till rikspolisstyrelsen. Efter genomgång av beredskapsläget säkerställdes vissa insatsmöjligheter i framför allt östra militärområdet. Senare under natten (kl. 03.45) gavs en order till försvarsmaktens förband om bl.a. flaggningen till följd av mordet på Olof Palme. Någon särskild orientering i övrigt om mordet gav ÖB inte.

Ljung begav sig omkring kl. 05.00 efter kallelse till försvarsdepartementet, där han sammanträffade med Roine Carlsson och Wallroth.

Militärbefälhavarna fick reda på mordet i huvudsak genom massmediernas förmedling. Stabsberedskapen höjdes i varierande grad.

I Stockholmsområdet fanns, vid tiden för mordet på Olof Palme, ingen särskild militär beredskap förutom högvaktsstyrkan vid Stockholms och Drottningholms slott. Varje regemente i Storstockholmsområdet hade dock en viss beredskapsstyrka (beredskapstropp) liksom fallet var för övriga förband i Sverige. De värnpliktiga som gjorde grundutbildning hade till övervägande delen rest hem under helgen. Förband från andra delar av landet skulle efter några timmar ha kunnat transporteras till Stockholm. Det fanns också möjlighet att kalla in personal från hemvärnet, som har en mycket kort mobiliseringstid.

Polisen

I ett föregående avsnitt har vi ingående redogjort för de åtgärder som vidtogs inom Stockholms polisdistrikt efter mordet. Någon systematisk undersökning av vilka åtgärder som vidtogs inom *andra polisdistrikt* har inte genomförts. Vi har emellertid tidigare pekat på att någon underrättelse till andra polismyndigheter i landet om vad som skett inte kom till stånd förrän rikslarm sändes ut flera timmar efter mordet. Detta utesluter inte att man hos flera polismyndigheter fick underrättelse om mordet på andra vägar och att det i sin tur ledde till olika åtgärder som ansågs motiverade, t.ex. skärpt bevakning vid gränsövergångar.

Länsstyrelserna

Landshövdingen i Stockholms län *Lennart Sandgren* befann sig utomlands och underrättades av sin sekreterare per telefon omkring kl. 07.00. Sekreteraren hade på radio hört om mordet. Sandgren ringde om-

kring kl. 07.40 länsöverdirektören *Olle Lindberg*, som då inte kände till mordet. Lindberg tog därefter kontakt med polismyndigheten i Stockholm och talade med Welander.

Någon samlad information till länsstyrelserna lämnades inte av regeringen. De kontakter mellan regeringen (civildepartementet) och företrädare för vissa länsstyrelser som förekom i anslutning till mordet synes i första hand ha avsett protokollära frågor, såsom flaggning och kondoleanslistor m.m. De rutiner som blev aktuella var, i den mån de inte avsåg kontroll av försvarsberedskapen, de som finns upparbetade för länsstyrelsernas civila beredskapsuppgifter.

5.5. Massmedierna

Pressen

Efter mordet har olika studier gjorts rörande tidningarnas och andra massmediers arbete i omedelbar anslutning till händelsen. Styrelsen för psykologiskt försvar har stött ett forskningsprojekt vid avdelningen för masskommunikation vid Göteborgs universitet. Inom projektet har utarbetats rapporterna "Nyhetsspridningen vid mordet på Olof Palme. Resultaten från en intervjuundersökning" och "Nyheten om mordet på Olof Palme. En studie av massmediernas nyhetsarbete den 1 mars 1986".

Med beaktande av de studier som sålunda har gjorts och med hänsyn till att vi inte lämpligen bör genomföra någon särskild granskning för statsmakternas räkning av det sätt på vilket pressen skött sina uppgifter under mordnatten har vi inte gjort någon egen undersökning av hur man arbetade inom pressen i omedelbar anslutning till mordet. Vissa uppgifter, som belyser de problem som tidningsvärlden ställdes inför, har vi dock inhämtat från tidningen Arbetet i Malmö.

Verksamheten under mordnatten m.m.

Från utredningar som vi har tagit del av antecknar vi här följande.

Merparten av de svenska morgontidningarna börjar tryckas före kl. 00.30. De små tidningarna pressläggs tidigare på kvällen. De medelstora tidningarna börjar tryckas omkring midnatt. Rikstidningarna trycker de upplagor som skall distribueras över längre avstånd först och de upplagor som sprids i Stockholms, Göteborgs och Malmö inneområden sist. För de flesta tidningarna gäller att redaktionen skall vara bemannad fram till dess att tidningen går i press.

De största stockholmstidningarna fick mycket snabbt tips per telefon om vad som inträffat. Ett fåtal tidningar kände till händelsen innan TT kl. 00.20 sände ut ett s.k. flashtelegram. Många fick genom detta telegram eller genom annan förmedling före kl. 00.30 besked om vad som inträffat.

Uppgiften om att det var Olof Palme som blivit skjuten gjorde till en början en del av journalisterna på redaktionerna osäkra. De ansåg sig behöva en entydig bekräftelse innan de gick ut med nyheten. Morgontidningarna befann sig i tidsnöd och det ansågs på flera håll att nyheten borde bekräftas innan man stoppade produktionen. Någon officiell bekräftelse fick man inte förrän genom TT:s första telegram kl. 00.20. Att det varken via radio eller TV kom något besked upplevdes på många redaktioner som ett osäkerhetsmoment.

På de största morgontidningarna kunde man snabbt få tillgång till ett stort antal politiska reportrar, allmänreportrar, redigerare och fotografer. Vid de flesta av de redaktioner som nåddes av nyheten redan under mordnatten ändrades produktionsschemat kraftigt. Nära en fjärdedel av morgontidningarna kunde senarelägga tryckningen och få in nyheten i samtliga exemplar. 2,2 miljoner abonnenter fick nyheten i morgontidningen medan 1,1 miljon blev utan.

Massmediernas redaktioner kom under timmarna efter mordet att fungera som direktkanaler för information till allmänheten. Till en början önskade de som tog kontakt med tidningarna få bekräftelse på att uppgiften om mordet var sann.

Omkring en fjärdedel av morgontidningarnas redaktioner nåddes inte av nyheten om mordet förrän på morgonen den 1 mars. Redaktionerna hade stängts för kvällen och personalen hade gått hem.

Tidningarnas Telegrambyrå (TT)

Organisation

TT är ett aktiebolag som ägs av pressen. Företaget har till uppgift att förse sina kunder med nyheter från Sverige och utlandet. TT har sin huvudredaktion vid Kungsholmstorg i Stockholm och har redaktioner i Göteborg, Malmö, Jönköping, Sundsvall och Luleå.

Företaget har drygt 210 anställda, av vilka omkring 175 är journalister. Dessutom finns 300-400 korrespondenter på tidningarna runt om i landet. TT får utlandsnyheter från de stora europeiska nyhetsbyråerna och har egna utrikeskorrespondenter i större utländska städer. Verkställande direktör i TT vid tiden för mordet på Olof Palme var *Sven Gerentz*. *Erik Nylén* var inrikeschef.

TT sänder sina nyheter till ca 130 dagstidningar och har egna nyhetssändningar i radio. Nyhetsförmedling genom teleprinter sker bl.a. till statsrådsberedningen, till utrikesdepartementet och i viss utsträckning till försvarsstaben. TT är uppkopplat till de stora nyhetsbyråernas linjenät och det tar endast några sekunder för ett telegram från exempelvis brittiska Reuter, franska AFP eller tyska DPA att skrivas ut på TT:s teleprintrar i Stockholm. I Storstockholms-, Göteborgs- och Malmöområdena spelar TT upp nyheter över telefonnätet. Nyheterna spelas in 8-10 gånger per dygn (tel 0710).

Från TT:s stockholmsredaktion tar man kontinuerligt kontakt med SBC och länsalarmeringscentralen (LAC). LAC har emellertid inte någon rutin som innebär att man alltid kontaktar TT om viktigare händelser.

Verksamheten under mordnatten

TT fick kl. 23.24 en uppgift från LAC att det hade förekommit skottlossning på Sveavägen. Man ringde omedelbart till SBC, varifrån man från början inte fick närmare besked. Kl. 23.40 ringde en "tipsare" och uppgav att den beskjutne var Olof Palme. Hos TT höll man då på att byta skift mellan kvälls- och nattpassen. Kvällspasset stannade kvar och beredskapen höjdes. Bl.a. kallades Nylén in. TT försökte få bekräftelse från regeringskansliet men fick inte något besked.

Omkring kl. 00.15 fick TT från SBC besked att den beskjutne var Olof Palme och att denne var död. Ett s.k. flashtelegram med besked om dödsfallet gick ut kl. 00.20. Ett flashtelegram är ett telegram som innehåller en nyhet av särskilt stor vikt och som går med högsta prioritet. Hos mottagarnas teleprintrar skall genom ljud- eller ljussignal särskilt markeras att en viktig nyhet finns. Ungefär samtidigt fick Nylén vid telefonsamtal med statsrådet Feldt i dennes bostad ytterligare bekräftelse.

Det första telegrammet hade lydelsen "Olof Palme död". I ett ytterligare telegram kl. 00.27 meddelades att Olof Palme avlidit sedan han skjutits ned i korsningen Tunnelgatan-Sveavägen i centrala Stockholm. I telegrammet uppgavs också att Olof Palme förts till Sabbatsbergs sjukhus, där han avlidit.

10 minuter efter flashtelegrammet talade TT in ett kort meddelande till telefonnyheterna (0710).

Nylén, som visste att ekoredaktionen inte var i tjänst, tog kontakt med Sveriges Radios växel och bad att ekoredaktionen skulle underrättas. Denna uppmaning - som skedde omkring kl. 00.30 - förefaller dock inte ha följts. Nylén förvånades senare över att nyheten inte hade sänts.

Sveriges Radio

Organisation m.m.

I enlighet med riksdagens beslut år 1978 är Sveriges Radio AB ett moderbolag till dotterbolagen Sveriges Television AB, Sveriges Riksradio AB, Sveriges Lokalradio AB och Sveriges Utbildningsradio AB. Verksamheten regleras främst genom radiolagen (1966:788) och radioansvarighetslagen (1966:756).

Sveriges Television är under företagsledningen f.n. organiserat i två programenheter, TV 1 och TV 2 med inbördes olikartad organisatorisk uppbyggnad samt en självständig distriktsorganisation med produktionskontor på tio orter. *Riksradion* består av ett antal programenheter i Stockholm samt en distriktsorganisation med produktionskontor på tio orter. *Lokalradion* består av 24 lokalradiostationer och 44 underredaktioner samt en central förvaltning i Stockholm. *Utbildningsradion* har dels redaktioner i Stockholm dels regionala ombud på ett tiotal platser ute i landet.

Radionämnden har till uppgift att övervaka att Sveriges Radios programbolag utövar sin rätt i fråga om rundradiosändningar opartiskt och sakligt och i övrigt i enlighet med de bestämmelser som anges i avtalen mellan staten och bolagen. Nämnden är en statlig myndighet som består av ordförande och ytterligare sex av regeringen utsedda ledamöter jämte suppleanter. Nämndens övervakning sker genom efterhandsgranskning av program som sänts i radio och television. Granskningen sker efter anmälan mot ett visst program eller på nämndens eget initiativ.

I anslutning till riksdagens beslut år 1978 har avtal år 1979 träffats mellan staten och moderbolaget samt mellan staten och de i Sveriges Radio-koncernen ingående programbolagen beträffande programverksamheten. Avtalen är sedermera ersatta med nya avtal den 26 juni 1986 (prop. 1985/86:99, KrU 21).

Enligt 6 § radiolagen skall programverksamheten bedrivas opartiskt och sakligt med beaktande av att det skall råda en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet i rundradion. I 9 § 1979 års radioavtal föreskrevs att programverksamheten skulle bedrivas med beaktande av ljudradions och televisionens centrala ställning i samhället. I 11 § angavs skyldigheter för programföretaget att bl.a. meddela nyheter samt att kommentera eller på annat sätt belysa händelser och skeenden, varvid det skulle ges en allsidig information.

Riksdagen beslutade år 1986 om viss ändrad inriktning av rundradioverksamheten (prop. 1985/86:99, KrU 21). I fråga om de grundläggande föreskrifterna för programverksamheten som de återspeglas i radiolagen och tidigare gällande avtal innebär beslutet inga större förändringar.

Sveriges Radio skall även fortsättningsvis vara organiserat som en koncern med ett moderbolag och fyra dotterbolag (programbolag). I administrativt och ekonomiskt hänseende har moderbolaget getts en starkare ställning.

Inom Sverige Radio finns en instruktion rörande sändningen av viktiga meddelande (SAMRIK-VMA, Viktigt meddelande till allmänheten). Instruktionen behandlar samarbetet mellan Sveriges Radio och myndigheter med

ansvar för samhällets räddningstjänst. Riksradions sändningsledning samordnar sändningen av viktiga meddelanden i radions rikskanaler och TV. Fast uppkopllade direktförbindelser med LAC finns hos riksradion och en del lokalradiostationer.

Den första nyhetssändningen m.m.

En första nyhetssändning i radio om mordet gick ut från ekoredaktionen kl. 01.10 den 1 mars. Då avbröts det pågående musikprogrammet i program 3, "Sveriges Nattradio", för en extra nyhetssändning. Det upplästa nyhetsmeddelandet löd som följer.

> Sveriges statsminister Olof Palme är död. Han sköts i kväll i centrala Stockholm. Olof Palme sköts ned vid korsningen Tunnelgatan - Sveavägen och han dog senare på Sabbatsbergs sjukhus. Regeringen är informerad. Finansminister Kjell-Olof Feldt och vice statsminister Ingvar Carlsson är informerade och bekräftar båda att Olof Palme har avlidit. Polisen söker en man i 35 - 40 års åldern med mörkt hår och lång mörk rock. Polisen söker alltså mördaren och ett stort sökpådrag pågår i Stockholm. Taxiväxeln i Stockholm har skickat ut signalementet. Enligt polisens ledningscentral var det en taxichaufför från Järfälla taxi som uppmärksammade att en person skjutits ned. Chauffören larmade sin taxiväxel som i sin tur larmade polisen. Ledningscentralen sände en polispiket till platsen. Olof Palme sköts kl. 23.30, alltså halv tolv, för en och en halv timme sedan. Regeringen har samlats till ett extra sammanträde. Ingvar Carlsson, vice statsministern, leder mötet. Han lämnade kommentaren när han kom till Rosenbad i kväll att det är fruktansvärt, sa han till TT, när han kom till Rosenbad. Olof Palm skulle inom några månader ha fyllt 59 år. Han har varit ordförande i socialdemokratiska partiet sedan 1969 och statsminister perioden 1969 -1976 och från år 1982.
>
> Med anledning av det inträffade kommer vi naturligtvis att lägga om nattens program i nattradion. Och ekoredaktionen återkommer naturligtvis med mera nyheter när vi har sådana att komma med.

Meddelandet lästes upp av den inrikespolitiske reportern Jan Ström, vars röst allmänheten väl känner.

TV 1 hade avslutat sina sändningar kl. 23.57. I TV 2 pågick en långfilm fram till kl. 00.46. Inget meddelande om händelsen lämnades i TV förrän i Rapportredaktionens första nyhetssändning kl. 04.00. Aktuellt hade sin första sändning kl. 08.00.

Närmare om verksamheten under mordnatten

Ekoredaktionen var vid tidpunkten för mordet inte bemannad.

Den larmlampa som normalt skulle ha lyst i programkontrollen när ett flashtelegram når nyhetsredaktionens teleprintrar var vid tillfället ur funktion. Sändningsledaren och hallåmannen *Staffan Schmidt* fick därför inte något besked om TT:s flashtelegram kl. 00.20. Strax efter kl. 00.20 fick en ekoreporter reda på vad som hänt genom ett telefonsamtal från en journalistkollega. Denne kontaktade chefer inom ekoredaktionen, som förklarade att de genast skulle åka till radiohuset.

Någon gång mellan kl. 00.20 och 00.40 kom det första samtalet angående mordet till telefonväxeln. Det var från en amerikansk radiostation. Från växeln kontaktades Schmidt, som trodde att samtalet kom från en av riksradions korrespondenter och som hänvisade till den direkttelefon i programkontrollen, dit utrikeskorrespondenterna ringer in sina rapporter. Först genom ett samtal från en journalist på tidningen Arbetet kl. 00.40 fick Schmidt klart för sig vad som hänt.

Schmidt beslöt att ta fram instruktionerna för åtgärder vid kungens frånfälle "Kungen död (KD)". Han bedömde att det inte bara handlade om en nyhet utan om en händelse lik KD och började larma enligt den lista som finns i KD-instruktionerna. Schmidt började enligt egen uppgift med riksradions chef *Ove Joanson*. Denne uppmanade Schmidt att få nyheten bekräftad innan han gick ut med den. Efter kl. 00.40 sändes i program 3 den förberedda musiken utan på- och avannonsering.

Efter ekosändningen kl. 01.10 sändes stilla musik och med jämna mellanrum gick hallåmannen in och talade i samband med annonsering av musiken om vad som hänt. Han återgav därvid kortfattat vad som sagts i ekosändningen och informerade lyssnarna om att ytterligare ekosändningar skulle komma varje hel timme.

TV-Aktuellts dagchef *Malcolm Dixelius* fick besked om mordet per telefon under ekosändningen kl. 01.10. Han kom till Aktuellt-redaktionen ca kl. 01.30. Produktionsledaren blev uppringd av tekniska avdelningen, som nåtts av budskapet direkt efter TV 1:s långfilm. Redaktionell och teknisk personal kallades in. När personalstyrkan samlats beslutade man gå ut i sändning kl. 08.00 på morgonen då programmet Go´morron Sverige skulle sändas. Man visste då att Rapport skulle sända kl. 04.00. Möjlighet hade funnits att gå ut i sändning redan kl. 03.00. Såväl redaktionella som tekniska resurser fanns för detta.

Inom *Rapportredaktionen* fick man på olika sätt besked om mordet t.ex. från släkt och vänner ca kl. 01.00. Den som anlände först till redaktionen kom före kl. 02.00. Den första sändningen gick ut kl 04.00. Före sändningen togs kontakt med riksradion för att nå ut med meddelande om sändningen.

Vid femtiden på morgonen gjordes en grov uppdelning mellan de båda kanalerna för lördagens sändningar. Rapport sände under första dygnet totalt ca fem timmar. Sändningarna ägde rum kl. 4, 5, 6 och 7. Därefter gjorde man paus för att på kvällen återkomma med ett förlängt Rapport och ett Extra-Magasin.

Hos lokalradiostationen *Radio Stockholm* fick lokalradiochefens ställföreträdare *Pelle Törnberg* genom ett privat telefonsamtal kl. 01.30 besked om mordet. Han sökte lokalradiochefen *Harald Norbelie*, som befann sig i Köpenhamn, via dennes personsökare men lyckades inte få kontakt. Törnberg ringde därefter till SBC för att få information om vad som hänt, hur det såg ut i Stockholm, om det var stort omlopp av människor etc. Då han inte fått kontakt med Norbelie ringde han till programdirektören *Jan Engdahl*, Sveriges Lokalradio AB, för att ta reda på vilka regler som gällde. Han fick då beskedet att man inte var skyldig att gå ut i omedelbar egen sändning med hänsyn till att ekoredaktionen redan var i verksamhet. Samma besked fick han från lokalradiobolagets verkställande direktör *Lena Wennberg*. Törnberg begav sig till redaktionen och kallade in redaktions- och teknikerpersonal. Den första sändningen gick ut kl. 06.00. Under sändningarna den 1 mars hade man två direktsändningsreportrar ute i Stockholm, en vid mordplatsen och en i Rosenbad.

Yttrande av radionämnden

I en anmälan till radionämnden gjordes gällande att riksradions ekosändningar rörande rapporteringen av mordet på Olof Palme inte motsvarade programföretagets skyldigheter enligt radiolagen.

Nämnden konstaterade i beslut den 28 augusti 1986 att det rörde sig om en tidsutdräkt på 50 minuter från det att TT sände sin första "flash" tills riksradions nyhetspersonal fanns på plats och gjorde den första ekosändningen om mordet. Därefter följde under den aktuella natten regelbundna ekosändningar varvade med stilla musik och återkommande upplysningar från sändningsledaren för P 3:s nattprogram.

Nämnden anförde vidare:

> Mordet på landets statsminister var självfallet en exceptionell händelse med vittgående konsekvenser. En sådan händelse måste naturligtvis rapporteras och belysas med minsta möjliga tidsfördröjning. Riksradion har här ett speciellt ansvar, med tanke på mediets centrala ställning. Särskilt bör i detta sammanhang understrykas riksradions unika möjligheter till snabbhet och direktrapportering över hela landet. Den tidsfördröjning som i det aktuella fallet uppstod i rapporteringen är dock enligt radionämndens mening inte så stor att den kan anses innebära något brott mot tillämpliga föreskrifter i 1979 års avtal. Vad som framkommit i ärendet ger inte heller vid handen att det skulle föreligga något brott mot 6 § radiolagen.

5.6 Iakttagelser och analys

Allmänt

Mordet på Olof Palme och det som sedan hände satte, som vi redan inledningsvis har konstaterat, samhället på hårda prov. Vid en bedömning i efterhand riktar sig intresset i första hand mot frågan vilken beredskap som fanns för att möta en händelse av denna art. En viktig del i beredskapen är att *samband* olika myndigheter sinsemellan och mellan myndigheterna och andra organ med centrala samhällsfunktioner kan upprättas och upprätthållas och att *information* snabbt och säkert kan nå ut till dem som har att vidta olika åtgärder och till allmänheten.

Vi har också tidigare nämnt innebörden av de grundläggande krav man måste ställa på vissa centrala samhällsorgan när det gäller beredskap, samband, information och säkerhet vid en allvarlig händelse av detta slag. Vilka åtgärder som närmare bestämt bör vidtas beror naturligtvis på händelsens art. Det har i den allmänna debatten efter mordet sagts att samhällets beredskap inte var god, att man "togs på sängen", stod handfallen och inte hade kunskaper om vad som bort göras. Viktiga samhällsorgan uppges ha varit ovetande om händelsen under lång tid. Beredskapen för att klara ut situationen, om mordet hade följts av andra angrepp mot offentliga personer eller samhällsinstitutioner, var enligt vissa kritikers åsikt dålig eller obefintlig.

Vi har under vårt arbete funnit vissa brister i beredskap, information, samband och säkerhetsskydd efter mordet. Samtidigt kan man konstatera att dessa och andra brister som funnits inte fick några allvarliga konsekvenser om man nu bortser från den betydelse en annorlunda hantering av händelsen hade kunnat få för spaningen efter gärningsmannen. Det hände inte något ytterligare, som hade kunnat förhindras eller bemötas med en bättre beredskap eller en snabbare information.

Kvar står ändå tanken att mordet *kunde* ha varit inledningen till ett ännu allvarligare händelseförlopp, och detta måste vara utgångspunkten när man möter en händelse av detta slag. Samhällets beredskap måste vara sådan att man kan bemästra plötsliga och oförutsedda situationer som kan leda till en allvarlig kris för den centrala ledningen av riket.

I vår granskning har vi, i linje med den inriktning som vi också i övrigt har gett vårt arbete, inte sökt efter enstaka felgrepp eller felbedömningar hos enskilda befattningshavare utan mera intresserat oss för om systemet i sig varit anpassat för att kunna möta en situation av detta slag. Vi har alltså i första hand undersökt om det har funnits en lämplig organisation och om organisationen faktiskt har fungerat. Tyngdpunkten i vår granskning ligger av naturliga skäl hos arbetet inom de centrala statsorganen, både när det gäller deras egen verksamhet och i fråga om deras kontakter sinsemellan och med andra myndigheter och samhällsorgan.

Regeringsarbetet

Det är enligt regeringsformen regeringen som styr riket och som sålunda utgör den högsta verkställande ledningen i landet. Det är därför naturligtvis av största vikt att regeringen alltid kan arbeta och upprätthålla de kontakter med myndigheter och organisationer som behövs. Det måste alltså finnas en organisation uppbyggd som i alla situationer ger möjligheter att hålla regeringens faktiska ledningsfunktioner intakta.

Mordet på statsminister Olof Palme var utan tvekan ett av de allvarligaste angreppen på regeringens omedelbara funktionsduglighet som hade kunnat ske. Det har dock under vår undersökning allmänt omvittnats att regeringsarbetet kom igång snabbt efter mordet och att någon tvekan aldrig behövde uppstå hos allmänheten om att rikets faktiska ledning fungerade. Vi delar denna bedömning. Redan i Sveriges Radios första nyhetssändning kl. 01.10 fick allmänheten klart för sig att regeringen höll på att samlas. Någon grund för allmän oro i detta hänseende fanns det aldrig. När det gäller vissa enskildheter i arbetet i regeringskansliet har undersökningen emellertid gett oss anledning till följande reflektioner.

Vid en händelse av detta slag måste det krävas att regeringen, genom en snabb kommunikation med de myndigheter som står under regeringen och som kan komma att beröras av händelsen, skaffar sig en klar bild av situationen så långt detta är möjligt. En sådan gemensam information är nödvändig för att regeringen med tillräcklig säkerhet skall kunna bedöma vilka särskilda beslut eller andra åtgärder som kan komma att behövas.

När det gäller frågan vilka beslut eller åtgärder som kunnat komma i fråga kan det vara av intresse att något beröra vilka konstitutionella möjligheter som regeringen hade för att leda och samordna myndigheternas verksamhet. Vi konstaterar då att regeringen, om det inte gäller myndighetsutövning mot enskild eller rör tillämpning av lag, kan ge direktiv till förvaltningsmyndigheterna, inte bara generellt utan också för särskilda fall. Därav följer att polismyndigheterna är skyldiga att efterkomma regeringens direktiv om hur tillgängliga polisstyrkor skall disponeras i en krissituation. Motsvarande direktivmöjligheter föreligger också i förhållande till försvarsmakten. Vissa möjligheter hade regeringen också att handla med stöd av den s.k. konstitutionella nödrätten. Den rätten brukar definieras som en befogenhet att handla på ett sätt som strider mot vad som normalt gäller för statsorganens behörighet, när det i en krissituation är oundgängligen nödvändigt för att t.ex. avvärja fara för liv eller hälsa.[3]

---

3. Jfr prop. 1980/81:13 s. 129 f samt folkstyrelsekommitténs betänkande (SOU 1986:26) Folkstyrelsen under krig och krigsfara s. 16.

Regeringens möjligheter att ingripa i händelseförloppet var sålunda stora, och ett fungerande samband med myndigheterna var av avgörande betydelse för att dessa möjligheter skulle kunna utnyttjas.

En snabb och säker kommunikation mellan regeringen och myndigheterna i en krissituation förutsätter att det inom regeringskansliet finns uppbyggt ett *jour- och beredskapssystem*. Ett sådant system fanns. Det *kom* dock *inte att i alla delar tillämpas på det sätt som varit avsett*. Utanför det förberedda systemet vidtogs emellertid åtgärder för att regeringen skulle få information till ledning för sina beslut. Genom särskilda föredragningar av representanter för polisen och personal från utrikesdepartementet skaffade sig regeringen viss information.

Samtidigt måste vi dock konstatera vissa *brister i informationen till regeringen underlydande organ*. Det *allvarligaste* synes oss vara *att regeringskansliet inte omedelbart underrättade försvarsmakten*. Det hade visserligen varit önskvärt att försvarsmakten underrättats av polisen redan tidigare under natten. Oavsett detta borde under alla förhållanden en underrättelse till försvarsmakten ha gått ut från regeringskansliet så snart händelsen blev bekant där. Det oklara säkerhetsläget motiverade en sådan underrättelse. Det hade enligt vår mening också varit naturligt - inte minst från allmänna beredskapssynpunkter - om information hade lämnats till länsstyrelserna i deras egenskap av regionala ledningsorgan och samordningsmyndigheter inom det civila totalförsvaret.

I övrigt konstaterar vi att *informationen mellan regeringen och de övriga centrala statsorganen*, statschefen och riksdagen, inte kunde ske genom någon i förväg upparbetad kanal och att särskilda svårigheter uppstod genom att riksdagens talman var utomlands och att kungen befann sig i sin sportstuga i Jämtland.

När man från regeringskansliet ville nå kungen sökte man direktkontakt med honom genom vakthavanden på Drottningholms slott. Man kunde där inte lämna besked om kungaparets telefonnummer. Naturligt hade varit att man hänvisat till riksmarskalken eller till hovmarskalken. Riksmarskalken har ju bl.a. ett ansvar för kontakten mellan hovet och regeringen. Att man inom statsrådsberedningen inte valde detta sätt att komma i kontakt med kungen får tillskrivas den unika situation som man befann sig i. Enligt vår mening visar det skedda på hur angeläget det är att det finns i förväg uppgjorda planer för underrättelser och information.

Vår granskning visar vidare att de *jour- och beredskapsrutiner som man hade inom regeringskansliet för att möta allvarliga händelser inte fungerade helt tillfredsställande* under mordnatten. En journalists telefonsamtal till pressekreteraren i statsrådsberedningen kom att bli utgångspunkten för verksamheten inom regeringskansliet. Någon förberedd plan för att samla en beslutför regering fanns inte. Arbetet med detta

kom att skötas av pressekreteraren och statssekreteraren hos statsministern. Det kan visserligen med hänsyn till meddelandets betydelse anses ha varit värdefullt att det lämnades av personer som var kända för dem som fick meddelandet. Vi frågar oss ändå om inte, i vart fall i en situation av mindre personlig betydelse för statsråden, inkallandet av dem bör kunna ske genom andra tjänstemän med mindre centrala arbetsuppgifter i fråga om ledningen av arbetet i övrigt i en krissituation.

Praktiska brister i beredskapen förelåg också enligt vad vi har inhämtat genom att den *tekniska utrustningen i det s.k krisrummet* i Rosenbad inte var helt funktionsduglig. Rummet kom visserligen inte att användas under mordnatten men sådana brister hade i ett annat läge kunnat få allvarliga följder.

När det gäller *upplysningarna till massmedierna från regeringskansliet* hölls en första presskonferens kl. 05.15. Då lämnades en samlad redogörelse för det konstitutionella läget och för regeringens arbete under natten. Dessförinnan hade delats ut en presskommuniké. Tidigare under natten hade beskeden till massmedierna varit knapphändiga. För dem som arbetade i regeringskansliet var det naturligtvis angeläget att kraven på dem från massmedierna inte lade hinder i vägen för annan angelägen verksamhet. Vi anser oss inte kunna göra gällande att det brustit i fråga om upplysningar till massmedierna under natten. De särskilda krav på beredskap som kan ställas i dessa hänseenden bör beaktas i det fortsatta arbetet med en översyn av regeringsarbetet i krissituationer.

Ansvaret för att samordna jour och beredskap är inte i departementsförordningen eller i någon annan författning särskilt ålagt statsrådsberedningen eller någon tjänsteman där. Att statsrådsberedningen ändå har detta ansvar har ansetts följa av statsministerns allmänna uppgift att leda regeringsarbetet.

Under hösten 1986 har - mot bakgrund av mordet på Olof Palme - jouren och beredskapen inom regeringskansliet och vissa andra samhällsorgan diskuterats mellan representanter för statsrådsberedningen och departement och myndigheter. Dessa diskussioner och samråd har lett till att man under början av år 1987 i en första etapp successivt har genomfört vissa förändringar i statsrådsberedningens jourberedskap. Vissa ytterligare förändringar genomförs sedan i etapper.

Uppgiften för *jourtjänsten i statsrådsberedningen* är liksom tidigare att vid extraordinära händelser säkerställa att viktiga besluts-, sambands- och samordningsfunktioner inom statsrådsberedningen kan utövas. I förhållande till tidigare system föreligger främst de ändringarna att beredskap finns även på nätterna, att samordningen med andra system har förstärkts, att vissa nyckelpersoner har förts in i systemet, att arbetsuppgifterna för berörd personal har preciserats samt att den sambandstekniska utrustningen har förstärkts.

Jourhavande utses för varje tillfälle inom en begränsad krets av tjänstemän som skall ha genomgått utbildning för uppdraget. Jourhavande skall, när han fått kännedom om någon allvarlig händelse, omgående kontakta vissa personer. Sedan larmet nått en chefstjänsteman eller nyckelperson skall denne bl.a. bedöma frågor om information inom regeringskansliet eller till riksdagen och till kungen. Han skall också bedöma om direktkontakt skall upprättas med myndigheter under regeringen. Inom statsrådsberedningen skall finnas en lista med telefonnummer till vissa myndighetsföreträdare. Särskilda anvisningar har utfärdats för inkallande av regeringen och för rapporteringen av statsrådens vistelseort. För vissa högre tjänstemän och för jourhavanden finns upprättade checklistor för deras tjänstgöring i krissituationer och som jourhavande.

Den nya organisationen är avsedd att skapa en bättre beredskap inom de centrala statsorganen. Vid vår genomgång av det nya systemet har vi för vår del inte funnit anledning att lämna vidare synpunkter på detta. Självfallet är det emellertid för framtiden väsentligt att de nya rutinerna för beredskap och samband fortlöpande ses över och att utbildning, kontroll och övningar anordnas så att effektiviteten i systemet inte tillåts att gå ner under lugnare perioder. En särskild fråga i detta sammanhang är i vilken utsträckning statsråd och andra funktionärer bör vara beredda att att stå till förfogande i krissituationer med de inskränkningar i deras personliga rörelsefrihet som detta innebär. Denna fråga är enligt vår mening av den naturen att den bör studeras av den parlamentariska kommissionen snarare än av oss.

Såvitt vi har erfarit övervägdes aldrig att regeringen, då den sammankallades, skulle sammanträda någon annanstans än i Rosenbad. De säkerhetsrisker som i den då osäkra situationen kunde föreligga genom att statsråden samlades där, kom aldrig att bedömas. Varken i regeringskansliet, hos polismyndigheten i Stockholm eller hos rikspolisstyrelsen föranledde dessa risker i det första skedet av händelseförloppet några särskilda åtgärder. Det är som vi tidigare uttalat (avsnitt 4.2) svårt att försvara att regeringskansliet inte genast sattes under polisbevakning och att man inte på ett mer konsekvent och rationellt sätt anordnade skydd för regeringens ledamöter när de samlades under natten. Rutinerna för prövning och genomförande av *säkerhetsåtgärder med syfte att i kritiska lägen skärpa bevakningen och skyddet av regeringskansliet* bör enligt vår mening ses över.

En annan omständighet som vi från säkerhetsskyddssynpunkt funnit anmärkningsvärd är att de flesta statsråden begav sig till Rosenbad i taxi helt utan polisskydd. Möjligheterna till ytterligare angrepp på landets centrala ledning var härigenom stora. Systemet för inkallandet av statsråd i krislägen har emellertid numera setts över och vi saknar mot den bakgrunden anledning att ytterligare beröra den frågan.

Ansvarig för säkerhetsfrågor i regeringskansliet är rättschefen i statsrådsberedningen. Denne har vid sidan av detta flera andra krävande arbetsuppgifter. Vi ifrågasätter om man inte bör överväga en ordning med en särskild tjänsteman som på heltid kan ägna sig åt säkerhetsfrågor.

Statschefen

En självklar åtgärd vid en allvarlig händelse som är av betydelse för landets ledning är att statschefen snarast möjligt underrättas om vad som hänt. Eftersom kungen i stort sett alltid är åtföljd av sin adjutant och av livvakter från rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning torde det aldrig behöva bli några praktiska svårigheter att framföra meddelanden till honom. Givna kontaktmän i detta hänseende är riksmarskalken, hovmarskalken och chefen för kungens stab. Ingen av dem fick någon officiell underrättelse om mordet under natten.

Underrättelsen till kungen om mordet på Olof Palme blev sålunda redan från början fördröjd. Genom placeringen av en telefonapparat kom den att försenas ytterligare. Detta ser vi som en tillfällighet som vi inte har anledning att uppehålla oss vidare vid. Kungen kunde trots allt underrättas och några allvarligare brister i sambandet mellan kungen och den övriga statsledningen kan enligt vår mening händelserna under mordnatten inte anses ha visat på. Vi nöjer oss med att konstatera att rutinerna inom hovförvaltningen efter mordet har setts över, och att de förbättrade rutinerna innebär en bättre säkerhet i fråga om sambandet i fortsättningen.

Riksdagen

Riksdagens talman har centrala uppgifter som ansvarig för regeringsbildningen och för riksdagens arbete. Det är därför självklart att han omedelbart skall underrättas om händelser av betydelse för landets styrelse. Det är också med hänsyn till den ordinarie talmannens särskilda ställning i konstitutionellt hänseende angeläget att han själv i dessa situationer snarast kan träda i funktion. När Dahlsten fick klart för sig att Bengtsson befann sig utomlands underrättade han istället förste vice talmannen Troedsson, en åtgärd som naturligtvis var riktig och motiverad. Uppgifter om talmannen Bengtssons vistelseort kunde också snart skaffas fram. Några brister i rutinerna anser vi oss inte ha kunnat konstatera i fråga om möjligheterna att inom riksdagen nå nyckelpersoner när en allvarlig händelse inträffar. Efter mordet har det vidtagits åtgärder som bättre än tidigare skall säkerställa kontakterna i krissituationer mellan regeringen och ledande funktionärer i riksdagen.

I övrigt visar vår undersökning att den i regeringsformen föreskrivna ordningen för att utse en ny statsminister fungerade som avsett i en situation som den aktuella. Om riksdagen inte hade varit samlad, t.ex. under sommaren, hade förfarandet visserligen fördröjts men enligt gällande regler för inkallande av urtima riksmöte hade dock möjlighet funnits att utse en ny statsminister inom en acceptabel tidsrymd.

Försvarsmakten

Beredskapen inom försvarsmakten tar sikte på huvuduppgifterna att försvara landet mot väpnade angrepp utifrån och att i fred upptäcka och avvisa kränkningar av svenskt territorium. För att kunna fullgöra dessa uppgifter måste försvarsmakten tidigt få underrättelser om främmande makters åtgärder och ha resurser för att möta angrepp och avvisa kränkningar. För att möta situationen i ett kritiskt läge måste försvarsmakten ha en god mobiliseringsberedskap. Som vi tidigare har berört har vi inte ansett att det ligger inom vårt uppdrag att studera försvarets beredskap. Att redogöra för den och att anlägga några särskilda synpunkter på den skulle föra för långt i vårt arbete.

Enligt de uppgifter som har lämnats till oss fanns det inom försvarsmakten inte några indikationer på att mordet kunde vara inledningen till ett militärt angrepp mot Sverige. Vi har inte funnit skäl att ifrågasätta den bedömningen eller underlaget för den. Vi saknar också anledning att pröva de bedömningar i fråga om skärpt beredskap som man från ansvarigt håll gjorde sedan händelsen blivit känd inom försvarsmakten. Enligt vår mening ter det sig dock förvånande att det, utöver en order om flaggning, inte skedde någon mera samordnad information om händelsen till militärbefälhavarna från försvarsstabens sida.

I Stockholmsområdet är under fredstid tillgången på personal från militära grundutbildningsförband begränsad. Detta minskar möjligheterna för försvarsmakten att där sätta in personal i ett plötsligt och oväntat krisläge. För att vid behov kunna förstärka sina resurser genom beredskapshöjande åtgärder måste försvarsmakten underrättas så fort som möjligt. Genom den översyn som - i enlighet med vad vi förut har redogjort för - nyligen har skett av rutinerna vid arbetet i regeringskansliet i krissituationer torde det ha skapats förutsättningar för att försvarsmakten därifrån skall få en snabb och säker information vid liknande allvarliga händelser i framtiden. Det är enligt vår mening också mot bakgrunden av vad som skedde efter mordet på Olof Palme angeläget att rutinerna ses över för informationen från polisen till försvarsmakten vid olika händelser av allvarlig natur.

Många har efter mordet på Olof Palme ställt sig frågan vilken roll som försvarsmakten kunnat spela om det hade visat sig att händelsen varit någonting annat än ett enstaka brott, exempelvis inledningen till en mera utbredd attack mot landets styrelse. Man har då i första hand föreställt sig möjligheten att en sådan attack skulle ha iscensatts av organiserade sabotageförband eller liknande. I det sammanhanget är det av intresse att något beröra hur man över huvud taget inom försvarsmakten har förberett sig på att möta sabotagehot.

Enligt vad vi har inhämtat har man hos ÖB under de senaste två åren studerat och övervägt möjligheterna att skapa särskilda förband som skulle utnyttjas för detta ändamål. Detta gäller såväl utbildningen av

grundutbildningsförband som möjligheterna att skapa särskilda snabbmobiliserade enheter. Försvarsmakten har också inom totalförsvarets ram verkat för att civila myndigheter själva skall bygga upp ett skydd mot sabotagehot. Diskussioner har bl.a. förts mellan ÖB och rikspolisstyrelsen för att studera gränsdragningen mellan försvarsmaktens och polisens uppgifter vid de s.k. skymningslägen som kan bli aktuella strax före ett beredskaps- eller krigstillstånd. I sådana lägen kan olika former av sabotagehandlingar antas bli särskilt kännbara, inte minst om de riktas mot försvarsmaktens mobilisering. ÖB har i 1985 års perspektivplan lagt fram synpunkter på olika åtgärder mot sabotage. Han har också i andra sammanhang redovisat sin syn på frågor om sabotagehot. Regeringen har nyligen i prop. 1986/87:95 om totalförsvarets fortsatta utveckling understrukit betydelsen för totalförsvarets beredskap av att sabotagehotet uppmärksammas (prop. s. 35, 40). I ett sådant sammanhang bör också, mot bakgrund av den internationella utvecklingen i fråga om terrordåd och andra våldsdåd, frågan om terroristiska sabotagehot ägnas uppmärksamhet. Vi vill, utan att för egen del ta ställning i saken, erinra om att det i dag saknas legala förutsättningar att använda militär personal för insatser mot civila sabotörer utanför försvarsmaktens egna anläggningar.

En annan fråga som har diskuterats efter mordet är om militär personal skulle ha kunnat tas i anspråk för att hjälpa till i sökandet efter gärningsmannen eller för att på annat sätt stödja eller förstärka polisen. Det kan då till en början konstateras att det, till skillnad mot vad som gäller exempelvis inom räddningstjänsten, inte finns några lagliga möjligheter att sätta in militär personal för att upprätta och bevaka avspärrningar eller att medverka i andra bevakningsuppdrag. Vi vill också peka på vad vi tidigare har sagt om att polisens resurser inte kom att utnyttjas fullt ut under mordnatten. Vad som hände då motiverar därför inte någon diskussion om en ändrad ordning i fråga om försvarsmaktens möjligheter att biträda polisen. Inte heller kan vi i övrigt peka på någon situation, där inte polisen fullt ut skulle ha egna resurser för att fullgöra de uppgifter som här är aktuella.

Polisen

I föregående avsnitt har vi granskat de åtgärder som vidtogs av den polismyndighet - Stockholmspolisen - som hade ansvaret för de omedelbara polisinsatserna med anledning mordet på statsministern. Förutom de direkta spanings- och utredningsåtgärderna i anslutning till mordet har vi i det avsnittet behandlat skilda skydds-, säkerhets- och bevakningsfrågor som aktualiserades av händelsen, liksom frågan om information inom och utom polisorganisationen. Av vår redovisning framgår att det därvidlag brast i flera hänseenden.

Men även för övriga polismyndigheter var vetskapen om mordet enligt vår mening av omedelbart intresse. På varje polismyndighet ankommer det enligt polislagen att upprätthålla allmän ordning och säkerhet och att i övrigt tillförsäkra allmänheten skydd och annan hjälp. Vi har tidigare pekat på att man i vart fall i ett tidigt skede inte med någon säkerhet

kunde säga att mordet var en isolerad företeelse utan att händelsen bort föranleda en höjning av beredskapen mot ytterligare angrepp av liknande slag. I det perspektivet spelade landets samlade polismyndigheter uppenbarligen en väsentlig roll.

Polisens verksamhet pågår dygnet runt och personalstyrkan, liksom beväpning och andra tekniska resurser kan förstärkas avsevärt på kort tid. En omedelbar kunskap om mordet hade mot den bakgrunden otvivelaktigt lett till en kraftig höjning av samhällets totala beredskap inför händelser som skulle ha kunnat följa på mordet.

Vi vill också ta upp en annan viktig funktion som polisen generellt kan ha vid överraskande och allvarliga händelser. Den anknyter till polisens hjälpande och skyddande uppgift och till betydelsen av att allmänheten har tillgång till en korrekt och saklig information när något allvarligt och för allmänheten oroande inträffar. Polisen måste således vid allvarliga händelser kunna lämna en riktig och så långt som möjligt fullständig information till den allmänhet som vänder sig till polisen. Detta följer enligt vår mening av polisens skyldighet att bedriva hjälpande verksamhet. Det bidrar också till att motverka ryktesspridning och obefogad oro bland allmänheten i kritiska lägen.

Mot bakgrund av dessa för polisen generellt gällande uppgifter är det avgörande att polismyndigheterna får en omedelbar information. Som vi förut har redovisat skedde informationen om mordet genom rikslarmet flera timmar efter mordet. Om rikslarmet hade gått ut tidigare hade polisens uppgifter i fråga om beredskap och information underlättats. Vi vill emellertid också sätta i fråga om inte polisens larmrutiner vid händelser av denna allvarliga art borde utnyttjas för information inom polisväsendet också i de fall då informationen inte sker i direkt spaningssyfte.

Länsstyrelserna

I avsnittet om polisarbetet har vi något behandlat länsstyrelsernas polisiära roll. Vi kommer att återvända till den frågan i en senare del av vår rapport.

Vi har också tidigare pekat på det anmärkningsvärda i att länsstyrelserna inte fick någon central information från regeringen. Frågor i anslutning till detta övervägs f.n. i civildepartementet.

Länsstyrelserna är de högsta polisorganen och civila totalförsvarsmyndigheter i länen. Länsstyrelserna måste därför ha en hög beredskap för att träda i funktion i krislägen. Vissa tjänstemän och beslutsfattares telefonnummer bör finnas lätt tillgängliga. Den lokala polisen och LAC bör utnyttjas för larmsituationer.

Vi har inte systematiskt granskat alla länsstyrelserna från den nu angivna utgångspunkten. De uppgifter som vi har inhämtat visar emellertid att frågan om jourtjänst och beredskap inom länsstyrelserna har ägnats särskild uppmärksamhet efter mordet. Detta hänger också samman med ikraftträdandet av den nya räddningstjänstlagen. Vi vill dock särskilt nämna att länsstyrelsen i Stockholms län enligt vad vi har funnit har haft en hög beredskap. Det har också uppgetts för oss att samarbetet med försvarsområdesbefälhavaren fungerat bra och snabbt vid tidigare inträffade incidenter.

Massmedierna

Tidpunkten då mordet inträffade var av stor betydelse för massmediernas möjligheter att sprida information om händelsen. Många tidningar hade hunnit gå i press och redaktionerna var obemannade. Sveriges Radios nyhetsredaktioner hade sändningsuppehåll från tiden före midnatt fram till tidigt på morgonen. För en rad tidningar, som inte kommer ut på lördagar, innebar tidpunkten också att de automatiskt stod utanför nyhetsspridningen. Detta kom att starkt påverka tillgången på pressnyheter i vissa områden.

Den aktuella händelsen visade enligt vad som framkommit genom utredningar i annat sammanhang *brister i organisation* och *bevakningsrutiner* liksom i *den tekniska utrustningen* på flera redaktioner både inom pressen och etermedierna.

Arbetet på redaktionerna synes i viss mån ha präglats av nyhetens känsliga karaktär. Behovet av en säker bekräftelse upplevdes starkt på de redaktioner som fick tips om mordet på ett mycket tidigt stadium. Någon officiell bekräftelse fick redaktionerna emellertid inte förrän efter det att man konstaterat att Olof Palme var död, dvs. kl. 00.06. Fjorton minuter senare sände TT sitt flashtelegram.

På många håll har man ställt sig frågan varför TT inte gick ut med nyheten om "skottlossningen" tidigare och gjorde uppgiften om att det var Olof Palme som skjutits ned beroende av en senare bekräftelse. Ett sådant förfarande skulle - har det ansetts - ytterligare ha förbättrat många tidningars möjligheter att få in nyheten. Det har också diskuterats om inte TT borde ha begärt hos programkontrollen hos Sveriges Radio att få bryta riksprogrammet i radio för ett nyhetsmeddelande, senast i anslutning till det egna flashtelegrammet. Från TT:s sida har man understrukit vikten av att *tilltron till TT inte skadas genom felaktiga TT-meddelanden.* Vi saknar anledning att ifrågasätta denna bedömning. Frågan om *TT:s rätt att bryta Sveriges Radios riksprogram bör inte heller prövas av oss.*

Den förhållandevis sena rapporteringen i radio och TV påverkade helt klart informationen i Sverige negativt. Flera utländska radio- och TV-företag var före Sveriges Radio med information om mordet på Olof Palme. Avsaknaden av rapporteringen i Riksradions sändning av P3 respektive i

anslutning till den långfilm som pågick till ca kl. 00.45 i TV måste naturligtvis upplevas som anmärkningsvärd. Vi har i det föregående redogjort för bakgrunden till att Sveriges Radios första nyhetssändning kunde gå ut först kl 01.10. Vi finner inte skäl att utöver detta kommentera vad som hände i detta hänseende. Efter en omfattande efterhandsdiskussion både inom och utom Sveriges Radio har *rutinerna för nyhetsbevakningen* där numera ändrats så att bevakningen kommer att täcka hela dygnet.

I övrigt har vi inte funnit anledning att kommentera massmediernas arbete under mordnatten.

Avsnitt 6

Skyddet av offentliga personer - bekämpningen av terrorism

6 Skyddet av offentliga personer - bekämpningen av terrorism

6.1 Bakgrunden

På morgonen fredagen den 28 februari 1986 lämnar statsminister Olof Palme bostaden i Gamla stan. Han skall åka till tennishallen vid Lidingövägen. De två livvakter som tjänstgör denna vecka och som skall köra honom till tennishallen väntar som vanligt på honom med sin bil i hörnet av Storkyrkobrinken - Västerlånggatan. Efter tennisen och då de åker in mot Rosenbad ber Olof Palme att man skall åka förbi en herrekipering vid Kungsgatan. Han skall lämna in en kostym som han köpt under gårdagen men som behöver ändras[1]. Efter besöket på herrekiperingen fortsätter färden till Rosenbad. När Olof Palme där skiljs från livvakterna säger han att de inte "behövs" vidare under veckoslutet: "Är det något så ringer jag".

Omkring kl. 20.40 lämnar makarna Palme utan livvakter bostaden, går till tunnelbanestationen i Gamla stan, åker till station Rådmansgatan och går därifrån till biografen Grand för att tillsammans med sonen Mårten och hans fästmö se den sena föreställningen av filmen "Bröderna Mozart". Efter föreställningen skiljs makarna Palme från sitt sällskap och går ensamma till fots längs Sveavägen mot Kungsgatan. I hörnet till Tunnelgatan blir de beskjutna. Två skott faller, av vilka det första dödligt sårar Olof Palme. Mördaren springer in på Tunnelgatan och är sedan dess försvunnen.

I vårt uppdrag ingår att lämna underlag för en bedömning av hur våldsdåd av detta slag skall förebyggas i ett samhälle av vår typ.

Svenska statsråd (och andra personer i framträdande ställning) tvingas liksom sina kollegor i de flesta andra länder att leva under hot från personer eller grupper av personer som vill eller kan antas vilja dem illa på ett eller annat sätt. Orsakerna till sådana hot är flera. Redan positionen som sådan eller det symbolvärde den har kan vara skäl nog. Inte sällan kan ett hot ledas tillbaka till en åtgärd som t.ex. ett statsråd vidtagit eller underlåtit eller för vilken han eller hon på annan grund görs ansvarig. Oavsett orsaken måste varje enskilt hot analyseras och bedömas. Vid behov måste åtgärder sättas in så att den som hotas blir skyddad.

I de flesta fall blir de skyddsinsatser som bedöms vara nödvändiga begränsade till tid och omfattning; sannolikheten för att ett hot skall omsättas i faktiskt handlande avtar regelmässigt med tiden. I andra fall

---

1. Livvakterna kände inte till att Olof Palme besökt bl.a. herrekiperingen under torsdagen; det besöket hade alltså skett utan livvaktseskort.

blir insatserna mera varaktiga. Som regeringens främste företrädare blir statsministern, liksom kungen av andra skäl, en symbol inte bara för den förda regeringspolitiken utan även för landet i alla de sammanhang - politiska, ekonomiska och kulturella - där Sverige förekommer. Förenas den ställningen, som i Olof Palmes fall, med ett brett internationellt engagemang på toppnivå ökar intresset för personen med de konsekvenser på gott och ont som detta får. Detta innebär i sin tur att den som är statsminister inte bara får ta emot fler konkret formulerade hot än andra statsråd utan också att han eller hon generellt sett lever mer utsatt än de. För statsministern gäller alltså en hotbild av en annan, mer permanent karaktär än den som vanligtvis gäller för andra statsråd. Statsministern har, för att illustrera det sagda, sedan mitten av 1970-talet fortlöpande haft livvaktsskydd.

Utvecklingen mot ett i princip permanent skyddsbehov för i första hand statsministern är väsentligen relaterad till framväxten av olika organisationer och grupperingar som har våldet som reguljärt medel i sin kamp för politiska mål och syften. Våldsdåd med politiska förtecken är visserligen ingen ny företeelse. Men ny är den omfattning i vilken de begås. Under de två senaste decennierna har det knappast gått en dag utan att tidningarna och andra medier kunnat berätta om mord, sprängattentat, kidnappningar och kapningar i vår omvärld. Dessa terroraktioner, som har sin grund i politiska eller sociala konflikter och spänningar i ett land eller inom ett område, drabbar i ökande utsträckning människor och intressen som står helt utanför den konflikt i vilken aktionerna är kampmedel.

6.2 Vår studie

Vår uppgift är att "studera hur säkerhetsskyddet för statsråd och andra offentliga personer, liksom hur den nuvarande organisationen för att förebygga terrorism och liknande angrepp, har fungerat i praktiken". Det är naturligt att säkerhetsdebatten efter mordet på Olof Palme kommit att fokuseras kring frågan varför statsministern saknade livvakter vid tillfället[2]. Men vår studie måste givetvis ha en vidare ram än så. Den måste t.ex. omfatta även sådana åtgärder som avses med *säkerhetsskydd* som det begreppet definieras i säkerhetsskyddsförordningen (1981:421). Där regleras i sammanhanget så viktiga komponenter som *sekretess-*, *tillträdes-*och *infiltrationsskydd*.

En studie av hur dessa olika komponenter fungerar tillsammans i praktiken måste emellertid med nödvändighet göras med beaktande av de förutsättningar som gäller för den konkreta verksamheten. Den viktigaste i

---

2. Skydd genom livvakter brukar kallas *personskydd*. Termen är emellertid inte entydig eftersom den används för att beteckna även andra bevaknings- och säkerhetsåtgärder.

det sammanhanget är utan tvekan hur det hot ser ut vars förverkligande det gäller att förhindra. Hotbilden blir med andra ord avgörande för vilka åtgärder som skall tillgripas och hur de skall varieras alltefter förändringarna i den bilden. I många fall framkommer uppgifter om hot som inte har något samband med terrorism, men utvecklingen har medfört att analysen av kända rörelser inom olika terroristorganisationer eller grupper och bedömningarna av deras betydelse för personer och intressen i vårt land har blivit allt större. Det blir mot den bakgrund som här har skisserats naturligt att disponera den fortsatta framställningen så att vi börjar med bekämpningen av terrorism och hur den är organiserad. Efter att ha behandlat säkerhetsskyddet i dess olika mer generellt utformade åtgärder avslutar vi med det personinriktade, kontinuerliga närskydd som livvaktsverksamheten utgör.

Det är av skilda skäl svårt att ta reda på hur en ordning som syftar till att förebygga brott har fungerat i praktiken. En bedömning av dess effektivitet förutsätter egentligen kunskap inte i första hand om de brott som faktiskt begåtts utan snarare om de brott som aldrig blivit av. Bedömningen blir inte lättare när, såsom gäller i fråga om de särskilda terroristbestämmelserna, antalet ärenden där regleringen har tillämpats är begränsat. Det största ärendet har varit frågan om utvisning av ett antal kurder år 1984. Mordet på Olof Palme ger inte heller något direkt underlag för en värdering av ordningen för att förebygga terrorism eftersom det ännu är okänt vem mördaren är och vad som kan ligga bakom mordet.

Det material som bildar basen för vår analys och våra slutsatser utgörs av samtal med företrädare på olika nivåer såväl för rikspolisstyrelsen och dess säkerhetsavdelning som för den öppna polisverksamheten. Vi har samtalat med ett antal livvakter från rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning (RPS/SÄK) och från polismyndigheten i Stockholm. Vi har vidare samtalat med statsråd och andra personer som har eller har haft livvaktsskydd. Vi har också samtalat med företrädare för statens invandrarverk samt gått igenom utfärdade föreskrifter och övrigt skriftligt material av betydelse för vår studie; vi har sålunda bl.a. haft tillgång till handlingar i det utvisningsärende som nyss nämndes.

Vi vill i sammanhanget gärna framhålla att det särskilt beträffande säkerhetsskyddsfrågor och livvaktsverksamhet skulle ha varit av värde om vi hade kunnat göra en jämförelse med de lösningar som man valt i andra länder som varit mer utsatta än Sverige när det gäller terroristattacker och andra liknande våldsdåd. Det har emellertid inom ramen för vårt uppdrag inte varit möjligt att genomföra de undersökningar som en sådan jämförelse förutsätter.

6.3 Bekämpningen av terrorism

Terrorism är ett begrepp som är svårt att entydigt och objektivt bestämma. För den studie som vi har i uppgift att göra behövs emellertid inte någon uttömmande genomgång av de komponenter som ingår i begreppet.

Vi har ansett det tillräckligt att här behandla den aktuella organisationen för terrorismbekämpning och de författningsmässiga förutsättningarna. Vi inleder emellertid med en översiktlig beskrivning av terrorism som företeelse.

Definitioner och data

Definitionsmässigt brukar man skilja mellan statsterrorism, nationell terrorism och internationell terrorism. Begreppet *statsterrorism* används för att beteckna våldsdåd som har beordrats av eller leder sitt ursprung till en bestämd stat. Aktionerna riktar sig i första hand mot i utlandet verksamma regimkritiker eller personer som bedöms vara farliga för regimens bestånd. *Nationell terrorism* har som regel sin grund i ett verkligt eller upplevt nationellt politiskt eller socialt missförhållande. Våldet utövas av ofta fristående grupper och riktar sig mot staten och dess institutioner och intressen resp. mot representanter för den rådande ordningen. Insatserna görs endast i undantagsfall utanför det egna landets gränser. Som *internationell* betecknas den *terrorism* som utövas av organisationer eller grupper som utifrån ett - likaledes upplevt eller verkligt - missförhållande angriper mål även utanför hemlandets gränser. Målen är ofta diplomatisk personal, ambassader, nationella turistbyråer eller flygbolag. Till internationell terrorism brukar också hänföras den verksamhet som grupper från ett land eller flera länder riktar mot definierade mål och där det är av underordnad betydelse i vilket land målet angrips. Vi använder termen terrorism som beteckning för samtliga dessa företeelser.

Terrordåd förövas i stort sett över hela världen och i stort antal. Vi känner inte till någon officiell, av Förenta nationerna eller annat internationellt organ sanktionerad statistik, men inofficiella amerikanska källor anger att det begicks 6 329 terrordåd under 10-årsperioden 1976-1985. De fördelar sig enligt dessa källor geografiskt på detta sätt:

Område	Antal	% av totalantalet
Västeuropa	2.379	37,6
Mellersta Östern	1.395	22,0
Latinamerika	1.127	17,8
Nordamerika	606	9,6
Fjärran Östern	330	5,2
Afrika	232	3,7
Östeuropa	82	1,3
Övriga	178	2,8

År 1985 registrerades enligt dessa källor det dittills högsta antalet terrordåd eller 752. Det året dog fler - eller i absoluta tal 928 - människor till följd av terrordåd än något tidigare år. Av dessa 928 omkom 340 när en indisk jumbojet sprängdes över Irländska sjön. Av de 752 terrordåden år 1985 utfördes endast ca 1 % i Nordamerika. 35 % av

dem riktade sig emellertid mot diplomater, affärsmän eller militärer från USA eller mot USA-ägd egendom. Den "världsstatistik" över terrordåd som rikspolisstyrelsen årligen upprättar visar på ungefär samma siffror; enligt den statistiken begicks 733 sådana våldsdåd under perioden den 1 september 1985 - den 30 augusti 1986.

Det övervägande antalet terrordåd är bombattentat. Det är lätt att tillverka en bomb och terroristen har goda möjligheter att undkomma. Ca 150 människor mördas varje år av terrorister. Under perioden 1979 till 1983 utgjorde diplomater drygt 40 % av antalet mordoffer. Antalet affärsmän utgjorde ca 20 % och militärer drygt 10 %. Under åren 1984 och 1985 har det skett en förskjutning i riktning från diplomater mot affärsmän.

De flesta terrordåden utförs i Västeuropa. I *Spanien* och *Italien* har det under den förut nämnda 10-årsperioden förekommit ett stort antal terrordåd av nationell karaktär. Det räcker att erinra om den verksamhet som den baskiska separatiströrelsen, ETA, och de italienska röda brigaderna bedriver. Även *Portugal* och på senare tid *Grekland* och *Luxemburg* har drabbats av denna terrorvåg.

I *Storbritannien* förekommer attentat som den Irländska Republikanska Armén, IRA, påtar sig ansvaret för. De dåden har sitt ursprung i den pågående konflikten i *Nordirland* där också attentaten är betydligt fler än i det övriga Storbritannien. Dessutom har såväl brittiska som judiska mål i Storbritannien angripits av internationella terrorister. De attackerna har sitt ursprung i motsättningarna i Mellersta Östern.

Frankrike har utsatts för attacker från såväl nationella som internationella terroristgrupper. De nationella grupperna har opererat i Bretagne och på Korsika. I Paris har årligen förekommit terrordåd främst riktade mot judiska mål. Under år 1986 har det ökande antalet terrordåd i Frankrike, särskilt i Paris, föranlett den franska regeringen att vidta ett flertal extraordinära åtgärder; visumtvång råder sålunda i princip sedan hösten 1986 för besökare från länder utanför den Europeiska ekonomiska gemenskapen (EG) och från Schweiz. - I Frankrike finns terrorgruppen Action Directe (AD) som samverkar internationellt med västtyska Rote Armee Fraktion (RAF) och Cellules Communistes Combattantes (CCC) i Belgien. I februari 1987 greps vad som sägs vara AD:s ledning.

I *Västtyskland* har det förekommit flera, först nationellt men sedermera också internationellt verksamma terrorgrupper. Den mest kända är RAF. En annan grupp kallar sig "die Revolutionäre Zellen", RZ. Utöver dessa två grupper märks en anarkistisk grupp - die Autonome. Denna grupp svarade för merparten av de terrordåd som begicks i Västtyskland under år 1985. - Grupperna riktar sina attacker mot skilda mål men de säger sig alla ha huvudmålet att bekämpa "USA-imperialismen och dess hantlangare".

I *Belgien* har CCC riktat sina attacker mot militära anläggningar, datortillverkare och banker. CCC samverkar med AD och RAF. Organisationens ledare greps i december 1985.

Efter vissa uppmärksammade våldsdåd åren 1977 och 1978, då bl.a. ett järnvägståg kapades, har *Holland* i stort sett varit förskonat från allvarligare terrordåd.

Österrike har drabbats av internationell terrorism från flera palestinska grupper. Mycket uppmärksammade blev aktionerna mot OPEC-mötet i Wien år 1975 och attentatet på Wiens internationella flygplats Schwechat i december 1985.

I *Danmark* har det bl.a. förekommit bombattentat i Köpenhamn 1979 och 1981. Bakom dessa har grupper med armeniskt ursprung ansetts ligga. Ett skottattentat utfördes mot en turkisk diplomat i april 1981. Under år 1985 förövades flera bombdåd mot amerikanska och judiska mål i Köpenhamn.

I *Sverige* finns inte någon nationell terrorgrupp. Däremot har Sverige varit platsen för terrordåd med internationellt ursprung. En sammanställning av de mer uppmärksammade ger detta resultat.

I *februari 1971* ockuperade kroatiska nationalister det jugoslaviska konsulatet i Göteborg. I *april samma år* mördades den jugoslaviske ambassadören Rolovic i Stockholm.

I *mars 1972* brändes den jugoslaviska turistbyrån i Stockholm ut efter en bombexplosion. I *september samma år* kapade tre kroater ett flygplan på väg från Torslanda och tvingade det att landa på Bulltofta. Kapningen företogs i syfte att få de kroater som hade dömts för mordet på den jugoslaviske ambassadören fria, vilket också lyckades.

I *mars 1975* omhändertogs i Stockholm och utvisades senare två japanska medborgare som tillhörde Japanska Röda Armén (JRA). De hade förberett ett angrepp mot Libanons ambassad. Som hämnd för utvisningen ockuperade JRA i *augusti samma år* den svenska ambassaden i Kuala Lumpur.

I *april 1975* ockuperades den västtyska ambassaden i Stockholm av sex terrorister från RAF. Två personer ur gisslan mördades. Terroristerna sprängde senare samma natt av misstag delar av ambassaden i luften. En terrorist dog vid explosionen. De fem övriga greps och utvisades omgående till Västtyskland.

I *september 1975* omhändertogs i Stockholm och utvisades senare två medlemmar ur JRA. De misstänktes för att här ha planerat ett attentat mot ett japanskt handelshus i Västtyskland.

I *mars 1977* greps i Stockholm medlemmarna i en grupp under ledning av västtyske medborgaren Norbert Kröcher. Gruppen hade planerat att kidnappa det tidigare statsrådet Anna-Greta Leijon som hämnd för beslutet att utvisa de terrorister som hade ockuperat den västtyska ambassaden år 1975. Kröcher utvisades genast till Västtyskland; de svenska medlemmarna åtalades och dömdes senare.

Den *27 februari 1979* kapade tre medlemmar av den religiösa sekten Ananda Marga ett flygplan i Oslo. Flygplanet landade på Arlanda där kaparna greps. Gärningsmännen hade anknytning till sektens s.k. universitet i Ydrefors.

I *juni 1984* mördades i Uppsala en avhoppare från den kurdiska organisationen Partiya Karkeren Kürdistan (PKK). Den *2 november 1985* inträffade ett annat avhopparmord då en tidigare medlem av PKK mördades i Medborgarhuset i Stockholm. Båda mördarna har dömts.

Dessutom har det i Sverige, företrädesvis i Stockholmsområdet, förekommit flera ännu inte uppklarade bombdåd och försök till sådana. Bl.a. upptäcktes och desarmerades en bomb som placerats utanför entrén till ett amerikanskt flygbolags kontor i centrala Stockholm. Även andra händelser har noterats som har sitt ursprung i bl.a. konflikterna i Mellersta Östern.

Det har också sagts att det finns anledning misstänka att utländska terrorgrupper använder Sverige som bas när man organiserar och planlägger terrorattacker mot mål i andra länder.

Huvuddragen av det internationella och nationella arbetet

Det internationella arbetet

Inom ramen för arbetet i olika internationella organisationer har man sökt åstadkomma ett mellanfolkligt samarbete i kampen mot våldsdåd med internationell bakgrund eller anknytning. Frågan har således behandlats inom Förenta nationerna och i Europarådet. Den har också uppmärksammats inom EG:s ministerråd och inom Nordiska rådet. Arbetet har resulterat i ett antal konventioner och andra internationella överenskommelser.

De tidigaste av dessa konventioner tog sikte på att skydda den civila luftfarten. Bakgrunden var givetvis den ökning av antalet flygplanskapningar som kunde noteras under 1950-talet. Det finns f.n. tre konventioner på detta område: Tokyokonventionen 1963, Haagkonventionen 1970 och Montrealkonventionen 1971. Ett bredare perspektiv anläggs i andra, senare konventioner. Nämnas kan den europeiska terrorismkonventionen från år 1977 som utarbetades av Europarådet. Förenta nationerna antog år 1973 den s.k. diplomatskyddskonventionen och år 1979 den s.k. gisslankonventionen.

Terrorism behandlas också i ett antal FN-resolutioner. Den senaste resolutionen (40/61 från 1985) innehåller krav på åtgärder för att förhindra internationell terrorism.

EG har inom ramen för det politiska samarbetet under år 1986 antagit två deklarationer om terrorism. De rör bl.a. vapenexport och viserings-regler. Inom EG:s s.k. Trevigrupp, som består av justitie- och inrikes-ministrarna i EG-länderna, sker ett samarbete för att samordna och effektivisera kampen mot terrorism.

Europarådets parlamentariska församling antog år 1984 en rekommendation rörande försvaret av demokratin mot terrorism i Europa. Vidare antog församlingen samma år en resolution angående samarbetet medlemsländerna emellan i kampen mot terrorism och internationellt organiserad brotts-lighet. En ministerkonferens om terrorism hölls i Strasbourg den 4-5 november 1986.

En översiktlig redogörelse för innehållet i de här nämnda internationella konventionerna finns i *bil 9*.

Det nationella arbetet

Organen

Att bekämpa terrorism är i Sverige en polisiär uppgift. Målet är det-samma som för all polisiär verksamhet nämligen att i första hand före-bygga brott, dvs. i detta fallet att förhindra att aktioner av olika slag genomförs och, om ett våldsdåd ändå skulle begås, att gripa den skyldige eller de skyldiga. Den terrorismbekämpande delen av den polisiära verksamheten är huvudsakligen centraliserad till rikspolisstyrelsen och handläggs inom RPS/SÄK som en integrerad del av den säkerhetstjänst som avdelningen ansvarar för.

Utöver RPS/SÄK finns funktioner och enheter inom det samlade polisväsen-det i övrigt som medverkar i eller har betydelse i kampen mot terro-rism.

Rikspolisstyrelsen är den nationella byrån inom den *Internationella Kriminalpolisorganisationen (Interpol)*[3] och får inom ramen för det samarbete som där sker fortlöpande viss information om terrorism.

Inom Stockholms, Göteborgs resp. Malmö polisdistrikt finns s.k. *piketgrupper* som har särskild utbildning och utrustning för att ingripa i allvarliga situationer.

---

3. Se bil. 3.

Uppgiften att genomföra *särskild kontroll på flygplats* ankommer på den lokala polismyndighet inom vars område flygplatsen ligger.

Polisväsendets övriga resurser utnyttjas givetvis också i de sammanhang som nu är aktuella. Som exempel kan nämnas de särskilda *bombdesarmeringsrobotar* som finns i vissa polisdistrikt och de *tjänstehundar som kan söka efter sprängmedel.*

I *bil. 10* finns en redogörelse för vissa av de funktioner och resurser som nu angetts.

Regleringen

År 1973 antog riksdagen lagen (1973:162) om särskilda åtgärder till förebyggande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund *(terroristlagen)*. Genom en ny lagstiftning, som trädde i kraft den 1 januari 1976, fördes huvuddelen av bestämmelserna i terroristlagen över till den då gällande utlänningslagen (1954:193). Samtidigt gjordes vissa sakliga ändringar. Terroristbestämmelserna återfinns numera i *1980 års utlänningslag* (1980:376).

Samtidigt som terroristlagens bestämmelser fördes över till utlänningslagen bröts dess bestämmelser om telefonavlyssning, brevkontroll m.m. ut och samlades i lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall (den s.k. *spaningslagen*). Lagen har getts begränsad giltighetstid och tiden har förlängts senast t.o.m. utgången av år 1987 (prop. 1986/87:32, JuU 11).

Den särskilda terroristregleringen tar endast sikte på den internationella terrorismen. Några särskilda regler som gäller nationell terrorism finns inte i övrigt. Regleringen lämnar inte heller utrymme för några särskilda åtgärder mot svenska medborgare även om dessa skulle misstänkas för att delta i terroristverksamhet av internationell karaktär.

Utlänningslagen öppnar möjlighet att avlägsna personer som bedömts vara presumtiva terrorister. Bestämmelserna syftar till att minska riskerna för terroristdåd med internationell bakgrund i Sverige genom att åtgärder vidtas mot en begränsad, definierad krets av utlänningar. Bestämmelserna innebär i huvudsak detta. En utlänning som kommer till Sverige skall *avvisas*, om det finns grundad anledning att anta att han tillhör eller verkar för en organisation eller grupp som, med hänsyn till vad som är känt om dess verksamhet, kan befaras utanför sitt hemland använda våld, hot eller tvång för politiska syften och därvid begå sådana gärningar här i landet. Det förutsätts dessutom att det - med hänsyn till vad som är känt om utlänningens föregående verksamhet eller i övrigt - föreligger fara för att han här i landet medverkar till sådana handlingar (30 §).

En utlänning som vistas här i riket får *utvisas* om det föreligger sådana omständigheter som anges i 30 §, dvs. om de grundläggande

rekvisiten är uppfyllda (47 §). Såväl avvisning som utvisning av presumtiva terrorister beslutas av regeringen (32 § första stycket och 47 § andra stycket).

När fråga uppkommer om att en utlänning skall avvisas enligt 30 §, skall polismyndigheten genast lämna över ärendet till regeringens avgörande (32 § första stycket). Till ledning för polismyndigheternas prövning av frågan om ett ärende skall lämnas över, kan regeringen meddela närmare föreskrifter (32 § tredje stycket). När polismyndigheten lämnar över ett avvisningsärende till regeringen, skall också rikspolisstyrelsen underrättas (66 a § *utlänningsförordningen*, 1980:377). Anser rikspolisstyrelsen att en utlänning som finns här i landet bör utvisas som terrorist skall styrelsen underrätta regeringen.

Regeringen har i *särskilda förordningsmotiv* (1984:8) till 66a § utlänningsförordningen kommenterat vilka organisationer och utlänningar som reglerna kan tillämpas på. Motiven innehåller i huvudsak en redogörelse för olika uttalanden i förarbetena till terroristbestämmelserna. Det slås fast att 30 § utlänningslagen tar sikte på sådana organisationer som genom sin tidigare verksamhet visat att de systematiskt använder främmande område för våldsaktioner med politiska syften och därför kan befaras göra det också i Sverige. Även sådana organisationer omfattas som tidigare endast bedrivit verksamhet i det egna landet men som kan befaras utanför sitt hemland använda våld, hot eller tvång för politiska syften och till följd därav kan befaras även här i landet bedriva sådan verksamhet. Däremot avses inte befrielserörelser som för en väpnad kamp i sitt hemland eller, om medlemmarna i rörelsen är statslösa, där de har sin vanliga vistelseort. Detta gäller även om en sådan rörelse vid enstaka tillfällen riktat angrepp mot utländskt intresse. I motiven sägs vidare att redan det förhållandet att en utlänning tillhör en terroristorganisation är i och för sig en presumtion för att utlänningen i fråga är farlig. Men detta räcker inte. Det krävs dessutom att han tidigare medverkat i någon terroristhandling eller är misstänkt för sådan eller, genom en ledande ställning eller på annat sätt, är mera aktiv i organisationens verksamhet. Rent passiva medlemmar kan däremot inte avvisas med stöd av 30 §, om inte medlemskapet som sådant ålägger medlemmar att delta i terroristhandlingar. I motiven uttalas slutligen att terroristbestämmelserna måste användas med stor försiktighet. Endast om starka skäl talar för att en utlänning tillhör eller är verksam för en terroristorganisation och om dessutom utlänningen kan befaras medverka till terroristhandlingar kan ingrepp med stöd av 30 § komma i fråga.

Beslut om avvisning eller utvisning av en presumtiv terrorist skall föregås av en *förhandling*. Denna skall hållas vid Stockholms tingsrätt, om det inte föreligger särskilda skäl mot detta (57 §). Allmän ombud skall alltid förordnas (58 §). I förarbetena till bestämmelsen förutsätts att en representant för rikspolisstyrelsen skall utses till

allmänt ombud[4]. Domstolens uppgift är endast att medverka i utredningen. Något yttrande från domstolen till regeringen eller annat organ resulterar inte förhandlingen i.

Innan regeringen avgör frågan om avvisning eller utvisning av en presumtiv terrorist skall regeringen inhämta yttrande från statens invandrarverk om det inte möter hinder på grund av att ärendet är synnerligen brådskande (32 § första stycket och 47 § andra stycket). Beslut att inte avvisa en utlänning får ske utan föregående förhandling eller hörande av invandrarverket (32 § första stycket).

Den omständigheten att en utlänning inte får stanna i Sverige därför att han bedömts vara - presumtiv - terrrorist, betyder emellertid inte med nödvändighet att han också måste lämna landet. Löper utlänningen risk att utsättas för politisk förföljelse i det land till vilket han skall sändas eller är han inte där skyddad mot att sändas vidare till ett land där han löper sådan risk, får beslutet inte verkställas så länge den risken föreligger. Regeringens beslut innehåller då förordnande om verkställighetshinder (73 §). Aktualiseras hindret först i samband med själva verkställigheten, dvs. sedan regeringen har fattat sitt beslut, skall verkställighetsfrågan hänskjutas till statens invandrarverk som med eget yttrande lämnar över ärendet till regeringen för beslut (87 §).

Till ett förordnande att verkställighet tills vidare inte får ske, kan regeringen knyta föreskrifter om inskränkningar och villkor för utlänningens vistelse i landet (74 § andra stycket). Han kan t.ex. förbjudas att utan tillstånd byta vistelseort ("kommunarrest") och åläggas anmälningsplikt. Även i ett sådant ärende skall förhandling hållas.

Om det föreligger sannolika skäl för avvisning enligt 30 § eller för utvisning enligt 47 § eller om det uppkommer fråga om verkställighet av en sådan åtgärd får en utlänning under vissa förutsättningar tas i förvar eller ställas under uppsikt (50 §). I initialskedet av ett terroristärende kan en polismyndighet besluta om sådana tvångsåtgärder även om de angivna förutsättningarna inte föreligger (52 § andra stycket). Utan synnerliga skäl får utlänningen inte hållas kvar i förvar längre tid än två veckor eller, när beslut har meddelats om avvisning eller utvisning, två månader från det han togs i förvar. Varje beslut om kvarhållande utöver dessa tider skall föregås av förhandling (53 §). Beslutar regeringen att avvisa eller att utvisa en presumtiv terrorist

---

4. Tidigare och fram till år 1983 gällde att förhandling i terroristärenden, liksom i övriga ärenden enligt utlänningslagen, skulle hållas inför den myndighet som handlägger ärendet. Var regeringen handläggande myndighet, så var det en uppgift för vederbörande statsråd eller den tjänsteman som statsrådet utsåg att besluta om förhandling och utse den myndighet som skulle hålla förhandlingen.

som hålls i förvar eller står under uppsikt skall regeringen också pröva om tvångsåtgärden skall bestå (54 §).

Terroristärenden bereds i arbetsmarknadsdepartementet. Normalt bereds ärendena gemensamt med justitiedepartementet. Inte sällan är även utrikesdepartementet med i beredningsarbetet. Bestämmelserna i *rättshjälpslagen* (1972:429) om rättshjälp genom offentligt biträde är tillämpliga på dessa ärenden.

Det skall tilläggas att utlänningsärenden av det slag som behandlas här kringgärdas av en omfattande sekretess. De grundläggande bestämmelserna finns i 7 kap. 14 § *sekretesslagen* (1980:100). Av betydelse i sammanhanget är vidare att terroristärendena formellt sett är administrativa ärenden, vilket har till följd att lagens 14 kap. 5 § gäller för dem. Det innebär att handlingar och annat material normalt skall lämnas ut till parter men att utlämnande får underlåtas om det med hänsyn till allmänt eller enskilt intresse är av synnerligt vikt att sekretessbelagd uppgift inte röjs.

Den som har avvisats eller utvisats som terrorist men som regeringen ändå har låtit stanna kvar här i landet kommer att omfattas av bestämmelserna i *spaningslagen* (1975:1360). Den lagen, som alltså uteslutande kan tillämpas på sådana utlänningar, öppnar möjlighet att utsätta utlänningen för husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning, om det bedöms vara av betydelse för att utröna om en terroristorganisation eller terroristgrupp planlägger eller förbereder någon åtgärd som innebär våld, hot eller tvång för politiska syften. Fingeravtryck och fotografi får också tas av utlänningen. Det är polismyndigheterna som beslutar om nämnda åtgärder (2 §). Om det finns synnerliga skäl kan en domstol för samma ändamål ge polisen tillstånd att ta del av samtal till och från telefonapparat som innehas eller kan antas komma att begagnas av utlänningen (telefonavlyssning) och närmare undersöka, öppna eller granska post- eller telegrafförsändelse, brev, annan sluten handling eller paket som har ställts till eller avsänts från utlänningen och som påträffas vid husrannsakan, kroppsvisitation eller kroppsbesiktning eller som finns hos post-, telegraf-, järnvägs- eller annan befordringsanstalt (3 §). Frågan om tillstånd prövas av Stockholms tingsrätt på begäran av rikspolisstyrelsen. Tillståndet meddelas för viss tid som dock inte får vara längre än en månad (4 §).

I anslutning till att 1973 års terroristlag inarbetades i utlänningslagen och att spaningslagen antogs, uttalade statsmakterna att regeringen årligen i skrivelse till riksdagen skall redovisa hur terroristbestämmelserna har tillämpats. I redovisningen anges bl.a. det antal fall där spaningslagen har tillämpats. Före år 1983 innefattade redovisningen också de organisationer och antalet utlänningar som angavs i den förteckning som skulle upprättas enligt den då gällande lagstiftningen.

Sedan terroristlagstiftningen trädde i kraft har sammanlagt 2 utlänningar *avvisats* med hänvisning till regeln i 30 §, dvs. därför att

de bedömts vara presumtiva terrorister. Fram till augusti 1986 har regeringen beslutat om *utvisning* av totalt 33 utlänningar av samma skäl, dvs. med stöd av 47 §. I 9 av dessa fall förordnade regeringen att verkställighet tills vidare inte fick ske. De aktuella personerna ålades i stället, vid straffansvar, vissa inskränkningar i sin rörelsefrihet ("kommunarrest") och anmälningsplikt. Spaningslagen har tillämpats i sammanlagt 15 fall. Av dessa har 11 aktualiserats under perioden september 1985 - augusti 1986.

Vi har i den nu aktuella delen av vår studie samtalat med företrädare för såväl regeringskansliet (justitie-, utrikes- och arbetsmarknadsdepartementen) som rikspolisstyrelsen, RPS/SÄK och polismyndigheten i Stockholm. Vi har också talat med den ene av de två domare vid Stockholms tingsrätt som handlagt den enda förhandling enligt utlänningslagen som hittills förekommit där.

I samband med att riksdagen under hösten 1986 tog del av redogörelsen för tillämpningen av terroristlagstiftningen för tiden september 1985 - augusti 1986 prövade riksdagen också en motion, som väckts av vänsterpartiet kommunisterna och i vilken det yrkades ändringar i terroristlagstiftningen (mot. 1985/86:Sf512). I motionen sägs lagstiftningen vara bristfällig i främst tre hänseenden: den är rättsosäker, ineffektiv och präglad av politiskt godtycke. Riksdagen avslog motionen med hänvisning bl.a. till pågående överväganden inom arbetsmarknadsdepartementet och till vårt pågående arbete (SfU 1986/87:9).

I detta sammanhang kan det vara tillräckligt att nämna att värdet av förhandlingsinstitutet har ifrågasatts, i varje fall i dess nuvarande utformning. Det betecknas som ineffektivt ur saklig synpunkt. Domstolens roll blir enbart registrerande samtidigt som den utlänning som förhandlingen gäller kan få en felaktig föreställning om avsikten med och betydelsen av det som sker. Omständigheterna är ju t.ex. sådana att han lätt bibringas uppfattningen att det är domstolen som beslutar om han skall få stanna i Sverige eller inte.

6.4 Säkerhetsskyddet för statliga myndigheter

Säkerhetsskydd är ett samlingsbegrepp för olika åtgärder och skyddsformer. De syftar alla till att skydda vitala säkerhets- och totalförsvarsintressen. Deras mål är att förhindra att uppgifter av betydelse för den nationella säkerheten i vid mening kommer i händerna på obehöriga personer. Åtgärderna omfattar sekretess-, tillträdes- och infiltrationsskydd samt information och kontroll av bestämmelserna. De har sin legala grund i *säkerhetsskyddsförordningen* (1981:421). Denna gäller för alla statliga myndigheter - med undantag av riksdagen och regeringskansliet - som har uppgifter för eller annars berörs av förhållande av betydelse för totalförsvaret eller landets säkerhet[5].

---

5. Bestämmelser om säkerhetsskydd för riksdagen och regeringen har berörts i avsnittet om de centrala samhällsfunktionerna.

Regleringen bärs alltså upp av behovet av sekretess. Det primära syftet är att förhindra eller i varje fall försvåra spionage och liknande brott mot vår nationella säkerhet. De sätt på vilka de olika skyddsformerna definieras ger besked om detta.

Med *sekretesskydd* avses skydd mot att obehöriga får kännedom om uppgifter för totalförsvaret eller rikets säkerhet i övrigt och som enligt sekretesslagen (1980:100) omfattas av sekretess. *Tillträdesskydd* innebär skydd mot att obehöriga får tillträde till anläggningar, områden, fartyg och andra ställen där de kan få kännedom om uppgifter som omfattas av sekretesskyddet eller där verksamhet som har betydelse för totalförsvaret eller landets säkerhet i övrigt bedrivs. Tillträdesförbud kan utfärdas med stöd av den s.k. *skyddslagen* (1940:358)[6]. *Infiltrationsskyddet* avser att hindra att någon som inte är pålitlig från säkerhetssynpunkt får tjänst eller vikariat eller uppdrag som är av betydelse för totalförsvaret eller rikets säkerhet i övrigt.

Av betydelse är också den kontroll som skall ske enligt *personalkontrollkungörelsen* (1969:446). Med personalkontroll avses inhämtande av upplysningar ur polisregister (1 §). Personalkontroll får företas av de myndigheter som räknas upp i kungörelsen, f.n. ett 50-tal (3 §). Framställning om utlämnande av uppgifter görs hos rikspolisstyrelsen (7 §). Den myndighet som företar personalkontrollen skall självständigt pröva betydelsen av de uppgifter som kommit fram. I den bedömning av pålitligheten som myndigheten gör skall också vägas in vad den tilltänkta verksamheten omfattar och vad myndigheten själv känner till (betyg, referenser osv.) om vederbörande person (20 §). Enligt *förordningen* (1975:608) *om krav på svenskt medborgarskap för tillträde till vissa statliga tjänster* får myndighet inte tillsätta en statlig tjänst som har hänförts till skyddsklass[7] enligt personalkontrollkungörelsen med annan än svensk medborgare.

---

6. Skyddslagen har berörts i avsnittet om de centrala samhällsfunktionerna.

7. Skyddsklasserna är tre - 1 A, 1 B och 2. Till skyddsklass 1 A hänförs en tjänst där tjänstemannen i stor omfattning får del av sådana sekretessbelagda uppgifter av synnerlig betydelse för rikets säkerhet som berör en större eller särskilt väsentlig del av totalförsvaret. I skyddsklass 1 B inplaceras en tjänsteman som annars i en omfattning som inte är obetydlig får del av sekretessbelagda uppgifter av synnerlig betydelse för rikets säkerhet. Till skyddsklass 2 hänförs tjänster där innehavaren antingen i obetydlig omfattning får del av sekretssbelagda uppgifter av synnerlig betydelse för rikets säkerhet eller i en omfattning som inte är ringa får del av andra sekretessbelagda uppgifter av betydelse för rikets säkerhet. - Regeringen bestämmer för varje myndighet vilka tjänster som skall hänföras till skyddsklass 1 A eller 1 B. Regeringen kan bemyndiga vederbörande myndighet att bestämma vilka tjänster som skall tillhöra skyddsklass 2. Förnyad personalkontroll skall ske för skyddsklass 1 A och 1 B minst en gång vart femte år.

Överbefälhavaren och rikspolisstyrelsen meddelar föreskrifter för verkställigheten av säkerhetsskyddsförordningen samt ger allmänna råd och råd i särskilda fall om säkerhetsskydd enligt en särskild ansvarsfördelning. Överbefälhavaren svarar i princip för de myndigheter som hör till försvarsdepartementet och rikspolisstyrelsen för övriga utom justitiekanslern. Allmänna råd och råd i särskilda fall om tekniska skyddsåtgärder meddelas av rikspolisstyrelsen för samtliga myndigheter. På begäran skall överbefälhavaren och rikspolisstyrelsen i särskilda fall lämna råd om säkerhetsskydd till regeringskansliet, till riksdagen och dess myndigheter, till justitiekanslern samt till kommuner och landstingskommuner.

Överbefälhavaren och rikspolisstyrelsen har gemensamt utfärdat *föreskrifter och allmänna råd om säkerhetsskydd* (FA/SÄK).

Säkerhetsskyddsförordningen och de till den anslutande föreskrifterna och råden är, som redan har framgått, tillkomna och utformade med hänsyn till behovet av sekretess i vid mening. Ett effektivt tillträdesskydd (skalskydd) ger naturligtvis "bonuseffekter" när det gäller personskyddet. De praktiska förändringar som gjorts på området under senare tid har också varit direkt inriktade på att öka detta skydd. Nödvändigheten att skydda de personer som vistas i en byggnad ligger bakom åtgärder som installerandet av t.ex. överfallslarm, inpasseringsslussar och skottsäkra glasrutor.

6.5 Livvaktsskyddet

Det är polisens uppgift att - med polislagens ord - bl.a. "förebygga brott och andra störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten" och "lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp". Det innebär att det är polisens sak att se till att bl.a.statsråd och andra offentliga personer kan gå säkra till liv och lem. Det ansvaret söker man leva upp till bl.a. genom att förse de personer med livvakter, för vilka hotbilden, dvs. den samlade bedömningen av risken för angrepp i någon form, är sådan att ett närskydd anses vara nödvändigt när de vistas ute i samhället[8].

Närskydd genom livvakter är en relativt ny företeelse i vårt land. När det tidigare förekom, dvs. fram till 1960-talets senare hälft, gällde det nära nog uteslutande utländska statsöverhuvuden eller andra officiella representanter för annat land på besök här. Personskyddsinsatser för personer som finns i landet mer permanent började bli vanligare i slutet av 1960-talet. Då fick två utländska ambassadörer livvakter. De

---

8. I *bil. 10* finns en redogörelse för den polisiära livvaktsverksamheten, utländska livvakters befogenheter i Sverige och den privata livvaktsverksamheten.

insatserna pågår för övrigt ännu. I början av 1970-talet förändrades bilden. Även Sverige blev skådeplatsen för våldsdåd begångna av extremister av olika slag. Insikten om att sådant kunde hända här ledde till att kungen och hans familj och statsministern fick särskilt skydd. Sedan slutet av 1970-talet har kungen och statsministern ständigt livvaktsskydd. Andra offentliga personer har fått och får skydd temporärt. Inom statsrådskretsen har sålunda det statsråd som är ansvarigt för besluten i utlänningsärenden vid flera tillfällen varit utsatt för sådana hot mot sin person att livvakter avdelats för statsrådets närskydd. Från tid till annan har det också förekommit sådana hot mot talmannen, andra statsråd och andra offentliga personer att särskilda personskyddsinsatser har bedömts nödvändiga. Det finns däremot endast några få fall där livvakter avdelats för personskydd åt andra än politiker.

Det är alltså hotbilden som styr om livvaktsskydd bör sättas in och andra åtgärder vidtas. Bedömer RPS/SÄK att hotbilden är sådan att livvaktsskydd är motiverat informeras den mot vilken hotet riktar sig ("objektet" enligt en inte särskilt lyckad polisiär terminologi) om varför åtgärder bör vidtas. Det förutsätts också att de livvakter som skall fullgöra uppdraget känner till hotbilden. Det låter sig sägas att i förlängningen av polisens generella skyldighet att förebygga brott och lämna allmänheten skydd ligger att polisen ensam bestämmer om och i vilken omfattning som livvaktsskydd och andra personskyddsåtgärder skall sättas in. Så har systemet emellertid inte fungerat. Den som RPS/SÄK bedömer skall ha t.ex. livvaktsskydd avgör i princip själv om han eller hon vill ha det. RPS/SÄK har inte tvingat på någon ett livvaktsskydd som vederbörande bestämt har motsatt sig.

När det gällde Olof Palme ansåg RPS/SÄK att den generella hotbilden för honom var sådan att han alltid - såväl i som utom tjänsten - borde ha livvaktsskydd oberoende av om man kände till något konkret hot eller inte. Olof Palme själv var, det är känt och omvittnat, mycket mån om att ha en privat sfär. Hans principiella inställning var också den, har det framhållits, att en öppen demokrati som Sverige förutsätter direkta och omedelbara kontakter mellan politiker och andra människor och att åtgärder som försvårar sådana kontakter så långt möjligt måste undvikas. RPS/SÄK respekterade denna inställning men underlät inte att vid flera tillfällen påpeka att han, enligt dess bedömning, hade behov av ett kontinuerligt, heltäckande skydd. På grund av Olof Palmes inställning sattes emellertid inte något livvaktsskydd in vid de tidpunkter då han sade sig inte behöva det eller av andra skäl inte ville ha det. När det gällde definierade, konkreta hot (dvs. hot som härrörde från en viss person, hade anknytning till en viss plats osv.) hade Olof Palme enligt uppgift sällan några invändningar mot livvaktsskydd. Det kan i sammanhanget erinras om att Olof Palme förbehöll sig möjligheten att röra sig mellan bostaden på Västerlånggatan, riksdagshuset och Rosenbad (dens.k. "gyllene triangeln") utan att åtföljas av livvakter.

De personer som i dag har livvaktsskydd åtföljs av sina livvakter vid i princip alla de tillfällen då de inte vistas i bostaden[9] eller på en annars skyddad plats. Såvitt gäller skyddet av kungen bör också framhållas den förstärkning av hans närskydd som består däri att han alltid, såväl i officiella som i privata sammanhang, åtföljs av sin adjutant. Det är chefen för kungens stab som organiserar och leder adjutanternas verksamhet. Han fastställer också instruktionen för adjutanterna. Instruktionen är utarbetad i samarbete med rikspolischefen.

6.6 Iakttagelser och analys

Allmänt

I modern tid har Sverige, i varje fall fram till slutet av 1960-talet, varit ett i många avseenden mycket öppet samhälle. Tidigare rörde sig kungen och medlemmarna i regeringen utan särskild bevakning ute bland folket. Ingen, utom möjligen tillresta journalister från andra och mer oroliga delar av världen, såg något märkligt i detta. Öppenheten sträckte sig ända in till statsministerns avdelning i statsrådsberedningen. Dörren stod olåst och en besökare kunde, om han hade tur, stöta på regeringschefen själv och säga honom sitt hjärtas mening.

Denna närmast idylliska tid förefaller nu att vara över. Samhället har bara på några år blivit mera tillknäppt, låsen fler, inpasseringskontrollerna noggrannare och säkerhetsanordningarna mer sofistikerade. Beslutsfattarnas arbetsplatser är inte sällan försedda med skottsäkert glas, de kan använda sig av säkerhetsbilar och de förses tidvis med livvakter som följer dem kontinuerligt. Parallellt med dessa lätt konstaterbara insatser har skett förändringar inom lagstiftning och myndighetsorganisation i syfte att stärka skyddet mot olika våldshandlingar.

Denna utveckling beklagas av alla men förefaller att accepteras av de flesta. De som har invändningar ifrågasätter visserligen inte att offentliga personer så långt möjligt måste skyddas mot dem som kan tänkas vilja skada dem. Men kritikerna hävdar att de åtgärder som vidtagits blivit alltför långtgående och att dessa åtgärder därför riskerar att bli en fara för vårt, såväl inåt som utåt, öppna samhälle och därmed på sikt för demokratin. Man pekar på att det har utförts få terroristhandlingar i vårt land och att de som har utförts endast i några fall varit riktade mot Sverige, svenskar eller svenska intressen.

Det är sant att Sverige vid en internationell jämförelse har varit förskonat från terrordåd av det slag som drabbat t.ex. Frankrike. Men det skulle säkerligen vara oklokt att därav dra slutsatsen att Sverige

---

9. Det förtjänar också att erinras om att statsministern numera bor i en ur säkerhetssynpunkt särskilt iordningställd tjänstebostad i centrala Stockholm.

även i framtiden kommer att vara en i detta avseende fredad vrå av världen. Den som i augusti 1972 hade påstått att ett svenskt inrikesflyg skulle komma att kapas en månad senare, skulle knappast ha blivit trodd. Vi i Sverige måste inse risken av att det även här kan komma att begås mord, bombdåd och liknande ting av terrorkaraktär och inrätta oss därefter. Som nation måste vi kunna skydda den egna befolkningen, inte bara svenskar utan också, och i lika hög grad, de invandrare som finns här. Också det svenska samhället måste ha de medel som behövs för att bekämpa terrorism som företeelse och för att skydda offentliga personer mot angrepp. Skyddas behöver de för övrigt under alla förhållanden. Risken att någon av privata skäl förgriper sig på en sådan person får inte uteslutas.

Men inte enbart risken av en terrorattack i någon form på svensk mark gör det nödvändigt att bekämpa terrorism som företeelse. Sveriges internationella åtaganden inom Förenta nationerna och andra mellanfolkliga organisationer ålägger vårt land att aktivt medverka i den kampen. Inte minst viktigt i det sammanhanget är att se till att Sverige inte blir en bas för attacker mot mål i andra länder. Detta är de allmänna förutsättningar från vilka Sverige, inom den ram som rättssäkerheten drar upp, har att utforma lagstiftningen och dimensionera resurserna. Vi har i vår studie av det nuvarande systemet för kampen mot terrorism och därmed av möjligheterna till skydd inriktat vårt intresse på frågan hur effektiva de medel som används i den kampen är eller kan vara. Vi är givetvis medvetna om de andra aspekter som gör sig gällande i sammanhanget och som kan behöva vägas in vid utformningen av bl.a. lagstiftningen. Vi har emellertid inte sett det som vår uppgift att göra den avvägningen. Det är en uppgift för politiker och inte för jurister. Studien har inriktats på tre områden, nämligen *organisationen* för terrorismbekämpningen, *lagstiftning* av betydelse för terrorismbekämpningen och *livvaktsverksamhetens* funktion och organisation. Vår studie har, som nyss sades, gällt om systemet i vissa hänseenden är så effektivt och rationellt som det kunde eller borde vara.

Organisationen

Rikspolisstyrelsen har ansvaret för den polisiära säkerhetstjänsten. Inom styrelsen är det säkerhetsavdelningen[10] (RPS/SÄK) som svarar för den delen av verksamheten. Med stöd av sin författningsenliga befogenhet att leda verksamhet som rör brott mot rikets säkerhet har rikspolisstyrelsen meddelat föreskrifter för handläggningen av de ärenden och utredningar som RPS/SÄK har ansvaret för. Av föreskrifterna framgår att RPS/SÄK, förutom sin befattning med kontraspionaget, har en central roll inom polisväsendet när det gäller terrorismbekämpningen. RPS/SÄK skall följa upp och ingripa mot sådana organisationer som genom våld eller hot om våld kan anses farliga för den allmänna säkerheten eller enskild

10. Se bil. 3.

person. Ansvaret är emellertid i princip begränsat till kontaktverksamhet och spaning för kartläggning och analys, främst av dessa organisationers målsättning och metoder. I fall som är av särskilt känslig art eller då speciella tvångsmedel är nödvändiga svarar RPS/SÄK även för spaning och utredning. Till de delar RPS/SÄK inte har ansvaret för den polisverksamhet som behövs i anledning av ett terroristärende, ankommer ansvaret på den lokala eller regionala polismyndigheten. Så är fallet när det gäller ett faktiskt ingripande mot en terrorgrupp vid t.ex. en ambassadockupation. De lokala och regionala polismyndigheterna skall underrätta RPS/SÄK när man misstänker brott som RPS/SÄK skall handlägga eller när det annars förekommer något som bedöms vara av intresse för RPS/SÄK. Påbörjar RPS/SÄK en utredning av ett ärende skall, med beaktande av nödvändig sekretess, den berörda polismyndigheten underrättas.

Den ordning som här översiktligt beskrivits är inte helt oomstridd. Det finns några som anser att de uppgifter som RPS/SÄK har ansvaret för *borde föras över till den öppna polisverksamheten* och då till polismyndigheten i Stockholm. De som anser det motiverar sin uppfattning med att "vanlig" brottslighet oftast tillhör förberedelsestadiet inför en terroristattack. Det gäller för terroristerna att skaffa fram de pengar, vapen och andra förnödenheter som är en förutsättning för en ur deras synpunkt framgångsrik aktion. Integreras hela terrorismbekämpningen i den öppna polisen kan, hävdas det, verksamheten effektiviseras och rationaliseras. Samtidigt skulle RPS/SÄK kunna koncentrera sig på vad som är dess primära uppgift, kontraspionaget. Det har tillagts att den stränga sekretess som gäller och måste gälla i den sistnämnda verksamheten har kommit att tillämpas mer än nödvändigt i terrorismbekämpningen, vilket skall ha lett till att RPS/SÄK inte lämnar ifrån sig information som är väsentlig för den öppna polisverksamheten.

En framgångsrik kamp mot terrorism förutsätter information och kunskap om enskilda individers och gruppers förehavanden och helst också om deras planer. Kampen mot terrorism är internationell på samma sätt som terrorism är det. De för den kampen ansvariga organen på skilda håll i världen delger varandra den information som de får från olika källor. Det är utomordentligt viktigt för både organet och källan att informationen behandlas med största sekretess. De nationella säkerhetstjänsterna är medvetna om detta och agerar därefter. De s.a.s. umgås ytterst ogärna i det avseendet med andra än varandra.

Under senare år har Interpol fått den formella möjligheten att delta i kampen mot terrorism. Verksamheten, för vilken särskilda resurser avdelats vid högkvarteret i Paris, är inriktad på att samla in och distribuera information till de nationella byråerna i medlemsländerna (i Sverige rikspolisstyrelsen). Arbetet på att bygga upp en databaserad informationsbank pågår. Interpol kommer emellertid att, t.v. i varje fall, förbli en i förhållande till de nationella säkerhetstjänsterna sekundär informationskälla redan därför att det bland Interpols medlemsländer finns sådana som av andra bedöms som inte helt pålitliga i sammanhanget.

Det går inte att bortse från att det är av avgörande betydelse för möjligheten att aktivt och framgångsrikt bekämpa terrorism och förhindra terroraktioner i Sverige att det finns tillgång också till kunskap som finns utanför landets gränser. RPS/SÄK har sedan flera år väl etablerade och fungerande kontakter med utländska säkerhetstjänster. Flödet av information till Sverige är betydande. Det kan på goda grunder betvivlas att de utländska säkerhetstjänsterna skulle vara lika villiga att delge en annan del av polisorganisationen än RPS/SÄK den information som RPS/SÄK får idag. Detta förhållande talar med avsevärd tyngd för den rådande ordningen.

Tanken att föra över terrorismbekämpningen till den öppna sidan av polisverksamheten kan realiseras på två sätt. Uppgiften kan läggas på rikskriminalsektionen inom rikspolisstyrelsen eller föras ned på region- eller distriktsnivå. Vid det senare alternativet måste verksamheten utan varje tvekan koncentreras hårt. Det är en orimlig tanke att sprida en verksamhet, som kanske mer än de flesta kräver överblick och samordning, på flera händer. Den nödvändiga koncentrationen skulle emellertid uppnås om uppgiften läggs på polismyndigheten i Stockholm, som är landets i särklass största. En sådan ordning kan ju framstå som naturlig inte minst med tanke på att Stockholm är en huvudstad med allt vad det innebär, och att det därför är sannolikt att terrorister väljer att slå till där.

Bortsett från den informationsaspekt, som vi tidigare talade om, finns det emellertid en annan viktig invändning mot att ansvaret för terrorismbekämpningen i sin helhet läggs på polismyndigheten i Stockholm. Att låta en lokal polismyndighet få ansvaret för en riksomfattande polisiär uppgift skulle strida mot den organisationsstruktur som gäller för polisväsendet och om vilken det råder stabil politisk enighet. Detta alternativ bedömer vi därför knappast som realistiskt.

Den invändningen gäller emellertid inte för det fall att ansvaret läggs på en annan enhet inom rikspolisstyrelsen än RPS/SÄK, dvs. på rikskriminalsektionen. Den sektionens verksamhet har emellertid inte ett sådant operativt samband med polisverksamheten på lokal nivå att en fullständig integrering av terrorismbekämpningen med den lokala polisverksamheten skulle uppnås i ett sådant alternativ. Det tidigare angivna problemet skulle i grunden kvarstå. Även de överväganden som detta alternativ ger upphov till leder oss till slutsatsen att RPS/SÄK är att föredra framför rikskriminalsektionen. Terrorismbekämpningen ligger väl i linje med RPS/SÄK:s övriga verksamhet, den är närmast integrerad med denna. RPS/SÄK har också en utbyggd regional organisation vilket har sin givna betydelse i sammanhanget. En förändring av den nuvarande ordningen skulle dessutom innebära att dagens organisation splittras med i varje fall initiala effektivitetsförluster.

Sammanfattningsvis finner vi att det knappast finns något reellt alternativ till dagens ordning. Det har för övrigt, när det gäller vilken organisation som skall ha huvudsansvaret för att terrorism

bekämpas, inte riktats några väsentligare invändningar mot det sätt den har fungerat. Ansvaret bör alltså, såvitt vi har kunnat finna, ligga kvar på RPS/SÄK.

Ett förtroendefullt och nära samarbete mellan RPS/SÄK och andra delar av polisväsendet är emellertid en viktig förutsättning för att RPS/SÄK skall lyckas med sin uppgift. Det samarbetet har, enligt vad som har sagts oss, på sina håll haft sina brister därför att RPS/SÄK varit ovillig att släppa ifrån sig information. Detta har fått till följd att man inom polisen i övrigt har saknat kunskap om terrorismen som företeelse och om den aktuella situationen, vilket i sin tur medfört att man där inte kunnat ha den beredskap och kunnat agera på det sätt som annars varit möjligt. Det samlade polisväsendets effektivitet har därigenom inte varit så hög som den kunde ha varit.

Utan att ta ställning till det berättigade i den framförda kritiken vill vi som vår mening uttala att det måste finnas utrymme för en *förhållandevis stor öppenhet i umgänget mellan RPS/SÄK och den öppna sidan* i dessa frågor. Det är givetvis så att det finns ett uttalat och obestridligt behov av sekretess i denna del av RPS/SÄK:s verksamhet. Detta kan emellertid inte alltid och i alla lägen vara så stort att inte åtskilliga av de uppgifter om såväl fakta som tendenser i utvecklingen på terrorismområdet som samlas inom RPS/SÄK, i vart fall i bearbetad form, borde kunna lämnas till den öppna sidan i större omfattning än som nu är fallet. En mindre sluten attityd från SÄK:s sida generellt sett skulle rimligen gagna polisverksamheten i dess helhet.

Detta resonemang kring samarbetet inom polisväsendet har dessutom gett oss anledning till några allmänna reflexioner kring RPS/SÄK som organisation.

Polisarbetet, vare sig det gäller brottsförebyggande eller brottsutredande verksamhet, kan av lätt insedda skäl inte alltid bedrivas öppet och under full insyn. Sekretesskraven är särskilt markerade inom den del av verksamheten som RPS/SÄK svarar för. Det säger sig självt att en organisation som har kontraspionage som en av sina väsentligaste uppgifter måste präglas av slutenhet och sekretess. Detta obestridliga förhållande är emellertid inte utan sina komplikationer, inte minst för organisationen själv. Det kan leda till att det uppstår myter om den men också, vilket är allvarligare, att verksamheten ifrågasätts i olika hänseenden. Detta händer desto lättare som verksamheten, i motsats till andra polisiära aktiviteter, sällan når ens den grad av offentlighet och insyn som redan en process vid domstol innebär, även om den skulle ske bakom stängda dörrar.

Det är viktigt att allmänheten har förtroende för den betydelsefulla verksamhet som RPS/SÄK bedriver bl.a. för att bekämpa terrorism. Det förtroendet förutsätter att det finns fristående personer med möjlighet att följa och kontrollera verksamheten. Det kan sägas att detta intresse av insyn och kontroll från allmänhetens sida tillgodoses genom den

information som lämnas till rikspolisstyrelsens styrelse, där det sitter företrädare för de största politiska partierna. Dessa allmänhetens representanter får, när de börjar sitt arbete i styrelsen, tillfälle att på plats studera RPS/SÄK:s verksamhet. Genom arbetet i styrelsen och regelbundet återkommande "studiedagar" hålls kunskaperna uppe och aktualiseras. Det kan också sägas att JO:s och JK:s tillsyn över RPS/SÄK:s verksamhet ger inblickar i denna. Frågan är om detta är tillräckligt för att verksamheten skall ha den förankring hos allmänheten som är nödvändig. Alla kan självklart inte få veta allting, långt därifrån. Men eftersom RPS/SÄK:s verksamhet rymmer så många svårbemästrade problem av både mänsklig och politisk art är det inte bara rimligt utan snarast nödvändigt att verksamheten bedrivs så, att det inte uppstår några tvivel om dess syften och de medel som används för att nå dessa.

En effektiv kamp mot terrorism förutsätter breda *kunskaper inte bara om strikt polisiära ting utan även om de etniska, politiska, kulturella och religiösa förhållanden* som lett till uppkomsten av de rörelser som använder våldet som kampmedel. Åtskilligt har gjorts för att tillgodose RPS/SÄK:s behov av sådan kunskap. Att chefen för utrikesdepartementets politiska avdelning knutits som sakkunnig till rikspolisstyrelsens styrelse är ett exempel på detta. Andra insatser bör kunna göras för att ytterligare bredda kunskapsbasen. Det skulle, enligt vår mening, t.ex. vara värdefullt för RPS/SÄK:s arbete om man mera systematiskt än hittills fick del av de politiska analyser som utrikesdepartementet gör och som berör de områden där olika terroristorganisationer har sitt ursprung. Detta bör det ju praktiskt vara desto lättare att åstadkomma som det på departementet numera finns en person som har till uppgift att i samråd med den politiska avdelningen samla in, bearbeta och analysera situationen i just sådana områden.

I detta sammanhang kan det också vara på sin plats att erinra om att det inom regeringskansliet numera finns en *interdepartemental grupp* med företrädare för statsrådsberedningen samt justitie-, utrikes- och arbetsmarknadsdepartementen vars uppgift det är att följa upp terrorismfrågor och skapa förutsättningar för en effektiv och rationell samordning av verksamheten. Gruppen är t.v. av informell karaktär. Det skulle, inte minst av hänsyn till behovet av kontinuitet och konsekvens, säkerligen vara av värde om dess existens och verksamheten kunde ges en fastare form.

Vi vill här också något beröra en annan fråga av delvis organisatorisk karaktär men av definitiv betydelse för möjligheterna att bekämpa de terrordåd som man ändå alltid måste räkna med kan drabba vårt land. Vi syftar på de s.k. *piketgrupperna* som finns i de tre största polisdistrikten och vilkas uppgift det är att ingripa i särskilt besvärliga och allvarliga situationer.

Piketgruppernas speciella träning och utrustning har utnyttjats främst i sådana situationer då någon barrikaderat sig och använt eller hotat använda skjutvapen. Grupperna har visat sig vara väl ägnade att ta hand om och avveckla dessa och liknande situationer. Men under vår studie har det yppats allvarliga tvivel på att grupperna, trots de förbättringar som successivt skett, har eller kommer att få utbildning, utrustning och andra resurser för att hantera t.ex. en ny ambassadockupation av det slag som inträffade år 1975. Det finns också ett nytt förslag från en arbetsgrupp inom rikspolisstyrelsen om att inrätta en nationell insatsstyrka med kapacitet att användas i situationer av liknande slag.

Vi känner väl till den diskussion som fördes och de överväganden som gjordes när frågan om att inrätta en sådan specialstyrka tidigare var uppe[11]. Vi kan likväl, från rena effektivitetssynpunkter, inte underlåta att framhålla att vi, som delar uppfattningen att piketgrupperna inte räcker till i extremt allvarliga situationer, anser det vara en väsentlig brist i beredskapen mot terrorism och för möjligheterna att praktiskt bekämpa den att Sverige - för övrigt i motsats till våra nordiska grannländer - saknar en insatsstyrka med tillräcklig kapacitet.

Lagstiftningen

De regler vid sidan av de straffprocessuella, som idag gör det möjligt att ingripa mot faktiska eller presumtiva terrorister, finns i *utlänningslagen* (1980:376). Trots att denna lagstiftning är av förhållandevis sent datum har den kritiserats både i formellt och i materiellt hänseende. Det har sålunda gjorts gällande att den inte tillgodoser de rättssäkerhetskrav som måste ställas. Det har vidare ifrågasatts om det verkligen behövs särskilda terroristbestämmelser och om inte brottsbalkens regler om bl.a. stämpling och förberedelse till brott är tillräckliga.

Invändningarna mot dagens ordning går i huvudsak ut från den enskilde utlänningens situation när han kommer i kontakt med systemet. Den tekniska översyn som uppdragits åt en särskild utredare att göra kan också sägas ha den utgångspunkten[12]. Vi har närmat oss lagstiftningen från en delvis annan utgångspunkt. Lagstiftningen spelar en dominerande, för att inte säga avgörande roll i ansträngningarna att bekämpa terrorism. Förutsättningarna för att kunna skydda människor och intressen här i landet mot våldsdåd av terroristkaraktär och för att förhindra att Sverige blir en bas för sådana aktioner i andra länder beror till

---

11. Se senast JuU 1986/87:23 s 20.

12. Utredaren (f.d. justitierådet Carl Holmberg) skall enligt direktiven (Dir. 1987:3) bl.a. lämna förslag till sådana ändringar i förfarandet som kan korta handläggningstiderna. Han skall vidare överväga om det är lämpligt att bl.a. skilja ut terroristbestämmelserna ur lagen och ta in dem i en särskild lag.

väsentlig del på om presumtiva terrorister kan hindras att komma hit eller avlägsnas ur landet när de befinner sig här. Redan här visar sig, enligt vår uppfattning, *behovet av en särskild på terrorismbekämpningen inriktad lagstiftning*. Terrorismbekämpningen ställer från förebyggande synpunkter specifika krav på lagstiftningen som brottsbalken och rättegångsbalken i sin nuvarande utformning knappast kan anses tillgodose.

De praktiska erfarenheterna av tillämpningen av de särskilda terroristbestämmelserna är förhållandevis begränsade. Bestämmelserna har tillämpats i ett trettiotal fall. Vår studie av hur regleringen har fungerat i praktiken utgår därför från ett statistiskt sett ganska bräckligt material. Vår genomgång av handlingar i de ärenden från år 1984 där ett antal kurder utvisades och våra samtal med personer på myndighetsnivå som kommit i kontakt med regleringen och dess tillämpning har dock gett oss ett visst underlag för en analys.

Utlänningslagens terroristbestämmelser syftar till att utländska medborgare vilkas närvaro utgör en påtaglig fara för terroristhandlingar skall kunna hindras att komma in i landet resp. avlägsnas ur landet om de redan befinner sig här. *Regleringen har emellertid sina begränsningar*. En utlänning som tillhör eller verkar för en känd terrorgrupp som inte kan befaras begå terrorhandlingar utanför sitt hemland kan sålunda inte avvisas eller utvisas med stöd av terroristbestämmelserna. En sådan grupp kan följaktligen använda Sverige som bas eller reorganisationsområde utan att terroristlagstiftningen lägger hinder i vägen.

Det finns i landet i dag tusentals *flyktingar som inte hade några identitetshandlingar* när de kom hit och som man följaktligen inte med säkerhet vet vilka de är. Det alldeles övervägande flertalet av dem är helt säkert olyckliga människor på flykt undan krig och förföljelse. Men det är onekligen en komplikation, inte minst för en eventuell tillämpning av terroristbestämmelserna, att så många utlänningar finns här utan att det är möjligt att med rimlig grad av säkerhet fastställa deras identitet.

Vi har inte sett det som vår uppgift att i detalj värdera enskildheter i lagstiftningen. Men vi vill ändå här återge ett par synpunkter som förts fram till oss under vår studie. En sådan gäller den *förhandling inför domstol* som förutsätts ske i vissa situationer. Det institutet i dess nuvarande utformning upplevs som sakligt sett föga meningsfullt särskilt som det är ägnat att ge den utlänning som förhandlingen gäller en felaktig uppfattning om vad det egentligen är fråga om. En annan och sakligt sett tyngre invändning är att det finns risker med att det tar så förhållandevis lång tid mellan det att en fråga om avvisning eller utvisning anhängiggjorts och till dess att beslutet kan verkställas. Den situationen kan komma att utnyttjas av den organisation eller grupp som utlänningen tillhör. Risken för aktioner utifrån mot Sverige och svenska intressen i utpressningssyfte kan enligt internationella erfarenheter inte nonchaleras.

Utlänningslagen är emellertid inte den enda författning som det finns anledning att uppmärksamma i detta sammanhang. *Spaningslagen*, som ju funktionellt är kopplad till utlänningslagens terroristbestämmelser, *säkerhetsskyddsförordningen* och *personalkontrollkungörelsen* innehåller bestämmelser av betydelse för terrorismbekämpningen i vid mening. Vi har i vår studie av dessa författningar och hur de har tillämpats lagt tonvikten vid personskyddsaspekten, dvs. deras betydelse när det gäller att förhindra angrepp på offentliga personer. Från den synpunkten kräver spaningslagen ingen särskild kommentar utom en erinran om dels att den är tillämplig endast på utländska medborgare som ansetts vara terrorister men som ändå får vistas i landet, dels att den endast har tillämpats i ett mycket begränsat antal fall.

Säkerhetsskyddsförordningens primära syfte är att säkra sekretessen i vid mening kring material som är av betydelse för totalförsvaret och landets säkerhet. Det säger sig självt att exempelvis ett effektivt tillträdesskydd samtidigt också skyddar de personer som vistas i den byggnad eller på det område dit tillträdet kontrolleras. Vi konstaterar emellertid att *personskyddsaspekten* inte har fått något specifikt uttryck i författningen. Detta är förvånande eftersom det är behovet av personskydd som bestämt mycket av det som gjorts och görs vid utformningen av statliga myndigheters lokaler och andra anläggningar.

Personalkontrollkungörelsen bärs upp av strävan att garantera den sekretess som omsorgen om den nationella säkerheten kräver. Endast den vars pålitlighet har undersökts och av vederbörande myndighet befunnits godtagbar bör anställas i en befattning där han eller hon kommer i kontakt med hemligt material. *Effektiviteten hos den kontroll* som görs hos rikspolisstyrelsen - huvudsakligen genom slagning i olika register - kan diskuteras. Vi avser emellertid inte att föra den diskussionen här utan nöjer oss med att konstatera att det i flertalet fall måste vara "stora fiskar som skall fastna i det nät som personalkontrollen utgör".

En svaghet i den nuvarande ordningen, som vi vill peka på, är att kungörelsen inte omfattar t.ex. kommuner och landstingskommuner. En annan svaghet är att regleringen inte ger möjlighet att kontrollera personer som skall anförtros uppgifter som för dem *i nära kontakt med offentliga personer* eller som annars skall placeras i befattningar av betydelse för personskyddet i vid mening. För att belysa denna svaghet kan man utgå från förhållandena vid en stor flygplats som exempelvis Arlanda. Det är ett känt faktum att *flygplatser och flygplan* är vanliga mål för terroristattacker. Kontrollen av passagerare och deras handbagage är också sträng och, som en följd av våra konventionsåtaganden, hundraprocentig på de internationella flygningarna. På de nationella linjerna kontrolleras genomsnittligen 3-4 % av passagerarna och deras handbagage. För att Arlanda skall fungera behövs många människor i skilda funktioner. Somliga har ur personskyddssynpunkt känsliga befattningar. Någon legal möjlighet att kontrollera deras pålitlighet ur den synpunkten finns emellertid inte. Detta är, som vi ser det, en

brist. Vi vill till detta bara påpeka att om det går att ta ut något ur ett incheckat bagage - vilket obestridligen har skett - så går det också att lägga dit något!

Livvaktsverksamheten

Livvakter utgör en del av det personskydd som en offentlig person, t.ex. ett statsråd, får när den hotbild som gäller för honom eller henne gör det motiverat. I praktiken går det så till att polisen tar kontakt med den aktuella personen och informerar om hotbilden och i förekommande fall att denna är sådan att vederbörande bör tilldelas livvakter. I princip avgör den som utsätts för hotet själv om skyddet skall sättas in. Polisen anser sig inte böra tvinga på någon ett skydd som han eller hon inte vill ha.

Det är emellertid viktigt att inte överdriva eller överdramatisera betydelsen av den antydda principen. Det hör till de absoluta undantagen att ett statsråd eller någon annan offentlig person inte accepterar RPS/SÄK:s bedömning i dessa frågor. Olof Palme förbehöll sig en privat sfär och rätten att själv avgöra när han ville ha livvaktsskydd. Till detta bidrog säkerligen det förhållandet att han inte alltid delade den hotbildsbedömning som polisen gjorde och som man menade krävde att han ständigt åtföljdes av livvakter. Olof Palmes nationella och internationella ställning var sådan att det är förklarligt att det blev som han ville ha det.

Det är ett klassiskt dilemma som här avtecknar sig; hur skydda en politiker utan att förhindra möjligheterna till ett privat liv, direkta kontakter med människor och insikter om andra människors villkor, som allt är en förutsättning för politisk verksamhet i en demokrati? Olof Palme hade sin bestämda uppfattning om rätten till en privat sfär och om att sådant, som på det ena eller andra sättet försvårar direktkontakten med medborgarna, så långt möjligt måste undvikas. I en demokrati som den svenska måste detta vara den enda rimliga utgångspunkten. Det förhållandet att Olof Palme saknade livvakter den natt när han mötte sin mördare bör, enligt vår mening, inte tas till intäkt för att överväga någon ändring i den då och alltjämt tillämpade ordningen att den som är utsatt för hot själv måste lämnas möjlighet att påverka hur långt skyddet bör sträcka sig.

Ett effektivt skydd förutsätter *den skyddades medverkan och beredvillighet* att anpassa sina dispositioner till det samspel som är en förutsättning för att skyddet skall fungera väl. En ordning i fråga om livvaktsskyddet där polisen har sista ordet kan också få konsekvenser som knappast kan accepteras i en demokrati som den svenska. Den skulle ju exempelvis kunna innebära att polisen fick det slutliga avgörandet i frågor om vilka platser som den skyddade bör besöka, vilka framträdanden som han eller hon bör göra osv. Från juridisk-teknisk synpunkt skulle det dessutom säkerligen stöta på avsevärda svårigheter att införa en ordning där en offentlig person, t.ex. ett statsråd, skulle vara skyldig

att följa polisens direktiv både i sitt officiella och privata liv. Det kan vara tillräckligt att peka på de sannolika konflikterna med grundlagens fri- och rättighetsregler och på den rätt till personlig integritet som även t.ex. ett statsråd har.

Det är en uppgift för polisen att vidta personskyddsåtgärder. Enligt den grundläggande ansvarsfördelningen mellan polisorganen är det i första hand den lokala - eller regionala - polismyndigheten som skall ombesörja det skydd som behövs. I vissa hänseenden gäller emellertid särskilda regler. Dessa är av stor betydelse för vår studie. Reglerna rör det bevaknings- och säkerhetsarbete som behövs vid "statsbesök och liknande händelser". I dessa fall har rikspolisstyrelsen rätt att utöva polisledning[13]. Styrelsens föreskrifter[14] på detta område innehåller i fråga om livvaktsverksamheten att RPS/SÄK, förutom vid statsbesök, har ansvar för kungen, statsministern, talmannen, statsråd, partiledare och andra politiker medan motsvarande ansvar för utländska diplomater ligger på den regionala polismyndigheten. Som tidigare har anförts är det också i första hand för denna krets av officiella personer som det har funnits anledning att vidta särskilda personskyddsinsatser. Beroende på att dessa personer regelmässigt bor och vistas i Stockholmsområdet är det också där som den huvudsakliga delen av livvaktsverksamheten utförs. Det finns två livvaktsorganisationer i detta område: inom RPS/SÄK och inom polismyndigheten i Stockholm. Tidigare svarade RPS/SÄK för all livvaktsutbildning, men sedan slutet av år 1986 utbildar polismyndigheten i Stockholm sina egna livvakter. Även utrustning, uppträdande och taktik skiljer sig åt i de två organisationerna. Man kan säga att det håller på att utbildas två kulturer inom livvaktsområdet.

Dagens ordning är inte rationell. Förslag om att *samla livvaktsverksamheten organisatoriskt* har också förts fram. Rikspolisstyrelsen menar att ansvaret för hela verksamheten bör ligga hos styrelsen redan därför att det huvudsakliga ansvaret för terrorismbekämpningen ligger där. Från polismyndigheten i Stockholm har man sagt att, eftersom polischefen där har ett övergripande ansvar för säkerheten för alla som bor eller vistas i distriktet och detta ansvar inte är delbart, så bör livvaktsverksamheten vara en angelägenhet för denna polismyndighet. Enligt en åsikt som har framförts därifrån bör ju för övrigt också huvudansvaret för terrorismbekämpningen föras dit.

Det råder inte några delade meningar om att ansvaret för livvaktsverksamheten för den nyss angivna kretsen av officiella personer bör ligga på *en* myndighet. Det förefaller både naturligt och rimligt att ansvaret då läggs hos den myndighet som har den samlade kunskapen om

---

13. Inom rikspolisstyrelsen handläggs dessa frågor vid bevakningssektionen, se bil. 3.

14. Föreskrifterna finns som underbilaga till bil. 10.

terrorismen och där hotbilderna upprättas och analyseras, låt vara att hot som kan förekomma mot statsråd och andra inte alltid hänger samman med terrorism. Vår studie har lett oss till uppfattningen att det ansvaret bör ligga kvar inom rikspolisstyrelsen. Ansvaret för livvaktsverksamheten inklusive utländska diplomater bör följaktligen också ligga där. Frågan om det finns anledning att organisatoriskt inordna livvaktsverksamheten på ett annat sätt inom styrelsen än som nu är fallet anser vi inte att vi bör beröra. De personal- och andra resursförstärkningar som en sådan ändrad ordning skulle föra med sig avstår vi också från att här gå in på.

Under vår studie av livvaktsverksamheten har det från företrädare för polismyndigheten i Stockholm påtalats att det råder oklarhet om *ansvarsfördelningen mellan myndigheterna*. I vilken mån har polismyndigheten i Stockholm befriats från sitt ansvar när rikspolisstyrelsen ansvarar för livvaktsskyddet? Frågan är av principiell betydelse och gäller ansvarsfördelningen generellt mellan rikspolisstyrelsen och en lokal eller regional polismyndighet när styrelsen har ansvaret för livvaktsskyddet. Vilket ansvar har med andra ord en lokal polismyndighet för statsministerns säkerhet när han vistas i distriktet och åtföljs av livvakter från rikspolisstyrelsen? Under vems befäl står livvakterna när de utför sitt uppdrag? Vilken myndighet skall livvakterna vända sig till för att få beslut om att kroppsvisitera en person med stöd av 22 § polislagen? Har den lokala polismyndigheten att, i ett större perspektiv, ta ställning till vilka åtgärder för statsministerns säkerhet som bör vidtas?

Enligt vår uppfattning kan det ifrågasättas om föreskrifterna ger ett uttömmande svar på de ställda frågorna. Vår studie har i vart fall gett vid handen att det råder osäkerhet om tolkningen. Redan den omständigheten att företrädare för polismyndigheten i Stockholm, där den huvudsakliga delen av livvaktsverksamheten utförs, har uttalat osäkerhet om vad som gäller är enligt vår uppfattning skäl nog för att ansvarsfördelningen klarläggs.

Att vara *föremål för livvaktsskydd* upplevs av många som besvärande i flera avseenden. Detta gäller inte minst det förhållandet att den skyddade inte bör gå utanför sin dörr utan att först ha kallat på livvakterna. Om det dessutom tar lång tid innan livvakterna inställer sig är det lätt att förstå att det kan uppstå problem. Dessa har sin naturliga förklaring i att livvakterna under sin beredskap befinner sig i sina egna hem, som inte alltid är i närheten av den skyddades bostad. Problemen är svåra att komma till rätta med - livvakterna har ju även de rätt till en privat sfär - men detta får inte förhindra att allvarliga ansträngningar görs för att bemästra dem.

Bilagor

Bilaga 1

USTITIEDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1986-05-22 1271-86

Tillsättande av en juristkommission med anledning av mordet på statsminister Olof Palme

Mordet på statsminister Olof Palme den 28 februari 1986 aktualiserar frågor om hur våldsdåd av detta slag skall förebyggas i ett samhälle av vår typ och om hur samhällets beredskap för att hantera sådana händelser bör vara utformad, om de ändå inträffar. Till underlag för statsmakternas bedömning av dessa frågor bör en granskning ske av hur berörda myndigheter och andra samhällsorgan utfört sina uppgifter.

Regeringen beslutar därför att tillkalla en juristkommission. Kommissionen skall bestå av justitieombudsmannen Per-Erik Nilsson, ordförande, hovrättspresidenten Carl-Ivar Skarstedt och ordföranden i arbetsdomstolen Olof Bergqvist.

Kommissionens uppgift är att genomföra nämnda granskning. Kommissionen bör till en början studera hur säkerhetsskyddet för statsråd och andra offentliga personer, liksom den nuvarande organisationen för att förebygga terrorism och liknande angrepp, har fungerat i praktiken. En väsentlig del av uppdraget består vidare i att undersöka de frågor som berört de centrala samhällsfunktionerna den närmaste tiden efter mordet och att därvid uppmärksamma bl.a. rutinerna för beredskap och säkerhetsskydd. Sambands- och informationsfrågorna i det sammanhanget bör även studeras. En annan viktig del av uppdraget är att granska brottsutredningen.

Kommissionen bör i övrigt ha stor frihet när det gäller granskningsarbetets närmare inriktning och upläggning. Resultatet av kommissionens arbete bör så långt möjligt redovisas öppet.

Chefen för justitiedepartementet beslutar om sakkunniga, experter, sekreterare och annat biträde åt kommissionen. Kostnaderna skall belasta andra huvudtitelns kommittéanslag.

Utdrag till

statsrådsberedningen
utrikesdepartementet
försvarsdepartementet
de tillkallade
F 3
F 4
Reg/Ju

Bilaga 2

Sammanställning över personer som har lämnat uppgifter till kommissionen rörande förhållanden som behandlas i denna del av vår rapport

Adolfsson, Gisela	väktare, ABAB
Alming, Margareta	kontorschef, Sveriges Radio
Andersson, Dan	inspektör, rikspolisstyrelsen
Ahrén, Lennart	förste hovmarskalk
Arnström, Per	polisassistent, Stockholms polisdistrikt
Axelsson, Tord	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Backström, Thore	ingenjör, regeringskansliets förvaltningskontor
Baltzer, Peter	säkerhetschef, Arlanda flygplats
Barke, Gunnar	biträdande avdelningschef, Sveriges Radio
Bengtsson, Ingemund	talman, riksdagen
Bergenstrand, Klas	departementsråd, justitiedepartementet
Berggren, Håkan	expeditionschef, utrikesdepartementet
Berggren, Verner	kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Bergman, Rolf	byrådirektör, riksdagen
Bidefjord, Leif	polisassistent, Stockholms polisdistrikt
Bjärnlid, Holger	överste, sekreterare i näringslivets säkerhetsdelegation (SAF)
Blomberg, Pelle	produktionsledare, Sveriges Radio/TV
Borg, Lennart	överstelöjtnant, överbefälhavaren
Borg, Per	statssekreterare, försvarsdepartementet
Brittner, Lennart	överstelöjtnant, försvarsdepartementet
Brolund, Birgitta	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Brundin, Boris	tf kommissarie, Malmö polisdistrikt
Brusén, Vollrath	ombudsman, luftfartsverket
Carlsson, Ingvar	statsminister
Carlsson, Roine	statsråd
Christiansson, Lars	tf kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Dahl, Kjell	polisassistent, Stockholms polisdistrikt
Dahlsgaard, Christian	tf kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Dahlsten, Ulf	statssekreterare, kommunikationsdepartementet
Dixelius, Malcolm	dagchef, Sveriges Radio/TV
Douglas, Jacob	kansliråd, utrikesdepartementet
Ekberg, Christer	byråchef, rikspolisstyrelsen
Ekblom, Olle	departementssekreterare, utrikesdepartementet
Eklund, Karl-Gustav	sektionschef, ABAB
Elfsberg, Claes	redaktör, Sveriges Radio/TV
Eliasson, Jan	chef för politiska avdelningen, utrikesdepartementet
Elmbrandt, Björn	redaktionschef, Sveriges Radio
Engdahl, Jan	programdirektör, Sveriges Lokalradio AB
Engqvist, Lars	chefredaktör, tidningen Arbetet
Eriksson, Björn	generaltulldirektör, generaltullstyrelsen
Eriksson, Inge	arbetsledare, ABAB
Eriksson, Lilian	polisman, Stockholms polisdistrikt
Eriksson, Ola	överstelöjtnant, högvakten

Eriksson, Per-Axel	verkställande direktör, ABAB
Eriksson, Torgny	polisassistent, Danderyds polisdistrikt
Fahlberg, Håkan	kanslichef, Sveriges Riksradio AB
Falkenland, Sigvard	avdelningsdirektör
Franzén, Åke	väktare, ABAB
Fälldin, Thorbjörn	f.d. statsminister
Fälth, Harald	statssekreterare, justitiedepartementet
af Geijerstam, Mikael	chefsrådman, Stockholms tingsrätt
Gerentz, Sven	f.d. verkställande direktör, Tidningarnas Telegrambyrå
Gradin, Anita	statsråd
Granqvist, Christer	kommissarie, rikspolisstyrelsen
Grevesmühl, Per	hovrättsassessor, statsrådsberedningen
Hagelberg, Uno	byråchef, riksåklagaren
Hallberg, Birgit	kammaråklagare, åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt
Hansén, Göran	polisintendent, Stockholms polisdistrikt
Hansén, Krister	kommissarie, rikspolisstyrelsen
Hasselmark, Göran	protokollchef, utrikesdepartementet
Hedlund, Harry	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Heiwe, Rune	avdelningsdirektör, rikspolisstyrelsen
Helin, Ulf	polisassistent, Stockholms polisdistrikt
Hellners, Vidar	ambassadör, utrikesdepartementet
Hemmingson, Lars	sändningsledare, Sveriges Radio
Henricsson, Ulf	departementsråd, civildepartementet
Hirschfeldt, Johan	rättschef, statsrådsberedningen
Hjälmroth, Sven-Åke	avdelningschef, rikspolisstyrelsen
Holm, Curt	kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Holmér, Hans	länspolismästare, Stockholms polisdistrikt
Hyllander, Hans-Olof	kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Hådell, Mats	redaktionssekreterare, Sveriges Radio/TV
Hällman, Håkan	kansliråd, civildepartementet
Höglund, Sture	byråchef, rikspolisstyrelsen
Johansson, Christina	assistent, Stockholms polisdistrikt
Johansson, Sune	riksdagsdirektör
Jonsson, Olle	tf kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Johnsson, Sixten	kommissarie, rikspolisstyrelsen
Karlsson, Alf	polisintendent, rikspolisstyrelsen
Karlsson, Roger	operatör, ABAB
af Klint, Gösta	kommendörkapten
Koci, Hans	kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Lagerkrantz, Arvid	kanslidirektör, Sveriges Riksradio AB
Laggar, Sven-Olov	polisassistent, Stockholms polisdistrikt
Landahl, Per-Axel	överdirektör, styrelsen för psykologiskt försvar
Lange, Vincent	kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Larsson, Bo	polisassistent, Stockholms polisdistrikt
Larsson, Kjell	statssekreterare, statsrådsberedningen
Larsson Ulf	f.d. statssekreterare
Leijon, Anna-Greta	statsråd
Lindahl, Sievert	kommissarie, Stockholms polisdistrikt

Lindberg, Olle	länsöverdirektör, länsstyrelsen i Stockholms län
Linder-Aronsson, Lennart	länsråd, länsstyrelsen i Malmöhus län
Linder, Nils	f.d. kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Lindgren, Låtta	polisassistent, Stockholms polisdistrikt
Lindström, Kjell	pressekreterare, statsrådsberedningen
Lingsberg, Sture	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Ljung, Lennart	f.d. överbefälhavare
Lund, Agneta	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Lundgren, Marianne	kammaråklagare, åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt
Lönnback, Lars	presschef, utrikesdepartementet
Matzols, Sven	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Moberg, Börje	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Molin, Enar	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Myhlback, Lennart	generaldirektör, statens räddningsverk
Nilsson, Carl-Lennart	kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Nilsson, Curt	polisintendent, Stockholms polisdistrikt
Nilsson, Tönu	f.d. inrikeschef, Sveriges Radio/TV
Norbelie, Harald	lokalradiochef, Radio Stockholm
Nordbeck, Gunnar	generaldirektör, överstyrelsen för civil beredskap
Nordin, Anders	polisassistent, Stockholms polisdistrikt
Nylander, Lena	polisassistent, Stockholms polisdistrikt
Nylén, Erik	verkställande direktör, Tidningarnas Telegrambyrå
Näslund, Bo	redaktionschef, tidningen Arbetet
Näss, Per-Göran	byråchef, rikspolisstyrelsen
Oreland, Anders	avdelningsdirektör, riksdagen
Ottosson, Agne	byrådirektör, rikspolisstyrelsen
Palmgren, Per-Olof	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Persson, Christer	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Persson, Sven	polisintendent, rikspolisstyrelsen
Pettersson, Anders	polisassistent, Stockholms polisdistrikt
Pettersson, Lars-Olof	sakkunnig, statsrådsberedningen
Petersson, Lennart	polisintendent, Stockholms polisdistrikt
Pripp, Nina	departementsråd, statsrådsberedningen
Pålman, Robert	major, slottsfogde, Drottningholms slott
Pålsson, Elex	kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Rimborn, Åke	tf kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Robért, Kent	polisintendent, rikspolisstyrelsen
Romander, Holger	rikspolischef
Rudholm, Sten	f.d. riksmarskalk
Salwing, Rune	kansliråd, utrikesdepartementet
Sandgren, Lennart	landshövding, länsstyrelsen i Stockholms län
Sandström, Sune	polisöverintendent, Stockholms polisdistrikt
Schmidt, Staffan	hallåman, Sveriges Radio
Schönbeck, Christer	kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Selin, Ola	kommissarie, rikspolisstyrelsen
Severin, Gunnar	polisintendent, Stockholms polisdistrikt
Sigurdsson, Anders	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Sjöberg, Christer	polisintendent, rikspolisstyrelsen

Sjöberg, Magnus	riksåklagare
Skoglund, Eric	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Smedjegården, Sven	polisintendent, Stockholms polisdistrikt
Smith, Harald	ståthållare
Sparrelid, Helge	sektionschef, ABAB
Steffenson, Bror	viceamiral, f.d. försvarsstabschef
Svensson, Karl Gerhard	chefsåklagare, åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt
Synnergren, Stig	f.d. överbefälhavare
Söderberg, Björn	inspektör, rikspolisstyrelsen
Söderquist, Bjarne	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Söderström, Gösta	kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Thornestedt, Anders	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Toll, Åke	f.d. väktare, ABAB
Torstensson, Thomas	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Törnberg, Pelle	redaktionschef, Radio Stockholm
Törner, Bjarne	polisintendent, rikspolisstyrelsen
Törnvall, Peder	expeditionschef, civildepartementet
Wallqvist, Örjan	verkställande direktör, Sveriges Radio
Wastesson, Olov	arbetsledare, ABAB
Weibo, Björn	avdelningschef, statens invandrarverk
Welander, Gösta	biträdande länspolismästare, Stockholms polisdistrikt
Wermdalen, Hans	tf verkställande direktör, Securitasgruppen AB
Wetterlind, Anders	kommissarie, Stockholms polisdistrikt
Wickbom, Sten	statsråd
Wide, Rickard	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Widgren, Jonas	statssekreterare, arbetsmarknadsdepartementet
Willsson, Ann-Marie	assistent
Winberg, Tore	inspektör, rikspolisstyrelsen
Wranghult, Hans	polisöverintendent, Stockholms polisdistrikt
Värnhall, Jan	polisöverintendent, Stockholms polisdistrikt
Zeime, Claes	överåklagare, åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt
Åblom, Ingemar	inspektör, rikspolisstyrelsen
Åkerberg, Marian	förste byråsekreterare, rikspolisstyrelsen
Åkesson, Lars-Åke	kommissarie, rikspolisstyrelsen
Åkesson, Roland	inspektör, Stockholms polisdistrikt
Åhmansson, Nils-Erik	länspolismästare, Malmö polisdistrikt
Åsén, Stig	byrådirektör, luftfartsverket
Öberg, Elis	polisintendent, rikspolisstyrelsen
Östling, Kjell	inspektör, Stockholms polisdistrikt

Bilaga 3

1 Polisorganisationen

1.1 Polisväsendets organisation i stort

Rikspolisstyrelsen är enligt 7 § polislagen (1984:387) central förvaltningsmyndighet för polisväsendet och har tillsynen över detta. Styrelsen skall verka för planmässighet, samordning och rationalisering inom polisväsendet.

Rikspolisstyrelsen leds av en styrelse som har åtta ledamöter (14 § förordningen (1984:731) med instruktion för rikspolisstyrelsen). Rikspolischefen är chef för rikspolisstyrelsen och ordförande i dess styrelse. I denna ingår vidare överdirektören. Ledamöterna förordnas av regeringen. I styrelsen finns också två personalföreträdare. Chefen för utrikesdepartementets politiska avdelning är knuten till styrelsen som sakkunnig i utrikespolitiska frågor. Han har rätt att närvara och yttra sig vid styrelsens sammanträden i sådana frågor som rör säkerhetsavdelningens verksamhet och som inte avser frågor om utlämnade av uppgifter enligt personalkontrollkungörelsen.

Inom styrelsen finns fyra avdelningar. En avdelning ansvarar för polisfrågor, en för teknik- och datafrågor, en för administrativa frågor och en för säkerhetsfrågor. Inom avdelningen för polisfrågor finns tre byråer, två polisbyråer och registerbyrån. Inom avdelningen för teknik- och datafrågor finns två byråer, teknikbyrån och databyrån. Inom avdelningen för administrativa frågor finns två byråer, ekonomibyrån och personalbyrån, samt vidare en polishögskola. Inom avdelningen för säkerhetsfrågor finns ett sekretariat och två byråer. I avsnitt 1.2 redogörs närmare för några enheter av dessa som är av särskilt intresse i sammanhanget.

Rikspolisstyrelsens befogenheter att utöva polisledning anges i 4 § instruktionen för rikspolisstyrelsen. Befogenheterna omfattar bl.a. följande

- polisverksamhet som rör brott mot rikets säkerhet,
- bevaknings- och säkerhetsarbete i samband med statsbesök och vid liknande händelser samt
- spaning mot och, om det finns särskilda skäl för det, utredning av brottslighet som är av särskilt grov beskaffenhet och har riksomfattande karaktär eller internationell anknytning.

Länsstyrelsen är enligt 6 § polislagen länets högsta polisorgan. Länsstyrelsen ansvarar för polisverksamheten i länet och har tillsyn över den verksamhet som bedrivs av polismyndigheterna i länet. Det ankommer på länsstyrelsen att bestämma bl.a. i vilken utsträckning polispersonal skall ställas till förfogande för regional verksamhet och att generellt eller för särskilda fall i övrigt bestämma om sådan verksamhet. Länsstyrelsen får vid behov också bestämma om annan polisverksamhet inom länet.

Länsstyrelsen får besluta om polisförstärkning från ett polisdistrikt till ett annat inom länet eller till annat län och begära förstärkning från annat län. När särskilda förhållanden föranleder det eller kravet på enhetlig ledning inom länet annars är särskilt framträdande, får länsstyrelsen helt eller delvis ta över

ledningen av polisverksamheten.

Viktigare frågor om polisverksamheten avgörs enligt 26 § länsstyrelseinstruktionen (1971:460)[1] av länsstyrelsens styrelse. Styrelsen får inte avgöra frågor som avser polisledning i ett särskilt fall. I övrigt ankommer det på den regionale polischefen - i de flesta län en länspolischef som är tjänsteman i länsstyrelsen - att avgöra frågorna (28 och 29 §§ länsstyrelseinstruktionen). I Stockholms län ingår inte den regionale polischefen som tjänsteman i länsstyrelsen utan funktionerna som regional chef och polischef vid polismyndigheten i Stockholm förenas i en tjänst som länspolismästare. De funktioner som länspolismästaren utövar som regional chef fullgörs på länsstyrelsens vägnar.

På föredragning av den regionale polischefen äger landshövdingen enligt 29 § länsstyrelseinstruktionen besluta i ärenden som rör polisens verksamhetsformer eller som avser polisförstärkning eller ledningen av polispersonalen, när det är fråga om allvarliga ordningsstörande händelser eller andra händelser som kräver extraordinär polisverksamhet eller fordrar särskilda överväganden rörande användning av polisstyrkorna, eller när omständigheterna i annat fall kräver det.

Länen är indelade i *polisdistrikt*. Det finns 118 polisdistrikt. De varierar avsevärt i storlek. Bestämmelser om den lokala polisverksamheten finns i polisförordningen (1984:730). I varje distrikt finns en polismyndighet. Polismyndigheten leds av en polisstyrelse. Styrelsen består av polismyndighetens chef (polischefen) och ett antal valda ledamöter (3 och 4 §§ polisförordningen). Styrelsen avgör bl.a. viktigare frågor om planering och inriktning av verksamheten och om myndighetens organisation och arbetsformer. Styrelsen får inte avgöra frågor som rör polisledning i ett särskilt fall (11 § polisförordningen). Övriga frågor avgörs av polischefen (14 § polisförordningen). Med stöd av bestämmelserna i polisförordningen kan polischefen delegera de flesta arbetsuppgifter.

1.2 Vissa enheter vid rikspolisstyrelsen

1.2.1 Säkerhetsavdelningen (RPS/SÄK)

Säkerhetsavdelningen (RPS/SÄK) är till skillnad från övriga avdelningar vid rikspolisstyrelsen inte underställd överdirektören utan lyder direkt under rikspolischefen. När rikspolischefen har förhinder utövas hans tjänst i frågor som rör brott mot rikets säkerhet av chefen för RPS/SÄK. Har även denne förhinder utövas tjänsten av den byråchef som rikspolischefen bestämmer.

Inom RPS/SÄK finns ett sekretariat och två byråer. Sekretariatet är ett stabsorgan som svarar för den övergripande planeringen och samordningen inom avdelningen. Sekretariatet svarar vidare för analys och kontaktverksamhet och för försvarsplanläggningen. Chef för sekretariatet är en byråchef.

---

1. Instruktionen har numera ersatts av förordningen (1986:1122) med länsstyrelseinstruktion.

Inom den ena av byråerna finns avdelningens operativa verksamhet, i huvudsak säkerhetsunderrättelsetjänst, samlad. Tyngdpunkten i arbetet ligger på sådan verksamhet som berör rikets yttre säkerhet. Vid byrån handläggs även terroristärenden.

Inom den andra byrån handläggs ärenden som har karaktär av stödjande verksamhet för avdelningens övriga verksamhetsområden. Byrån är indelad i sektioner och rotlar. Till byråns ansvarsområde hör ärenden som rör personal- och ekonomiadministration, data, säkerhetsskyddsverksamheten och livvaktsverksamheten.

Den polisiära säkerhetstjänsten har två huvuduppgifter; säkerhetsskydd och säkerhetsunderrättelsetjänst.

Säkerhetsskyddsverksamheten är till sin natur förebyggande och inriktad på sekretesskydd, tillträdesskydd, infiltrationsskydd samt kontroll av och utbildning i säkerhetsskydd. RPS/SÄK har tillsammans med överbefälhavaren en central roll när det gäller tillämpningen av säkerhetsskyddsförordningen (1981:421). RPS/SÄK har vidare en central roll i fråga om utlämnande av uppgifter ur polisregister enligt bestämmelserna i personalkontrollkungörelsen (1969:446). Livvaktsverksamheten är en del av säkerhetsskyddsverksamheten.

Med säkerhetsunderrättelsetjänst avses inhämtning och bearbetning av sådant underrättelsematerial som är nödvändigt för att bekämpa och utreda brott mot rikets säkerhet. Inhämtning av underrättelser kan ske på olika sätt; genom utländska eller inhemska öppna källor, genom hemliga kanaler eller genom spaning. I bearbetningsverksamheten ingår bl.a. utredning av brott mot rikets säkerhet[2].

Resurser från RPS/SÄK tas också i anspråk för RPS/konsult som bedriver uppdragsverksamhet. Verksamheten inom RPS/konsult får avse försäljning av programvara för automatisk databehandling, konsultverksamhet i fråga om användning av automatisk databehandling med särskild inriktning på datasäkerhet samt konsultverksamhet i fråga om säkerhetsskydd i övrigt.

Som komplement till RPS/SÄK:s centrala organisation i Stockholm finns en fältorganisation. Den är indelad i regioner och lokala sektioner som är förlagda till olika orter ute i landet. Fältorganisationen lyder direkt under RPS/SÄK och är alltså inte underställd den regionale eller lokale polischefen. Fältorganisationen är en spegel av den centrala organisationen. Den bedriver både säkerhetsunderrättelsetjänst och säkerhetsskyddstjänst.

1.2.2 Rikskriminalsektionen

Rikspolisstyrelsen får enligt 4 § i instruktionen för styrelsen utöva polisledning såvitt avser

---

2. Rikspolisstyrelsen har meddelat föreskrifter för brottsutredningar och ärenden som handläggs av RPS/SÄK - se Föreskrifter och allmänna råd för polisväsendet (FAP) 403-3.

- spaning mot narkotikabrottslighet, ekonomisk brottslighet och annan brottslighet, i de fall brottsligheten är av särskilt grov beskaffenhet och har riksomfattande karaktär eller internationell anknytning, och utredning av sådan brottslighet om det finns särskilda skäl för detta,
- spaning mot och utredning av brottslighet som riktar sig mot postverket, i de fall spaningen eller utredningen kräver särskild kännedom om postverkets rutiner vid postbefordran och
- bearbetning i spanings- och utredningssyfte av sådan information om brottslighet som finns tillgänglig hos styrelsen.

Det åligger också rikspolisstyrelsen att samordna polisväsendets åtgärder mot illegal invandring (3 § 6 instruktionen för styrelsen).

Rikspolisstyrelsen lämnar i mån av resurser förstärkning vid brottsspaning och brottsutredning som leds av en regional eller lokal myndighet.

De uppgifter som nu har räknats upp fullgörs av rikskriminalsektionen vid polisbyrå II. Vid sektionen finns två tjänster som polisintendent, ca 160 polismantjänster och ca 25 tjänster för administrativ personal. Sektionen leds av en polisintendent och är uppdelad på följande rotlar: våldsrotel, narkotikarotel, stöldrotel, bedrägerirotel, personspaningsrotel, utlänningsrotel och personal- och teknikrotel. Den sistnämnda roteln fungerar som kansli åt chefen för sektionen och hans ställföreträdare. Av rotlarna är framför allt våldsroteln (som ibland brukar kallas "riksmordkommissionen") av intresse när det gäller den nu aktuella brottsutredningen. Vid våldsroteln finns totalt tolv polismanstjänster, varav tre tjänster som kommissarie.

I anvisningar som rikspolisstyrelsen har utfärdat om rikskriminalsektionens medverkan i spanings- och utredningsarbete (Föreskrifter och allmänna råd för polisväsendet 127-1) sägs bl.a. följande om sektionens uppgifter m.m.

> Våldsroteln har i uppgift att bl.a.
> - utreda mord och andra grova våldsbrott,
> - utreda dödsfall som misstänks vara förknippade med brott samt
> - verkställa utredning angående försvunna personer, då brott misstänks föreligga.
>
> Förstärkning från rikskriminalsektionens rotlar tillkallas av vederbörande länspolischef (numera även länspolismästare) eller, om dennes beslut inte kan avvaktas, av vederbörande polischef. Vid grövre brott, såsom mord och liknande, bör hänvändelse ske till sektionens chef. Under icke ordinarie arbetstid görs framställning om förstärkning hos befäl i beredskapstjänst vid sektionen eller hos jourhavande tjänsteman vid styrelsen.

1.2.3 Interpolsektionen

Interpol (Internationella Kriminalpolisorganisationen) är ett gemensamt organ för internationella kontakter vid brottsbekämpning. De flesta länder är medlemmar i Interpol. Undantagen utgörs bl.a. av flertalet öststater. För närvarande är 142 länder medlemmar i Interpol. Interpol utövar ingen operativ polisverksamhet i egentlig mening utan fungerar endast som ett kontakt- och

samordningsorgan mellan medlemsstaternas poliskårer.

Enligt 3 § 4 instruktionen för rikspolisstyrelsen åligger det styrelsen att vara nationell byrå för Interpol. De uppgifter som ankommer på den svenska nationella byrån handläggs av interpolsektionen vid polisbyrå II. Utanför kontorstid svarar rikspolisstyrelsens jourcentral, som är bemannad hela dygnet, för sådana uppgifter. Vidare skall styrelsen meddela föreskrifter om polismyndigheternas samarbete med utländska polismyndigheter och i övrigt upprätthålla de förbindelser som behövs med dessa polismyndigheter.

När en svensk polismyndighet vill få en åtgärd utförd i utlandet görs framställning om åtgärden till Interpolsektionen. Där redigeras och översätts framställningen varefter den sänds över till den nationella byrån i det land där åtgärden skall utföras. När en utländsk polismyndighet gör framställning om en åtgärd här i landet sänds den på motsvarande sätt till Interpolsektionen vid rikspolisstyrelsen. Interpolsektionen samarbetar med utrikesdepartementet i ärenden som kräver framställning på diplomatisk väg. När det gäller framställningar om åtgärder i de nordiska länderna tillämpas ett enklare förfarande. Polismyndigheterna tar direkta kontakter med varandra och begär åtgärder.

1.2.4 Bevakningssektionen

Rikspolisstyrelsen får, som tidigare har nämnts, utöva polisledning bl.a. i fråga om bevaknings- och säkerhetsarbetet i samband med statsbesök och liknande händelser (4 § instruktionen för rikspolisstyrelsen). Styrelsen har utfärdat föreskrifter för samordningen av sådant arbete[3]. Inom styrelsen handläggs dessa frågor vid bevakningssektionen. Vid sektionen, som leds av en polisintendent, finns 34 tjänster varav 24 för helikopterförare.

Sektionens uppgift är att företräda hela polisväsendet och kanalisera informationen och kontakterna med hovet, UD, ambassader och andra berörda myndigheter och organ i ärenden som rör statsbesök och liknande händelser. Inom sektionen utförs också det planerings- och samordningsarbete i sådana ärenden som ankommer på rikspolisstyrelsen.

Sektionen handlägger vidare ärenden som rör särskild kontroll på flygplats, polisförstärkningar, den polisiära flygverksamheten och ambulans- och räddningsflyget m.m.

1.2.5 Jourcentralen

Jourcentralen, som organisatoriskt hör till registerbyrån, är den enda enhet vid rikspolisstyrelsen som är öppen dygnet runt. Under kontorstid svarar jourcentralen bl.a. för distribution av sådana larm som ligger på högre nivå än länslarm (dvs rikslarm, zonlarm, gränslarm och grupplarm). Under annan tid på dygnet svarar jourcentralen dessutom för bl.a. ärenden som annars handläggs på interpolsektionen. Det ankommer också på jourcentralen att vid behov under icke kontorstid kontakta jourhavande tjänsteman vid bl.a. rikspolisstyrelsen

---

3. Föreskrifter och allmänna råd för polisväsendet (FAP) 224-2.

eller rikskriminalen.

1.3 Polismyndigheten i Stockholm

1.3.1 Allmänt om organisationen m.m.

Stockholms polisdistrikt omfattar Stockholms kommun och Arlanda flygplats.

Det finns drygt 3 000 polismanstjänster, inklusive polischefspersonal, vid polismyndigheten i Stockholm. Av dessa är ca 180 avsedda för förstärkning vid rikspolisstyrelsen, huvudsakligen vid rikskriminalsektionen. Vidare finns ca 930 tjänster för administrativ personal.

Chef för polismyndigheten är en länspolismästare. Vid myndigheten finns även en biträdande länspolismästare. Under länspolismästaren finns en stab med ett sekretariat, en länssektion och en klagomålssektion. Myndigheten är i övrigt indelad i fyra avdelningar, en administrativ byrå och Arlanda vaktdistrikt.

Vid *ordningsavdelningen* finns ca 1 660 polismanstjänster. Avdelningens huvudsakliga uppgift är att svara för den yttre polisverksamheten och därvid framför allt övervaka den allmänna ordningen och säkerheten. Avdelningen är bl.a. indelad i sex geografiskt avgränsade vaktdistrikt och en tunnelbanesektion. Den sistnämnda har regional verksamhet. Polispersonalen tjänstgör bl.a. i övervakningsgrupper och radiobilpatruller. Verksamheten vid ett vaktdistrikt pågår hela dygnet.

Vid ordningsavdelningen finns vidare en driftssektion med en sambandscentral (SBC). Centralen leder och samordnar utryckningsverksamheten inom hela polisdistriktet och, när så är påkallat, inom hela länet. I ett följande avsnitt beskrivs centralens funktioner närmare i de avseenden som är av intresse för den nu aktuella brottsutredningen.

Arlanda vaktdistrikt skiljer sig från övriga vaktdistrikt. Där bedrivs framför allt pass- och säkerhetskontroll. Vidare finns personal för övervakningstjänst och utredningsverksamhet. Totalt finns ca 210 tjänster, varav 90 polismanstjänster, vid enheten.

Kriminalavdelningens huvuduppgift är att bedriva spaning mot och utredning av såväl dold som anmäld brottslighet. Vid avdelningen tjänstgör ca 850 polismän. Avdelningen är indelad i fem sektioner. Sektionerna är i sin tur indelade i rotlar. Vid vaktroteln finns kriminalpolispersonal i tjänst dygnet runt. Den styrkan kallas krimjouren. För varje vaktdistrikt (utom Arlanda) finns en lokal kriminalenhet. De sistnämnda utreder framför allt enklare brott. I senare avsnitt redogörs närmare för organisationen vid de enheter som är av intresse när det gäller den aktuella brottsutredningen.

Juridiska avdelningen meddelar tillstånd i polismyndighetsärenden (t.ex. vapenärenden), utfärdar pass, ombesörjer delgivningar m.m. Avdelningen är indelad i en allmän sektion och en tillståndssektion. Avdelningen har ca 140 befattningshavare, varav 13 polismän.

Trafikavdelningen sysslar med trafikövervakning inom såväl Stockholms polisdistrikt som länet i övrigt. Vid avdelningen finns ca 180 polismän.

1.3.2 Vissa enheter vid polismyndigheten

1.3.2.1 Sambandscentralen (SBC)

SBC ingår i driftssektionen som är en central operativ funktion inom ordningsavdelningen.

SBC är polismyndighetens centrala organ för

- fortlöpande observation av ordnings- och trafikläget,
- trafikledning,
- kommunikationsbevakning,
- samordning och ledning av utryckningsverksamheten,
- förstahandsåtgärder vid brott eller andra händelser,
- operativ samordning och ledning av polisinsatser vid statsbesök, demonstrationer, idrottstävlingar, offentliga tillställningar och andra i förväg kända händelser, samt
- betjäning av sambands-, data- och TV-utrustningar och annan teknik i SBC.

Dessutom skall SBC fungera som regionalt sambands-, samordnings- och i vissa fall ledningsorgan.

Vid SBC finns sex tjänster för kommissarie, 48 tjänster för inspektör och åtta tjänster för administrativ personal. För att få tjänstgöra som radiooperatör skall en polisman ha fullgjort minst fem års polistjänst. Personalen genomgår en intern utbildning som anordnas i SBC.

Den tekniska utrustningen i SBC är relativt omfattande. Här redovisas bara de delar som är av intresse i sammanhanget.

Telefonsystemet har 60 ingående linjer. Det är integrerat i radiomanöverutrustningen och har linjetagarsystem, växelanknytningar och direktlinje till bl.a. LAC (90 000). Det finns vidare separata direktlinjer och ett snabbtelefonsystem.

För radiosamband utnyttjas fem olika system. Radiosystem 80 är huvudsystem. Det är ett dataassisterat system som är särskilt anpassat för polisverksamhet. Systemet har god radiotäckning i stadsmiljö. Det har 15 kanaler, automatiskt kanalval, selektivt anropssystem, automatisk återutsändning, telefonintegrering, larmfunktion m.m. De polisfordon som används i yttre tjänst har utrustning för system 80. Vidare disponerar i stort sett varje polispatrull i yttre tjänst en mobil station på detta system.

Radiosystem 70 är ett riksomfattande system för kommunikation med andra polisdistrikt. Det utnyttjas också som ett reservsystem. Piketgrupper, radiobilpatruller och vissa andra patruller har utrustning även för detta system. Vissa enheter inom distriktet förfogar enbart över utrustning för system 70.

För bl.a. övervakningsverksamheten i tunnelbanan och vissa andra ändamål

utnyttjas i mindre omfattning tre andra radiosystem.

Inom Stockholms län är det bara Stockholms och Lidingö polisdistrikt som använder system 80, de övriga distrikten använder system 70.

Följande två funktioner i SBC är av störst intresse i sammanhanget; vakthavande kommissarie, som normalt är högsta operativa befäl, samt radiocentralen som samordnar och leder utryckningsverksamheten.

I uppgifterna för vakthavande kommissarie ingår bl.a. att omfördela personal, låta föra protokoll och utöva operativ arbetsledning i inledningsskedet vid oförutsedda händelser som fordrar stor polisinsats, t.ex. grövre brott, att vid behov beordra förstärkning till SBC, att se till att utfärdade planer och instruktioner följs vid särskilda händelser, att hålla kriminalavdelningen, övriga polisenheter, myndigheter m. fl. underrättade om händelser som bör komma till deras kännedom samt att underrätta närmast överordnad om händelser av större vikt.

Under inledningsskedet samordnar och leder SBC polisinsatserna vid t.ex. bankrån och andra grova brott. En av inspektörerna i radiocentralen har samordningsansvar för verksamheten där. Han skall bl.a. samordna och leda de operativa insatserna vid ingripanden som kräver särskilda åtgärder.

I direkt anslutning till SBC finns ett särskilt rum för operativ ledning och samordning av polisinsatserna vid extraordinära händelser (ledningsrummet). Det bemannas efter särskilt beslut av vakthavande kommissarien eller högre befäl.

Vid större kommenderingar och andra särskilda händelser förs rutinmässigt protokoll över de åtgärder som vidtas i SBC.

Enligt de föreskrifter som har meddelats för arbetet i SBC skall protokoll också föras över de åtgärder som vidtas vid vissa typer av grövre brott, bl.a. mord och grov misshandel. För just den typen av ärenden finns en särskild protokollsblankett som också innehåller en åtgärdskatalog/checklista. Blanketten kan bl.a. användas som en "lathund" för att kontrollera att alla åtgärder som skall genomföras har verkställts. Föreskriften om förande av protokoll förnyades veckan före mordet på statsminister Olof Palme.

1.3.2.2 Vaktroteln

Krimjouren, dvs vaktrotelns jourstyrka, är uppdelad i sex grupper med en vakthavande kommissarie, en vakthavande inspektör och sex inspektörer/kriminalassistenter i varje grupp. Jourstyrkan har skifttjänstgöring hela dygnet. Vid varje tillfälle tjänstgör en grupp. Varje grupp är mer eller mindre permanent förstärkt med en eller två polismän utöver den fasta staten. Den beredskapsstyrka som finns på kriminalavdelningen (jfr avsnitt 1.3.3) utnyttjas som regel som förstärkning till krimjouren.

Utanför ordinarie kontorstid svarar i princip krimjouren för sådana uppgifter som normalt ankommer på kriminalavdelningen. Det åligger bl.a. krimjouren att ta upp anmälningar om brott, att föra register över personer som gripits för

brott eller på annat sätt berövats friheten, att under annan tid än ordinarie kontorstid påbörja handläggning av inkommande brottmålsärenden och att när så är möjligt slutföra handläggningen och att i övrigt biträda kriminalavdelningens enheter enligt rotelchefens anvisningar.

Varje veckoslut fullgör ett antal polismän s.k. lördags- och söndagstjänst som en förstärkning av krimjouren. Antalet varierar, men brukar vanligen vara mellan fyra och åtta på lördagar och fyra eller fem på söndagar. De tjänstgör mellan kl. 08.00 och 14.20 lördagar och mellan kl. 09.00 och 15.30 söndagar.

I uppgifterna för vakthavande kommissarie ingår bl.a. att vid grövre brott omedelbart underrätta avdelningschefen och beredskapstjänstgörande polischef och att, när vissa grövre brott bl.a. mord förövats, underrätta åklagare om brottet för att bereda denne tillfälle att göra iakttagelser på brottsplatsen eller på annat sätt skaffa sig kännedom om brottet.

1.3.2.3 Våldsroteln

På våldsroteln handläggs utredningar rörande bl.a. mord, dråp och grov misshandel samt rån och olaga hot. Enklare misshandelsfall utreds på de lokala kriminalenheterna.

Våldsroteln leds av en kommissarie. På roteln finns ytterligare tre kommissarier av vilka en är biträdande rotelchef. Vidare finns 43 tjänster för inspektörer och sju administrativa tjänster.

Roteln är normalt indelad i mindre enheter, grupper. Det finns totalt elva sådana. Av dessa sysslar fyra med utredningar med kända gärningsmän. De leds av en kommissarie. Sex grupper, ledda av en annan kommissarie, sysslar med utredningar med okända gärningsmän. Av de sistnämnda grupperna ägnar sig tre huvudsakligen åt utredning av mord. En grupp, som består av en inspektör och en administrativ befattningshavare, har hand om registrering i förundersökningar. För det ändamålet finns det två terminaler med skrivare på roteln.

Utredningar av mord handläggs normalt i sin helhet på våldsroteln. Den normala personalinsatsen i ett mordfall med okänd gärningsman är någon av de grupper som sysslar med mordutredningar och registergruppen. Om det behövs kopplas också övriga grupper som huvudsakligen utreder mord in på ärendet och eventuellt även annan personal på roteln. En av kommissarierna fungerar som spaningsledare.

Personalen på roteln tjänstgör under vanlig kontorstid.

Enligt den beredskapsplan som berörs närmare i avsnitt 1.3.3 har våldsroteln en central roll vid spaning och utredning av grövre våldsbrott. På våldsroteln förutsätts följande funktioner finnas: biträdande undersökningsledare (rotelchefen), spaningsledare och biträdande spaningsledare, personal för tipsmottagning, registrering, förhör etc.

1.3.2.4 Spaningssektionen

Sektionen leds av en polisintendent, som biträds av en kommissarie som ställföreträdande sektionschef. Närmast under dessa två finns det en operativ ledningsgrupp som består en en kommissarie, tre kriminalassistenter och två administrativa befattningshavare. Den totala personalstyrkan uppgår till 244 befattningshavare, varav 40 administrativa.

Sektionen är indelad i följande sex rotlar: inre spaningsrotel, godsrotel, allmän spaningsrotel, brottsspaningsrotel, cityrotel och narkotikarotel. Rotlarna har, som delvis framgår av namnen, olika former av utrednings-, spanings-, registrerings- och handräckningsuppgifter av vilka de flesta saknar intresse i det här sammanhanget.

Det finns personal i tjänst på spaningssektionen från kl. 07.00 till 01.00 varje dag. Någon form av beredskap eller liknande förekommer inte under övrig tid.

Den tidigare nämnda beredskapsplanen speglar de uppgifter som kan vara aktuella för spaningssektionens personal vid spaning och utredning vid misstanke om grövre våldsbrott. Enligt planen är sektionens uppgifter bl.a. att delta vid första undersökning på en brottsplats och verkställa erforderliga förberedande förhör där, intill dess den ansvariga rotelns personal tar över utredningen, att genomföra utfrågningsaktioner enligt spaningsledningens direktiv och utföra speciell spaning i det aktuella området, att utföra inre spaning, att ombesörja fotovisning för vittnen och att sköta allmän yttre spaning.

1.3.2.5 Tekniska roteln

Tekniska roteln har till uppgift att utföra kriminaltekniska undersökningar när det föreligger misstanke om brott. Roteln är indelad i två fältgrupper. Vidare finns ett spårlaboratorium, ett fingeravtryckslaboratorium och en fotogrupp.

Fältgrupp 1, som består av en kommissarie och fyra inspektörer, har till huvudsaklig uppgift att under kontorstid utföra brottsplatsundersökningar vid grova brott, t.ex. mord, rån eller våldtäkt. Fältgrupp 2, som består av sexton inspektörer (av vilka en är chef för gruppen), tre bilförare och en administrativ befattningshavare sysslar huvudsakligen med brottsplatsundersökningar vid inbrott.

Spårlaboratoriet består av en kommissarie och åtta inspektörer. Laboratoriet sysslar med att säkra och analysera olika typer av spår, t.ex. fläckar på kläder och spår på kulor och patronhylsor. En del material lämnas över till statens kriminaltekniska laboratorium i Linköping för undersökning/analys. Även andra laboratorier anlitas ibland.

Vid fingeravtryckslaboratoriet tjänstgör en kommissarie, sju inspektörer och en administrativ befattningshavare. Laboratoriet undersöker inte bara sådant material som har tagits om hand av tekniska roteln utan även material som kommer från utredningsrotlarna inom distriktet.

Fotogruppen består av en förste fotograf och fem fotografer. Gruppen utför bl.a. fotografering av spår och konfrontationsfotograferingar.

1.3.3 Beredskap för särskilda händelser

Det finns flera olika beredskapsfunktioner och beredskapsstyrkor inbyggda i organisationen vid polismyndigheten i Stockholm. Först och främst finns polischefsberedskap. Under annan tid än ordinarie arbetstid skall det alltid finnas en beredskapstjänstgörande polischef vid polismyndigheten. Beredskapen fullgörs i bostaden. Den omfattar en vecka i taget. Beredskapstjänstgörande polischef skall vara anträffbar i bostaden eller genom personsökare. Enligt en föreskrift som har utfärdats av länsstyrelsen den 25 november 1985 skall beredskapstjänstgörande polischef omedelbart informera länspolismästaren om vissa händelser som räknas upp i en särskild bilaga till föreskriften. Som exempel på tillfällen då information skall lämnas anges grova våldsbrott där polismyndigheten leder förundersökningen, t.ex. spaningsmord. Om länspolismästaren inte kan anträffas skall biträdande länspolismästaren informeras.

Inom kriminalavdelningen finns en beredskapsstyrka bestående av en kriminalkommissarie och sex-sju kriminalpolismän. Denna styrka, som har beredskap en vecka i taget, skall under icke kontorstid vara anträffbar per telefon eller kunna nås via personsökare. Styrkan kan kallas in vid behov. Beslut därom fattas av vakthavande kommissarie vid krimjouren.

För brådskande brottsplatsundersökningar finns det alltid två tekniker i beredskap utanför ordinarie arbetstid. Den enes beredskap avser brottsplatsundersökningar i Stockholms polisdistrikt. Den andre har s.k. riksberedskap vilket innebär att han är skyldig att efter begäran av polischef biträda i hela riket vid mord eller andra svårutredda ärenden. Om den sistnämnde inte är upptagen med arbete utanför Stockholm biträder han den som har beredskap inom distriktet. Totalt ingår ett tjugotal polismän på tekniska roteln i beredskapen.

Det finns en alltjämt gällande beredskapsplan för polismyndigheten som avser spaning och utredning av grövre våldsbrott. Planen är från år 1973. Den ger en ram för hur spaningsarbetet kan organiseras samt anger vissa funktioner som bör förekomma. Planen sätts i kraft genom ett särskilt beslut av chefen för kriminalavdelningen eller beredskapstjänstgörande polischef.

Även inom ordningsavdelningen finns vissa resurser som kan utnyttjas i extraordinära situationer och som kan vara av intresse i sammanhanget. Det finns två beredskapstjänstgörande kommissarier, en för norra delen och en för södra delen av distriktet. Det finns ytterligare en kommissarie på ordningsavdelningen som har beredskap för yttre tjänst. Under söndagar dubbleras sistnämnda beredskap. Beredskap av det slag som har berörts här fullgörs i hemmet. Vid behov kan bl.a. vakthavande kommissarien i SBC kalla in den kommissarie som har beredskap för tjänstgöring.

I två av vaktdistrikten, Norrmalm och Södermalm, finns s.k. piketgrupper som kan användas som insatsstyrka vid särskilda händelser, t.ex. katastrofer av olika slag, terrordåd och bombhot. Sådana grupper finns tillgängliga hela dygnet. Grupperna har fått specialutbildning. Piketgrupperna är emellertid till

övervägande delen sysselsatta med vanlig patrulleringstjänst. Eftersom patrulleringen sker gruppvis används personalen i piketgrupperna också vid olika ingripanden som kräver insats av fler än två polismän. Piketgrupperna leds operativt av resp. vaktdistriktschef. Vid särskilda händelser samordnas och leds verksamheten av SBC.

Vid behov kan polisförstärkning ske över distriktsgränserna. I första hand hämtas förstärkning inom det egna länet. Stockholms län är uppdelat i 13 polisdistrikt. Totalt finns det cirka 4 300 polismanstjänster i länet. Det motsvarar ungefär 25 procent av alla polismän i landet.

1.4 Något om befälsordningen

I polisförordningen finns bestämmelser om förmanskap. Den som i förhållande till någon annan leder och ansvarar för en viss verksamhet är enligt 5 kap. 3 § polisförordningen dennes förman i den verksamheten. Enligt 5 kap. 4 § polisförordningen utövar den som har den högsta tjänsteställningen befälet vid ett uppdrag som polismän utför gemensamt. Om flera polismän har samma tjänsteställning utövas befälet av den som har den högsta tillämpade lönegraden. Har flera samma lönegrad utövas befälet av den som har haft lönegraden längst tid eller, om de har haft lönegraden lika lång tid, av den som är främst i fråga om förtjänst. Det sagda gäller inte om något annat framgår av arbetsordningen för myndigheten eller av order. Ett vakthavande polisbefäl utövar, i den utsträckning det behövs för hans vaktuppdrag, befälet över varje annan polisman som tjänstgör inom det område som uppdraget avser. Det sistnämnda gäller inte den som är den vakthavandes förman i fråga om uppdraget.

Bilaga 4

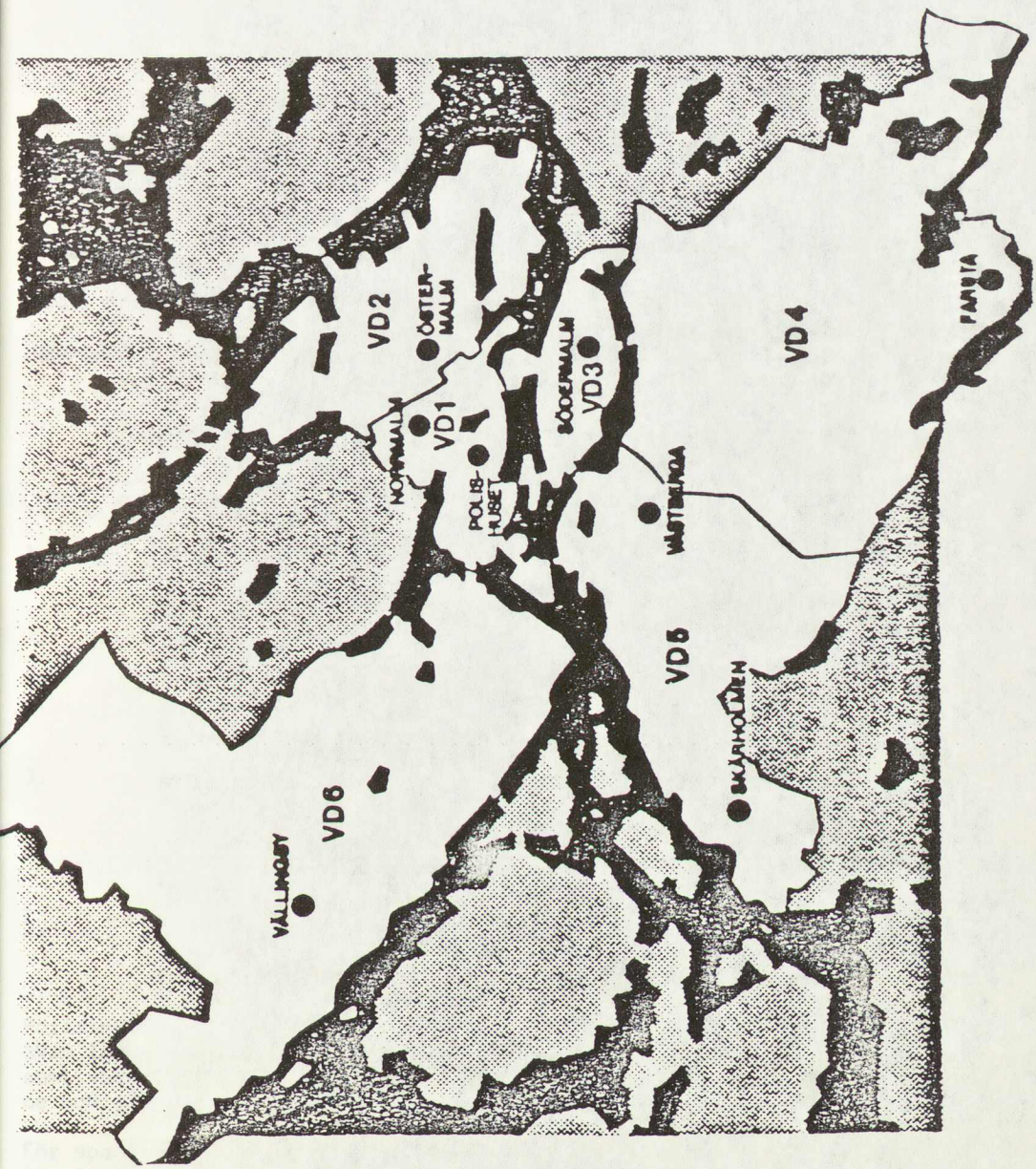
VD2
ÖSTER-
MALM
NORRMALM
VD1
POLIS-
HUSET
BÖDERMALM
VD3
VD4
PANSIA
VD5
VD6
VÄLLINGBY

POLISMYNDIGHETEN I STOCKHOLM
Ordningsavdelningen
Driftsektionen

Bilaga 5

ODc:127
FÖRESKRIFTER/ANVISNINGAR

DATUM	UTF AV
860220	

Ersätter stabssektionsorder nr 22

ÅTGÄRDSKALENDER VID BANK-, POST-, BUTIKS- OCH VÄRDETRANSPORTRÅN, MORD, GROV MISSHANDEL, MÄNNISKOROV, BOMBHOT, EFTERFÖLJANDE/FÖRFÖLJANDE AV MOTORFORDON SAMT ANDRA BROTT AV SVÅRARE BESKAFFENHET.

Hänvisning till AO DAA/4, DAA/7, FA/1-3

Härmed föreskrives att närslutna åtgärdskalendrar/checklistor skall tillämpas som underlag för åtgärder i samband med nedanstående brott och händelser. Kalendern skall också användas som protokoll för dokumentation av händelser, beslut och åtgärder.

1. Bank-, post-, butiks- och värdetransportrån, mord, grov misshandel, människorov eller annat brott av svårare beskaffenhet ägt rum
Bilaga 1

2. Flyghaveri-, sjö-, brand-, gas-, eller explosionsolyckor, olje-, och kemikalieutsläpp, olyckor med radioaktivt ämne/farligt gods.
Bilaga 2

3. Anmälan om bombhot eller annat hot.
Bilaga 3

4. Efterföljande/förföljande av motorfordon.
Bilaga 4

5. Protkoll blad 1 och 2 att användas som komplettering till ovannämnda bilagor.
Bilaga 5 och 6

Polisinsatsen vid sådana brott skall i sambandscentralen närmast under pkom ledas från bord 9 av vh pinsp med biträde av pinsp vid bord 8 samt ytterligare minst en pinsp som skall föra protokoll. Vid omfattande och långvarig insats skall ledningen utövas från ledningsrummet.

För spaning efter gärningsmän, flyktfordon, vittnen etc avdelas ett lämpligt område, inre ring, kring brottsplatsen. Detta område indelas i ett antal mindre sökområden som motsvaras av taxikartans rutsystem. Ptr från O, T och K tilldelas sökområden med hänvisning till taxikartans sidnummer och rutbeteckning, exempelvis sid 105, 158-FT. Fotokopia tas fram av aktuell karta och efterhand ptr beordras antecknas anropsnummer och tid för beordran i respektive ruta. När ptr fullgjort sitt uppdrag antecknas sluttid i rutan för aktuellt sökområde.

Denna order med åtgärdskalendrar och checklistor, bilaga 1 - 4 skall förvaras i särskilda pärmar vid alla funktioner inom SBC.

++

PROTOKOLL ÖVER ÅTGÄRDER I SAMBAND MED MORD, GROV MISSHANDEL, MÄNNISKORÖV, BANK-, POST-, BUTIKS- OCH VÄRDETRANSPORTRÅN ELLER BROTT AV SVÅRARE BESKAFFENHET MISSTÄNKS HA ÄGT RUM.

Anmälan inkommer till SBC via direkttelefon, genom telefonnummer 90 000, 769 30 00 eller annat sätt. Om anmälan inkommer per telefon skall linjen hållas öppen tills första polisptr anlänt till platsen.

Anmälan inkom den _____ 19 _____ kl _____

Objekt: _____

Adress: _____

Anmält av: _____

Anmälan mottagen av: _____

Händelsebeskrivning (signalement, vapenanvändning, fordon, ev personskada, flyktväg m m) och efter hand inkomna uppgifter.

FLYKTSÄTT

slag	färg	fabr	reg nr	övr kännetecken

Flyktväg: _____

Springande mot: _____

Annat: _____

SIGNALEMENT

	ålder	längd	hårfärg	hårlängd	kläds överkr	kläds underkr
1.						
2.						
3.						

Övriga kännetecken: _____

Vapen: _____

Personskador: _____

Övriga upplysningar av vikt: _____

Utlänningar, pengar, gods m m: _____

I anledning av att flyktbil/fordon hittats bör omdisponering av insatta resurser föras i enlighet med rutsystemet.

Av samma anledning kan det även vara aktuellt att beordra/igångsätta spaning, dörrknackning i aktuellt område.

Har fordonsbyte skett?

Flyktfordon

slag	färg	fabr	reg nr	övr kännetecken

Rabptr	Plats/åtgärd	Verkställt kl	Sign
Rabptr	beordrad svara för avrapporteringen		
Rabptr	beordrad hämta insatsvagn, avspärrn.linor		
Övriga åtgärder			

Sammanfattning samt uppgift om gripna. Insatserna övergår till allmän spaning etc.

ÅTGÄRD	Verkställt kl	S.
1. Larm/allanrop, SL-radio		
2. För anmälningsupptagning, kontakt med målsäg/vittnen, ptr		
3. För avspärrning av brottsplatsen, ptr		
4. beordra insatsledare, pkom/pinsp		
5. Beordra piketgrp till platsen		
KOM IHÅG		
Avdela radiokanaler för aktionen		
Bemanna bord 8 - 9		
Slå upp aktuellt uppslag i taxikartan och ordna fotostatkopia därav		
Lägg ut kartbild i overheadapparaten		
Organisera för Tutsystemet		
Beakta behov av skyddsutrustning/förstärkningsvapen		
Fastställ samlingsplats för polisinsatsstyrka		
Beakta behov av krimpersonal		
6. Beordra polisinsatsstyrka/åtgärder		

Rabptr/funktion	sökområde/spärr	åtgärd	Verkställt kl	Si

Övrigt:

Checklista/meddelandelista i anledning av det inträffade

Avdel/sekt		Namn	Verkställt kl	Sign
Vh pkom				
KKI resp KGV rekv tekniker				
KSO/Spanch				
Baslarm S 70				
Sl				
Vh bfl VD				
Vh bfl annat pd				
PD - larm				
Länslarm				
Zonlarm				
LAC				
Vaktbolag				

Bilaga 6

1 Åklagarorganisationen

1.1 Organisationen i stort

Riksåklagaren är under regeringen högste åklagare och leder åklagarväsendet i riket. Riksåklagarens kansli består av två byråer, kanslibyrån och tillsynsbyrån, samt viss personal för riksåklagarens egen åklagarverksamhet.

För åklagarverksamheten är landet indelat i 13 regioner. Flertalet regioner omfattar två län. I varje region finns en *regionåklagarmyndighet*. Chef för en sådan myndighet är en överåklagare. Han utövar ledningen över åklagarverksamheten i sin region.

Landet är indelat i 86 *åklagardistrikt*. Åklagarmyndigheterna i 83 av dessa lyder under regionåklagarmyndigheterna och leds av en chefsåklagare.

Åklagarmyndigheterna i Stockholms, Göteborgs och Malmö åklagardistrikt, som var och en leds av en överåklagare, står utanför den regionala åklagarorganisationen. Överåklagarna i sistnämnda distrikt fullgör, till skillnad från överåklagarna vid regionåklagarmyndigheterna, bara i begränsad utsträckning rena åklagaruppgifter. Tyngdpunkten i deras verksamhet ligger i stället på chefsfunktionen.

Utöver de nu nämnda myndigheterna finns också en statsåklagarmyndighet för speciella mål med arbetsuppgifter i hela riket.

1.2 Åklagarmyndigheten i Stockholms åklagardistrikt

Stockholms åklagardistrikt omfattar Stockholms kommun. Åklagarmyndigheten för talan vid Stockholms tingsrätt. Chef för myndigheten är en överåklagare som tillika är statsåklagare. Myndigheten består av överåklagarens kansli och nio åklagarkammare. Vid varje kammare finns en chefsåklagare och ett antal kammaråklagare. Myndigheten har totalt 79 fasta åklagartjänster. Dessutom finns tio tjänster för assistentåklagare[1], av vilka fem tjänster är avsedda för att täcka vakanser och längre ledigheter för åklagare. Vidare finns ca 60 tjänster för administrativ personal.

Överåklagaren bestämmer hur målen skall fördelas inom myndigheten. Det förekommer specialisering inom myndigheten på det sättet att vissa måltyper bara handläggs på en viss kammare eller i vissa fall t.o.m. bara på en åklagartjänst. Mål om brott mot rikets säkerhet och högmålsbrott handläggs på sjunde åklagarkammaren. Där handläggs med andra ord som regel de mål i vilka rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning medverkar i utredningsarbetet. Enligt 30 § åklagarinstruktionen (1974:910) bör chefsåklagare handlägga de mål där åklagaruppgiften är särskilt krävande eller av annat skäl bör fullgöras av chefsåklagaren.

---

1. Myndigheten tillförs dessutom i varierande utsträckning åklagaraspiranter och assistentåklagare för utbildning - eller för förstärkningsändamål.

1.3 Beredskapsfrågor

Åtskilliga beslut som ankommer på åklagare, t.ex. beslut om tvångsmedel eller andra åtgärder under förundersökning, aktualiseras utanför vanlig kontorstid. För att tillgodose att det alltid finns åklagare tillgängliga för sådana beslut finns ett system med beredskapstjänstgöring. Beredskapstjänstgöringen omfattar i princip all annan tid än kontorstid. Landet är indelat i beredskapsområden. F.n. finns det 26 sådana. Beredskapstjänstgöringen innebär att en viss åklagare i princip ansvarar för alla beslut om tvångsmedel och andra brådskande beslut inom hela beredskapsområdet. Beredskapen fullgörs normalt i hemmet. Kontakten med polisen sker då per telefon. Om det bedöms lämpligare kan åklagaren i stället finnas tillgänglig hos polisen. Under beredskapstjänstgöring kan även andra frågor än beslut om tvångsmedel uppkomma. Exempel på detta kan vara att åklagaren bör bege sig till en brottsplats för att själv kunna göra iakttagelser eller att han eller hon själv bör hålla förhör, jfr 3 § förundersökningskungörelsen (1947:948). Framför allt vid mycket grova brott, som t.ex. mord, kan sådana uppgifter bli aktuella.

Enligt 46 § åklagarinstruktionen beslutar överåklagaren, efter närmare anvisningar av riksåklagaren, om indelning av åklagare till beredskap. Riksåklagaren har givit ut anvisningar om beredskapstjänstgöring. Anvisningarna finns tryckta i riksåklagarens författningssamling (RÅFS 1983:1, RÅC I:101).

Stockholms åklagardistrikt utgör ett beredskapsområde. Beredskapen omfattar en vecka och delas upp mellan två åklagare. Vid varje tillfälle tjänstgör dock bara en åklagare.

Bilaga 7

Författningsbestämmelser m.m. rörande riksdagen, statschefen och regeringen

Riksdagen

I 1 kap. 4 § regeringsformen föreskrivs att riksdagen är folkets främsta företrädare. Riksdagen stiftar lag, beslutar om skatt till staten och bestämmer hur statens medel skall användas. Riksdagen granskar rikets styrelse och förvaltning. Bestämmelser om riksdagens organisation och arbetsformer finns i riksdagsordningen.

Riksdagen består av en kammare med 349 ledamöter. För ledamöterna finns ersättare (3 kap. 1 § regeringsformen).

För varje valperiod utser riksdagen inom sig en talman samt en förste, en andre och en tredje vice talman (4 kap. 2 § regeringsformen). Talmannen eller, i hans ställe, vice talman leder riksdagens arbete (1 kap. 7 § riksdagsordningen). Talmannen tjänstgör också som tillfällig riksföreståndare i vissa fall och skall lämna förslag till ny statsminister. Kammaren utser vid början av riksmötet närmast efter ordinarie val en kammarsekreterare som är chef för kammarkansliet (9 kap. 1-2 §§ riksdagsordningen). Kammarsekreteraren är chefstjänsteman inom riksdagen och spelar en central roll i planeringen av riksdagens och kammarens arbete. Han har tjänstebenämningen riksdagsdirektör.

Om landet kommer i krig eller i krigsfara när det inte pågår riksmöte, skall regeringen eller talmannen kalla till riksmöte. Den som utfärdar kallelsen kan besluta att riksdagen skall sammanträda på annan ort än Stockholm. Om det pågår riksmöte kan riksdagen eller talmannen besluta om sammanträdesort (13 kap. 1 § regeringsformen).

Om landet är i krig eller omedelbar krigsfara, skall en inom riksdagen utsedd krigsdelegation träda i riksdagens ställe, om förhållandena kräver det. Delegationen utövar då i princip de befogenheter som annars tillkommer riksdagen (13 kap. 2-3 §§ regeringsformen).

Om regeringen eller talmannen förordnar om det samlas riksdagen till urtima riksmöte. Talmannen är skyldig att utlysa urtima riksmöte om minst 115 av riksdagens ledamöter begär det och anger skäl för begäran. Riksmötet inleds då inom 20 dagar från det att begäran framställdes. Kallelse till urtima riksmöte skall kungöras i allmänna tidningarna senast dagen före riksmötets början (1 kap. 3 § riksdagsordningen).

Enligt riksdagens val den 30 september 1985 tjänstgjorde vid tiden för Olof Palmes död följande talmän.

talman	Ingemund Bengtsson (s)
förste vice talman	Ingegerd Troedsson (m)
andre vice talman	Karl Erik Eriksson (fp)
tredje vice talman	Anders Dahlgren (c)

Riksdagsdirektör var Sune Johansson.

Statschefen

Kungen eller drottning, som enligt successionsordningen innehar Sveriges tron, är enligt 1 kap. 5 § regeringsformen rikets statschef.

Närmare bestämmelser om statschefen finns i 5 kap. regeringsformen. Statschefen skall av statsministern hållas underrättad om landets angelägenheter. När det behövs sammanträder regeringen i konselj under statschefens ordförandeskap (1 §). Endast den som är svensk medborgare och har fyllt 25 år får tjänstgöra som statschef. Han får inte samtidigt vara statsråd eller utöva uppdrag såsom talman eller riksdagsledamot (2 §). Om kungahuset utslocknar eller om kungen dör eller avgår innan tronföljaren har fyllt 25 år skall riksdagen utse en riksföreståndare som fullgör statschefens uppgifter tills vidare. Riksdagen skall samtidigt utse en vice riksföreståndare (4 §).

Riksdagen kan utse någon att efter regeringens förordnande tjänstgöra som tillfällig riksföreståndare när ingen annan har behörighet att tjänstgöra som sådan. Talmannen eller, vid förfall för honom, vice talmannen tjänstgör efter regeringens förordnande som tillfällig riksföreståndare när ingen annan behörig kan tjänstgöra (6 §).

Den nuvarande statschefen, kung Carl XVI Gustaf, efterträdde den 15 september 1973 sin farfader Gustaf VI Adolf som statschef.

Kungafamiljen bor på Drottningholms slott i Ekerö kommun utanför Stockholm. Både kungen och drottningen har sina kanslier på Stockholms slott, där de tillbringar sina arbetsdagar i den mån de inte har andra engagemang. De tillbringar ytterst sällan hela sina arbetsdagar på Stockholms slott.

Kungen har den 15 februari 1980 fastställt en hovstadga som gäller fr.o.m. den 1 juli 1980. I hovstadgan har lagts fast organisation och arbetsordning för hovstaterna. Chef för hovstaterna är riksmarskalken. Riksmarskalken biträder kungen i fråga om kontakter med riksdagens talman, statsministern och övriga statsråd samt handlägger bl.a. ärenden av principiell eller allmängiltig art. Det åligger också riksmarskalken att

i fråga om statsbesök såväl i Sverige som i utlandet på kungens uppdrag svara för de förberedande förhandlingarna intill dess beslut om statsbesöket föreligger. Inom riksmarskalksämbetet finns statsfrun, ceremonistaben och hovauditörerna. Riksmarskalk vid tiden för mordet på Olof Palme var Sten Rudholm.

Chefen för hovmarskalksämbetet, hovmarskalken, handlägger bl.a. frågor om kungens och drottningens offentliga framträdanden, resor och transporter. Hovmarskalken ansvarar för att myndigheter som handhar frågor om allmän ordning och säkerhet underrättas om kungafamiljens vistelse utanför slottet. Förste hovmarskalk vid tiden för mordet på Olof Palme var och är alltjämt Lennart Ahrén.

Vid sidan av organisationen inom hovförvaltningen finns kungens stab och adjutanterna. Chef för kungens stab vid tiden för mordet var Stig Synnergren.

Regeringen

I 1 kap 6 § regeringsformen föreskrivs att regeringen styr riket och att regeringen är ansvarig inför riksdagen. Regeringen består av statsministern och övriga statsråd. Statsministern tillsätter de övriga statsråden (6 kap. 1 § regeringsformen).

När statsministern skall utses kallar talmannen företrädare för varje partigrupp inom riksdagen till samråd. Talmannen skall vidare överlägga med vice talmännen och sedan avge förslag till riksdagen. Riksdagen skall senast på fjärde dagen härefter utan beredning i utskott pröva förslaget genom omröstning. Röstar mer än hälften av riksdagens ledamöter mot förslaget är det förkastat. I annat fall är det godkänt. Om riksdagen fyra gånger förkastar talmannens förslag skall förfarandet avbrytas och återupptas först sedan val till riksdagen har hållits. När riksdagen har godkänt förslaget till ny statsminister anmäler denne så snart det kan ske de av honom utsedda statsråden för riksdagen. Därefter äger regeringsskifte rum vid en särskild konselj inför statschefen eller, vid förfall för denne, inför talmannen. Talmannen utfärdar förordnande för statsministern på riksdagens vägnar (6 kap 2-6 §§ regeringsformen).

Om statsministern entledigas eller dör skall talmannen entlediga övriga statsråd. Om regeringens samtliga ledamöter har entledigats uppehåller de sina befattningar till dess ny regering har tillträtt. Har annat statsråd än statsministern entledigats på egen begäran uppehåller han sin befattning till dess efterträdare har tillträtt, om statsministern begär det (6 kap. 7 och 8 §§ regeringsformen).

Regeringsärenden avgörs av regeringen vid regeringssammanträden. Statsministern kallar övriga statsråd till regeringssammanträde och är ord-

förande vid sammanträdet. Minst fem statsråd skall delta vid regeringssammanträde (7 kap. 1, 3 och 4 §§ regeringsformen). Statsministern kan utse ett av de övriga statsråden att i egenskap av ställföreträdare vid förfall för statsministern fullgöra hans uppgifter. Om statsministern inte har utsett ställföreträdare eller om också denne har förfall övertas statsministerns uppgifter i stället av det av de tjänstgörande statsråden som har varit statsråd längst tid. Om två eller flera har varit statsråd lika länge har den äldste av dem företräde (7 kap 8 § regeringsformen).

För beredning av regeringsärenden skall finnas ett regeringskansli. I detta ingår departement för skilda verksamhetsgrenar. Regeringen fördelar ärendena mellan departementen. Statsministern utser bland statsråden chefer för departementen. I regeringskansliet ingår statsrådsberedningen och tretton departement samt regeringskansliets förvaltningskontor. Statsrådsberedningens uppgift är att biträda statsministern och övriga statsråd i den mån dessa inte biträds av något departement. Departementen har till uppgift att bereda regeringsärenden och ärenden som avgörs av departementschefen eller något annat statsråd, att expediera beslut i sådana ärenden och att i övrigt biträda statsråden i deras verksamhet. Närmare bestämmelser om departementens organisation, om arbetsfördelningen inom departementen, om allmänna och särskilda beslutsregler samt om diarium, protokoll m.m. finns i departementsförordningen (1982:1177, ändrad senast 1986:1417).

För varje departement och för statsrådsberedningen finns arbetsordningar utfärdade av respektive departementschef och av statsministern.

Olof Palme valdes till statsminister den 7 oktober 1982. Han anmälde den 8 oktober 1982 för riksdagen de statsråd som han utsett att tillsammans med honom ingå i regeringen och regeringen tillträdde samma dag. Den bestod av endast socialdemokrater. Efter förändringar i regeringens sammansättning under åren 1983 och 1985 ingick i regeringen vid tidpunkten för Olof Palmes död följande statsråd.

statsråd och ställföreträdare för statsministern	Ingvar Carlsson
justitieminister	Sten Wickbom
utrikesminister	Sten Andersson
försvarsminister	Roine Carlsson
socialminister	Gertrud Sigurdsen
kommunikationsminister	Sven Hulterström
finansminister	Kjell-Olof Feldt
utbildningsminister	Lennart Bodström
jordbruksminister	Svante Lundkvist
arbetsmarknadsminister	Anna-Greta Leijon
bostadsminister	Hans Gustafsson
industriminister	Thage G. Peterson
civilminister	Bo Holmberg

statsråd (utrikesdepartementet)	Mats Hellström
-"-	Lena Hjelm-Wallén
statsråd (socialdepartementet)	Bengt Lindqvist
statsråd (finansdepartementet)	Bengt K.Å. Johansson
statsråd (utbildningsdepartementet	Bengt Göransson
statsråd (arbetsmarknadsdepartementet)	Anita Gradin

Olof Palme hade den 8 oktober 1982 utsett Ingvar Carlsson att vara statsministerns ställföreträdare. De som varit statsråd längst vid tiden för Olof Palmes död var statsråden Lundkvist och Feldt.

Bilaga 8

Författningsbestämmelser m.m. rörande försvarsmakten, polisen och länsstyrelserna

Försvarsmakten

I 10 kap. 9 § regeringsformen föreskrivs bl.a. att regeringen får insätta rikets försvarsmakt eller del därav i strid för att möta väpnat angrepp mot riket. Vidare föreskrivs det i lagrummet att regeringen får bemyndiga försvarsmakten att använda våld i enlighet med internationell rätt och sedvänja för att hindra kränkning av rikets territorium i fred.

Enligt förordningen (1983:276) om verksamheten inom försvarsmakten (verksamhetsförordningen) är försvarsmaktens uppgift att försvara landet mot väpnade angrepp utifrån och försvarsmakten skall ha sådan beredskap att den tidigt kan möta sådana angrepp (1 §).

Försvarsmakten skall, enligt 2 § verksamhetsförordningen, i fred inrikta verksamheten på att bygga upp krigsförband och att förbereda förbandens användning för landets försvar. I fred skall försvarsmakten också ha förmåga att upptäcka och avvisa kränkningar av svenskt territorium. Närmare bestämmelser om ingripanden vid kränkningar finns i förordningen (1982:756) om försvarsmaktens ingripanden vid kränkningar av Sveriges territorium under fred och neutralitet, m.m. (IKFN-förordningen).

Beträffande verksamhetens ledning och genomförande sägs i verksamhetsförordningen att överbefälhavaren (ÖB) leder försvarsmakten och har uppsikt över dess verksamhet. ÖB leder det militära försvaret av landet och har det yttersta ansvaret för att försvarsmakten är krigsduglig. ÖB svarar också för att försvarsmakten har den beredskap som läget kräver. Det åligger ÖB särskilt bl.a. att leda och bedriva militär underrättelse- och säkerhetstjänst samt att kontrollera att krigsförbanden och försvarsmakten i övrigt har krigsduglighet och beredskap. ÖB får meddela övriga myndigheter inom försvarsmakten föreskrifter för att tillgodose den operativa verksamhetens krav.

Landet är indelat i sex militärområden. Inom varje militärområde eller annat tilldelat område leds försvaret av en militärbefälhavare. Militärbefälhavaren svarar för att beredskapen inom området är sådan som läget kräver. Det åligger militärbefälhavaren särskilt bl.a. att bedriva militär underrättelse- och säkerhetstjänst samt att kontrollera att krigsförbanden och de delar i övrigt av försvarsmakten som avses för militärområdets försvar har krigsduglighet och beredskap.

I fred och innan regeringen bestämt om inkallelser enligt 27.2 och/eller 28 §§ värnpliktslagen (1941:967) kan försvarsmakten vidta beredskapshöjande åtgärder enbart med *fredsorganisationens resurser*. Detta

sker i allt väsentligt med hjälp av värnpliktiga i grund- och repetitionsutbildningsförbanden och fast anställd personal vid staber och förband.

Enligt förordningen (FFS 1985:3) om hemvärnsmäns medverkan vid bevakning och efterspaning m.m. har försvarsmakten möjlighet att ta i anspråk hemvärnsmän för vissa bevakningsuppgifter även i fred.

I förordningen (1986:1111) om *militär medverkan i civil verksamhet* föreskrivs bl.a. att försvarsmakten får tas i anspråk för medverkan i räddningstjänst m.m. utöver vad som anges i räddningstjänstlagen (1986:1102). Förordningen ersatte den 1 januari 1987 en tidigare förordning (1983:479) om militär medverkan i civil verksamhet. I den nya förordningen föreskrivs, liksom i den äldre, att försvarsmaktens myndigheter får åta sig att bygga vägar och broar samt att utföra transporter, andra arbeten och tjänster, om denna verksamhet kan inordnas som ett led i utbildningen som bedrivs vid myndigheten eller främjar staten eller ett annat allmänt samhällsintresse (5 §). Försvarsmakten får också ställa personal och egendom till förfogande för transporter åt polis-och tullmyndigheterna, om det föreligger ett trängande behov av transporten (2 §). Ytterligare föreskrifter om försvarsmaktens medverkan i räddningstjänst och i den verksamhet som avses i 2 § får enligt den nya förordningen meddelas av ÖB. Några sådana föreskrifter har f.n. inte meddelats. Några bestämmelser om särskilda befogenheter för den militära personalen har inte meddelats i anslutning till bestämmelserna om försvarets medverkan i civil verksamhet.

Försvarsmaktens möjligheter att ingripa i fred med särskilt angivna befogenheter är uteslutande hänförliga till *kränkningar* m.m. enligt IKFN-förordningens bestämmelser och till bevakning av s.k. *skyddsföremål*. Skyddsföremål är anläggningar, inrättningar, fartyg, luftfartyg eller område som tillhör försvarsväsendet eller nyttjas av detsamma eller för dess räkning i de fall då tillträdes- eller närvaroförbud är utfärdat enligt lagen (1940:358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m. *(skyddslagen)*.

Av 11 § skyddslagen framgår att försvarsmaktens personal (krigsmän), polismän och skyddsvakter har omfattande befogenheter för att kunna fullgöra sina bevakningsuppgifter. Personal som bevakar skyddsföremål får sålunda i den utsträckning som krävs för att bevakningsuppgiften skall kunna fullgöras, begära uppgift om namn, födelsetid och hemvist av den som försöker få tillträde till eller uppehåller sig vid skyddsföremålet. Bevakningspesonalen får vidare kroppsvisitera vederbörande och undersöka sådan egendom som han för med sig, utom breveller annan enskild handling. Bevakningspersonalen får också avvisa eller avlägsna eller om en sådan åtgärd inte är tillräcklig, tillfälligt omhänderta en person vid skyddsföremålet eller egendom som denne medför om han, överträder förbud enligt skyddslagen, vägrar att på begäran lämna uppgift om

namn, födelsetid eller hemvist eller lämnar uppgift därom som skäligen kan antas vara oriktig eller vägrar att underkasta sig kroppsvisitation eller undersökning av medförd egendom.

Bevakningspersonal ur försvarsmakten och skyddsvakter har dessutom inom skyddsföremålet eller i dess närhet samma befogenhet som polismän att gripa den som det finns skäl att anhålla för spioneri, sabotage eller förberedelse till sådant brott samt att lägga beslag på föremål som han för med sig.

Av KK (1940:383) angående tillämpningen av lagen den 17 maj 1940 (nr 358) med vissa bestämmelser till skydd för försvaret m.m. *(bevakningskungörelsen)* framgår bl.a. att länsstyrelsen kan utfärda förbud rörande civila skyddsföremål medan den på stället varande högste befälhavaren meddelar förbud i fråga om militära skyddsföremål.

Skyddslagen och bevakningskungörelsen ses för närvarande över av utredningen (Fö 1982:03) om tillträdesskydd.

ÖB har fått regeringens bemyndigande att utfärda bestämmelser för försvarsmaktens personal då dessa utnyttjas för bevakningsuppgifter (VAKTB). Nu gällande bestämmelser har överbefälhavaren fastställts år 1982.

En begränsning av möjligheterna att nyttja försvarsmakten utanför de s.k. skyddsföremålen ligger i att ingripanden enligt praxis endast får ske mot uniformerad personal (IKFN anger här "militär personal"). Detta gäller således även vid främmande makts kränkningar av svenskt territorium.

Polisen

En redogörelse för polisens organisation har redan lämnats i bilaga 3.

Länsstyrelserna

I förordningen (1986:1122) med länsstyrelseinstruktion som den 1 januari 1987 ersatte länsstyrelseinstruktionen (1971:460) anges vilka uppgifter som länsstyrelserna svarar för. I den mån en särskild förvaltningsuppgift inte ankommer på någon annan myndighet svarar länsstyrelsen för den statliga förvaltningen i länet. Det åligger vidare länsstyrelsen att "ge nogrann akt på länets tillstånd och behov samt främja länets utveckling och befolkningens bästa". Länsstyrelsen skall också verka för att statlig, kommunal och landstingskommunal verksamhet i länet samordnas och anpassas efter de regionalpolitiska mål och de riktlinjer för hushållning med mark och vatten som har uppställts för länet.

I förordningen anges också att länsstyrelsen bör underrätta regeringen om vad som är särskilt viktigt för regeringen att få veta om länet och händelser som inträffat där.

Att länsstyrelsen särskilt skall ta befattning med bl.a. polisverksamheten, den civila försvarsberedskapen och räddningstjänsten framgår också av förordningen.

Enligt räddningstjänstlagen (1986:1102) utövar länsstyrelsen tillsynen i länet över hur samhällets räddningstjänst organiseras och bedrivs.

Länsstyrelsen leds av en styrelse, och landshövdingen är styrelsens ordförande. Chef för länsstyrelsen är landshövdingen och ställföreträdare för denne är i Stockholms län en länsöverdirektör och i övriga län den tjänsteman vid länsstyrelsen som regeringen förordnar.

Länsstyrelsernas organisation i övrigt är uppdelade på avdelningar och enheter. Organisationen varierar, enligt instruktionen,mellan de olika länen efter respektive storlek, och indelningen är gjord i tre skilda kategorier nämligen Stockholms län, Gotlands län och övriga län.

I alla länsstyrelser utom länsstyrelserna i Stockholms län, Gotlands län, Blekinge län, Malmöhus län, Göteborgs och Bohus län, Värmlands län samt Jämtlands län finns en länspolischefsexpedition med en länspolischef som chef.

Länspolischefen svarar för de ärenden som enligt polislagen (1984:387) och polisförordningen (1984:730) ankommer på länsstyrelsen. Han skall följa polisverksamheten rörande brott mot rikets säkerhet inom länet. På föredragning av länspolischefen beslutar landshövdingen bl.a. i ärenden när det är fråga om allvarliga ordningsstörande händelser eller andra händelser som kräver extraordinär polisverksamhet eller fordrar särskilda överväganden rörande användning av polisstyrkorna, eller när omständigheterna i annat fall kräver det.

I de län där någon länspolischef inte ingår i länsstyrelsens organisation fullgör polischefen vid polismyndigheten i respektive residensort (en länspolismästare utom såvitt avsett Gotlands län) i huvudsak de uppgifter som annars ankommer på länspolischefen.

Bilaga 9

Översiktlig redogörelse för innehållet i några viktigare internationella överenskommelser m.m. som gäller terrorism

Tokiokonventionen (1963) reglerar väsentligen frågor om befälhavares, besättningsmedlemmars och passagerares skyldigheter och befogenheter med anledning av brott ombord på luftfartyg eller annars för upprätthållande av ordning och säkerhet ombord. Konventionsstaterna åtar sig bl.a. *att* vidta åtgärder för att återföra kontrollen över ett kapat luftfartyg till dess befälhavare, *att* tillåta passagerare och besättning att fortsätta resan *och att* återställa fartyget och dess last till dess rättmätiga innehavare. Den som misstänks för kapningsbrott skall, om det påkallas av omständigheterna, tas i förvar eller på annat sätt hindras från att avvika. Konventionen har ratificerats av Sverige (prop. 1966:159). I samband med att Sverige tillträdde konventionen gjordes vissa ändringar i luftfartslagstiftningen.

Haagkonventionen (1970) avser rättsstridiga handlingar som någon begår ombord på luftfartyg under flygning och som innebär att gärningsmannen med våld eller hot tar luftfartyget i sin besittning eller annars utövar kontroll över det. - *Montrealkonventionen* (1971), som kan sägas komplettera Haagkonventionen, omfattar andra gärningar som är ägnade att äventyra säkerheten för luftfartyg under flygning. Det gäller såväl sabotage och andra handlingar som kan skada själva luftfartyget som skadegörande eller störande ingrepp mot anläggningar för flygnavigering.

Båda dessa konventioner förpliktar staterna att belägga gärningar som avses i konventionerna med stränga straff och göra straffbestämmelserna tillämpliga på misstänkta personer oavsett var brottet har begåtts. Konventionerna innebär vidare skyldighet att vidta åtgärder för att utlämna den som är misstänkt för sådant brott om han anträffas på statens område eller att åtala. Konventionerna innehåller också regler om skyldighet för konventionsstat att göra brottsundersökningar, ta gärningsmän i förvar, lämna vissa underrättelser m.m.

Sverige har ratificerat såväl Haagkonventionen (prop. 1971:92) som Montrealkonventionen (prop. 1973:92).

I samband med att Sverige tillträdde Haagkonventionen infördes i brottsbalken (BrB) en särskild straffbestämmelse mot kapning av luftfartyg (13 kap. 5 a § första stycket) och vid tillträdet till Montrealkonventionen infördes en straffbestämmelse om luftfartssabotage (13 kap. 5 a § andra stycket).

I samband med att Sverige tillträdde Haag- och Montrealkonventionerna gjordes vidare ändringar i bestämmelserna i 2 kap. BrB om tillämpligheten av svensk lag i syfte att ge svensk domstol domsrätt i mål om ansvar för kapning av luftfartyg eller luftfartssabotage oavsett var brottet har begåtts.

Diplomatskyddskonventionen (1973) innebär i huvudsak att avtalsslutande stat åtar sig *att* belägga vissa särskilt angivna uppsåtligt förövade gärningar, som är riktade mot en bestämd grupp av internationellt verksamma personer, med lämpliga straff under beaktande av brottens allvarliga art, *att* tillse att domsrätt över sådant brott finns i angiven utsträckning *och att* vidta åtgärder antingen för åtal mot eller utlämning av den som har begått något av dessa brott och befinner sig inom statens område. De brott som här avses är mord, människorov eller annat angrepp på en internationellt skyddad person eller mot dennes frihet samt våldsamt angrepp mot en sådan persons tjänsteställe, privata bostad eller transportmedel, om angreppet är ägnat att äventyra dennes person eller frihet, liksom också hot eller försök att företa sådant angrepp eller medhjälp härtill. Den skyddade personkretsen består av - förutom statsöverhuvud, regeringschefer och utrikesministrar - diplomatiska och konsulära tjänstemän samt internationella mellanstatliga organiationers högsta tjänstemän. Diplomatskyddskonventionen innehåller även vissa andra regler, bl.a. om skyldighet för konventionsstat att göra brottsundersökningar, ta gärningsmän i förvar, lämna vissa underrättelser m.m. Regleringen överensstämmer på dessa punkter i huvudsak med motsvarande bestämmelser i Haag- och Montrealkonventionerna. Sveriges ratifikation av diplomatskyddskonventionen föranledde inte några lagändringar (prop. 1975:71).

Den *europeiska terrorismkonventionen* (1977) företer vissa likheter med bl.a. Haag-, Montreal- och diplomatskyddskonventionerna.

Konventionen utgår från att det i de flesta europeiska staters utlämningsrätt liksom i de mellan staterna gällande avtalen på området kan föreligga hinder mot utlämning för s.k. politiska brott. I konventionen räknas upp vissa typer av gärningar som i princip inte skall betraktas som politiska brott, som brott förknippade med politiska brott eller som brott inspirerade av politiska motiv när fråga uppkommer om utlämning mellan fördragsslutande stater på grund av sådan gärning. Bland dessa gärningar ingår grova brott som vanligen brukar förknippas med terrorism.

Varje stat kan emellertid förbehålla sig rätten att vägra utlämning i fråga om något av de aktuella brotten om den betraktar brottet som politiskt brott, som brott förknippat med politiskt brott eller som brott inspirerat av politiska motiv. I sådant fall skall staten dock vara skyldig att utan något som helst undantag och utan otillbörligt dröjsmål överlämna ärendet till behörig myndighet för beslut i åtalsfrågan. Sådant beslut skall fattas enligt samma regler som gäller i fråga om grovt brott enligt statens egen lag och staten skall åta sig att vid bedömningen av brottets art vederbörligen beakta de faktorer som gör brottet särskilt grovt. Som exempel på sådana faktorer anges särskilt att brottet har medfört en kollektiv fara för personers liv, kroppsliga integritet eller frihet, att det drabbat personer som stod främmande inför motiven till brottet, eller att grymma eller svekfulla medel använts för dess genomförande.

Enligt konventionen skall de avtalsslutande staterna lämna varandra största möjliga rättsliga biträde i samband med polisutredning och andra straffrättsliga förfarande som har inletts med anledning av terroristbrott. I samtliga fall skall den anmodade statens lag om sådan rättshjälp vara tillämplig. Begärd rättshjälp får dock inte vägras enbart på grund av att den avser politiskt brott, brott förknippat med ett politiskt brott eller brott inspirerat av politiska motiv. Skyldighet föreligger emellertid inte att lämna rättshjälp, om den anmodade staten har grundad anledning anta att framställningen därom har gjorts i avsikt att åtala eller straffa en person på grund av hans ras, religion, medborgarskap eller politiska uppfattning eller också att hans belägenhet skulle kunna försvåras av någon av dessa anledningar.

Vid Sveriges tillträde till konventionen gjordes vissa ändringar i lagstiftningen om internationell rättshjälp. Sverige har vidare förbehållit sig rätten att vägra utlämning för brott som avses i konventionen om brottet är politiskt (prop. 1976/77:124).

15 av Europarådets 21 medlemsstater har anslutit sig till terrorismkonventionen. Ytterligare tre medlemsländer (Frankrike, Grekland och Irland) väntas inom kort ansluta sig till konventionen.

Konventionen mot tagande av gisslan *(gisslankonventionen)* som antogs av Förenta nationernas generalförsamling år 1979 är i huvudsak uppbyggd på samma sätt som Haag- och Montreal- samt diplomatskyddskonventionerna. Genom konventionen åtar sig de fördragsslutande staterna att antingen till annan stat utlämna en person som är misstänkt för att ha gjort sig skyldig till tagande av gisslan eller hänskjuta fallet till en åklagare i det egna landet för eventuellt åtal. Sverige har tillträtt konventionen (prop. 1980/81:56).

I anslutning till terrorismkonventionen har inom Europarådet utarbetats en rekommendation angående internationellt samarbete vid lagföring och straffverkställighet i fråga om terroristhandlingar. Rekommendationen (R 82) som har antagits av Europarådets ministerkommitté i januari 1982, anger en rad åtgärder som är ägnade att stärka, förbättra och förenkla internationellt samarbete i terroristärenden. Det rör sig om förenklad och snabbare handläggning av rättshjälpsfrågor, förbättrat och snabbare informationsutbyte mellan berörda myndigheter samt samordning av åtals- och rättegångsfrågor vid brott av internationell karaktär.

Bilaga 10

Vissa funktioner och resurser inom polisorganisationen m.m.

1. Livvaktsverksamhet

Den polisiära livvaktsverksamheten

Det hör till polisens uppgifter att förebygga brott och andra störningar av den allmänna ordningen eller säkerheten samt att lämna allmänheten skydd, upplysningar och annan hjälp. För att lösa sina uppgifter har polisen ibland anledning att vidta särskilda *bevaknings- och säkerhetsåtgärder* som syftar till att skydda en speciell person. Det kan bero på att det har uttalats ett hot om att en brottslig gärning kommer att förövas mot honom eller att andra omständigheter som rör hans personliga säkerhet (den s.k. hotbilden) har bedömts vara av så allvarlig beskaffenhet att särskilda åtgärder för hans skydd måste vidtas.

Beroende på hotbilden samt händelsens art och omfattning, men också på de resurser som står till buds, består de åtgärder som polisen vidtar av en eller flera komponenter. En av åtgärderna kan avse personskydd genom att polismän avdelas som livvakter åt den hotade[1].

Livvaktsverksamhet är en *polisuppgift*. Det finns inte några författningsbestämmelser som särskilt reglerar den verksamheten. Enligt den grundläggande ansvarsfördelningen mellan polisorganen tillkommer det i första hand den lokala polismyndigheten att ombesörja all polisverksamhet i distriktet, också den livvaktsverksamhet som kan behövas.

I förhållande till den totala polisverksamheten är omfattningen av livvaktsverksamheten ringa. I de fall den förekommer avser den regelmässigt en begränsad krets av officiella personer och den har historiskt växt fram som ett led i de bevaknings- och säkerhetsåtgärder polisen

---

1. Enligt den terminologi som används inom polisen är begreppet personskydd inte entydigt. Vanligen avses därmed enbart den egentliga livvaktsverksamheten men ibland inbegrips däri också delar av övriga bevaknings- och säkerhetsåtgärder som vidtas, exempelvis
- teknisk säkerhetsskyddsundersökning av t.ex. lokaler och transportmedel. En sådan undersökning kan avse att förebygga exempelvis bombattentat och andra våldsdåd eller hot därom eller att säkerställa att en lokal inte är avlyssnad. Ibland undersöks också brevförsändelser och paket,
- yttre och inre platsbevakning av den skyddades bostad, hotellrum eller annan plats som skall besökas,
- kontroll enligt lagen (1979:926) om särskild kontroll på flygplats,
- eskort- och färdvägsbevakning för att underlätta framkomlighet i trafiken samt att tillgodose säkerheten vid förflyttningar.

vidtar i samband med statsbesök eller liknande händelser. Vid sådana händelser har rikspolisstyrelsen rätt att utöva polisledning[2]. För samordningen av det arbetet har styrelsen utfärdat föreskrifter[3]. I fråga om livvaktsverksamhet innehåller föreskrifterna bestämmelser om att rikspolisstyrelsens säkerhetsavdelning (*RPS/SÄK*), förutom i samband med statsbesök, ansvarar för kungen, statsministern, talmannen, statsråd, partiledare och andra politiker medan den regionala polismyndigheten har motsvarande ansvar för utländska diplomater. Om det däremot finns anledning att ge livvaktsskydd åt någon annan person, officiell eller inte är det, som framgår av vad som sagts förut, en uppgift som i första hand ankommer på den lokala polismyndigheten.

Inom RPS/SÄK har särskild personal avdelats för det permanenta skyddet av den kungliga familjen och statsministern. Till temporära insatser tas personal från RPS/SÄK:s övriga verksamhetsgrenar.

Viss personal vid RPS/SÄK:s sektioner utanför Stockholm är livvaktsutbildad och kan anlitas när de personer, för vilka RPS/SÄK har livvaktsansvaret, reser i landet. Den personalen kan också vid särskilda tillfällen beordras till Stockholm för att fullgöra livvaktsuppdrag där. Livvakterna följer regelmässigt med den de skall skydda på resor utomlands.

Sedan den 1 januari 1980 finns en livvaktsgrupp inom *polismyndigheten i Stockholm*. Gruppen ombesörjer den livvaktsverksamhet som myndigheten har ansvaret för, dvs. i huvudsak skyddet av utländska ambassadörer. Även personal från andra enheter inom polismyndigheten har använts för livvaktsuppgifter.

Både inom polismyndigheten i Stockholm och inom RPS/SÄK har man gjort *översyn av livvaktsverksamheten*. En rapport från översynen i Stockholm redovisades i januari 1986. Den innehåller förslag om bl.a. organistorisk tillhörighet, utbildning och utrustning m.m. En motsvarande översyn har nyligen (1987) avslutats inom RPS/SÄK. Ingen av dessa översyner har f.n. lett till några åtgärder.

Inom *polisorganisationen i övrigt* finns inte särskilt inrättade enheter för livvaktsuppgifter. Endast ett fåtal polismyndigheter utanför Stockholm har särskilt utbildade livvakter. I den mån utbildad personal inte finns att tillgå eller kan erhållas som polisförstärkning, kan polischefen avdela annan lämplig polispersonal för sådana uppgifter.

---

2. Se 4 § förordningen (1984:731) med instruktion för rikspolisstyrelsen.

3. Se underbilaga.

RPS/SÄK har fram till hösten 1986 svarat för *grundutbildningen* för all livvaktspersonal. Utbildningen omfattar två veckor och innehåller både teori och praktik. Under första veckan undervisas bl.a. om immunitetsregler, nödvärnsrätt och terrorism. Tyngdpunkten i utbildningen ligger på det faktiska utförandet av livvaktsuppdraget. Det läggs stor vikt vid yrkesetik samt fysisk träning, självskydd och skjutning. Under den andra veckan utbildas eleverna i avancerad bilkörning.

Från och med hösten 1986 driver polismyndigheten i Stockholm livvaktsutbildning i egen regi. Utbildningen följer i huvudsak den modell som RPS/SÄK tillämpar.

Livvaktsverksamhet kan bedrivas enligt *olika modeller*. I exempelvis USA utförs livvaktsskyddet med en massiv personalinsats. Livvakterna bildar mer eller mindre en levande mur omkring den skyddade. Den amerikanska modellen är mycket personalkrävande. I Sverige tillämpas en annan modell. Den genomförs med relativt begränsade personalinsatser och verksamheten är mera inriktad på preventiva åtgärder. Normalt genomförs en livvaktsinsats med två eller tre livvakter. Denna modell kräver intensivare insatser från livvakternas sida. En kombination av de båda modellerna förekommer.

Om den skyddade personen utsätts för ett allvarligt angrepp gäller den grundläggande regeln att livvakterna i första hand skall undanröja faran. Går inte det skall livvakterna föra undan den skyddade personen till en säker plats. Åtgärder mot angriparen får då komma i andra hand.

Livvakter från RPS/SÄK och från polismyndigheten i Stockholm har inte helt likartad *utrustning*. Det finns skillnader i bl.a. beväpning och radiokommunikation. Inom RPS/SÄK finns ett antal säkerhetsbilar. Polismyndigheten i Stockholm saknar sådana. Säkerhetsbilar har ett i förhållande till normalbilen väsentligt förstärkt skydd av plåt och glasrutor.

Livvaktsverksamheten är *budgetmässigt* inte särreglerad. Myndigheterna måste alltså i ekonomiskt hänseende prioritera verksamheten i konkurrens med annan polisverksamhet. Det är inte ovanligt att en livvakt har mer än 600 övertidstimmar per år.

Med den terminologi som används inom polisen benämns den skyddade personen *"objektet"*. Att vara objekt kan vara påfrestande från många synpunkter. Samtidigt som skyddsverksamheten skall vara brottsförebyggande och skapa trygghet för den skyddade kan livvakternas närvaro ibland upplevas som en ständig påminnelse om det bakomliggande hotet. Livvakternas ständiga närvaro kan också upplevas som ett intrång i den personliga integriteten. Om livvaktsinsatsen pågår en längre tid händer det emellertid att den skyddade kommer livvakterna som personer så nära att han drar sig för att besvära dem i onödan.

Då den skyddade personen efter avslutat dagsprogram är åter i bostaden eller på annan plats där skyddet har bedömts tillräckligt avslutar livvakterna som regel den "ordinarie" tjänsten. Minst en livvakt är därefter i beredskap för att kunna gå i tjänst om den skyddade personen vill lämna sin bostad för att exempelvis köpa en tidning eller ta en motionsrunda. Den beredskapstjänstgörande livvakten befinner sig inte alltid i omedelbar närhet av objektet och det tar kanske 20-30 minuter innan han kan vara på plats. I sådana situationer händer det att den skyddade personen känner sig tvingad att avstå från den tillämnade verksamheten eller genomför den utan att ta kontakt med livvakten.

En polisman som tjänstgör som livvakt har de *befogenheter* som varje polisman har, varken större eller mindre.

Tvångsmedelsanvändningen i polisverksamheten är reglerad i olika lagar och författningar. I polislagen (1984:387) finns vissa allmänna principer om polisingripanden och vissa befogenheter för polismännen.

En polisman har särskilda befogenheter i sin skyddande och brottsförebyggande verksamhet (22 §). Reglerna tar sikte på bl.a. sådana situationer som kan vara aktuella i samband med livvaktsverksamhet. De ger en polisman rätt att i vissa fall bereda sig tillträde till ett hus, rum eller annat ställe för att söka efter spängmedel, vapen eller något annat farligt föremål. Polismannen kan vidare avstänga, utrymma eller förbjuda tillträde till ett hus, rum eller annat ställe, meddela förbud mot flyttande av visst föremål eller mot trafik med visst kommunikationsmedel eller vidta någon annan sådan åtgärd.

För att 22 § skall bli tillämplig förutsätts att det av särskilda skäl kan anses föreligga risk att brott, som innebär allvarlig fara för liv eller hälsa eller för omfattande förstörelse av egendom, kommer att förövas på viss plats och att åtgärden sker i syfte att avvärja brottet eller bereda skydd mot detta. Är risken allvarlig får polismannen också kroppsvisitera personer som uppehåller sig på platsen för att söka efter farliga föremål.

De åtgärder som avses i 22 § beslutas normalt av polismyndigheten. Endast om det är fara i dröjsmål får åtgärden vidtas av en enskild polisman utan föregående beslut av myndigheten.

Det bör erinras om att tillämpningen av 22 § begränsas av de allmänna principer för polisingripanden som ställs upp i 8 §. De innebär dels att ingripandet skall ske på ett sätt som är försvarligt med hänsyn till åtgärdens syfte och övriga omständigheter, dels att åtgärden skall ske endast i den form och den utsträckning som behövs för att det avsedda resultatet skall uppnås.

Utländska livvakters befogenheter i Sverige

Utländska statschefer eller andra framstående utländska gäster har inte sällan med sig egna livvakter vid sina besök i Sverige. I praktiken förekommer ett visst samarbete mellan den svenska polisen och de ut-

ländska livvakterna men ansvaret för skyddet av den utländske besökaren är odelat den svenska polisens uppgift.

En utländsk polisman eller annan person som agerar som livvakt i Sverige har inte de befogenheter en svensk polisman har. Den utländske livvakten har dock samma rätt att t.ex. använda våld och gripa någon som tillkommer envar enligt svensk lag. I ett fall då det riktas ett angrepp mot den utländske gästen och de svenska livvakterna har rätt att använda våld enligt polislagen har den utländske livvakt, som kommer de svenska livvakterna till hjälp, samma rätt (24 kap. 2 § tredje stycket brottsbalken, BrB). En utländsk livvakt har vidare den rätt att använda våld i nödvärnssituationer som tillkommer envar bl.a. för att avvärja ett påbörjat eller överhängande brottsligt angrepp på person eller egendom (24 kap. 1 § BrB).

En utländsk livvakt kan också gripa den som har begått brott som kan medföra fängelse om den misstänkte träffas "å bar gärning eller flyende fot". Han kan också gripa den som är efterlyst för brott (24 kap. 7 § andra stycket rättegångsbalken). Att den utländske livvakten har rätt att använda våld i den mån andra medel är otillräckliga och det med hänsyn till omständigheterna är försvarligt när han gör ett sådant ingripande, följer av 23 § första stycket polislagen[4]. Av 23 § andra stycket polislagen följer vidare att han i anslutning till ingripandet också får kroppsvisitera den gripne i den utsträckning som är nödvändig av säkerhetsskäl för att vapen eller andra farliga föremål skall kunna tas omhand.

Utländska livvakter har ofta vapen med sig. Enligt vapenlagen (1973:1176) krävs det tillstånd för sådant innehav. Tillståndsfrågan handläggs av den polismyndighet där inresan sker. Möjligheten att meddela en utländsk livvakt tillstånd att inneha vapen finns numera reglerad i 5 § andra stycket vapenkungörelsen (1974:123).

Bestämmelserna i kungörelsen (1969:84) om användande av skjutvapen i polistjänsten gäller endast för svenska polismän. En utländsk livvakts rätt att använda vapnet mot en annan person har sin enda grund i bestämmelserna om nödvärn (24 kap. 1 §, BrB). Dessa kan bli tillämpliga om han använder vapnet för att exempelvis avvärja en attentatsmans försök att mörda den utländske gästen.

Då kungen eller statsministern besöker främmande länder åtföljs de regelmässigt av svenska livvakter. Möjligheten och rätten för en svensk polisman att ingripa och t.ex. använda sitt skjutvapen är beroende av lagstiftningen i det land som besöks. Vissa länder, exempelvis Finland och Frankrike, tillåter inte att svenska livvakter har med sig skjutvapen.

---

4. Se prop. 1983/84:111.

Den privata livvaktsverksamheten

Som ett komplement till det skydd det allmänna ger medborgarna finns det i Sverige en omfattande bevakningsverksamhet i privat regi. Verksamheten regleras i lagen (1974:191) om bevakningsföretag.

Ett bevakningsföretag[5] måste ha tillstånd (auktorisation). Fråga om auktorisation prövas av länsstyrelsen (5 §). All personal hos auktoriserat bevakningsföretag skall vara godkända (4 §). Prövningen görs av länsstyrelsen (6 §). Den personal i ett bevakningsföretag som har till uppgift att utföra bevakningstjänst kallas väktare. Länsstyrelsen har tillsyn över bevakningsföretagen (8 §).

Till lagen finns en bevakningsföretagskungörelse (1974:462). Kungörelsen bemyndigar rikspolisstyrelsen att meddela närmare föreskrifter om utbildningen av väktare samt om väktares uniform och utrustning i övrigt (12 §). Styrelsen meddelar också de ytterligare föreskrifter som behövs för verkställigheten av lagen och kungörelsen.

Föreskrifterna[6] innehåller kursplaner för utbildning. Grundutbildningen omfattar 217 timmar. Därutöver finns planer för bl.a. kurs i bevakning av enskild person för dennes skydd. "Livvaktskursen" omfattar två veckor. Den genomförs av rikspolisstyrelsen och innehållet i utbildningen överensstämmer i allt väsentligt med polisens livvaktsutbildning. Vissa justeringar har dock skett med hänsyn till bl.a. de skillnader som finns i befogenheterna för en polisman och för en väktare. En väktare måste ha genomgått livvaktskursen innan han får utöva sådan verksamhet.

En väktare har inte några särskilda befogenheter utöver de som tillkommer envar. Väktaren är i detta avseende jämställd med en utländsk livvakt. En väktare åtnjuter dock det skydd som avses i 17 kap. 1 § BrB.

Det finns i Sverige (1986) drygt 140 bevakningsföretag. Bevakningsmarknaden domineras av Securitas och Allmänna Bevaknings AB (ABAB). Inklusive dotterföretag har de tillsammans ca 85 % av marknaden[7].

---

5. Med bevakningsföretag avses enligt 2 § lagen (1974:191) om bevakningsföretag den som yrkesmässigt åtar sig att för annans räkning bevaka fastighet, anläggning, viss verksamhet, offentlig tillställning eller något annat sådant eller också *att bevaka en enskild person för dennes skydd.*

6. RPS FS 1981:17

7. NU 1985/86:11

Två livvaktskurser för väktare har hittills genomförts (åren 1985 och 1986). Samtliga deltagare tillhörde Securitas eller ABAB. Det finns 15 livvaktsutbildade väktare inom resp. företag. Securitas har under perioden mars - oktober 1986 utfört livvaktsverksamhet under ca 2 000 arbetstimmar. ABAB har under år 1986 t.o.m. den 15 december utfört motsvarande verksamhet under drygt 3 100 arbetstimmar.

2. Särskild kontroll på flygplats

I syfte att förhindra bl.a. sådan allvarlig brottslighet som kan förknippas med terrorism tillkom lagen (1970:926) om särskild kontroll på flygplats.

Förordnande om särskild kontroll meddelas av rikspolisstyrelsen efter samråd med luftfartsverket. Om det är bråttom kan en polismyndighet förordna om sådan kontroll. Myndigheten skall då genast underrätta rikspolisstyrelsen som prövar om förordnandet skall bestå.

I lagen regleras de tvångsåtgärder polisen kan vidta för att eftersöka vapen eller annat föremål som kan komma till användning vid brott som utgör en allvarlig fara för säkerheten vid luftfart. Polisen får undersöka väskor och annat slutet förvaringsställe inom flygplatsen. En passagerare eller en annan person som uppehåller sig inom flygplatsens område får kroppsvisiteras. Den som inte frivilligt underkastar sig kroppsvisitation kan i stället avvisas.

Särskild kontroll utförs på 29 flygplatser och på Scandinavian Airlines Systems flygpassagerarterminal i Malmö ("svävarterminalen")[8]. För kontrollen på Arlanda flygplats finns inom Stockholms polisdistrikt 12 polismän och 78 säkerhetskontrollanter vid Arlanda vaktdistrikt. Inom Göteborgs polisdistrikt finns 31 polismän och 32 kontrollanter för kombinerad passkontroll och särskild kontroll på Landvetters flygplats. I Malmö polisdistrikt finns 7 polismän och 12 kontrollanter för verksamheten på Sturups
Kontrollen på svävarterminalen ingår organisatoriskt i distriktets passkontrollverksamhet i Malmös hamnar. I övriga polisdistrikt fullgörs kontrollen med ordinarie personal.

Enligt rikspolisstyrelsens förordnande skall den särskilda kontrollen omfatta samtliga passagerare på alla avgångar i den reguljära utrikestrafiken och i chartertrafiken till utlandet.

När det gäller den reguljära inrikestrafiken angavs tidigare regelmässigt att ca 30 % av alla avgångar skulle kontrolleras. Numera föreskrivs att kontrollen skall verkställas i den omfattning flygsäkerheten kräver.

---

8. Jfr. lagen (1984:283) med vissa bestämmelser för Scandinavian Airlines Systems flygpassagerarterminal i Malmö.

Kontroll skall dock alltid genomföras vid flygningar där någon av vissa särskilt angivna officiella personer finns bland passagerarna.

Idag kontrolleras 3-4 % av den reguljära inrikestrafiken från Arlanda. Motsvarande kontrollnivå är på Landvetter 14-15 % och på Sturup 20 %.

Av statistiken från kontrollverksamheten under år 1985 framgår att sammanlagt drygt 14 800 föremål anträffades, varav drygt hälften vid Arlanda. Av det sammanlagda antalet föremål betecknades 101 som skjutvapen, 451 som skjutvapenattrapper, 4 708 som ammunition/patroner och 8 372 som eggvapen.

3. Piketgrupperna i storstadsdistrikten[9]

Inom resp. polismyndighet i Stockholm, Göteborg och Malmö finns enheter - piketgrupper - för uppgifter som kräver särskilda insatser och åtgärder vid t.ex. katastrofer av olika slag, bombhot och terrordåd.

Den vardagliga tjänstgöringen för en piketgrupp avser ordinär övervakningstjänst. Eftersom patrulleringen sker gruppvis används piketgrupperna företrädesvis vid olika ingripanden som kräver insats av fler än två polismän.

I Stockholm tjänstgör sammanlagt 132 polismän vid piketgrupperna inom första och tredje vaktdistrikten (dvs. Norrmalms vaktdistrikt och Södermalms vaktdistrikt). Motsvarande antal är i Göteborg och Malmö resp. 51 och 36 polismän. Personalen vid piketgrupperna arbetar i skift. Det finns i Göteborg och Malmö dygnet runt alltid minst en piketgrupp i tjänst, i Stockholm minst två grupper.

Personalen vid piketgrupperna har särskild utbildning för sitt uppdrag. I Stockholm genomgår personalen en 3-veckors grundutbildning. Därefter sker fortbildning varje vecka. Motsvarande grundutbildning finns inte i Göteborg och Malmö. Där sker utbildningen fortlöpande och omfattar ett tjänstgöringspass i veckan. Vid utbildningen samtränas personalen i taktiskt uppträdande och att använda den utrustning som finns. Utöver den personliga utrustning varje polisman har finns inom piketgrupperna tillgång till kroppsskyddsutrustning, förstärkningsvapen och tårgasvapen. Grupperna har dock inte tillgång till exempelvis precisionsvapen (prickskyttegevär) eller s.k. distraktionsutrustning.

4. Bombdesarmeringsrobotar

För undersökning, oskadliggörande och hantering i övrigt av misstänkt farliga föremål finns inom polisväsendet tillgång till sammanlagt sju s.k. bombdesarmeringsrobotar. Robotarna som finns av tre olika fabrikat

---

9. Se också bil. 3.

med i stort sett likartade egenskaper är fördelade med två vid vardera rikspolisstyrelsen och polismyndigheten i Stockholm samt en vardera vid polismyndigheterna i Göteborg, Malmö och Luleå.

Robotarna är bandgående, fjärrstyrda via kabel eller radio och lätta att transportera. Från skyddad plats kan roboten manövreras på avstånd. Med robotens hjälp kan bomber eller liknande föremål undersökas, förflyttas, röntgenfotograferas eller förstöras genom beskjutning.

5. Bombhundar

Inom polisväsendet finns ca 425 tjänstehundar. Under de två senaste åren har antalet hundar som kan användas för eftersök av sprängmedel, s.k. bombhundar, minskat mycket kraftigt och det finns f.n. (april 1987) endast två hundar som är godkända av rikspolisstyrelsen.

Bombhundarna har hittills dresserats till uppgifter också på andra områden, att leta efter narkotika eller till övervakningstjänst. Hundarnas dubbla uppgifter har medfört problem. En kombinerad bomb- och narkotikahund är grundutbildad för att söka efter narkotika. Eftersom narkotikan inte är känslig för beröring har hundarna inte i någon större usträckning dresserats till försiktighet då de anträffar föremålet. Motsvarande problem finns för en kombinerad bomb- och övervakningshund.

17 bombhundar håller f.n. på att utbildas. Utbildningen beräknas vara avslutad under våren 1987. Av de sammanlagt 19 bombhundar som sedan kommer att finnas är 12 utbildade enbart för att söka efter sprängmedel. 4 av dessa kommer att finnas i Stockholmsområdet.

FÖRESKRIFTER OCH ALLMÄNNA RÅD FÖR POLISVÄSENDET (FAP) **224-2**

Blad 1 (2)

Föreskrifter för samordning av bevaknings- och säkerhetsarbetet i samband med statsbesök och vid liknande händelser.

Gäller fr o m 1986-02-25

Enligt 4 § förordningen (1984:731) med instruktion för rikspolisstyrelsen får styrelsen utöva polisledning bl a i fråga om bevaknings- och säkerhetsarbetet i samband med statsbesök och vid liknande händelser. Med stöd härav meddelar rikspolisstyrelsen följande föreskrifter.

Vid rikspolisstyrelsen handläggs ärenden rörande statsbesök och liknande händelser vid polisbyrå II, bevakningssektionen.

1 Definitioner

1.1 Statsbesök

Med statsbesök avses officiellt besök av

- statschef
- person som har med statschef jämförbar ställning
- regeringschef
- talman
- utrikesminister

1.2 Liknande händelser

Med liknande händelser avses

- inofficiellt eller privat besök av person enligt p 1.1
- besök av nära anförvant till statschef
- besök av fackminister, partiledare, överbefälhavare, företrädare för internationell organisation eller annan jämförbar person om besöket kräver särskilda bevaknings- och/eller säkerhetsåtgärder.

Till begreppet liknande händelser hänförs även

- kunglig högtid
- statschefens, statsministerns och utländsk diplomats resor och offentliga framträdanden. Hit hänförs även talmannen, statsråd, partiledare och andra politiker, när livvakter avdelats för dessa.
- regeringssammanträde på annan plats än den ordinarie

- internationell konferens, sammankomst eller tillställning om händelsen kräver särskilda bevaknings- och/eller säkerhetsåtgärder.

2 Handläggning

Rikspolisstyrelsen och berörd länsstyrelse/länspolismästare ansvarar för planering, samordning och verkställighet av bevaknings- och säkerhetsåtgärder i samband med statsbesök och vid liknande händelser enligt följande ansvarsfördelning.

Anmärkning

Vad som sägs om länsstyrelse gäller även polismyndigheten i Malmö.

2.1 Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen inhämtar och mottar all information om statsbesök och liknande händelser enligt p 1 samt bearbetar och vidarebefordrar skyndsamt sådan information till berörd länsstyrelse/länspolismästare.

Planerings- och samordningsarbetet leds av rikspolisstyrelsen vid statsbesök och vid händelser som berör statschefen samt beträffande övriga händelser som berör mer än en länsstyrelse/länspolismästare.

Härutöver planerar och samordnar rikspolisstyrelsen bevaknings- och säkerhetsåtgärder vid händelser som bedöms bli särskilt känsliga eller som förväntas bli särskilt uppmärksammade även om endast en länsstyrelse/länspolismästare berörs.

Planering- och samordningsarbetet sker i nära samråd med berörd länsstyrelse/länspolismästare och styrelsens säkerhetsavdelning som svarar för säkerhetsbedömningen. Sedan detta arbete avslutats anger rikspolisstyrelsen, om möjligt i särskild skrivelse, ramarna för de bevaknings- och säkerhetsåtgärder som skall tillämpas.

Ett ärende kan överlämnas till berörd länsstyrelse/länspolismästare för kännedom, handläggning eller med hemställan om bevaknings- och säkerhetsåtgärder.

Säkerhetsavdelningen svarar för personskydd och tekniska säkerhetsskyddsundersökningar i samband med statsbesök och vid liknande händelser, dock ej för personskydd beträffande utländska diplomater.

Rikspolisstyrelsen leder endast i undantagsfall bevakningsinsatserna i operativt hänseende.

Helikoptrar och personbilar kan av rikspolisstyrelsen ställas till förfogande för bevakning och transporter.

2.2 Länsstyrelsen/länspolismästare

Länsstyrelse/länspolismästare svarar för den ytterligare planering och samordning som erfordras beträffande ärenden som överlämnats med hemställan om bevaknings- och säkerhetsåtgärder samt för planläggning och samordning av bevakningsåtgärder beträffande ärenden som överlämnats för handläggning.

Ärenden som överlämnats för kännedom kräver i princip inga bevakningsåtgärder. Det kan ändå vara av betydelse att berörd länsstyrelse/länspolismästare blir informerad om besöket/händelsen.

Länsstyrelse/länspolismästare svarar för verkställighet av planlagda och beslutande bevaknings- och säkerhetsåtgärder.

Genom dessa föreskrifter upphävs rikspolisstyrelsens skrivelse OPB-224-596/85.

(Polisbyrå II, bevakningssektionen)

Statens offentliga utredningar 1987

Kronologisk förteckning

1. Otillbörlig efterbildning. Ju.
2. Dödsboägande och samägande av jordbruksfastighet m.m. Ju.
3. Långtidsutredningen '87. Fi.
4. En ny kyrkolag. Del 1. C.
5. En ny kyrkolag. Del 2. C.
6. Folkstyrelsens villkor. Ju.
7. Barnets rätt. Ju.
8. Svenska försvarsindustrins utlandsverksamhet. Ud.
9. Det svenska totalförsvaret inför 90-talet. Fö.
10. Indrivningslag. Fi.
11. Skydd för det väntade barnet. Ju.
12. Legitimation för vissa kiropraktorer. S.
13. Översyn av rättegångsbalken 3. Ju.
14. Juristkommissionens rapport om händelserna efter mordet på statsminister Olof Palme

Statens offentliga utredningar 1987

Systematisk förteckning

Justitiedepartementet

Otillbörlig efterbildning.[1]
Dödsboägande och samägande av jordbruksfastighet m.m.[2]
Folkstyrelsens villkor.[6]
Barnets rätt.[7]
Skydd för det väntade barnet.[11]
Översyn av rättegångsbalken 3. [13]
Juristkommissionens rapport om händelserna efter mordet på statsminister Olof Palme. [14]

Utrikesdepartementet

Svenska försvarsindustrins utlandsverksamhet.[8]

Försvarsdepartementet

Det svenska totalförsvaret inför 90-talet.[9]

Socialdepartementet

Legitimation för vissa kiropraktiker. [12]

Finansdepartementet

Långtidsutredningen '87.[3]
Indrivningslag m.m [10]

Civildepartementet

En ny kyrkolag m.m. Del 1.[4]
En ny kyrkolag m.m. Del 2.[5]

Anm. Siffrorna inom klammer betecknar utredningens nummer i den kronologiska förteckningen.

ALLMÄNNA FÖRLAGET

ISBN 91-38-09807-5
ISSN 0375-250X